

Poradny v neziskových organizacích pro občany v krizových situacích

Bc. Andrea Chovancová

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Andrea Chovancová**

Osobní číslo: **H160272**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Poradny v neziskových organizacích pro občany v krizových situacích**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti občanských poraden, jejich klientů a finanční gramotnosti.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníkového šetření.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANHEIER, Helmut. *Nonprofit Organizations: Theory, management, policy*. Great Britain: Routledge, 2005. ISBN 0-203-33725-5.

DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. Stařeč: Infra, 2016. ISBN 978-80-86666-64-8.

KIYOSAKI, Robert T. a Sharon L. LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta pro mladé: co vás škola o penězích nenaučí*. Hodkovičky [Praha]: Pragma, c2005. ISBN 80-7205-199-7.

OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.

SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí – jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.2.2019

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu kvůle nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vázného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustavení § 35 odst. 3 zůstává neotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na finanční gramotnost, kterou budeme měřit mezi návštěvníky občanských poraden a běžnou populací v České republice. V teoretické části se věnujeme obecně neziskovým organizacím, konkrétně pak občanským poradnám, osobám vyskytujícím se v krizové situaci nebo uplatněním sociálního pracovníka v občanských poradnách. Ve stěžejní kapitole se již zabýváme finanční gramotností a finančním vzděláváním. Praktická část diplomové práce představuje kvantitativní výzkum, jehož cílem je zjistit finanční gramotnost klientů občanských poraden. Výsledná fakta jsou následně porovnávána s finanční gramotností běžné populace.

Klíčová slova: Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, finanční rozpočet, finanční plánování, finanční rezerva

ABSTRACT

The diploma thesis focuses on financial literacy that will be measured among the visitors of civic counseling and the ordinary population in the Czech Republic. In the theoretical part, we focus on non-profit organizations, in particular civilian councils, persons in crisis situations, or the use of social workers in civic counseling. In the core chapter we deal with financial literacy and financial education. The practical part of the diploma thesis is a quantitative research aiming to determine the financial literacy of the clients of the civic counseling. The resulting facts are then compared to the financial literacy of the common population.

Keywords: Financial literacy, financial education, financial budget, financial planning, financial reserve

Děkuji vedoucímu diplomové práce, panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení, pomoc, ochotu a podnětné rady při vypracování diplomové práce.

Chtěla bych také poděkovat všem respondentům, kteří se stali součástí výzkumné části, a tím přispěli k tvorbě samotné diplomové práce.

Dále bych chtěla poděkovat i všem občanským poradnám, zejména sociálním pracovníkům za jejich ochotu rozdat svým klientům dotazníky, které byly předmětem diplomové práce.

A také bych ráda poděkovala rodině za trpělivost při zpracování diplomové práce.

Motto:

„Každý člověk je zámožný, pokud má zdravé ruce a trochu rozumu.“

Tomáš Baťa

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY	13
1.1 STAV ZKOUMÁNÍ V LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	18
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM	24
2 NEZISKOVÉ ORGANIZACE	28
2.1 OBČANSKÉ PORADNY	34
2.2 OSOBA V KRIZOVÉ SITUACI	38
2.3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK V OBČANSKÉ PORADNĚ.....	43
3 FINANČNÍ GRAMOTNOST	46
3.1 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	49
3.1.1 Dokumenty z oblasti finančního vzdělávání	55
3.1.2 Orgány činné v oblasti finančního vzdělávání	60
3.2 PREVENCE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	62
3.2.1 Rozpočet a finanční plánování	68
3.3 DOPADY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	77
3.3.1 Druhy úvěrů	80
II PRAKTICKÁ ČÁST	87
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	88
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	88
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	89
4.3 PROMĚNNÉ	90
4.4 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO SOUBORU	92
4.5 METODY A TECHNIKY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	92
4.6 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	94
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	97
5.1 ANALÝZA DAT.....	97
5.2 VERIFIKACE HYPOTÉZ	118
5.2.1 Hlavní výzkumná otázka	118
5.2.2 Dílčí výzkumné otázky 1	120
5.2.3 Dílčí výzkumné otázky 2	124
5.2.4 Dílčí výzkumné otázky 3	129
5.2.5 Dílčí výzkumné otázky 4	133
5.3 INTERPRETACE DAT	136
6 SHRUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)	144
7 DISKUZE	146
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	156
ZÁVĚR	158
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	160

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	166
SEZNAM OBRÁZKŮ	169
SEZNAM TABULEK.....	170
SEZNAM PŘÍLOH.....	173

ÚVOD

Sociální pracovníci v občanských poradnách řeší denně mnoho problémů z různých oblastí. Nejčastějšími tématy jsou sociální dávky, rodinné nebo sousedské spory, nájemní smlouvy, sepsání návrhů či žalob k soudu nebo finanční problémy, zejména exekuce a osobní bankroty. Naše zkušenosti jsou takové, že stále přibývá klientů občanských poraden, kteří se ocitají ve finanční tísní. A právě proto jsme zvolili tento prvek nazývaný se finanční gramotnost.

Gramotnost z obecného hlediska je bezesporu důležitou součástí našeho života. Pokud bychom nebyli gramotní, nemohli bychom se například dále vzdělávat nebo vykonávat práci, která by nás bavila. Proto se učíme ve škole číst a psát, abychom byli schopni přečíst knížku, podepsat se nebo porozumět obsahu textu. Všechny přívlasky gramotnosti jsou důležité, ale ta finanční je zásadní pro život lidí a jejich rodin.

Za každé situace bychom měli myslet na to, abychom měli našetřené peníze na nečekané výdaje či na horší časy. Dnešní život není jednoduchý a nikdy nevíme, co se nám může přihodit. Pokud máme harmonující rodinu se dvěma dětmi, skvělou práci, myslíme si, že se nám už nic nemůže přihodit. Zlom může nastat tehdy, když vysněnou práci ztratíme, náš protějšek si najde milenku/milence nebo někdo z rodiny vážně onemocní, život se nám tak může náhle zcela změnit. Proto je finanční gramotnost velice důležitá a měla by se dostat do povědomí všech lidí, především pak dětí.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol. V první kapitole se seznámíme se stěžejní domácí, zahraniční a cizojazyčnou literaturou. Dále se zabýváme vztahem tématu k sociální pedagogice, kde předkládáme definice sociální pedagogiky, které zasadíme do kontextu sociálního poradenství. V poslední podkapitole objasňujeme pojmy, které jsou v diplomové práci použity. Druhá kapitola vyjadřuje vlastní téma práce. Zaměřujeme se proto na neziskové organizace z obecného hlediska, zvláštní důraz klademe na legislativní změny. Dále se věnujeme občanským poradnám – jejich vzniku nebo fungování. Jelikož občanská poradna je určena lidem, kteří se dostali do obtížné situace, zabýváme se proto i těmito osobami. V závěrečné podkapitole se zaměřujeme na sociálního pracovníka v občanských poradnách, rovněž vymežíme předpoklady pro tento výkon. Třetí kapitola souvisí již s praktickou částí diplomové práce. Zabýváme se zde finanční gramotností a od tohoto tématu odvíjíme další souvislosti – mezi jinými finanční vzdělávání, kde věnujeme pozornost stěžejním dokumentům a subjektům v této oblasti.

Zaobíráme se tím, jak se bránit s nedostatečnou úrovní finanční gramotnosti, kde jsou zahrnuty finanční produkty, pojištění nebo finanční plánování, což jsou problémy, jež trápí mnoho lidí. Poslední podkapitola je věnována dopadům finanční gramotnosti.

V praktické části diplomové práce zkoumáme, jaká je nyní u českých občanů úroveň finanční gramotnosti. Finanční gramotnost budeme měřit pomocí dotazníkového šetření mezi občany, kteří občanskou poradnu již navštívili, a mezi občany, kteří občanskou poradnu dosud nenavštívili. Dotazníky v papírové formě budou rozesílány klientům do devíti občanských poraden v České republice. Další dotazníky určené výhradně pro veřejnost, kteří občanskou poradnu dosud nenavštívili, budou rozesílány přes internetový portál VypIno.cz, a to prostřednictvím sociálních sítí.

Téma finanční gramotnosti u občanů České republiky jsme si zvolili proto, že právě problematika zadlužování občanů je jedním ze základních důvodů návštěv občanských poraden. Cílem této práce je zjistit příčinu nízké úrovně finanční gramotnosti u občanů České republiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY

Diplomová práce obsahuje celkem tři kapitoly teoretické části. První kapitola je specifická tím, že se v ní seznámíme s literaturou, která se nejvíce zabývá námi zvoleným tématem a která je námi doporučována a pro potřeby naší práce přínosná. V diplomové práci čerpáme zejména z domácí literatury, která zahrnuje množství knižních i internetových publikací. Čerpáme ovšem i z cizojazyčné a zahraniční literatury. V podkapitole 1.1 s názvem „Stav zkoumání v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné“ jsme zvolili celkem osm knižních publikací. Ostatní publikace jsou zpracovány do rešerší, kterou najdeme v příloze čtyři diplomové práce. Další podkapitola 1.2 této první kapitoly s názvem „Vztah tématu k sociální pedagogice“ popisuje souvislost našeho tématu diplomové práce a oboru, který studujeme, což je sociální pedagogika. V poslední podkapitole 1.3 s názvem „K základním pojmům“ definujeme pojmy, objevující se v ostatních kapitolách a podkapitolách teoretické části.

1.1 Stav zkoumání v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

Tato podkapitola se zabývá především hlavními prameny, které jsme potřebovali při tvorbě naší diplomové práce. V diplomové práci jsou zahrnuté odborné publikace i elektronické zdroje. Čerpali jsme zejména z literatury domácí, nicméně neopomenuli jsme ani vycházet z poznatků zahraničních titulů a literatury cizojazyčné. V této podkapitole máme shrnuty ty publikace, které jsou stěžejní pro naši diplomovou práci. Ostatní tituly jsou uvedeny v příloze čtyři.

Domácí literatura

Titul **Základy sociální pedagogiky**, jejímž autorem je Blahoslav Kraus, je stěžejní knihou pro obor sociální pedagogiky. Autor učil na základních a středních školách a od roku 1972 působí na pedagogické fakultě v Hradci Králové. Nyní je ředitelem Ústavu sociálních studií Univerzity Hradec Králové. V publikaci se věnuje historii sociální pedagogiky a sociální pedagogice v Německu, v Polsku, v Česku, na Slovensku a dále v jiných zemích jako je Rusko, Švýcarsko nebo Rakousko. Zabývá se metodologií, pojetím a předmětem sociální pedagogiky nebo vztahem sociální pedagogiky k jiným disciplínám. Dále se věnuje výchově a prostředím, přirozeným prostředím - zejména ve vztahu k rodině nebo

vrstevnickým skupinám, škole a výchovným zařízením z pohledu sociální pedagogiky nebo sociálně-pedagogickou komunikací. V knize je popsána sociální pedagogika jako životní pomoc na bázi pomáhání a dobrovolnické činnosti, Kraus se také zaměřuje na životní a krizovou situaci nebo na prevenci a terapii, na kulturu a multikulturalismus či na životní styl. V poslední kapitole je pozornost věnována sociální pedagogice z pohledu praxe, kde autor zkoumá metody sociálně-výchovných činností nebo uplatnění sociálního pedagoga v praxi. Tato kniha je určena zejména studentům sociální pedagogiky. (Kraus, 2014)

Dalším titulem, pro diplomovou práci stěžejním, se stala kniha **Jak ovládnout své peníze** s podnázvem **finanční plánování pro každého**. Osm autorů této publikace pracují ve společnosti Partners Financial Services a věnují se problematice osobních a rodinných financí. Kniha, pojednávající o finanční gramotnosti (dále jen FG), byla napsána formou přístupnou i začátečníkům. Autoři doplňují názorné a konkrétní příklady z praxe a na konci každé kapitoly je test, který ověřuje, zda čtenář problematiku pochopil. V závěru tohoto díla můžeme najít slovník pojmů a stručné životopisy autorů. Tato publikace, koncipována jako sbírka, obsahuje deset kapitol, jež napsalo osm autorů.

Evelina Kohoutková se zabývá prvními kroky vedoucími k vytvoření finančního plánu. Na toto téma navazuje David Kučera, jenž uvádí, jaké jsou příjmy a výdaje rodinného rozpočtu, jak s nimi můžeme pracovat, jak sestavovat a bilancovat rodinný rozpočet, dělit finanční rezervy a kam je odkládat. Marcela Střelcová se zabývá tím, jaké jsou příjmy a výdaje rodiny před a po narození dítěte, jaké může matka uplatňovat sociální dávky a také jak učit dítě s penězi hospodařit. Vedle uvedeného řeší problematiku, co je výhodnější - zda koupě bytu za hotové nebo na úvěr, dozvídáme se, jaké jsou podmínky úvěru či jak postupovat při vyřizování hypotéky. Václav Valášek se zabývá dopady dobrých a špatných nákupů a také představuje druhy úvěrů. Kromě toho řeší ochranu spotřebitele a doporučuje, na jaké instituce se můžeme obrátit v případě nestandardního postupu ze strany centrály společnosti. Lukáš Urbánek a Jaroslav Hejný představují možnosti, jak se vhodně zvolenou formou správného pojištění bránit proti nenadálým životním situacím. Igor Polanský řeší problematiku týkající se důchodu, jak přemýšlí o důchodu jednotlivé věkové skupiny lidí. Autor dále představuje produkty, kterými bychom se měli zajistit na stáří. Martin Tománek uzavírá poslední kapitolu s názvem „Investiční průvodce pro začátečníky“. (Jak ovládnout své peníze: finanční plánování pro každého, 2013)

Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol je titulem, který hlouběji pojednává o sféře finanční gramotnosti. Inspiraci zde mohou nalézt pedagogové základních a středních škol nebo budoucí učitelé připravující se na učitelskou profesi. Jana Kvintová, odborná asistentka na Katedře psychologie a patopsychologie PdF UP v Olomouci, se zabývá psychologickými aspekty finanční gramotnosti. Věnuje pozornost významným psychologům, především pak Sigmundu Freudovi a Jeanu Piagetovi. Alena Opletalová, která pracuje jako odborná asistentka v Ústavu pedagogiky a sociálních studií v Olomouci, kde garantuje a vyučuje obory ekonomického charakteru, se zabývá problematikou nedostatečné úrovně finanční gramotnosti a jejími důsledky, např. zadlužeností domácností nebo testováním finanční gramotnosti na národní a mezinárodní úrovni. Pozornost věnuje i prevenci a způsobům zvyšování úrovně finanční gramotnosti nebo strategickým dokumentům z oblasti finančního vzdělávání. Závěrem jsou prezentována původní výzkumná šetření a průzkumy, které realizovala autorka v oblasti finančního vzdělávání a finanční gramotnosti. (Opletalová, Alena a Kvintová, Jana, 2014)

Záměrem knihy **Úspěšná nezisková organizace** (autory jsou Marek Šedivý a Olga Medlíková) je, aby lidé našli inspiraci k dlouhodobé úspěšné neziskové organizaci a mohli jí využít jako srovnávacího materiálu při vytváření vlastních organizací, jejich plánů i cílů. Oba autoři jsou v této oblasti odborníky, protože vedou kurzy, moderují akce neziskových organizací, spolupracují na svém strategickém plánování. Marek Šedivý působil jako ředitel neziskové organizace Neziskovky.cz. Autoři vychází především z praktických zkušeností, což byl také důvod, proč jsme tuto knihu vybrali jako doporučenou. Vedle toho oceňujeme, že autoři mnohokrát vyvracejí názory, objevující se ve skriptech vysokých škol. Šedivý s Medlíkovou sestavili model, který značí schody k prosperující neziskové organizaci. Tento model ukazuje logické kroky potřebné k tomu, aby nezisková organizace vznikla, fungovala, přežila a rozvíjela se. (každý z těchto kroků je detailně popsán). Kniha není určena pouze manažerům neziskové sféry nebo firmám, ale i široké veřejnosti. (Šedivý, Marek a Medlíková, Olga, 2017)

Další doporučená kniha má název **Kvalita v občanském poradenství**. Tato publikace vznikla během realizace projektu „Kvalita v občanském poradenství“, uskutečněném v rámci programu Phare 2003 RLZ, a to díky podpoře Evropské unie (dále jen EU) a České republiky (dále jen ČR). Obsah knihy je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko EU a ČR. Na vzniku této publikace se podílel tým osob, které pracují v občanských poradnách. Hlavním tématem

tohoto díla je občanské poradenství a kvalita v občanských poradnách. Autoři se věnují problematice sociálních služeb (jejich kvalitě a způsobu řízení), a to v rámci ČR a v zemích EU. V publikaci se dozvíme, co je občanské poradenství, dozvíme se jeho historii a také to, jak občanské poradenství funguje v jiných zemích. Publikace obsahuje čtyři přílohy – standardy kvality občanských poraden AOP (dále jen Asociace občanských poraden), průvodce standardy kvality občanských poraden ze standardu 1A, metodika podpory občanských poraden AOP a rukověť podporovatele ze standardu 1A. Publikace je určitě přínosem pro všechny, kteří se zajímají o danou problematiku, a pro ty, kteří chtějí pracovat či pracují v sociálních službách. (Kvalita v občanském poradenství, 2006)

Zahraniční literatura

Pro potřeby této diplomové práce je podnětný titul **Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne**, jehož autorem je Robert Kiyosaki. Autor vypráví svůj příběh, kde uvádí, že měl dva táty. Jeden byl bohatý a druhý chudý. Chudý biologický otec byl vzdělaný, získal titul PhDr., a bohatý táta, který byl tátou jeho nejlepšího kamaráda, nedokončil osmou třídu. Oba tátové byli úspěšní v práci, ale přesto se lišili v názorech. Díky tomu měl autor možnost si vybrat ze dvou protikladných názorů. Chudý otec chtěl, aby se Kiyosaki učil tvrdě, získal titul a našel si dobrou práci, tedy aby pracoval pro peníze. Bohatý táta zastával opačný názor - usiloval o to, aby se Kiyosaki učil tak, aby peníze pracovaly pro něho. Kniha pojednává o šesti lekcích, které Kiyosakimu poskytoval bohatý táta již od devíti let. První lekce byla o tom, jak dostal od bohatého táty práci za pouhých deset centů na hodinu a později vykonával práci úplně zadarmo. Bohatý táta mu radil, aby peníze neřídily jeho život, a dal mu na vědomí, že strach a touhu má použít vždy ve svůj prospěch. Rozum musí ovládat naše myšlení, nikoliv naše emoce. Přes veškeré překážky Kiyosaki a syn bohatého táty (tedy nejlepší Kiyosakiho kamarád) zvládli první lekci - otevřeli si obchod s komiksy. Díky tomu, že nedostal zapláceno za práci, byl nucen použít představivost a hledat příležitost, jak peníze vydělat. V druhé lekci autor popisuje, jak ho bohatý táta učil rozpoznávat rozdíl mezi aktivy a pasivy a umět kupovat aktiva. Ve třetí lekci si Kiyosaki uvědomil tajemství bohatých lidí, což ho naučil bohatý táta, a to je pracovat pro sebe, nikoli na úkor druhých. Lidé pracují pro majitele firmy, pak pro stát a poté pro banku, tudíž finanční zápas je výsledkem toho, že pracují celý život pro někoho jiného. Na základě tohoto úsudku vzniká tajemství „hled' si svého“, tzn. budovat a udržovat silnou kolonku aktiv. Ve čtvrté lekci se dozvíme největší tajemství bohatých,

kdy bohatý táta hrál chytrou hru prostřednictvím korporací, což je jedna z největších legálních daňových skulin. Lidé, kteří vlastní svou korporaci, vydělávají, utrácejí a až pak platí daně, což je rozdíl oproti lidem, kteří pro korporaci pracují. Kiyosaki v páté lekci popisuje hru Cashflow a věnuje se finanční inteligenci - velmi důležité v oblasti vydělávání peněz. V poslední lekci Kiyosaki popisuje svůj kariérní život. Dále Kiyosaki uvádí deset kroků, podle nichž postupoval na cestě k finanční svobodě. Tato publikace má kladné i záporné recenze, ale dle nás je kniha vhodná pro finanční začátečníky, kteří se mohou obohatit o myšlenky Kiyosakiho, a také si uvědomit, že je důležitá finanční inteligence a budování aktiv. Nelze opomenout, že Kiyosaki je autorem stolní hry Cashflow. (Kiyosaki, Robert a Sharon L. Lechter, 2001)

Cizojazyčná literatura

Prvním titulem, o němž se ve spojitosti s oblastí cizojazyčné literatury opíráme, je kniha **Financial literacy - your 30 step path to financial wellness** od společnosti **Money Management International** (v českém překladu: Finanční gramotnost - 30 kroků k finančnímu zdraví). Měsíc duben byl prohlášen za národní měsíc finanční gramotnosti a na počest tohoto měsíce vytvořili odborníci z Money Management International (MMI) třicet kroků cestu k finančnímu zdraví. Tato cesta pomůže lidem vytvořit úspěšnou strategii, která zlepší jejich celkovou finanční pozici. Kniha poskytuje lidem získání znalostí, jež jsou důležité pro přijetí pozitivních rozhodnutí, aby si zajistili úspěšnou finanční budoucnost. Odborníci radí, že nejdůležitějším krokem při sledování finančního plánu je přezkoumat postoje k penězům a pokud jsme schopni začít svou cestu k finančnímu zdraví, měli bychom přijmout slib, kdy převezmeme finanční odpovědnost. Na základě toho pak v prvním kroku odborníci uvádějí deset bodů, které bychom měli dodržovat, abychom se dostali na cestu k finančnímu zdraví. Ve druhém kroku odborníci znázorňují jednoduchý kvíz, který nám pomůže zhodnotit naši současnou situaci. V dalších krocích je také znázorněn test. Tentokrát se jedná o dluhový test, dle něhož zjistíme, zda potřebujeme plán výplaty a také získáme přesný obraz o našich povinnostech. Odborníci dále doporučují si přecíst cíle SMARTu nebo navrhnou stanovení krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílů. V knize se můžeme dočíst, že existují dvě populární metody, které lidé používají k řešení dluhů a také znázorňují několik jednoduchých způsobů, jak zvýšit naše úspory. Je zde uvedený nákladový list pro pochopení zápisu finančního rozpočtu. Tento list nám pomůže identifikovat naše výdaje, jež mohou být

sníženy, a zabránit tak výpadku impulzů. Proces může být časově náročný, ale je důležité získat kontrolu nad finančními prostředky. Dále je v knize uvedený týdenní plánovač menu a to proto, abychom si psali jen ty potraviny, které budeme potřebovat. Odborníci se věnují i otázkám životního pojištění nebo finančními odborníky. Knihu určitě doporučujeme k četbě a je napsána v anglickém jazyce. (Money Management International, 2010)

Další titul, který je obsažen v diplomové práci, je kniha od **Adele Atkinson a Flore-Anne Messy** s názvem **Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study**. Autoři uvádějí výsledky pilotního projektu OECD/INFE s názvem „Měření finanční gramotnosti“. Pilotní projekt z roku 2012, který byl proveden ve 14 zemích zařazených do mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání (dále jen FV) – INFE a to včetně České republiky, se zaměřuje na jednotlivé země, kde zkoumá u občanů různé finanční poznatky, chování a postoje a to v rámci zemí dle socio-demografických aspektů. Do výzkumu byly tedy zapojeny země Albánie, Arménie, Estonsko, Česká republika, Německo, Maďarsko, Irsko, Malajsie, Norsko, Peru, Polsko, Jižní Afrika, Spojené království a Britské Panenské ostrovy. Výzkum zahrnuje osvědčené otázky z existujících dotazníků o finanční gramotnosti. Vedle toho se zabývá především rozpočtem a správou peněz, krátkodobými a dlouhodobými finančními plány či výběrem finančních produktů. Ve výzkumu najdeme i otázky, které poskytují důležité sociodemografické údaje - zejména věk, pohlaví a příjem respondentů. Výsledky se zaměřují na obecnou strukturu finanční gramotnosti v různých zemích, přičemž vyplývá, že ve zkoumaných zemích lidé disponují nedostatečnými finančními znalostmi. Výsledky umožní zemím identifikovat potřeby a nedostatky v poskytování finančního vzdělávání. Najdeme zde i definici finanční gramotnosti dle OECD. Pilotní výzkum ukazuje, že nejen v České republice, ale i v ostatních zemích je nedostatečná finanční gramotnost obyvatel. Tato studie je napsaná v anglickém jazyce. (Atkinson, Adele a Flore-Anne Messy, 2012)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

V této podkapitole se budeme zabývat tím, jak téma naší diplomové práce „Poradny v neziskových organizacích pro občany v krizových situacích“ souvisí s oborem sociální pedagogiky. Nejdříve si vymezíme sociální pedagogiku z historického konceptu, poté se podíváme na definice sociální pedagogiky, kterou zasadíme do kontextu občanského

poradenství, a zdůvodníme tak téma diplomové práce. Rovněž nahlédneme na příbuzné pedagogické vědy sociální pedagogiky nebo na uplatnění sociálního pedagoga v praxi.

Dle většiny autorů je za představitele a zakladatele sociální pedagogiky považován švýcarský pedagog **Johann Heinrich Pestalozzi**, někdy je za zakladatele sociální pedagogiky označován německý pedagog **Paul Natorp**. Profesor filozofie a pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze a největší český pedagog **Gustav Adolf Linder** je ovšem též se sociální pedagogikou spojován. Linder u nás položil základní prvky sociální pedagogiky. (Kraus, 2008, s. 11) Sociální pedagogika jako samostatná disciplína v době nacistické okupace nebyla v Československé republice z ideologických důvodů dále rozvíjena. V 60. letech se situace trochu změnila díky Wroczynskému a Gally, ale zásadní zlom nastal až v 90. letech 20. století, kdy se sociální pedagogika stala samostatnou vědou. V tomto období se sociální pedagogika rozvíjela jako bakalářský a magisterský obor na vysokých školách. (Procházka, 2012, s. 58 – 59)

Sociální pedagogika má mnoho definic, protože každý sociální pedagog si vytváří své vlastní slovní označení na základě problematiky, kterou se zabývá či jak sociální pedagogiku vnímá.

Dle Krause (s. 41, 2014) se definice sociální pedagogiky v jednotlivých zemích liší a liší se i z pohledu jednotlivých autorů na podstatu sociální pedagogiky. Autoři definují sociální pedagogiku v užším nebo širším pojetí. Spíše se vývoj přiklání k pohledu širšího pojetí, protože by se měla problematika sociální pedagogiky týkat celé populace, nikoliv výhradně jedné, dílčí oblasti. Schilling (Procházka, 2012, s. 67) chápe sociální pedagogiku ze širšího pohledu jako *„pomoc lidem všech věkových kategorií, jedincům v různých životních situacích.“* Kraus s Poláčkovou (2001, s. 12) se shodují na názoru, že sociální pedagogika je transdisciplinární a má výrazně integrující charakter. Sociální pedagogika se dle nich zaměřuje na *„každodenní život jedince, analyzuje jeho životní situace a navozuje takové změny v sociálním prostředí, které napomáhají optimálnímu rozvoji osobnosti a minimalizují rozpor mezi jedincem a společností.“*

Občanské poradny (dále jen OP) jsou určeny pro všechny věkové kategorie lidí, tedy i *„všem lidem bez rozdílu rasy, pohlaví, zdravotního postižení, sexuální orientace, politické příslušnosti, světonázorové orientace, sociálního statusu apod.“*, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. (Kvalita v občanském poradenství, 2006)

Do občanské poradny přichází osoby, které se dostaly do stavu nouze a potřebují odborně poradit. Problém klienta může být různorodý. Může se týkat sociálních dávek, rodinného práva, občanských sporů, dluhové problematiky apod. Podle asociace občanských poraden (2010, dále jen AOP) byla v roce 2015 problematika zadlužování občanů čtvrtým nejčastějším problémem a důvodem návštěvy občanské poradny. (Viz tabulka níže).

Tabulka 1: Počty dotazů v jednotlivých oblastech za rok 2015

Počty dotazů v jednotlivých oblastech za rok 2015						
Oblast		1.Q 2015	2.Q 2015	3.Q 2015	4.Q 2015	Celkem
1	Sociální dávky poskytované mimo rámec sociálního pojištění	1065	810	815	724	3414
2	Sociální služby	380	432	508	611	1931
3	Sociální pojištění	509	417	418	365	1709
4	Pracovně-právní vztahy a zaměstnanost	1481	1358	1290	1182	5311
5	Bydlení	1339	1332	1314	1207	5192
6	Rodina a mezilidské vztahy	2316	2045	2257	1792	8410
7	Občanskoprávní vztahy	2777	2467	2307	2223	9774
8	Daně a poplatky	182	111	92	102	487
9	Zdravotní pojištění a zdravotnictví	133	100	108	102	443
10	Školství a vzdělávání	18	18	15	14	65
11	Problematika zadlužování občanů	2352	2194	1851	1773	8170
12	Ochrana spotřebitele	595	656	683	737	2671
13	Právní systém ČR	54	45	18	34	151
14	Právní systém EU	8	18	17	16	59
15	Občanské soudní řízení a jeho alternativy	4919	4570	4189	3925	17603
16	Veřejná správa	571	525	520	471	2087
17	Trestní právo	580	495	511	421	2007
18	Ochrana základních práv a svobod	29	28	19	23	99
Celkový počet dotazů		19308	17621	16932	15722	69583

Zdroj: (Asociace občanských poraden, 2010, graficky upraveno)

Vysvětlivky: 1.Q – informace, 2.Q – rada, 3.Q – aktivní pomoc, 4.Q – asistence (Asociace občanských poraden, 2010 in Průvodce standardy kvality AOP)

Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zabývat se právě finanční gramotností, která je v současnosti celosvětovým problémem.

Lze vyvodit ze závěrů, že předmětem sociální pedagogiky „jsou sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti. Orientuje se na výchovu, v jejímž rámci dochází k intervenci do procesu socializace především u ohrožených a sociálně znevýhodněných skupin dětí a mládeže, ale i dospělých. Napomáhá rodině a škole řešit krizové situace a předcházet vzniku dysfunkčních procesů. Jejím cílem je výchova ke svépomoci, obnovení normality člověka a snaha o zlepšení společenských podmínek, ve kterých žije.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 14 in Hroncová, Hudecová, 2000, s. 36) Od 1. září 2013 je na

základních školách zavedena povinná výuka finanční gramotnosti (Opletalová, 2014, s. 11). Bakošová (2008, s. 58) charakterizuje sociální pedagogiku jako životní pomoc a představuje, že je to „*pozitivní pedagogika, jejímž cílem je v komplexním systému péče poskytovat pomoc dětem, mládeži a dospělým v různých typech prostředí za účelem hledání optimálních forem pomoci a kompenzací nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy.*“¹ Schilling (1999, s. 42 in Bakošová, 2008, s. 56 - 57) chápe pomoc jako „*péče o ty členy společnosti, kteří v některých fázích života nebo v určitých situacích nejsou schopni samostatně a s podporou svého nejbližšího okolí spravovat své záležitosti.*“² a dělí pomoc na primární, sekundární a terciární. Primární pomoc slouží k celkovému rozvoji lidí, sekundární pomoc je preventivní pomoc prostřednictvím poradenství a terciární pomoc je pomoc, kdy problémy graduji a člověk je nemůže zvládnout sám. Dle Procházky (2012, s. 61) si sociální pedagogika prošla velmi složitým vývojem a především čerpala z filozofie, sociologie nebo pedagogiky, z tohoto důvodu dosud nenacházíme jednotné vymezení oboru.

Sociální pedagogové chápou sociální pedagogiku jako nějakou pomocnou sílu, která pomáhá jedinci, jenž to zrovna vyžaduje. Pomoc odborníka potřebuje každý jedinec, který se ocitne v situaci, již sám nezvládne. Pomoc nepotřebují jen děti, osoby bez přístřeší, jedinci s rizikovým chováním, jedinci závislí na alkoholu či drogách, nezaměstnaní, jedinci s tělesným nebo duševním onemocněním, ale i zdraví lidé, kteří se dostali do problémů (např. finančních) nebo sporů a neví, jak situaci dále řešit. Pokud jedinec neví, kde vyhledat pomoc, může se obrátit na městský úřad, kde mu poradí instituci zabývající se daným problémem. V našem případě, pokud by osoba měla finanční či dluhové problémy, zabývala se péčí o dítě, sporným či nesporným rozvodem, sporem se zaměstnavatelem či pronajímatelem bytu, problémem s reklamací nebo službami, popř. chtěla pomoci se sepsáním návrhu či žalobou k soudu, zřejmě pracovnice na městském úřadě pošle klienta do občanské poradny nebo do konkrétní instituce, kde se zabývají jednou odborností.

¹ Socialna pedagogika ako životná pomoc je pozitívna pedagogika, ktorej cieľom je v systéme komplexnej starostlivosti poskytnúť pomoc deťom, mládeži a dospelým v rôznych typoch prostredí hľadaním optimálnych foriem pomoci a kompenzovaním nedostatkov. Cieľom je premena ľudí a spoločnosti prostredníctvom výchovy.

² starostlivosť o tých členov spoločnosti, ktorí v niektorých fázach života alebo v určitých situáciách nie sú schopni samostatne a s podporou svojho najbližšieho okolia spravovať svoje záležitosti.

Příkladem může být dluhové poradenství, policie, manželské poradenství nebo inspektorát práce. Jedná-li se o konkrétní odbornou instituci, tou může být samotná občanská poradna.

Lorencová (2001, s. 188) představuje pomáhající profese vládního sektoru v podmínkách České republiky. Jedná se o sociální pracovníky, jimiž jsou zaměstnanci státní správy, samosprávy a resortních ministerstev, psychoterapeuti, učitelé a výchovní pracovníci školských zařízení či pracovníci v poradenském systému České republiky. Poslední uvedená profese zahrnuje pedagogicko-psychologické poradenství, poradny pro rodinu a mezilidské vztahy, výchovné poradenství nebo občanské poradenství. Cílem je znát klientův problém a posléze klienta navést do instituce, kde mu kompetentní pracovník pomůže řešit obtížné situace.

Neměli bychom opomenout fakt, že sociální pedagogika má vztah i k jiným příbuzným pedagogickým vědám. V našem případě se jedná o vztah sociální pedagogiky a sociální práce.

Dle Krause (2014, s. 56) tyto obory mají v současné době nejbližší, sociální pedagogika je pak vymezována jako disciplína, jež se zabývá činnostmi „*kterými předcházíme problémům jedinců (skupin) vznikajícím z konfliktů potřeb jedince a společenských institucí, a to se záměrem zlepšovat kvalitu života nebo tyto problémy zmirňovat.*“ Kraus k definici dodává, že v praxi se jedná o uskutečňování sociální politiky. Striezenec (2000, s. 120 in Bakošová, 2008, s. 81) popisuje, že tyto dva obory mají společný objekt (člověk), předmět (sociální aktivita ve společenském prostředí), humanistický přístup (pomoc člověku) a cílové zaměření na překonání rozporů v reálném životě člověka. Kraus (2014, s. 57) uvádí, že vztah sociální pedagogiky a sociální práce v České republice je jiný než na Slovensku nebo v Polsku, a to díky důsledku vzniku oboru sociální práce v průběhu 90. let dvacátého století. Objevují se tři možné přístupy ke vztahu obou disciplín. První přístup je **identifikační**, což znamená, že se oba obory ztotožňují, tento model se uplatňuje v německy mluvících zemích. Druhý přístup je **diferenciační**, což znamená, že se rozlišují oba obory, tento model se uplatňuje v anglicky mluvících zemích a také v České republice. Třetí přístup je **konvergentní**, což znamená, že se oba obory postupně sblíží, tento model se uplatňuje na Slovensku nebo v Polsku. Dle autora je optimální konvergentní přístup. Bakošová (1999 in 2008, s. 82) z hlediska cílů rozlišuje specifické rozdíly těchto oborů. Sociální pedagogika se zaměřuje na výchovu, prevenci, intervenci a poradenství. Sociální práce je spíše zaměřená na hmotnou pomoc a jedná se o institucionální formu pomoci. Kraus (2008, s. 58) dodává, že sociální pedagogika se

podstatě zabývá celou populací, kdežto sociální práce se koncentruje na problémovou sociálně potřebnou populaci. Nadto Kraus (2008, s. 55) uvádí další vztah k sociální pedagogice, a to z hlediska právních disciplín. Jedná se především o občanské právo, rodinné právo, trestní právo a pracovní právo. Právní disciplíny poskytují poznatky o normách týkajících se sociálně-výchovné práce.

Nyní se zaměříme na pohled pracovníka, který může odborné poradenství poskytovat. Podíváme se také na uplatnění sociálního pedagoga.

Sociální pedagogika je široký obor, kde se může jedinec po vystudování sociální pedagogiky uplatnit. Sociální pedagog se nevyskytuje v „Katalogu prací“. Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících definuje sociálního pedagoga jako vychovatele, pedagoga volného času a asistenta pedagoga. Naopak zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách popisuje, že sociální pedagogika je dostatečnou kvalifikací pro výkon povolání sociálního pracovníka. Lze tedy shrnout, že sociální pedagog je vychovatel, pedagog volného času nebo sociální pracovník, přičemž tato vymezení neodpovídají realitě a profilu sociálního pracovníka. (Potměšilová, 2013, s. 15)

Zde bychom mohli zmínit cíle Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice, kde je předsedou ředitel Ústavu pedagogických věd na Universitě Tomáše Bati Mgr. Jakub Hladík, Ph.D. Členové ve výše uvedené asociaci chtějí rozvíjet sociální pedagogiku. Usilují o to, aby byla profese sociálního pedagoga prosazena v rámci zákona o pedagogických pracovnících a do katalogu prací. (ASOCPED, 2013)

Sociální pedagog by měl mít specifické kompetence, jako jsou kompetence výchovně-vzdělávací, kompetence poradenská, kompetence preventivní, kompetence manažerská a kompetence reedukační – převýchovná (Bakošová, 2008, s. 193). Kompetence je takový požadavek, kde se vyžaduje určitá výbava vědomostí (Kraus, 2001, s. 35).

Kraus (s. 205, 2014) uvádí možnosti uplatnění sociálního pedagoga ve čtyřech rezortech a jedné oblasti. První představuje **rezort školství, mládeže a tělovýchovy** (školní kluby, družiny, vychovatel v dětských domovech, střediska volného času, výchovný poradce na školách, krizová centra, střediska pro mládež apod.). Za další uvádí **rezort spravedlnosti** (vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích, institut mediačního a probačního pracovníka), **rezort práce a sociálních věcí** (sociální asistenti, sociální kurátoři pro mládež apod.), **rezort vnitra** (utečenecké tábory, kriminální prevence apod.), **oblast**

církevních, společenských a neziskových organizací (institute péče o mládež, humanitární a charitativní instituce apod.). Dále Kraus popisuje, že se musí pracovník v některých případech specializačně vzdělávat (probační a mediační služba, kontaktní protidrogová centra apod.).

V zákoně o sociálních službách v § 109 je definováno, co vykonává sociální pracovník. Tento § máme ocitovaný ve druhé kapitole, jen zmíníme, že sociální pracovník může vykonávat sociální poradenství. V § 110 výše uvedeného zákona musí mít sociální pedagog buď vyšší odborné vzdělání, které získá absolvováním vzdělávacího akreditovaného programu v oborech zaměřených na sociální pedagogiku a sociální práci, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně-právní činnost, charitní a sociální činnost, nebo vysokoškolské vzdělání, které se získá studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku. (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017)

Ze závěrů můžeme vyvodit, že sociální pedagog se může uplatnit v jakýchkoliv neziskových organizacích, což jsou např. občanské poradny. Pokud se chce jedinec ucházet o místo sociálního pracovníka v občanské poradně, musí splňovat požadavky dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

1.3 K základním pojmům

Poslední podkapitola je věnována především objasnění základních pojmů, které byly v diplomové práci použity. Tyto pojmy si vysvětlíme z důvodu porozumění a také abychom se správně orientovali v termínech obsažených v diplomové práci. Příloha tři obsahuje slovník.

Jaký je rozdíl mezi půjčkou a úvěrem?

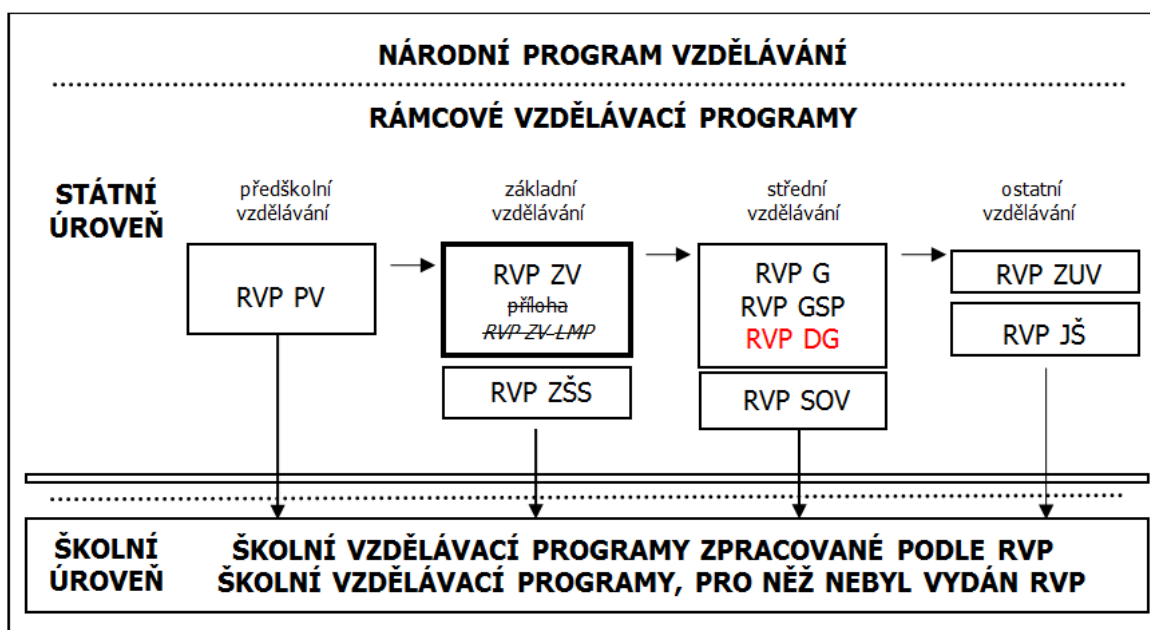
Předmětem **půjčky** mohou být finanční prostředky nebo také jakýkoli jiný hmotný majetek. Smlouva o půjčce vzniká tak, že věřitel žadateli předmět smlouvy předá, neboli převede peníze či půjčí majetek. Půjčku může poskytovat banka či jiná instituce nebo fyzická osoba (dále jen FO). Předmětem **úvěru** jsou výhradně finanční prostředky. Smlouva může vzniknout i tak, že věřitel finanční prostředky žadateli nepředá. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 70)

Osobní bankrot (oddlužení) – možnost, jak řešit úpadek dlužníka, který není podnikatelem (Hubáček, Křístek, Zamboj, 2011, s. 89). (Viz příloha tři).

Dále bychom si měli vymežit pojmy vycházející ze školské problematiky. V podkapitole 3.1.1, kde se věnujeme dokumentům z oblasti finančního vzdělávání, si vymežíme pojmy, které máme v této podkapitole zmíněny.

Rámcový vzdělávací program (dále jen **RVP**) vymezuje závazné rámce vzdělávání pro předškolní, základní a střední vzdělávání, je vytvářen na státní úrovni stejně jako Národní program vzdělávání (tzv. Bílá kniha), který charakterizuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů a vydává ho MŠMT (dále jen Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy). **Školní vzdělávací program** (dále jen **ŠVP**) představuje školní úroveň, podle níž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. „ŠVP si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP. Pro tvorbu a úpravu ŠVP mohou školy využít dostupnou metodickou podporu.“ Vyše uvedené tři dokumenty jsou veřejně dostupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost. Níže uvedený obrázek značí systém kutikulárních dokumentů. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015 - 2018)

Obrázek 1: Systém kutikulárních dokumentů

Zdroj: (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015 - 2018)

Vysvětlivky:

RVP PV:	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
RVP ZV:	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP ZŠS:	Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální
RVP G:	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP GSP:	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou
RVP DG:	Rámcový vzdělávací program pro dvojjazyčná gymnázia
RVP SOV:	Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání
RVP ZUV:	Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání
RVP JŠ:	Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

Vzdělávací oblasti jsou vymezeny v RVP u všech skupin škol, které jsou uvedeny výše.

Nás budou zajímat vzdělávací oblasti, které jsou uvedené v RVP ZV. „*Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory*“:

Obrázek 2: Vzdělávací oblasti/obory

Vzdělávací oblasti	Vzdělávací obory
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie
Člověk a jeho svět	Člověk a jeho svět
Člověk a společnost	Dějepis, Výchova k občanství
Člověk a příroda	Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis
Umění a kultura	Hudební výchova, Výtvarná výchova
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví, Tělesná výchova
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce

Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 14, (vlastní zpracování)

Očekávané výstupy vymezují schopnost žáků využívat zvládnuté učivo v praktických situacích. „Učivo je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých **tematických okruhů** (témat, činností) a je chápáno jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 14)

2 NEZISKOVÉ ORGANIZACE

Ve druhé kapitole se budeme zabývat tématem neziskových organizací, kde si na úvod uvedeme definice a různé členění neziskových organizací. Pozornost také věnujeme tomu, co je zapotřebí k založení neziskové organizace tak, aby byla úspěšná. Na závěr se podíváme na legislativní změny, které probíhaly u neziskových organizací, především týkající se právních forem.

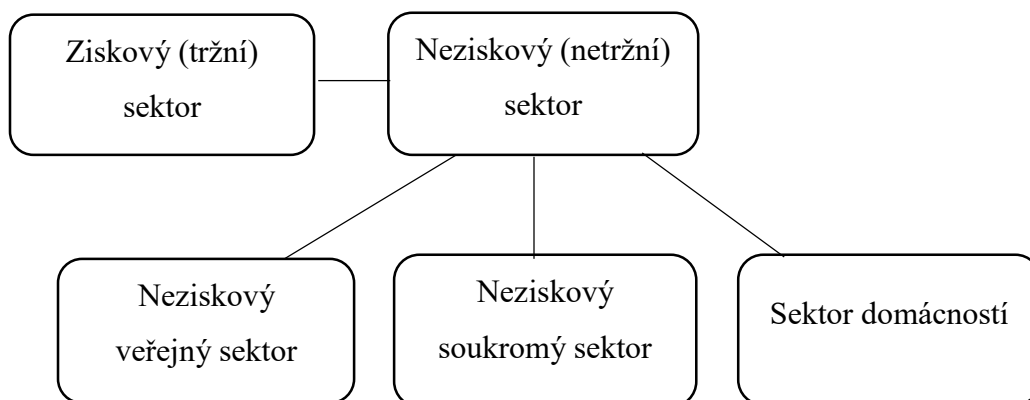
Nezisková organizace (z angl. non profit organization nebo not-for-profit - NFP organization), je vyjadřována v doslovném překladu „*ne pro zisk*.“ Nezisková organizace (dále jen NO) je založena proto, aby poskytovala služby lidem, kteří tyto služby potřebují. (Bachmann, 2011, s. 23)

Autoři používají i jinou zkratku neziskové organizace. Jedná se o zkratku NNO, což znamená nestátní nezisková organizace. Tuto zkratku budeme v naší diplomové práci používat.

Bachmann (2011, s. 23-24) uvádí, že nezisková organizace není zakládána z důvodu dosahování zisku. Pokud NNO dosáhne zisku, nesmí se zisk rozdělovat jejím vlastníkům, ale zisk se musí opět investovat do činnosti, která naplňuje poslání organizace.

Tyto organizace se mohou označovat i jako nevýdělečné organizace, které nejsou založeny za účelem podnikání a nezakládají se pro zisk. Neziskové i nevýdělečné organizace nesou označení obecného pojmenování druhu organizace, nejsou nositelem či vyjadřovatelem jejího přesného charakteru. (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 19) Nestátní neziskový sektor se obnovil v roce 1990, kdy občané dostali možnost se opět sdružovat nebo organizovaně prosazovat své zájmy jako za první republiky. (Boukal, 2009, s. 7)

V českém právním řádu neexistuje legální definice neziskového sektoru a neziskové organizace. Tyto pojmy jsou zažitě a běžně se používají. (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 19) Definice neziskových organizací dle Tetřevové (2008, s. 35) zní, že jsou to organizace, „*kteřé nebyly založeny či zřízeny za účelem podnikání. Jsou to organizace, o jejichž činnosti je jiný zájem, ať už státu, společnosti či určité skupiny. Tyto organizace působí v rámci neziskového sektoru, a to jak veřejného, tak i soukromého.*“

Obrázek 3: Sektorové členění hospodaření a zařazení NNO

Zdroj: (Boukal, 2009, str. 10 - 11, vlastní zpracování)

Cílem **ziskového (tržního) sektoru** je dosáhnout zisku prostřednictvím statků prodávaných za tržní cenu, firmy pak nesou podnikatelské riziko. Podniky nakládají s majetkem, který je financován vlastními zdroji, a to kapitálem nebo půjčkou. Cílem **neziskového (netržního) sektoru** je dosáhnout přímého užitku, který má charakter veřejné služby. Subjekty nakládají s majetkem, který je financován vlastními zdroji a pochází od soukromých subjektů nebo veřejných subjektů na základě přerozdělovacích procesů. Vlastníkem daného majetku je buď neziskový, nebo veřejný subjekt, jenž má majetek v držení za podmínky, že je jeho zřizovatelem. (Boukal, 2009, s. 11) Do **veřejných neziskových organizací** (státní, vládní) zahrnujeme v podmínkách ČR příspěvkové organizace a organizační složky státu a kraje. Uvedené právní formy zajišťují realizaci výkonu veřejné správy. Do **soukromých neziskových organizací** (nestátní, nevládní) zahrnujeme občanská sdružení, obecně prospěšné organizace, nadace a nadační fondy a církve nebo náboženské společnosti. Tyto právní formy vznikly v podstatě na základě aktivity občanů. Autor dodává, že v uvedených skupinách nejsou začleněny politické strany a hnutí, což lze ke své povaze za NNO patrně pokládat. (Bachmann, 2011, str. 24) **Sektor domácností** sdružuje ty rodiny a jednotlivce neboli občany, kteří se začleňují do koloběhu finančních toků (příjmy za výrobní faktory či daně) vstupem na trh statků (vytváření poptávky po zboží a službách) a výrobních faktorů (nabídka výrobních faktorů – práce). (Tetřevová, 2008, s. 27)

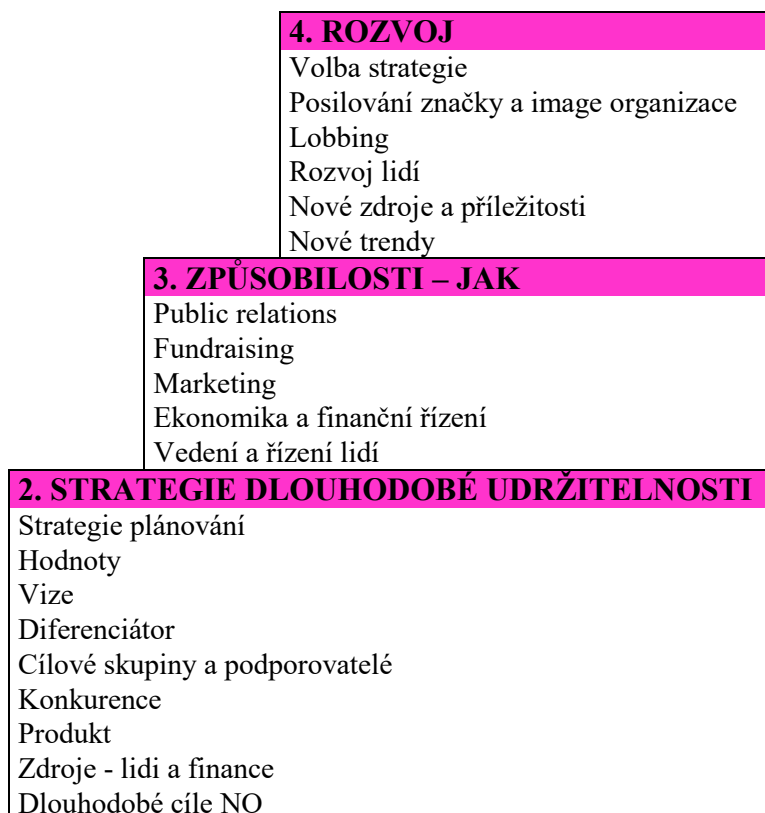
Dle Boukala (2011, s. 18) se dělí nestátní neziskový sektor na organizace veřejně prospěšné a na organizace vzájemně prospěšné. **Organizace veřejně prospěšné** zahrnují nadace, nadační fondy a obecně prospěšné společnosti nebo samostatnou složku tvořící

registrované církve, jejich účelová zařízení a náboženské společnosti. Lze sem zařadit i politické strany a hnutí. **Organizace vzájemně prospěšné** zahrnují občanská sdružení, zájmová sdružení právnických osob a profesní komory.

Bachmann (2011, s. 25 - 29) představuje klasifikaci NNO. V Mezinárodní uznávané klasifikaci NNO je uvedeno dvanáct hlavních oblastí, které neziskové organizace dále rozděluje. V českém neziskovém sektoru jsou obsaženy oblasti, a to např. politické strany a hnutí, školství, zdravotnictví, volnočasové aktivity, životní prostředí nebo sociální služby. Nadto autor uvádí klasifikaci NNO dle poslání, které rozděluje na vzájemné a obecně prospěšné, rovněž přidává typy činností, které se zaměřují na poskytování služby, popř. hájí zájmy cílové skupiny. Poslední klasifikace NNO znázorňuje právní formy. V roce 2010 Český statistický úřad evidoval celkem 71 164 občanských sdružení, 4 335 sdružení právnických osob, 1 916 obecně prospěšných společností a 1 648 nadačních fondů a nadací.

Níže vidíme schody, kterých bychom se měli držet při založení NNO.

Obrázek 4: Schody k prosperující neziskové organizaci

1. ZALOŽENÍ ORGANIZACE - VÝCHODISKA A ZÁKLADY

Poslání

Právní forma (tvrdé prvky)

Statutární orgán (správní rada)

Zdroj: (Šedivý, Medlíková, 2017, str. 19, graficky upraveno)

Poslání je jedna ze složek vedoucích k tomu, aby se naplnila právní forma organizace, zaměstnanci musí být s daným posláním vnitřně ztotožnění a především veřejnost jej musí chápat. **Právní forma** v budoucnu může ovlivňovat veškeré fungování organizace, proto autoři doporučují výběr právní formy nepodcenit, protože změnit právní formu není v praxi jednoduché. Aby nezisková organizace správně a kvalitně fungovala, je důležité od sebe jasně oddělit řízení organizace od její správy vykonávající dohled. Autoři doporučují mít ve **správních orgánech** lidi, kteří se ztotožňují s posláním NNO, a také by měli vědět, jak má správní rada fungovat. K zajištění dlouhodobé udržitelnosti NNO je **strategické plánování** vysoce efektivní proces, který by měla vést nezávislá osoba, tedy facilitátor. Na základě **hodnot** se buduje firemní kultura a také z nich vycházejí pravidla organizace. **Vize** definuje záměr organizace a rozvíjí poslání NNO. Díky **diferenciátoru** budou lidé vyhledávat NNO, protože NNO se budou oproti konkurenci odlišovat, a to např. kvalitou služeb nebo rozsahem nabídky. NNO potřebuje k fungování tři **zdrojové oblasti**, což jsou finance, lidé (členové statutárních orgánů, zaměstnanci...) a zázemí, služby a materiál (nemovitost, pronájem, vybavení...). **Public relations** má za cíl budovat značku organizace a posilovat důvěryhodnost organizace. **Fundraising** je proces, ve kterém musí organizace zajistit dostatečné zdroje, což jsou peníze, zázemí a lidé. Fundraiser je člověk, který hledá peníze, služby, výrobky nebo dobrovolníky ve veřejných institucích, v nadacích, u firem a jiných soukromých organizací, u jednotlivců (FO, OSVČ) nebo u klientů, kteří nakupují produkty organizace. Úkolem **lobbingu** je „*ovlivňování na úrovni vlivu a prosazování myšlenek ve prospěch organizace,*“ prosazuje na místní, regionální či státní úrovni zájmy vlastní organizace. **Nový trend** je směr vývoje a může přinášet zisk a prosperitu. V neziskové oblasti je zajímavým trendem sociální podnikání. (Šedivý, Medlíková, 2017, s. 22 - 133)

Tabulka 2: Srovnávání původní a nynější situace u vybraných NNO

Název právní formy	Původní právní úprava	Aktuálně účinná právní úprava
Občanské sdružení - nově spolek	Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů	89/2012 Sb. Nový Občanský zákoník (dále jen NOZ)
Organizační jednotka občanského sdružení - nově pobočný spolek		
Obecně prospěšná společnost (dále jen OPS)	Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů	Zákon byl zrušen bez náhrady
Politické strany a politická hnutí	Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů	Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů
Círky a náboženské společnosti	Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech	Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech
Zájmová sdružení právnických osob	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník	Příslušný § byl zrušen bez náhrady

Zdroj: (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 27 – 28, vlastní úprava)

Od 1. 1. 2014 jsou občanská sdružení považována za spolky, hlavní spolky nebo pobočné spolky. Občanské sdružení může dle jiného zákona změnit právní formu na ústav nebo sociální družstvo a musí díky nové právní úpravě NOZ dle § 3045 do tří let uzpůsobit svoji vnitřní úpravu. Zákon č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost a o změně zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, byl vydán v období změn zákonných úprav. Tento zákon do 31. 12. 2013 umožňoval o rozhodnutí změny právní formy a bez změny právní osobnosti převést původní občanské sdružení na obecně prospěšné sdružení. Od 1. 1. 2014 nelze založit obecné prospěšné společnosti. Všechny OPS vzniklé do 31. 12. 2013 se řídí dosavadními právními předpisy a dle NOZ mají právo změnit právní formu na ústav, nadaci nebo nadační fond. Také nelze od 1. 1. 2014 založit zájmové sdružení právnických osob. Vzniklá zájmová sdružení právnických osob se řídí dosavadními právními předpisy a dle NOZ mohou změnit právní

formu na spolek. Nově v NOZ je uvedena nová právní forma, což je ústav. (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 28 – 29)

Následující tabulka ukazuje aktuální právní formy, které lze založit, i to, jaká právní forma se řídí právní úpravou. Druhá tabulka znázorňuje ty NNO, které již nelze založit, ale nadále mohou existovat a fungovat. Takové NNO se řídí starou právní úpravou.

Tabulka 3: Ucelený přehled NNO s právní úpravou

Aktuální právní úprava	Název právní formy
89/2012 Sb. nový občanský zákoník	Spolek § 214
	Ústav § 402
	Nadace § 306
	Nadační fond § 394
	Přidružený fond § 349
Zákon č. 424/191 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů	Politické strany a politická hnutí
Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech	Církev a náboženské společnosti

Zdroj: (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 29 a zákon č. 89/2012 Sb. nový občanský zákoník, vlastní zpracování)

Tabulka 4: Neexistující právní formy a jejich právní úprava

Název právní formy, které již nelze založit, ale mohou nadále existovat	Právní úprava
Obecně prospěšná společnost	Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
Zájmová sdružení právnických osob	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (starý občanský zákoník)

Zdroj: (Dobrozemský, Stejskal, 2016, s. 29, vlastní zpracování)

Pokud přemýšlíme nad tím, jestli chceme založit neziskovou organizaci, měli bychom zvážit klady a zápory. Především musíme znát poslání, cílovou skupinu, dostupnost, právní formu a podobně. Také je zapotřebí si vyhledat o neziskových organizacích potřebné informace a znát legislativu z této oblasti. Výhodou by byla také rada odborníka, který neziskovou organizaci založil.

2.1 Občanské poradny

V této podkapitole se budeme věnovat již konkrétní sociální službě, a to občanským poradnám. Podíváme se na jejich vznik, ukotvení v zákoně a na celkové pojetí občanských poraden. Neopíráme se jen o odbornou literaturu, ale vycházíme i z vlastních zkušeností.

Občanská poradna „*je samostatné občanské sdružení, obecně prospěšná společnost nebo jejich součástí, nebo účelové zařízení církve, které poskytují občanské poradenství*“ (Kvalita v občanském poradenství, 2006, s. 62).

Určité prvky poradenství jsou obsaženy patrně v každé práci, při níž dochází ke kontaktu s jinými lidmi (Hartl, 2013, s. 101). V zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (2010 - 2017) je v § 37 definováno, že sociální poradenství zahrnuje základní a odborné sociální poradenství. „*Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace.*“ Základní sociální poradenství musí každá sociální služba povinně svým klientům zajistit a v § 2 je zmíněno, že na základní sociální poradenství má nárok každá osoba, a to zcela bezplatně. „*Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů*

sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.“ Základní činnosti odborného sociálního poradenství dle tohoto zákona obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Hartl (2013, s. 102) zmiňuje, že v nestátních institucích, které zajišťují odborné sociální poradenství, pracují sociální pracovníci, psychologové, psychiatři, speciální pedagogové, sociologové nebo lékaři a právníci.

Občanské poradny (Citizens Advice Bureaux, CAB) vznikly na počátku II. světové války v roce 1939, tj. v době, kdy se v Británii rozvrátily všechny dosavadní jistoty a životní zvyklosti. Zcela dobrovolná a bezplatně fungující skupina osob složená z vysloužilých odborníků (právníci, státní úředníci apod.) poskytovala každému občanovi rady v obtížných životních situacích. Později se do této činnosti zapojovali i neoborníci. Zejména po skončení války bylo potřeba občanského poradenství, protože díky novému sociálnímu systému lidé potřebovali informace o svých právech a povinnostech. Nyní ve Velké Británii pracuje 475 členských občanských poraden, které jsou součástí sítě Citizens Advice (původní název - National Association of Citizens Advice Bureaux – NACAB). V 70. letech pak vznikla další konkurenční síť FIAC – Federation of Independent Advice Center. *„Obě sítě sdružují poradenské organizace a jsou součástí systému sociální péče státu.“* V současné době jsou služby občanských poraden hrazeny cca z 90 % z veřejných rozpočtů a v oblasti kvality poskytovaných služeb musí splňovat přísné podmínky. V dnešní době se model bezplatných poradenských center uplatňuje ve více než 20 zemích světa, zejména v ČR, Polsku, Litvě, Slovensku a dalších státech. Občanské poradny v ČR vznikly v roce 1997 za podpory použití britských zkušeností a možností rozvíjet v našich podmínkách osvědčené a úspěšné poradenství, a to zásluhou ustanovení Sdružení pro vybudování sítě občanských poraden v ČR (nyní Asociace občanských poraden, AOP). (Kvalita v občanském poradenství, 2006, s. 29 - 32)

AOP je NNO, která sdružuje OP v ČR (Kvalita v občanském poradenství, 2006, s. 37) a podporuje poradny v jejich práci, zajišťuje poradcům průběžná školení v metodice práce i v právních oblastech. (Matoušek a kol, 2013, s. 446). *„Asociace občanských poraden je nástupnickou organizací Sdružení pro vybudování sítě občanských poraden, které bylo*

založené v roce 1997 a změnilo název na Asociaci občanských poraden v roce 1998. Zakládajícími občanskými poradnami byli Děčín, Havířov, Praha Jižní Město a Brno (Anenská). Nyní AOP sdružuje 40 občanských poraden, jejich detašovaných pracovišť a kontaktních míst, celkem v 84 místech ČR, které ročně zodpoví přes 72 tisíc dotazů.“ (Asociace občanských poraden, 2010) AOP je od roku 2004 jedním ze zakládajících členů mezinárodní organizace CAI (Citizens Advice International). CAI v současné době sdružuje devět členských sítí OP včetně ČR. (Kvalita v občanském poradenství, 2006, s. 38 - 40)

Posláním občanských poraden je pomáhat všem klientům a hledat řešení v jejich tíživých životních situacích. Poradci poskytují klientům věcně správné informace a kontakty na jiná odborná pracoviště a také jsou průvodci po celou dobu jejich obtíží (Asociace občanských poraden, 2010 in Definice občanských poraden). Občanské poradny nabízí při získávání informací nezávislé, interaktivní a hlavně objektivní zdroje, které dokážou reagovat na požadavky a individuální potřeby člověka. (Balamán, 2011, s. 87)

Občanské poradny jsou založeny na principech bezplatnosti, diskrétnosti, nestrannosti a nezávislosti. Co se týče principu **diskrétnosti**, poradna o všech údajích, co klienti pracovníkovi sdělí, musí zachovat mlčenlivost. V případě, že má sociální pracovník podezření ze spáchání závažného trestného činu, má právo vše nahlásit Policii ČR. Ohledně principu **nestrannosti** je občanská poradna nakloněna všem lidem bez rozdílu věku, pohlaví, rasy, náboženství, postižení, náboženského vyznání, politické příslušnosti nebo sexuální orientace. (Asociace občanských poraden, 2010 in Etický kodex občanských poradců)

Občanské poradny, které jsou ve sdružení AOP, poskytují poradenství v 18 oblastech - Sociální dávky, sociální pomoc, pojištění, pracovní-právní vztahy a zaměstnanost, bydlení, rodina a mezilidské vztahy, majetkoprávní vztahy a náhrada škody, finanční a rozpočtová problematika, zdravotnictví, školství a vzdělávání, ekologie a právo životního prostředí, ochrana spotřebitele, základy práva ČR, právní systém EU, občanské soudní řízení, veřejná správa, trestní právo, ústavní právo. (Balamán, 2011, s. 87) OP se nezabývají daňovým poradenstvím a poradenstvím investičním. (Kvalita v občanském poradenství, 2006, s. 35)

Občanské poradny poskytují právní pomoc ve formě právního poradenství, případně mohou pomoci klientům sepsat právní podání k soudu - např. žalobu, návrhy, odvolání. Poradna tyto dokumenty za klienty nesepisuje, jen radí, co do dokumentu uvést.

Některé občanské poradny nabízejí rovněž terénní, ambulantní služby, popř. obě formy zároveň. Některé poradny nabízejí nejen formu osobních návštěv, ale vedle toho také konzultace prostřednictvím mailu nebo telefonického rozhovoru.

Součástí nabídky služeb občanských poraden je finanční a rozpočtová problematika. V mnoha poradnách v ČR jsou realizovány projekty pod názvem Finanční gramotnost proti dluhové pasti. (Balamán, 2011, s. 87-88) Občanské poradny charitativního typu mohou poskytovat potravinovou či materiální (ošacení) pomoc. (Občanská poradna Charity Zlín, 2017)

Je nutné podotknout, že zaměstnanci v občanských poradnách nejsou právníci, ale sociální pracovníci, tudíž si musí umět vyhledat informace a ty posléze srozumitelně předat klientovi. Běžně sociální pracovník používá zákony – např. občanský zákoník, pracovní právo, občanský soudní řád, trestní zákoník, zákon o zaměstnanosti, zákon o státní sociální podpoře apod. Poradce v občanských poradnách nemusí znát všechny zákony nazpaměť. Je zapotřebí, aby se poradce v legislativě vyznal a věděl, do kterého zákona/zákoníku má nahlédnout. Klientovi se sděluje, jak by měl v daném problému postupovat, nikoliv tvrdit, že to tak musí přesně udělat. Je to velmi zodpovědná práce. Jelikož se zákony neustále novelizují, sociální pracovníci mají možnost vyhledávat aktuální informace ze zákona v automatizovaném systému právních informací ASPI. Dále mají k dispozici vzory návrhu a žalob k soudu nebo jiných dokumentů.

V občanských poradnách je využívána metodika práce s klientem inspirovaná od autora Eguna – Eganův model vycházejícím z psychosociálního přístupu. Modifikace v občanském poradenství pramení ze tří, na sebe navazujících fází rozhovoru s klientem. V první fázi se klade otázka „*kde se klient nachází nyní?*“ V této fázi má klient možnost popsat svůj problém a s poradcem prozkoumat problémovou situaci. Ve druhé fázi se klade otázka „*kde chce klient být?*“ Výsledkem této fáze je jasná volba cíle. Ve třetí fázi s názvem Strategie jednání včetně jejího uskutečnění se klade otázka „*jak se tam klient dostane?*“ Klient pak sám nebo za pomoci poradce uskuteční daný cíl. (Matoušek a kol, 2013, s. 447 – 448)

Sociální pracovník musí po každé konzultaci s klientem zapsat klientův případ do záznamového archu. Do archu se nejdříve popíše klientův problém. Poté se stanoví cíle, kterých chce klient dosáhnout. V posledním bodě se vypisují strategie, které popisuje sociální pracovník, jak klientovi poradil.

Je důležité vědět, že OP neposkytují krizovou intervenci a také neposkytují psychologické poradenství (Nováková, 2002, s. 509). Krizová intervence je specializovaná pomoc osobám, které se ocitly v krizi. (Lucká, 2013, s. 145)

Jak uvádíme výše, občanské poradny jsou zakotveny v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a jsou nesmírně důležitou sociální službou. Na webových stránkách www.obcanskeporadny.cz můžeme najít občanské poradny podle krajů, které jsou v síti AOP. Dále na těchto stránkách můžeme najít projekty občanských poraden včetně průběžných a závěrečných zpráv, výročních zpráv, chartu OP, etický kodex občanských poradců, stanovy, standardy kvality sociálních služeb nahrazující dosavadní Minimální standardy občanských poraden, průvodce standardy kvality AOP, kde se můžeme dočíst více o OP, a různé materiály ke stažení nebo také nejnovější informace z oblasti témat občanských poraden.

2.2 Osoba v krizové situaci

Můžeme tedy říci, že občanskou poradnu může bez ohledu na věk navštívit každá osoba, která se dostala do krizové situace. Na základě tohoto úsudku jsme v této podkapitole zvolili téma osoby v krizové situaci, kde se na tento problém podíváme podrobněji. V sociálních oblastech používají autoři termín krizová situace zcela běžně. Vymezíme si i podobné pojmy, s krizovou situací korespondující, které najdeme v literatuře, v zákoně nebo v materiálech AOPu. Nejdřív se z obecného hlediska podíváme na pojem krize.

Slovo krize pochází z řečtiny. Tento pojem značil soudní proces, jímž vrcholil spor, a docházelo k rozsudku. „*Obecně krize značí vyvrcholení nějakého děje směřujícího k nutné a neodkladné změně (obratu, katastrofě).*“ Termín krize byl používán především v medicíně a v posledních desetiletích se používá v kontextu jevů psychologické, sociální a ekologické povahy. (Lucká, 2013, s. 135) Krize může být vládní, energetická, hospodářská či finanční (Špatenková, 2004. s. 15). Krize je situace, „*kteřá způsobuje změnu v navyklém způsobu života a vyvolává stav nerovnováhy, ohrožení a stresu*“ (Lucká, 2013, s. 136). Krize z oblasti medicíny je používána v okamžiku nemoci, kdy se rozhoduje, zda nemoc zvítězí nebo ustoupí (Vodáčková, 2002, s. 29). Z psychologického hlediska je krize „*náhlé negativní vyhocení situace spojené s pocitem existence nezvládnutelného problému,*“ kde se objevuje zoufalství nebo beznaděj (Vágnerová, 2014, s. 43). Krizová situace obvykle trvá hodiny, dny, maximálně několik týdnů. Člověk

prožívá v této krátké době značné napětí a také má velkou potřebu řešit tuto situaci. Pokud má člověk zvýšené napětí, zvětšuje se motivace a otevřenost k řešení a přijetí nějakého druhu pomoci. (Brož, Vodáčková, 2015, s. 39) Syndrom psychického ohrožení hrozí tehdy, pokud jedinec nezvládne krizový stav, což znamená, že je člověk ohrožen v tělesné i psychické jednotě (Vodáčková, 2002, s. 40 – 44). Krizové situace, které jsou neřešené nebo nedořešené, mají tendenci se zapouzdřit. Pokud jedinec nevyhledá pomoc, sáhne po náhradním opatření - např. pomocí alkoholu, léků nebo něčeho, co dokáže umírnit stres. To je právě jeden z důvodů, aby byly krizové služby snadno dostupné. (Brož, Vodáčková, 2015, s. 40)

Osoba, která se ocitá v krizi, chce nejdříve tuto zátěž zvládnout bez pomoci druhého, k čemuž využívá několik možností – např. spánek („zaspat to“), přitulení (k mamince, partnerovi...), modlitbu, alkohol nebo se osoba přiklání k fantazii, chce se vyplakat, vykřičet nebo se uzavře do svého soukromí, kde si chce vše promyslet. (Lucká, 2013, s. 139)

Nyní se podíváme na klasifikaci krizí. V literatuře najdeme od různých autorů několik typologií krizí. Podíváme se na ty nejdůležitější a nejznámější klasifikace krize, včetně Baldwinovy typologie.

Lucká (2013, s. 140) třídí krizi podle způsobu manifestace a podle průběhu. **Podle způsobu manifestace** se krize dělí na zjevné a latentní. **Zjevná krize** je krize, kterou si člověk připouští a uvědomuje a musí proti ní bojovat. Jedná se např. o rozpad vztahu, nevěru, nemoc. **Latentní krize** je taková krize, kterou si člověk neuvědomuje, nechce nebo nemůže si danou krizi připustit. Tato krize může mít dlouhodobý charakter a může vést k nevýhodným způsobům adaptace, což se může projevit např. únikem do nemoci, přílišnou pracovní aktivitou nebo abúzem návykových látek, což pak může vyvolat krizi zjevnou. **Podle průběhu** se krize dělí na akutní a chronickou. **Akutní krize** bývá reakcí na traumatické životní události. Kromě nehod a onemocnění jedinec vidí krize, které souvisí s nevěrou, rozpadem vztahu, zradou, napadením, znásilněním nebo ztrátou základních životních jistot, v takových situacích pak jedinci nalézají odbornou pomoc. **Chronická krize** je ze začátku nenápadná, trvá řádově měsíce i roky. „*Nejčastěji jde o procesy, které mají charakter latentní krize, někdy vznikají nedostatečným nebo povrchním řešením akutních krizí,*“ přičemž může souviset i s mezilidskými vztahy. Jedná se např. o nedořešený konflikt v manželství/vztahu, nebo neuspokojivé sociální okolnosti –

chudoba, domácí násilí nebo bezdomovectví. Chronická krize může vyústit do krizí akutních.

B. A. Baldwin rozlišuje krizi do šesti typů, které jsou odstupňovány dle závažnosti. Prvním zmíněným typem je **situační krize**, jíž předchází nepředvídatelný stres přicházející nečekaně z vnějšího světa, s tímto typem se setká každý člověk. Jsou definovány tři faktory (ztráta, změna, volba). Jakákoli nečekaná situace přináší hrozbu, která může završit až ve ztrátu (ztráta zdraví, obava z neúspěchu v práci apod.). Poté změna může být spouštěčem krize (stěhování, rozvod apod.) nebo když jsme vystaveni určité volbě (volba mezi partnery, rozhodování o budoucím studiu apod.). Druhým typem je **tranzitorní krize**, kterou označujeme jako očekávané životní změny vztahující se k normálnímu životu. (Brož, Vodáčková, 2015, s 65 – 76) Krize se většinou váže k přechodu z jedné fáze do druhé a lze předpokládat, že situace nastanou, a proto se jedinec může na tyto situace připravit. Do tohoto typu můžeme zařadit změnu zaměstnání, odchod do důchodu, stěhování, sňatek apod. (Špatenková, 2014, s. 29) Během života se musí jedinec střetnout s přirozenými překážkami, které jsou dány vývojovými nároky, shodujícími se s Eriksonovým modelem osmi kategorií pro periodizaci jednotlivých vývojových stádií jedince. Tento model popisuje podstatu tranzitorních krizí. (Lucká, 2013, s. 140) Třetím typem je **krize pramenící z náhlého nečekaného traumatického podnětu**. Důsledkem tohoto typu je trauma, které bere člověku pocit bezpečí. K traumatickým zážitkům zahrnujeme např. důsledky zranění, katastrof, různých typů nehod, násilí nebo nečekaná ztráta člověka apod. (Brož, Vodáčková, 2015, s. 68 – 69) Čtvrtým typem je **vývojová krize**, která vyplývá z psychodynamiky každého jedince (Špatenková, 2014, s. 30). Souvisí s nedořešenými a nedokončenými tématy z předchozího vývoje jedince a týká se témat v oblasti mezilidských vztahů, jako je bezpečí, jistota, intimita, závislost, úzkost, sexualita, identita apod. (Lucká, 2013, s. 125). Může se jednat o opakované partnerské vztahy s nevhodnými partnery (alkoholiky), incesty nebo nevěry apod. (Špatenková, 2014, s. 30). Pátým typem je **krize pramenící z psychické poruchy**, která má podobné znaky jako krize vývojová z oblasti nedořešených úkolů, ale kořeny obtíží spíše směřují do ranějších vývojových stádií jedince. Jedinci s touto krizí mívají zkušenosti s psychiatrickou léčebnou. (Lucká, 2013, s. 125) Tento typ krizí se objevuje zejména „u neurotických lidí, hraničních osobností, charakterových poruch a neorganických psychóz“ (Špatenková, 2014, s. 30). Lidé somaticky i duševně nemocní využívají krizové služby např. proto, aby se vyznali v tom, když se změní jejich zdravotní stav nebo kvůli získání podpory a bezpečí

v emočních stavech apod. (Brož, Vodáčková, 2013, s. 96). Poslední fází je **psychiatrická neodkladnost**, která s sebou nese vysoký stupeň naléhavosti. Do této fáze se zahrnují akutní stavy doprovázející i nedoprovázející psychické onemocnění nebo stavy spojené s intoxikací. (Lucká, 2013, s. 141) Jedná se např. akutní stavy psychózy, alkoholové a drogové intoxikace nebo sebevražedné jednání apod. (Špatenková, 2004, s. 30).

Pojem **krizová situace** je zmíněn v zákoně č. 108/2006 o sociálních službách, § 41 ale tento pojem nedefinuje (Zákon o sociálních službách, 2010 - 2017). „*Krizovou situaci lze charakterizovat jako situaci vyostřenou v relativně krátkém čase, kterou (na rozdíl od náročné životní situace) již není jedinec schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastní strategie*“ (Kraus, 2008, s. 142 – 143 in Jedlička, Kořa, 1998). Pojem **tíživá situace** je stav déletrvající a je většinou důsledkem společenských i osobnostních změn (Kraus, 2008, s. 143).

Dále Kraus (2008, s. 143) rozlišuje krizové situace na **traumatické**, které jsou nepředvídatelné a bolestivé, a na **situace vznikající jako důsledek životních změn**, které objektivně přicházejí. K traumatickým krizovým situacím můžeme zahrnout ztrátu blízké osoby nebo vážné onemocnění apod., k druhé zmíněné krizové situaci mj. patří stěhování nebo ztráta bydlení apod. Krizové situace dle Krause (2008, s. 143 – 144 in Jedlička, Kořa, 1998) probíhají také ve fázích. **Fáze alarmující, počáteční** trvají hodiny až dny, kdy jedinec ze začátku vnímá signály ohrožení, objevuje pocity strachu nebo tísně, které mohou vyústit až v depresi. **Fáze kritická** trvá dny, týdny nebo měsíce, kdy jedinec chce být vyslyšen, pokud však vyslyšen není, jeho vývoj směřuje k izolaci, útekům k alkoholu, drogám nebo sebevraždě. **Fáze integrační (restituční)** nastupuje tehdy, pokud skutečná krize nenastala a jedinec byl vyslyšen. Jedinec hledá řešení a stabilizuje svou osobnost.

Cílovou skupinou občanských poraden jsou lidé, kteří se dostali do obtížné životní situace a tuto situaci nedokážou řešit vlastními silami (AOP, 2010 in Definice občanských poraden). Pojem „obtížná životní situace“ uvádí zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Zde je zmíněn pouze v § 55 telefonické krizové pomoci, nicméně pojem také není definován. Pelikán **životní situaci** chápe jako „*konkrétně vymezenou a časově limitovanou shodu vnějších okolností, během nichž je jedinec vystaven působení konkrétních vlivů, na něž určitým způsobem reaguje*“ (Kraus, 2008, s. 141 in Pelikán, 1995).

Výše uvedený zákon se věnuje pojmu „nepříznivá sociální situace“. Nepříznivá sociální situace dle tohoto zákona označuje „*oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.*“ (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017) V Průvodci Standardu kvalit občanských poradnách dle usnesení výboru AOP z roku 26. 7. 2005 definují, že občanské poradenství je „*odborné sociální poradenství přispívající k řešení nepříznivých sociálních situací*“ (Asociace občanských poraden, 2013). Senioři, rodiny s jedním nebo s více dětmi a osoby v krizi jsou cílovou skupinou občanských poraden (Občanská poradna Charity Zlín, 2017).

Špatenková (2011, s. 13) definuje krizovou pomoc, „*kteřá zahrnuje různé formy pomoci, které mají za úkol vrátit jedinci jeho psychickou rovnováhu, narušenou kritickou životní událostí.*“ Jedná se o psychologickou, lékařskou, sociální a právní pomoc.

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (2010 – 2017) je sociální pomoc legislativně zakotvena.

Krizová pomoc dle zákona č. 108/2006., o sociálních službách v § 60 je „*terénní, ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami.*“ Mezi základní činnosti krizové pomoci patří poskytnutí ubytování nebo zajištění stravy. Dále sem patří sociálně-terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017)

Špatenková (2011, s. 21) rozděluje formy odborné pomoci v krizi, kterou klasifikuje podle typy kontaktu intervenanta s klientem buď jako prezenční formu pomoci, nebo distanční formu pomoci. **V prezenční pomoci** jsou klient v krizi a krizový intervent v osobním kontaktu, tato pomoc zahrnuje terénní, ambulantní a pobytové služby. V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (2010 – 2017) v § 33 jsou definovány tyto formy poskytování sociálních služeb. **Pobytové služby** nabízí klientovi ubytování v zařízeních sociálních služeb, **terénní služby** jsou osobám poskytovány v jejich přirozeném prostředí, v případě **ambulantních služeb** klienti do zařízení sociálních služeb dochází nebo jsou

doprovázení či dopravování, ale ubytování není součástí sociální služby. Dále Špatenková (2011, s. 22) představuje **distanční pomoc**, kdy je krizový intervent prostorově vzdálen od klienta, vztah pracovníka s klientem zahrnuje zejména telefonický nebo internetový kontakt. **Telefonickou pomoc** zajišťují obvykle linky důvěry, které mohou být úzce specializovány na cílovou skupinu (Gay linka pomoci, Linka důvěry pro děti a mládež apod.), na specifický problém (Antikoncepční linka Cilestýna, Senior telefon, Rodičovská linka apod.) nebo celému širokému spektru volajících.

Balamán zmiňuje (2011, s. 123), že pokud se člověk dostane do krizové situace a potřeboval by s touto situací poradit, může se obrátit na odbor sociální péče, který funguje na každém městském úřadu. Nováková (2012, s. 503) doplňuje, že se lidé mohou obrátit na pracovníky sociálních odborů, kteří poskytují služby a dávky sociální péče, dětem okamžitou pomoc, pečovatelskou službu, poradenství sociálně-právního charakteru, pečují o občany společensky nepřizpůsobené nebo ty, kteří potřebují zvláštní pomoc, pečují o občany se zdravotním postižením, se seniory, s Romy či s rodinami.

Jak jsme uvedli výše, každý jedinec může spadnout na samé dno z důvodu ztráty zaměstnání, rozpadu manželství, hádek exmanželů nebo partnerů o péči svých dětí, ztrátou blízkého člověka, z důvodu vážné nemoci, znásilnění nebo zadlužení své osoby či rodiny a podobným problémům. V takovém případě by lidé měli vyhledat odbornou pomoc a nebýt na problém sami, protože už jen to, že osobu prožívající krizi někdo vyslechne, udělá mnoho. Osoba v krizové situaci se může obrátit na pracovníky sociálních odborů na městském úřadě nebo přímo na konkrétní sociální službu.

2.3 Sociální pracovník v občanské poradně

Nyní se podíváme na uplatnění sociálního pracovníka v občanské poradně, na legislativní ukotvení a také na osobnost poradce.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 109 popisuje výkon profese sociálního pracovníka. Sociální pracovník „*vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby*

obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“ V dalším § 110 v odstavci 1 dále zákon uvádí, že sociální pracovník musí být bezúhonný, svéprávný, zdravotně a odborně způsobilý. (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017)

Nyní se zaměříme na odbornou způsobilost k výkonu profese sociálního pracovníka, který může mít vyšší odborné vzdělání v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitativní a sociální činnost. Sociální pracovník může získat vysokoškolské vzdělání v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku. (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017, § 110)

Občanské poradny požadují od uchazeče minimálně jeden rok praxe v sociální oblasti, trestní bezúhonnost, vzdělání dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách dle § 110, orientaci v právním systému zejména v oblasti občanského, rodinného a pracovního práva, v oblasti sociálního zabezpečení a občanského soudního řízení a také zkušenost s odborným sociálním poradenstvím. Co se týče dovedností, tak by měl uchazeč umět vést poradenský rozhovor a být počítačově gramotný. Uchazeč by měl být časově flexibilní, komunikativní, pečlivý, měl by mít vstřícné jednání, ochotný se neustále vzdělávat, měl by být schopný spolupracovat v týmu a mít organizační schopnosti. (Asociace občanských poraden, 2010)

Osobnost poradce hraje v poradenství důležitou roli. Dle C. R. Rogerse musí poradce být otevřený a musí mít ke svým klientům pozitivní vztah, přijímat je bez ohledu na to, kým jsou, co říkají nebo co dělají. Dále by poradce měl být upřímný a empatický, což znamená, že by se neměl přetvařovat a měl by se vcítit do problémů klienta a vidět svět jeho očima. Dále je zmíněna kongruence (shoda), což znamená, že verbální a neverbální chování musí být pro klienty čitelné. Uvedené vlastnosti by měl mít poradce prožité. Výzkumem bylo rovněž zjištěno, že pokud poradci neměli požadované kvality, nebyli jen neproduktivní, ale stav klientů i zhoršovali. (Hartl, 2013, s. 109)

Sociální pracovník se uplatňuje v sociální práci jako **pečovatel, poskytovatel služeb**, kde pomáhá klientovi, který není schopen vykonat důležité denní činnosti svého života. Dále se může sociální pracovník uplatnit jako **cvičitel sociální adaptace**, kdy se snaží modifikovat chování klientů. Vedle toho získává roli **poradce nebo terapeuta**, aby pomohl klientům

získat náhled na jejich postoje nebo způsoby jednání, vybírá vhodný výběr služeb, zvláště u klientů, kteří jich potřebují více využívat. Dále se může uplatnit jako **zprostředkovatel služeb**, kdy odhaduje dostupné zdroje pomoci nebo hájí klientovy potřeby. (Balamán, 2011, s. 58)

Hartl (2013, s. 113) uvádí, že „*Aby si kvalifikovaný poradce počínal odborně a dosahoval úspěch ve své práci, musí mít solidní teoretické vzdělání a vědět, jak své teoretické poznatky uplatňovat v praxi.*“ Z teoretického hlediska by měl poradce mít všeobecnou znalost psychologie a důležité teorie osobnosti. Z praktického hlediska se poradce učí jak řídit poradenský proces a které odborné techniky lze používat v různých situacích.

Sociální pracovník musí povinně absolvovat další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, které zprostředkovává jeho zaměstnavatel. Jedná se o specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazujícími na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka, účast v akreditovaných kurzech, na školicích akcích, na konferencích nebo odborných stážích. (Zákon o sociálních službách, 2010 – 2017, § 111)

Sociální pracovník občanské poradny musí umět především naslouchat a klienta psychicky podpořit, a to i přesto, že OP neposkytuje psychologické poradenství. Poradce nemusí znát všechny zákony nazpaměť, ale měl by mít přehled o legislativě a dalších dostupných sociálních službách. Poradce musí veškeré informace a postupy srozumitelně předat klientovi a nechat klienta se dobrovolně rozhodnout, jak s problémem naloží. Je třeba podotknout, že se všichni vzděláváme a učíme se novým věcem, tak je tomu i u poradců v občanských poradnách.

3 FINANČNÍ GRAMOTNOST

V této kapitole se budeme věnovat tématu souvisejícím s praktickou částí práce. Finanční gramotnost je jeden z problémů, který trápí nejen Českou republiku, ale i ostatní země. Nejdříve se zaměříme na pojmy úzce související s finanční gramotností. Po vysvětlení těchto pojmů nahlédneme na problematiku finanční gramotnosti.

Pojem **gramotnost** pochází z řeckého slova *literacy* a můžeme jej chápat jako „*schopnost ovládat různé druhy komunikace a početních úkonů za účelem využívání textových informací v rozmanitých životních situacích.*“ Základem gramotnosti je osvojení si elementárních dovedností jako čtení, psaní a popřípadě počítání. (Průcha, 2009, s. 223) Rabušicová (2002, s. 15) zmiňuje, že odborníci se shodují na tom, že gramotnost je spojována především se čtením a psaním. Někteří odborníci přidávají třetí dovednost a to počítání, ale zatím neexistuje přesné vymezení toho, co je konkrétně obsahem gramotnosti.

Negramotnost se objevuje především v Africe, kde je 162 milionů negramotných obyvatel. Dále v Asii je 666 milionů negramotných obyvatel a v Jižní Americe 11 milionů negramotných obyvatel. (Průcha, 2009, s. 224 in Morkes, 1990)

Průcha, Walterová, Mareš (2013, s. 67) uvádí, že pojem **funkční gramotnost** se trochu liší od pojmu gramotnost v základním významu, tedy neznalost základních dovedností – číst a psát. Funkční gramotnost není jen dovednost člověka, že umí číst, ale aby jedinec dokázal porozumět složitějším textům, porozuměl tabulkám a grafům nebo uměl vyplnit formulář. Rabušicová (2002, s. 19) představuje vymezení funkční gramotnosti, které uvádí v deseti bodech. Například funkční gramotnost předpokládá dovednosti, jež jsou náročnější než jen umět číst a psát. Většinou se funkční gramotnost dává do souvislosti s jinými vyspělými zeměmi, vedle toho autorka zmiňuje, že funkční gramotnost není totožná se školní gramotností.

Finanční gramotnost bývá definována koncepčně a funkčně. Koncepční definice finanční gramotnosti objasňuje abstraktní pojetí konkrétními pojmy a dle této definice finanční gramotnost znamená „*osobní odpovědnost za hospodaření s penězi.*“ Kdežto funkční definice finanční gramotnosti uchopuje koncepční definici a vysvětluje, jak změní FG prostřednictvím hmatatelným ukazatelům, např. jaké jsou příjmy domácností nebo zda si jedinec spoří na důchod. Tato definice označuje „*schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní*

úroveň.“ A také „*slouží k hodnocení a srovnávání finanční gramotnosti a to ve výzkumu, studiích a programech finančního vzdělávání.*“ (Dvořáková 2011, s. 13-14)

Teplý (2013, s. 41) rozděluje z pohledu finančních institucí finanční gramotnost na dvě kategorie, a to na prvotní a druhotnou finanční gramotnost. **Prvotní FG** chápe tak, že „*klient je dostatečně gramotný na to, že využívá produktů a služeb standardních renomovaných institucí a nikoliv institucí z „ulice“ jako úvěrových predátorů a lichvářů*“ a **druhotnou FG** chápe tak, že „*klient je dostatečně gramotný na to, aby si srovnal nabídky konkurenčních standardních institucí a využil jejich levnější či kvalitnější služby.*“ Autor zmiňuje, že prvotní FG je vysoká, ale druhotná FG je již nízká. Pro klienta je důležité, aby byl gramotný v obou typech FG.

RNDr. Alena Palečková prohlásila na První mezinárodní konferenci k finanční gramotnosti v Praze (2008), že finanční gramotnost existovala i v dřívějších dobách. „*Finanční gramotnost není nic nového a dříve znamenala základ výchovy mladých v rodině i ve škole, v podstatě umění nebo schopnost hospodařit se svým majetkem a penězi. Na pracovitosti a schopnosti hospodařit a šetřit byla již v první republice založena prosperita celé československé společnosti. Konzumní trendy představované různými subjekty, které nyní válčují celý svět, u nás našly nepřipravenou a v pravém slova smyslu finančně negramotnou společnost, která jim umožňuje vytvářet obrovské zisky bez ohledu na osobní, sociální a i celospolečenské dopady.*“ Finanční gramotnost získává své místo v době na konci 20. století díky změnám systémů plateb a díky ekonomickým krizím po celém světě na konci prvního desetiletí 21. století. „*Nyní je FG chápána jako základ prevence proti předlužení a tedy i sociálnímu vyloučení.*“ (Balamán, 2011, s. 15)

Dvořáková (2011, s. 12) konstatuje, že je těžké nalézt v odborné literatuře shodu autorů ohledně definice finanční gramotnosti. Především se jedná o výčty důvodů, proč jedinci bojují se správou svých financí. Konstatuje se, že „*spotřebitelé mají nízkou úroveň znalostí ze světa financí a také nízké sebevědomění a nedostatečné sebeřízení.*“ Autorka uvádí několik důvodů, proč dochází k těmto příčinám. Jedna z příčin je ta, že na základních a středních školách není dostatečné finanční vzdělávání nebo toto vzdělání chybí úplně. Dále autorka uvádí, že agresivní marketing navádí spotřebitelům výhodnou koupi a usnadňuje dostupnost úvěru, globální ekonomika řídicí bankovníctví je také stále složitější.

Finanční gramotnost je dle Kiyosakiho (2001, s. 111) „*schopnost číst a rozumět finančním údajům.*“ V dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání (2010, s. 11) je finanční gramotnost definována jako „*soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“ Výše zmíněný dokument budeme probírat v podkapitole 3.1.1 s názvem „*Dokumenty z oblasti finančního vzdělávání.*“

Uvedená definice finanční gramotnosti je „*specializovanou součástí širší ekonomické gramotnosti,*“ což znamená schopnost zajistit si příjem nebo schopnost rozhodovat o výdajích. S finanční gramotností se dále pojí oblasti - makroekonomické aspekty (otázky související s inflací) a oblast daňová (základní povědomí o daňovém systému). V NSFV můžeme najít další přívlastky gramotnosti. Především se jedná o gramotnost numerickou, gramotnost informační a gramotnost právní. „*Rozvoj těchto gramotností je současně prostředkem k vytváření a posilování ekonomického, právního a politického myšlení občanů.* (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11 – 12) Škvára, (2011, s. 124) definuje **numerickou gramotnost** jako „*schopnost získávat, používat a interpretovat matematické informace a myšlenky a komunikovat o nich s cílem aktivně se vyrovnávat s matematickými nároky rozmanitých situací dospělého života.*“ Dále Škvára (2011, s. 132) představuje z oblasti **informační gramotnosti**, že vznikl projekt Infogram, což je webový portál sloužící pro rozvoj informační gramotnosti a podporu celoživotního vzdělávání. Opletalová (2014, str. 52) popisuje informační gramotnost jako „*schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu.*“ Dle Škváry (2011, s. 139) je **právní gramotnost** „*souhrnem znalostí a informací z oblasti platného práva*“ a v ČR je hlavním zákonem Ústava. Opletalová (2014, s. 52) doplňuje přehled o možnosti, kam se obrátit o pomoc.

Dále je uvedeno, že finanční gramotnost jako správa osobních popřípadě rodinných financí zahrnuje tři dílčí složky - gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. **Peněžní gramotnost** znázorňuje „*kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených*“ (např. běžný účet či platební nástroje). **Cenovou gramotnost** chápeme jako „*kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflacím.*“ Posledním je **rozpočtová gramotnost**,

kteřou tvoří „kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska.“ (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 12)

V odborné i neoborné literatuře můžeme najít velké množství definic finanční gramotnosti. Můžeme tedy zrekapitulovat, že lidé s dobrou finanční gramotností mají přehled o dostupných produktech a službách, umějí si spočítat výhodnost úvěru, dokážou si vyhledat kvalitního finančního poradce, který nebude myslet jen na svoji provizi z uzavřené smlouvy, a v neposlední řadě umí hospodařit s penězi, což znamená vytvářet alespoň měsíční finanční rozpočet a tvořit finanční rezervy na horší časy.

3.1 Finanční vzdělávání

V této podkapitole se budeme věnovat oblasti finančního vzdělávání. Právě finanční vzdělávání je jedním ze základních a nejdůležitějších prvků jak předejít špatným finančním návykům. Nahlédneme tedy hlouběji do této problematiky a podíváme se i na různé výzkumy zabývající se úrovněmi finanční gramotnosti. V dalších podkapitolách nahlédneme zejména na zahraniční a české instituce zabývající se finančním vzděláváním, dále na dokumenty uplatňované v České republice.

Finanční vzdělávání je jedním z nástrojů prevence předlužení a zvyšování úrovně finanční gramotnosti (Opletalová, 2014, s. 5). Dle Dvořákové (2001, s. 15) finanční gramotnost určuje stupeň a finanční vzdělávání je proces.

Před rokem 1990 byl finanční trh omezen na několik jednoduchých produktů a po roce 1990 došlo ke skokovým změnám v oblasti osobních financí, protože začaly vznikat komerční banky, soukromé pojišťovny nebo kapitálový trh a občané se tak setkávali s rostoucí nabídkou finančních služeb. Aby jedinec porozuměl nabízeným produktům a službám, vyžadovala se větší míra znalostí a zkušeností, jelikož u některých subjektů se začaly objevovat i „nekalé“ obchodní praktiky. (Hradil, 2011, s. 28) „Nekalé“ obchodní praktiky tvoří klamavé a agresivní obchodní praktiky, které vymezuje zákon o ochraně spotřebitele. V zákoně je obsažena černá listina, která obsahuje 31 „nekalých“ praktik. (Hanák, 2010. s. 58 – 61) Pokud se zjistí, že je nestandardně nastavená smlouva nebo služba uvádí lživé a matoucí podklady, je zapotřebí se obrátit na centrálu společnosti, kde

je smluvní vztah. Pokud u centrální společnosti nepochodíme, můžeme se obrátit na Českou národní banku, Finanční arbitr nebo Českou obchodní inspekci. (Valášek, 2013, s. 190) Doubková a Tomek (2016, s. 113) uvádí, že se nespokojení spotřebitelé mohou obrátit i na sdružení dTest (Sdružení na ochranu spotřebitele). Ningerová (2011, s. 20) uvádí, že OECD vytvořilo základní doporučení, které má zlepšit úroveň finančního vzdělávání. Např. v bodě 7 je uvedeno, že finanční instituce by měly poskytovat srozumitelnou a dobře čitelnou formu smlouvy tak, aby klienti rozuměli informacím. Zároveň by neměly být používány malé písmové fonty. Kociánová (2012, s. 101) doporučuje, aby lidé četli pozorně úvěrovou smlouvu a nenechali se nutit k jejímu podepsání.

Do finanční krize v letech 2007 – 2009 přibývalo cca 150 mil. nových spotřebitelů finančních služeb ročně (Dvořáková, 2011, s. 11 in Rutledge, 2010, srov. 1). Přestože růst počtu spotřebitelů se následně zpomalil, i přesto i nadále pokračuje (Dvořáková, 2011, s. 11).

Především vláda, různé finanční a školské instituce nebo média diskutují nad problémy týkajícími se finančního vzdělávání (nakládání s osobními a rodinnými financemi), a to díky výsledkům ze statistik, které poukazují na stále se zvyšující počet zadlužených domácností. Na základě toho, že vznikají zadlužené domácnosti a narůstá počet exekucí či vyhlášených osobních bankrotů, vznikají podněty apelující ke sledování úrovně FG obyvatel. (Opletalová, 2014, s. 9) Hlavním cílem vládních agentur a národních strategií finančního vzdělávání je především snaha, aby zlepšili sebeuvědomění spotřebitelů ve vztahu k osobním a rodinným financím (Dvořáková, 2011, s. 11-12).

Dále Opletalová zmiňuje, že nejen Česká republika, ale i ostatní země trpí nedostatečnou úrovní FG (Opletalová, 2014, s. 9). Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (z angl. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) proto v roce 2002 zahájila **komplexní projekt finančního vzdělávání** a v roce 2008 byl projekt zesílen vytvořením **Mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání** (z angl. International network on Financial education, INFE). (OECD - International Gateway for Financial Education, 2012) Hlavním cílem je „*usilovat o zvýšení celosvětového povědomí o významu a důležitosti finančního vzdělávání a podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií finančního vzdělávání*“ (Ningerová, 2011, s. 18–19).

Na webových stránkách OECD můžeme najít výsledky pilotního projektu OECD/INFE o finančním vzdělávání provedené ve 14 zemích včetně České republiky.

Toto měření FG se především „zaměřuje na rozdíly ve finančních znalostech, chování a postoji v jednotlivých zemích a v rámci zemí podle socio-demografických aspektů“³ (OECD iLibrary, 2017). V jednotlivých zemích se úroveň FG liší, a proto je důležité vědět, jak se mění v konkrétních socioekonomických skupinách. Výsledky zdůrazňují nedostatek finančních znalostí. (Atkinson, Messy, 2012, s. 3 - 11) V témže roce byla vytvořena **mezinárodní brána pro finanční vzdělávání** (z angl. International Gateway for Financial Education, IGFE). Tato brána slouží jako globální středisko pro finanční vzdělávání a osvětu, obsahuje informace o programech finančního vzdělávání, a to ve více než 90 zemích (OECD - International Gateway for Financial Education, 2012).

Jak můžeme vyvodit ze závěrů, právě OECD je hlavní mezinárodní organizací, která se zabývá FV.

V současné době OECD sdružuje 35 států světa, přičemž Česká republika vstoupila do OECD v roce 1995 (Ministerstvo zahraničních věcí). Ministerstvo financí ČR (2005-2013) uvádí hlavní cíle OECD, dle nichž se zaměřuje na podporu ekonomického růstu, zvyšování zaměstnanosti a životní úrovně, udržení finanční stability, přispívá ke zvyšování světového obchodu nebo pomáhá dalším zemím, aby mohly zdravě hospodářsky růst. Atkinson, Messy, (2012, s. 13) uvádějí definici podle OECD (2005). „*Finanční vzdělávání je proces, ve kterém si jednotlivci zlepšují své chápání o finančních produktech a koncepcích; a prostřednictvím informací, instrukcí a / nebo nestranných rad rozvíjejí dovednosti a důvěru, aby si více uvědomovali finanční rizika a finanční příležitosti, činit informovaná*

³ This paper presents the findings from an OECD International Network on Financial Education pilot study undertaken in 14 countries. The analysis focuses on variations in financial knowledge, behaviour and attitude across countries and within countries by socio-demographics.

The results highlight a lack of financial knowledge amongst a sizeable proportion of the population in each of the countries surveyed. Furthermore, there is considerable room for improvement in terms of financial behaviour. Attitudes are shown to vary widely.

rozhodnutí, vědět, kam se obrátit o pomoc a provádět další účinné kroky ke zlepšení svého finančního blahobytu a ochrany.“⁴

V zemích OECD roste počet spotřebitelů, kteří se stávají aktivními účastníky finančního trhu. I lidé se základní finanční gramotností mohou mít problémy v orientaci ohledně nabídek finančních produktů, protože současné nabídky jsou čím dál tím složitější. (Ningerová, 2011, s. 19)

Dvořáková (2011, s. 16) představuje podle OECD zásady pro finanční vzdělávání. Pozoruhodné je třeba zavedení FV do učebních programů na základních a středních školách nebo zaměření na spotřebitele, který by měl být informován o finančních produktech a službách, týkajících se např. spoření, pojištění nebo dluhů.

Podle OECD je nízká úroveň finanční gramotnosti ve všech zemích důležitou příčinou, proč je finanční vzdělávání z oblasti rostoucích finančních rizik tak důležité (Dvořáková, 2011, s. 19).

Národní strategie finančního vzdělávání (2010, str. 2) uvádí též definici finančního vzdělávání. V tomto dokumentu, který budeme rozebírat v další podkapitole, je obsaženo, že FV *„je nástrojem ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti, umožňující občanům ČR jako spotřebitelům adekvátně pracovat s informacemi na finančním trhu k zajištění svých potřeb a potřeb své rodiny s ohledem na měnící se životní situace.“* Hanák (2010, s. 56) definuje, kdo je spotřebitel. *„Spotřebitel je osoba, která něco spotřebovává (konzumuje), užívá výrobky a služby jako konečný adresát výrobků a služeb, a to pro jeho přímou spotřebu a ne za účelem prodeje.“* Dvořáková (2011, s. 11) dodává, že efektivní formou ochrany spotřebitele může být právě finanční gramotnost a finanční vzdělávání. Vzdělaný spotřebitel může rozumět informacím, které jsou mu předávány a činit informovaná rozhodnutí, ale finanční vzdělávání nezmění rozhodování spotřebitele.

Ke zjišťování aktuální úrovně finanční gramotnosti jsou dále realizovány další výzkumy nebo průzkumy na mezinárodní i národní úrovni. Na mezinárodní úrovni není jen výše uvedený pilotní projekt INFE, ale také **Program pro mezinárodní studentské hodnocení**

⁴ Financial education is the process by which individuals improve their understanding of financial products and concepts; and through information, instruction and/or objective advice develop the skills and confidence to become more aware of financial risks and opportunities, to make informed choices, to know where to go for help, and to take other effective actions to improve their financial well-being and protection (OECD 2005).

(Programme for International Student Assessment, dále PISA), který též spadá pod OECD. (Opletalová, 2014, s. 54 - 55) Jedná se o „*tříletý mezinárodní průzkum, jehož cílem je vyhodnotit vzdělávací systémy na celém světě testováním dovedností a znalostí 15letých studentů*“⁵ (OECD-PISA, 2017). V ČR probíhá tento program od roku 1998 (Opletalová, 2014, s. 55). Podle České školní inspekce (dále jen ČŠI) je tento program považován za nejdůležitější v oblasti měření výsledků vzdělávání a právě ČŠI jeho realizátorem. Testování probíhá v tříletých cyklech a pokaždé je věnována pozornost nějaké oblasti. (Česká školní inspekce, 2017) V roce 2015 studenti různých zemí absolvovali dvouhodinový test, kde byli hodnoceni ve vědě, matematice, čtení, řešení společenských problémů a finanční gramotnosti, tyto výsledky pak byly zveřejněny 6. prosince 2016 (OECD-PISA, 2017).

Společnost **STEM/MARK** dostala za úkol v roce 2010 „*zmapovat finanční gramotnost dospělé populace ČR, na základě objektivních znalostí v oblasti financí zjistit, nakolik lidé dokážou tyto znalosti využívat v běžné praxi, a zmapovat postoje a chování české populace v souvislosti s rodinnými financemi, úsporami a zajištěním*“ (Ministerstvo financí ČR, 2013). Výsledky nebyly moc uspokojivé, a proto se začal řešit jednotný a ucelený systém budování finanční gramotnosti (Opletalová, 2014, s. 57 - 58). Další testování v oblasti finanční gramotnosti uspořádala v roce 2010 společnost SCIO pod názvem FINGR. Tohoto testování se zúčastnili žáci 8. - 9. ročníků ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií, kdy prostřednictvím jednoho testu se mělo zjistit všeobecné povědomí o základních ekonomických skutečnostech. (Opletalová, 2014, s. 58). Opletalová (2014, s. 59) dále zmiňuje, že si můžeme ověřit znalosti v oblasti finanční gramotnosti prostřednictvím webových stránek, kde jsou dostupné testy pro širokou veřejnost i otázky ze SCIO testů.

Zejména neziskové organizace po roce 2000 se snažily pokrýt mezeru ve školním vzdělávání, proto se začaly objevovat projekty a programy. Tyto organizace se snažily žákům a pedagogům nabídnout finanční vzdělávání ve formě učebnic, pracovních sešitů, her, kurzů a seminářů. Uvedené aktivity nebyly sladřovány, protože každý program různě rozuměl obsahu finanční gramotnosti. (Hradil, 2011, s. 28 – 29) Na webových stránkách

⁵ is a triennial international survey which aims to evaluate education systems worldwide by testing the skills and knowledge of 15-year-old students.

Ministerstva financí ČR (2013) můžeme nalézt programy, projekty a aktivity týkající se finančního vzdělávání, které realizují orgány veřejné správy, spotřebitelská sdružení, neziskové organizace a subjekty finančního trhu a jejich profesní sdružení. Projekty mohou vést ke zvýšení úrovně FG obyvatel České republiky.

Finanční trh se stává čím dál komplikovanějším systémem – objevují se zde nejednotné vzdělávací projekty v oblasti osobních financí, na školách chybí finanční vzdělávání, z důvodu čehož se stát rozhodl, že posílí finanční gramotnost na školách. Vláda proto ke konci roku 2005 uložila rezortům financí a školství úkol, aby zahájily kvůli uvedeným problémům potřebná opatření. V roce 2007 vznikla **strategie finančního vzdělávání, navazujícího Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**. (Hradil, 2011, s. 29) Strategie spotřebitelské politiky 2007-2013 řeší obecné otázky vzdělávání občanů na evropské úrovni, v Bílé knize o politice finančních služeb 2005 – 2010 je rozvedena problematika FV. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 2) Finanční gramotnost je zahrnuta do školního vzdělávacího programu a od 1. září 2013 je na základních školách zavedena povinná výuka FG (Opletalová, 2014, s. 11).

Kolmanová (2005, s. 33 - 36) uvádí, že akademické vzdělání nezajistí lidem finanční úspěch. Vzdělávat bychom se měli celý život, a to především v praktických věcech jako je spokojený život bez finančních problémů. Autorka zde zmiňuje, že by chtěla jednou založit univerzitu, kde by se tento obor vyučoval. Kolmanová dále tvrdí, že mnoho lidí si neuvědomuje, „že *problém chudoby pramení z nedostatku finančního vzdělávání*.“ Opletalová (2014, s. 10) zmiňuje, že člověk se může učit v jakémkoli věku, ale kvůli neznalosti finančního světa může být již pozdě. Na základě tohoto úsudku by se s vzděláváním FG mělo začínat u mladé generace, tedy již u dětí, a to proto, aby se zabránilo vzniku nepříjemných životních situací. Střelcová (2013, s. 70) doporučuje začít již od raného věku, navrhuje přitom pořízení první peněženky včetně kapesného. V dítěti se tak vyvolá pocit zodpovědnosti a samostatnosti. Smrčka (2010, s. 8) jednoznačně dokázal, že podmínkou vzniku bohatství není vzdělání. Určil tedy, že ekonomické vzdělání je částečně užitečné pro správná rozhodnutí a i lidé prakticky nevzdělaní nebo málo vzdělaní dosahují úspěchů při vydělávání peněz. Dle Kiyosakiho (2005, s. 19 - 28) škola měří náš výkon obvykle v testech, což není běžně v souladu s mírou naší inteligence nebo potencionálu úspěšnosti. Dále tvrdí, že škola se nezabývá praxí, ale zabývá se pouze teoretickými poznatky.

Lidé díky vzdělávání FG pochopí, jak sestavit rodinný rozpočet nebo dokážou vybrat vhodný finanční produkt či službu tak, aby to bylo pro ně výhodné (Balamán, 2011, s. 20).

Statistiky mluví jasně. Lidé se stále více zadlužují, nestíhají splácet půjčky nebo nějaké své závazky a právě proto se dostávají do exekucí či osobního bankrotu. Na základě těchto problémů se nabízí otázka, jak zvýšit finanční gramotnost. Chválíme, že je jak na základních tak středních školách zavedená povinná výuka FG, i když toto zavedení nemusí zajišťovat úspěch. Souhlasíme s autorkami Štřelcovou a Opletalovou, že by se FG měla dostat do podvědomí již u dětí. Myslíme si, že vliv mají i rodiče, protože rodiče jsou našimi vzory.

3.1.1 Dokumenty z oblasti finančního vzdělávání

V této podkapitole se zaměříme na dokumenty uplatňované v oblasti finančního vzdělávání.

V dokumentu **Strategie finančního vzdělávání**, který vznikl v roce 2007, je zahrnuta celková koncepce finančního vzdělávání v České republice. V navazujícím dokumentu **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**, který vznikl též v roce 2007, můžeme nalézt podrobnosti o způsobu implementace do výuky na základních a středních školách. (Hradil, 2011, s. 30) Tento dokument byl vytvořen pro školní oblast (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 4).

➤ Národní strategie finančního vzdělávání

Ministerstvo financí (dále MF) ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT), Ministerstvem průmyslu a obchodu (dále MPO) a Českou národní bankou (dále ČNB) představilo v roce 2007 tzv. **Strategii finančního vzdělávání**. Tato strategie byla v roce 2010 navázána na dokument s názvem **Národní strategie finančního vzdělávání** (dále jen NSFV), protože se v té době nejednalo o vládní schválenou koncepci a nebyla závazná pro státní správu. Obě strategie vychází z doporučení mezinárodních organizací, především je to OECD a EU. (Ministerstvo financí ČR, 2013) Návrh tohoto dokumentu byl projednáván Pracovní skupinou pro finanční vzdělávání, která je řízená MF a která je složena ze zástupců státu, profesních asociací, spotřebitelských organizací a expertů na oblast vzdělávání. (Národní strategie

finančního vzdělávání, 2010, str. 8) Cílem těchto strategií je „vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti ČR“ (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 2).

Než byla dokončena celková koncepce těchto dokumentů, MF provedlo šetření, zda dospělá populace má potřebu se vzdělávat v oblasti osobních financí a zda zařadit tuto oblast do povinné školní výuky (Hradil, 2011, s. 29). Toto šetření je navazováno na obdobné šetření, které v roce 2006 nechala zpracovávat Česká bankovní asociace (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 6). Z průzkumu vyplynulo, že je třeba systematizovat rozvoj finančního vzdělávání v České republice i přesto, že byl průzkum zaměřen především na subjektivní hodnocení respondentů (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 8). V dokumentu NSFV (2010, s. 7 - 8) můžeme najít vybraná hlavní zjištění průzkumu MF. Např. 45 % populace prohlašuje (spíše neurčitě), že se orientuje v nabídkách konkrétních produktů na finančním trhu, a 29 % respondentů přiznává, že jejich úroveň znalostí jim brání ve využívání finančních produktů. Další zajímavostí je, že 81 % respondentů nezískalo v průběhu školní docházky znalosti pro orientaci v oblasti financí a bank a 93 % respondentů souhlasilo s tím, aby se základní pojmy z oblasti finančního světa probíraly na středních školách, necelá polovina pak na základních školách.

V dokumentu NSFV (2010, s. 6 - 27) můžeme spatřit definici finanční gramotnosti, kterou máme uvedenou v kapitole třetí, nebo vymezení definice finančního vzdělávání. V dokumentu můžeme nalézt vymezení prioritních oblastí pro budoucnost nebo určování principů finančního vzdělávání, kde nastavují jasné požadavky. Dále rozdělení 2pilířové struktury finančního vzdělávání, kdy první pilíř je zaměřen především na počáteční vzdělávání, tedy na žáky základních a středních škol, a druhý pilíř je zaměřen na dospělou populaci. Dále v dokumentu můžeme najít subjekty a instituce, které se zabývají finančním vzděláváním, tuto problematiku budeme rozebírat v nadcházející podkapitole. Šestá kapitola vymezuje možnosti financování projektů a programů FV. Součástí NSFV je i akční plán, kde jsou uváděny úkoly a aktivity subjektů veřejné správy s časovým harmonogramem.

➤ **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**

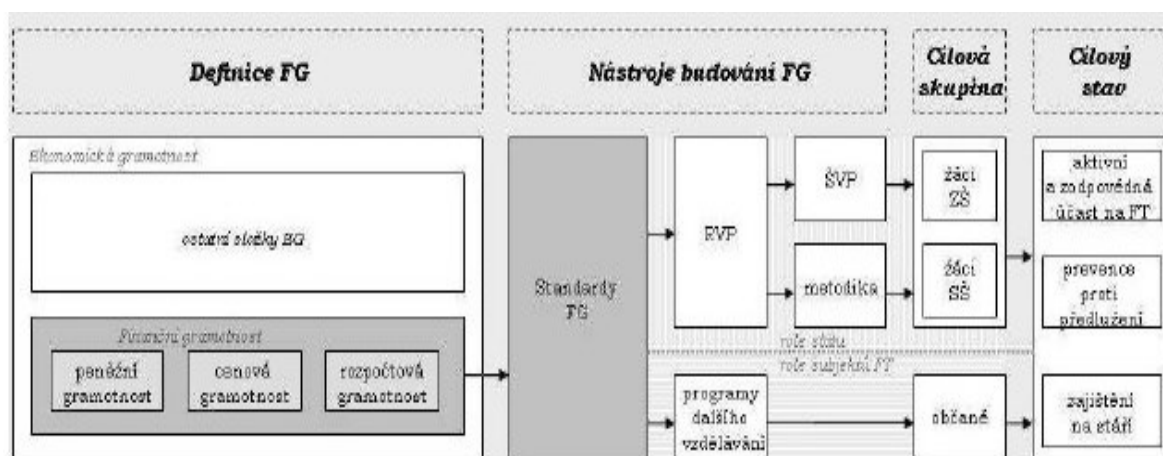
V roce 2007 vznikl společný dokument MF, MŠMT, MPO, který byl uložen vládou ČR **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách** (dále jen SBFG). První verze byla dokončena v září 2006, kdy probíhaly práce na jeho implementaci, a druhá současná verze byla aktualizovaná v souladu se Strategií finančního vzdělávání (2007). (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 3) Důležitým prvkem dokumentu bylo zavést a rozšířit výuku finanční gramotnosti na základních a středních školách (Opletalová, 2014, s. 40).

V tomto dokumentu jsou zobrazeny role subjektů a spolupráce na poli počátečního vzdělávání. Těmto subjektům se budeme věnovat v nadcházející kapitole. Dále pak v dokumentu můžeme najít definici FG, která je shodná s NSFV.

Nedílnou součástí SBFG jsou **Standardy finanční gramotnosti**, které byly vytvořeny v roce 2006 (Opletalová, 2014, s. 40). „Tyto standardy jsou následně implementovány do RVP (u počátečního vzdělávání na ZŠ a SŠ) či slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně FG žáků a dospělé populace (u dalšího vzdělávání), resp. specifických cílových skupin“ (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 8). Důležitým měřítkem bylo i namíření na systematickou pregraduální přípravu učitelů zaměřenou na oblast FV (Opletalová, 2014, s. 41).

V SBFG můžeme nalézt role standardů FG.

Obrázek 5: Role standardů finanční gramotnosti

Zdroj: (System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2010, s. 9)

Pro počáteční vzdělávání byly dle cílových skupin vymezeny tři standardy FG. Jedná se o standard FG pro žáky 1. stupně ZŠ, pro žáky 2. stupně ZŠ a pro žáky SŠ. Standard FG pro žáky SŠ odpovídá standardu dospělého občana. (System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9) Uvedené standardy na sebe navazují a postupují od jednoduššího ke složitějšímu (Opletalová, 2014, s. 41 – 78). Ve standardech v základním a středním vzdělávání najdeme následující oblasti - peníze, hospodaření domácností a finanční produkty. Ve středním vzdělávání najdeme oblast, která není v základním vzdělávání, a to oblast práva spotřebitele. (System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. 2007, str. 12 - 14) Každý okruh má rámcově vymezen obsah a výsledky, které jsou s novelou RVP ZV dále rozpracovány na učivo a očekávané výstupy pro 1. stupeň a 2. stupeň a zařazeny do vzdělávacích oblastí, oborů a dílčích tematických okruhů. (Opletalová, 2014, s. 78)

Jak jsme již uvedli, v dokumentu můžeme nalézt přílohu standard FG, kde jsou názorně ukázány Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání. Oblasti, které jsou uvedené ve standardech v základním a středním vzdělávání jsme si pojmenovali výše. Pro pochopení a ujasnění těchto témat jsme je zpracovali do přehledné tabulky, kterou uvádíme v příloze jedna DP.

Mezirezortní skupina složená ze zástupců MF, MŠMT, Výzkumného ústavu pedagogického (dále jen VÚP), Národního ústavu odborného vzdělávání (dále jen NÚOV)

a Asociací obchodních akademií se aktivně podílela na formulaci standardu FG. SBFG dále popisuje metodické materiály, které budou potřebovat pedagogové pro uchopení problematiky a jejího vysvětlení žákům. Nezbytnou součástí tohoto dokumentu jsou „*cílené analýzy současného stavu v oblasti finančního vzdělávání a průzkumy úrovně FG.*“ (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9 - 10)

V roce 2007 byla zahájena implementace Standardů finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů střední školy (Opletalová, 2014, s. 42). Na středních školách je FG povinnou součástí vzdělávacího procesu a je součástí ŠVP. Celkově je Standard FG pro střední vzdělávání již začleněn do Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G) a Rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné vzdělávání (RVP SOV). (Hesová, 2013, s. 6) V letech 2011 – 2013 se očekávalo, že proběhne implementace do rámcových vzdělávacích programů pro základní školy (Hradil, 2011, s. 33). Od 1. září 2013 je na základních školách zavedena povinná výuka FG (Opletalová, 2014, s. 11). Tento standard je nově začleněn do upraveného RVP pro základní vzdělávání a na 1. stupni ZŠ je FG zařazena do vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět, na 2. stupni ZŠ je FG zařazena do vzdělávacího oboru Výchova k občanství. Je nezbytné realizovat FG v součinnosti se vzdělávacím oborem Matematika a její aplikace a Informační a komunikační technologie. (Hesová, 2013, s. 6) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy odpovídá za implementaci standardů do RVP a ředitelé škol plánují do ŠVP (Hradil, 2011, s. 36). Ředitel odboru vysokých škol MŠMT ČR v únoru 2008 oslovil a požádal děkany vysokých škol, které připravují učitele základních a středních škol, aby zařadili finanční gramotnost do obsahu příslušných vysokoškolských studijních programů (Opletalová, 2014, s. 43).

Hradil (2011, s. 28) zmiňuje, že již v dřívějších školních osnovách můžeme najít dílčí oblasti finanční gramotnosti, například úrokový počet v matematice nebo základní informace o financích, které byly zahrnuty do předmětů základních škol. Zde můžeme nacházet rozdíly, kde finanční vzdělávání v rámci předmětů (např. ekonomie nebo bankovníctví) bylo na středních školách s ekonomickým zaměřením silně zastoupeno, na jiných typech škol téma finanční trh chybí. Kiyosaki (2005, s. 21) uvádí, že ve škole se učíme scholastickým a profesionálním dovednostem a ve světě se učíme většinou finančním dovednostem.

Učitelé, kteří vyučují FG, mají v současné době zpřístupněno mnoho vzdělávacích či metodických materiálů a dalších výukových pomůcek - především metodický portál RVP,

MŠMT ČR, Národní ústav odborného vzdělávání nebo portály různých neziskových organizací, které zprostředkovávají informace z okruhu FV. Nejznámějším portálem je Finanční gramotnost do škol nebo Rozumíme penězům. (Opletalová, 2014, s. 78) V katalogu materiálu pro rozvoj finanční gramotnosti najdeme seznam zdrojů z oblasti FG, které jsou rozděleny na oddíly prostřednictvím strategických dokumentů, učebnic a pracovních sešitů do výuky základních a středních škol, odborných a populárně-naučných publikací a dalších metodických a didaktických materiálů doplněných o anotaci. Katalog je určen především pro učitele ZŠ a SŠ, kteří realizují finanční gramotnost ve výuce, ale z okruhu FG nelze tento katalog považovat za vyčerpávající souhrn veškerých informací. (Hesová, 2014)

3.1.2 Orgány činné v oblasti finančního vzdělávání

V této kapitole se budeme věnovat subjektům, které jsou aktivní v oblasti finančního vzdělávání. V Národní strategii finančního vzdělávání jsou uvedené role subjektů veřejné správy a role dalších subjektů podílejících se na zvyšování finanční gramotnosti. Každá instituce má nějakou roli a úlohu ke splnění těchto cílů.

Ministerstvo financí „je orgánem státní správy odpovědným za oblast ochrany spotřebitele na finančním trhu a zajišťujícím finanční vzdělávání jako jeden z klíčových prvků ochrany spotřebitele. V oblasti počátečního vzdělávání spočívá role MF v podpoře procesu implementace finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední vzdělávání vydávaných MŠMT a navazujících školních vzdělávacích programů vydávaných řediteli škol a školských zařízení, a to zejména po obsahové stránce.“ Další činností Ministerstva financí je řízení Výkonného výboru Pracovní skupiny, podílí se na projektech finančního vzdělávání dospělých. **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy** se podílí na koncepci a rozvoji vzdělávací soustavy. Vydává rámcové vzdělávací programy (dále RVP) v základním a středním vzdělávání, které jsou závazným východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále ŠVP). Do RVP vytváří standardy finanční gramotnosti dle věkové struktury a tím podporuje zvyšování úrovně finanční gramotnosti žáků. MŠMT uděluje akreditaci vzdělávání institucí. Je dále členem Pracovní skupiny a jejího Výkonného výboru. **Ministerstvo průmyslu a obchodu** spolupracuje se spotřebitelskými sdruženími se zaměřením na dospělé spotřebitele. Poskytuje i finanční podporu plynoucí z dotací, které jsou určeny na projekty zaměřující se

na finanční vzdělávání. **Česká národní banka** je aktivní v obou pilířích a podporuje finanční a ekonomické vzdělávání. V oblasti vzdělávání zajišťuje, aby se učitelé vyučující na základních a středních školách připravili na výuku finanční gramotnosti. Vytváří podporu projektů týkajících se zavedení výuky finanční gramotnosti na pedagogických fakultách. Také spolupracuje s univerzitami třetího věku. ČNB je členem Pracovní skupiny a jejího Výkonného výboru. **Ministerstvo práce a sociálních věcí** se především zaměřuje na osoby v obtížné sociální situaci. V rámci finanční gramotnosti uskutečňuje MPSV vzdělávací modul základního poradenství určený pro zaměstnance úřadu práce. Zajišťuje akreditované kurzy finančního vzdělávání nebo kurzy dalšího vzdělávání pro sociální pracovníky a pro pracovníky v sociálních službách. **Ministerstvo vnitra** nese zodpovědnost za koordinaci v oblasti vzdělávacích činností ve státní správě a samosprávě, prevenci kriminality a extremismu, které souvisejí s finanční gramotností. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 19 – 21)

Národní program finančního vzdělávání (2010, s. 21 - 22) rovněž popisuje další aktéry, kteří se podílejí na realizaci finančního vzdělávání. Například **profesní sdružení** (organizace zastupující zájmy bank nebo pojišťoven), **sociální partneři** (odborníky a zaměstnavatelé) nebo **nestátní neziskové organizace, vzdělávací instituce, role médií** (soukromá a veřejnoprávní) **a role dalších subjektů** (zejména vysoké školy).

V dokumentu systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (2017, s. 5) uvádí role subjektů a spolupráce na poli počátečního vzdělávání. Jedná se o instituce MF, MŠMT, VÚP, NÚOV, MPO, VÚP a NÚOV. **VÚP** „vytváří koncepci předškolního, základního, gymnaziálního a speciálního vzdělávání, připravuje RVP pro dané úrovně vzdělání, podílí se na jejich implementaci do školní praxe, ověřuje tvorbu a realizaci ŠVP a poskytuje školám metodickou podporu.“ **NÚOV** „vytváří koncepci a strategii středního odborného vzdělávání a podílí se na jejich uskutečňování. Do školské soustavy zavádí RVP pro střední odborné vzdělávání, sleduje a projektuje zejména prostupnost vzdělávacích cest, ukončování studia, certifikaci a evaluaci.“

Jak jsme již zmínili, každý subjekt má rozdělené úkoly v oblasti finanční gramotnosti. Nedá se říci, kdo je nejvýše postaveným subjektem v oblasti finančního vzdělávání, protože úkoly daných subjektů na sebe navazují a jsou velmi důležité, aby vše fungovalo dle plánů.

3.2 Prevence finanční gramotnosti

Otázka zní „Jak se můžeme bránit s nedostatečnou úrovní finanční gramotností?“ Na tuto otázku jsme hledali odpovědi v odborných publikacích. Měli bychom mít především přehled, jaké existují finanční produkty na českém trhu a hlavně jak přebytečné peníze, které nám zbyly z finanční rezervy, nejvýhodněji investovat tak, aby se nám zhodnotily. Tato podkapitola zahrnuje i pojištění, která souvisí s danou problematikou.

Jak jsme uvedli výše, v NSFV (2010, s. 14) nalezneme vymezení prioritních oblastí pro budoucnost. V tomto dokumentu je věnována pozornost právě několika participujícím subjektům se snahou zvýšit úroveň FG v ČR. Pozornost je věnována takovým jedincům, kteří jsou aktivní a odpovědní účastí na finančním trhu, kde se vyžaduje adekvátní úroveň FG, nestanou se tak obětí trhu. Dále je věnována pozornost prevenci proti předlužení a lidem, kteří se zajišťují na stáří.

Opletalová (2014, s. 59) zmiňuje, že základním nástrojem prevence proti předlužení je právě finanční gramotnost, která pomáhá k obraně proti zvyšujícímu se nárůstu zadlužení nebo předlužení.

Nyní jsme narazili na dva pojmy, a to na pojem zadlužení a pojem předlužení.

Balamán (2011, s. 51) popisuje, že *předlužení je na rozdíl od zadlužení stav, kdy člověk není schopen plnit své finanční závazky.* Němec, Šikýř (2011, s. 93) uvádějí, že lidé se neuváženě a nezodpovědně zadluží a pak nejsou schopni své dluhy splácet. Dle Kučery (2013, s. 32) se o předlužení jedná, *„pokud splátky úvěrů a půjček přesáhnou více než 50 % celkových příjmů domácností.* Šmejkal (2013, s. 139 – 140) představuje ze zdrojů Poradny při finanční tísni důvody předluženosti, kde značně s velkým náskokem vede ztráta zaměstnání. Polovina klientů nedokázala odpovědět, proč se dostali do finančních potíží. Dle autora je problém ohledně nedostatku rezerv a nízké schopnosti plánovat osobní nebo rodinný rozpočet.

Opletalová (2014, s. 60 - 62) dále představuje způsoby, jak zvýšit úroveň finanční gramotnosti. První prevencí je **vzdělávání na základních a středních školách**. Zde je nějaký předpoklad, že děti, které absolvují ve škole finanční vzdělávání, budou do života lépe připraveny. Federální rezervní banka Clevelandu, který prováděl výzkum z této oblasti, toto tvrzení neprokazuje. Druhou prevencí jsou **vzdělávací kurzy určené pro dospělou populaci**, kde neexistuje univerzální návod. Třetí prevencí je **individuální**

poradenská a konzultační činnost bank a finančních institucí, které zprostředkovávají finanční služby svým klientům. Jedná se například o poradenství v oblasti poskytování úvěrů, investování, spoření a dalších finančních služeb. Čtvrtou prevencí jsou **informace poskytované sdělovacími prostředky**. Jedná se např. o televizní zpravodajství, filmy z finanční oblasti (O penězích a lidech), dále různá periodika (noviny, časopisy), rozhlas, internet (elektronické testy, hry). Pátou prevencí jsou **projekty soukromých i neziskových organizací**, které publikují svou činnost a tím podporují preventivní opatření proti vzniku a nárůstu zadlužování domácností. Poslední prevencí je **publikační a přednášková činnost**, a to formou odborných konferencí a výstupů ve formě publikační činnosti (odborné knihy, metodické příručky apod.).

Lidé mají několik možností, jak získat finanční prostředky. Buď mohou potřebnou částku naspořit, půjčit si nebo potřebnou částku získat z vhodné investice (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 65). **Spoření** znamená odkládat finanční prostředky pro případné budoucí použití, pokud tyto finanční prostředky chceme navýšit, říkáme tomu **investování** (Balamán, 2011, s. 170).

Pokud se stane nějaká negativní nenadálá událost, která způsobí škody, a nemáme finanční rezervu na její uhrazení, tak je zde možnost **pojištění** (Urbánek, Hejný, 2013, s. 121 - 123). Doubková, Tomek (2016, s. 54) představují, že *„pojistit se znamená platit pravidelně peníze, které se vrátí při nečekané události.“* Podle Balamána (2011, s. 183) se jedná o vědomé vytváření finanční rezervy. Podle Urbánka a Hejného (2013, s. 121) bychom měli mít na paměti, že nejenom druhy pojištění, ale rovněž nastavení pojistné smlouvy si musíme pečlivě vybírat. Vhodný čas na sjednání pojištění je až ten, když se sestaví žebříček rizik a zjistíme, jaká rizika nás ohrožují. Doubková a Tomek (2016, s. 86) doplňují, že než si stanovíme pojištění a v jaké výši, měli bychom se zamyslet nad tím, kde bydlíme, co děláme v práci a ve volném čase, jak se dopravujeme a co nám hrozí při těchto činnostech. Podle Petýrkové, Chmelařové (2011, s. 65) výběr finančního produktu závisí především na cílech a potřebách. Ducháčková (2015, s. 178) se věnuje **neživotnímu pojištění**, které popisuje jako skrytá rizika různého charakteru ohrožující zdraví a životy osob ve formě úrazu, nemoci nebo invalidity apod. Neživotní pojištění dělíme na neživotní pojištění osob, pojištění majetkové, pojištění finančních ztrát a záruk a pojištění odpovědnosti za škody.

Ducháčková popisuje oblasti a druhy neživotního pojištění. Pro jasnější přehled jsme tato dělení a jednotlivé druhy neživotního pojištění shrnuli do tabulky, kterou najdeme v příloze druhé diplomové práce.

Dále se autoři ve své publikaci věnují finančním produktům, kde popisují způsoby, jak spořit finance.

Navrátilová (2012, s. 57) mj. uvádí **drobné spoření** v podobě např. **běžného účtu**, kde máme peníze ihned k dispozici a zároveň si je spoříme. Smrčka (2011, s. 220 in Smrčka 2007) doplňuje, že peníze uložené na běžném účtu ztrácejí kvůli inflaci svoji kupní sílu. Petýrková, Chmelařová (2011, s. 58) představují studentský účet, který je pro studenty nebo pro mladé velmi výhodný, nebo účet pro seniory, kdy senioři mohou hradit elektřinu, vodu nebo plyn přes internet namísto složenky. Kociánová (2012, s. 16) upozorňuje na to, aby se nastavila u účtu u banky pouze taková služba, kterou bude jedinec využívat.

Dále peníze můžeme vkládat na speciální **spořicí účet**, kde jsou naše peníze zhodnoceny o poskytnutý úrok (Navrátilová, 2012, s. 57). Spořicí účet je produkt, kde se dají přesouvat „peníze navíc“ z běžného účtu, jedná se o tzv. pohotovostní rezervu (Kociánová, 2012, s. 18). Podle Balabána (2011, s. 174) je to dobrý kompromis mezi běžným účtem a termínovaným vkladem. Dále s finančními prostředky na spořicím účtu lze kdykoliv disponovat, ale vlivem inflace reálná hodnota klesá. Kociánová (2012, s. 18) zmiňuje, že peníze na spořicím účtu mírně chráníme před inflací.

Petýrková, Chmelařová (2011, s. 57 - 67) zmiňují **termínovaný vklad**, který slouží k uložení volných finančních prostředků, a to s vyšším úročením. Pokud má člověk dostatek finančních prostředků a ví, že tyto finanční prostředky nebude potřebovat, je tento vklad pro něho přínosný. Tento produkt slouží jako ochrana před inflací více než spořicí účet. (Kociánová, 2012, s. 20) Balamán (2011, s. 175) zmiňuje, že se stanovuje výpovědní lhůta, díky níž nesmíme vložené finanční prostředky vybrat, protože by jinak hrozila sankce. Alternativou k termínovanému vkladu mohou být **vkladní knížky** s výpovědní lhůtou, kde rovněž hrozí sankce s předčasným výběrem. Lepší variantou jsou vkladní knížky bez výpovědní lhůty. Dále Petýrková a Chmelařová (2011, s. 57 - 66) uvádějí **úvěrový účet**, kde banka zaznamenává stav poskytnuté půjčky, a **vkladové účty** určené pro ty, kteří mají na běžném účtu dostatek financí, které však v důsledku inflace ztrácejí svoji hodnotu. Výhodou vkladového účtu je, že jsou úročeny a z účtu se může bez problémů vybírat.

Lidé mají dnes na výběr z několika produktů se státní podporou. Jedná se především o stavební spoření, penzijní připojištění nebo životní pojištění. (Smrčka, 2011, s. 247- 261)

Důležitým spořením je **stavební spoření**, kde mohou rodiče přispívat svým dětem již od narození. Pokud bude jedinec pravidelně po měsíčních intervalech, nepravidelně nebo v podobě jednoho vkladu za rok vkládat peníze na tento účet po dobu šesti let, získá státní podporu a je možnost u pojišťovny získat úvěr na pořízení bydlení. (Navrátilová (2012, s. 57 – 58). Podle aktuálních informací z článku Měsíc (2012-2017) můžeme od státu získat na spoření maximálně 2 000 Kč, pokud za rok vložíme na spoření nejméně 20 000 Kč. Po uplynutí 6 let můžeme s našetřenými prostředky libovolně nakládat. Surový a Tyl (2014, s. 183) uvádí, že na stavebním spoření se za 6 let naspoří cca 140 000 – 160 000 Kč.

Dalším produktem je **penzijní připojištění**, které je uzákoněno zákonem č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem (Brázdilová, 2010, s. 29). Po dobu, kdy jsme ekonomicky aktivní a máme vyšší mzdu, než jsou naše běžné výdaje, si naspoříme peníze, které dostaneme, až odejdeme do důchodu (Balamán, 2011, s. 177). Ke každé smlouvě a každé platbě do systému je poskytován státní příspěvek. Nevýhodou tohoto spoření je, že se těžko vypovídá smlouva. (Smrčka, 2013, s. 258 – 260) V NSVF (2010, s. 14) je zmíněno, že budoucí důchodci se již nemohou spoléhat na státní zabezpečení, a proto musí občané mít základní znalosti z finanční oblasti, aby si zvolili vhodnou formu zabezpečení na stáří. Polanský (2013. s. 160 - 165) uvádí, že lidé pomýšlí na důchod poměrně pozdě, tedy až při dosažení 55 let. Mladí lidé prohlašují, že se důchodu nedožijí, jelikož dnešní třicátníci půjdou do důchodu až o pět let později oproti těm, kteří jdou do důchodu nyní. Objevují se argumenty, že dnešní narozené děti půjdou do důchodu až v 73 letech. Autor zmiňuje, že roste průměrná délka života, uvádí příklad na osobě, která v roce 2013 dosáhne věku 30 let. Tato osoba bude odcházet do důchodu v 68 letech, což u mužů představuje 77% pravděpodobnost a u žen 88% pravděpodobnost, že se tohoto věku dožijí, tím pádem je vysoká pravděpodobnost dožití důchodového věku. Ningerová (2011, s. 19) uvádí, že díky tomu, že dochází k prodloužení průměrné délky života a klesá porodnost, budou lidé vystaveni finančním rizikům. Smrčka (2013, s. 260 - 261) uvádí, že „v nejbližších letech bude daleko méně lidí odvádět pojištění, ze kterého se bude vyplácet důchod většímu počtu penzistů,“ což je důvod, aby si lidé zajišťovali dostatečné rezervy, penzijní připojištění je nejlepší alternativou, jak toho dosáhnout.

Dalším produktem je **životní pojištění**. Brázdilová (2010, s. 43) představuje, že na pojistný fond se pravidelně ukládají peníze a od stanovené cílové částky se odvíjí měsíční pojistné částky závislé i na věku a zdravotním stavu pojištěnce. Z článku Měšec (1998 - 2017) vyplývá, že v případě naší smrti má životní pojištění finančně pomoci rodinným příslušníkům a také může toto pojištění sloužit jako spořicí nebo investiční produkt, který za pár let zhodnotí vložené finance.

Životní pojištění se dělí na rizikové (neinvestiční) a rezervotvorné (investiční a kapitálové) pojištění (Balabán, 2011, s. 187 – 188). Podle článku Měšec (1998 – 2017) **u rizikového životního pojištění** nespoříme a ani neinvestujeme. Jedná se o klasické pojištění pro případ smrti a v případě, že dojde k pojistné události, pojišťovna vyplatí peníze rodině nebo bance pojištěnce. V opačném případě, pokud nedojde k pojistné události, pojištěnec nemá nárok na konci pojištění na žádné vyrovnání. Syrový a Tyl (2014, s. 177) popisují **investiční životní pojištění**, kdy pojišťovna vezme vložené peníze a dále je rozděluje. Část peněz zaplatí za riziko a další část peněz investuje do podílových fondů, které si zvolí klient. Podle článku Měšec (1998 – 2017) **kapitálové životní pojištění** zahrnuje kombinaci pojištění pro případ smrti nebo dožití a spoření. Tudíž část z placeného pojistného slouží na pokrytí rizika smrti a druhou část pojišťovna připisuje klientovi v jeho prospěch – jedná se o tzv. kapitálovou hodnotu. V případě smrti pojištěnce má pojišťovna povinnost rodině pojištěného vyplatit jak kapitálovou hodnotu pojištění, tak pojistnou částku pro případ smrti. Pokud pojištěnec dožije konce pojištění, pojišťovna mu vyplatí podíly na zisku. Kociánová (2012, s. 124) sděluje, že kapitálové životní pojištění je zastaralým typem pojištění, které by se již nemělo nově sjednávat, protože tento typ pojištění není ze žádného pohledu pro klienty výhodný.

Podle Ducháčkové (2015, s. 142 - 159) životní pojištění „*zahrnuje krytí rizik ohrožujících životy lidí*“, kde jsou kryty určité základní události, což je úmrtí a dožití. Existuje několik druhů a podob životního pojištění. Mezi základní rozdělení životního pojištění patří pojištění pro případ smrti, pojištění pro případ dožití nebo kombinace těchto dvou rizik. **Pojištění pro případ smrti** kryje jen riziko úmrtí, tedy pokud pojistník zemře, uvedené osobě v pojistné smlouvě bude vyplacena pojistná částka. Částka se obvykle využívá na zabezpečení pozůstalých pojištěné osoby, úhradu závazků pojištěného nebo úhradu nákladů v souvislosti s pohřbem. **Pojištění pro případ dožití** autorka charakterizuje tak, že se jedná pouze o spořicí produkt. Jakmile pojistník dosáhne věku, který je uvedený v pojistné smlouvě, obdrží výplatu pojistného plnění ve výši sjednané pojistné částky.

Životní pojištění může být ještě doplněné o krytí neživotních rizik – úrazové pojištění, které kryje riziko úrazu v různém rozsahu, nebo invalidní pojištění, které může mít podobu výplaty důchodu apod.

Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví obsahuje přílohu, kde můžeme najít odvětví životních a neživotních pojištění nebo skupiny neživotních pojištění.

Brázdilová (2010, s. 43) zmiňuje, že se dá investovat např. do nemovitostí, do uměleckých hodnot, drahých kovů, do cenných papírů (akcie, směnky apod.), do vzdělání nebo je zde možnost peníze uschovat doma, což má mnoho nevýhod. Smrčka (2010, s. 105 - 304) doplňuje, že se můžeme stát společníkem nějaké firmy nebo obchodovat s komoditami. Autor dále zmiňuje, že sázení a hazardní hry se mezi investice nepočítají, ale bezpochyby patří do této kategorie, jelikož lidé nakládají se svými prostředky s cílem získat více. Podle Škváry (2011, s. 171) je investování do zlata považováno za bezpečný způsob uložení majetku, který v nejisté době ochrání naše bohatství, zlato lze kdykoli směnit za peníze. Kociánová (2012, s. 65 - 66) doplňuje, že se zlato oproti stříbru využívá v průmyslu méně.

Kociánová (2012, s. 50 - 52) představuje, že se dá investovat do zajištěných podílových fondů a do otevřených podílových fondů. **Zajištěné podílové fondy** garantují návratnost vložených prostředků, jedinec má možnost v této investici vydělat na základě hodnocení a inflací. Tyto fondy jsou vypisovány v upisovacích obdobích a v přesně daném termínu na konci upisovacího období se peníze zainvestují. **Otevřené podílové fondy** (dále jen OPF) mohou být i značeny jako kolektivní investování. Dle Škváry (2011, s. 178) spočívá podstata kolektivního investování „*ve shromažďování peněžních prostředků od jednotlivých investorů.*“ Podle Kociánové (2012, s. 52 - 69) společnosti zabývající se kolektivním investováním (např. banky, investiční společnosti apod.) vytvářejí podílové fondy s určitým zaměřením. Investor si kupuje podíl fondu, který se nazývá podílový list a je „*nakupován za cenu vyhlášenou aktuálně v den (okamžik) nákupu.*“ Tituly (jako jsou akcie různých společností, dluhopisů různých zaměření apod.) jsou aktivně spravovány tzv. portfolio manažery, kteří hlídají dění na trhu, prodávají méně výhodné tituly nebo nakupují jiné apod., odměňování jsou procentem ze zisku. Podílové listy, které jsme koupili a které vlastníme, můžeme kdykoliv prodat. OPF se dělí na OPF peněžního trhu, dluhopisové, akciové, realitní, komoditní a smíšené. Díky volatilitě, což znamená kolísání hodnot, můžeme zajímavě zhodnotit investované peníze.

Abychom shrnuli následující kapitolu, spořicí produkty dle Kociánové (2012, s., 28) dělíme na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Do krátkodobých zahrnujeme spořicí účty a termínované vklady a tyto produkty částečně chrání uložené peníze před inflací. Střednědobé a dlouhodobé produkty chrání peníze více před inflací a mohou mít i úlohu investiční. To znamená, že inflace by měla být nižší než úroková sazba.

Preventivní opatření, které pomáhá spotřebiteli ubránit se nejhoršímu finančnímu zneužití, může představovat zlepšená ochrana spotřebitele a finanční gramotnost. (Dvořáková, 2011. s. 17)

Pokud si budeme vybírat konkrétní investici, měli bychom si položit pár otázek, které bychom si měli projít a zodpovědět. Jedná se o otázky typu: *“Jak dlouho je potřeba spořit, aby to bylo co nejvýhodnější? Jaký bude zisk? Kdyby došlo na nejhorší, získá majitel zpět alespoň to, co vloží? Nebo bude potřeba platit nějaké poplatky?”* (Petýrková, Chmelařová, str. 2011, s. 65)

Jak popisuje Smrčka, peníze uložené na běžném účtu ztrácejí kvůli inflaci svoji kupní sílu, proto bychom měli myslet na to, jakým způsobem zbylé peníze investovat tak, aby se nám zvýhodňovaly. Proto jsme zvolili tuto kapitolu, abychom se seznámili s výše uvedenými produkty a měli přehled, co český finanční trh nabízí. Pokud nás zaujal nějaký finanční produkt, je vhodné si vyhledat instituci, která jej nabízí, a také si vyhledat k tomu další informace. Nemusíme mít obavy kontaktovat několik poradců z různých institucí nabízejících finanční produkty, protože pak můžeme porovnávat a rozhodovat se, který produkt a instituce bude pro nás výnosná.

3.2.1 Rozpočet a finanční plánování

Finanční plánování je prevencí a také význačnou součástí finanční gramotnosti. Pokud nemáme dostatečnou úroveň finanční gramotnosti, těžko budeme umět hospodařit s penězi, vést správně osobní/rodinný rozpočet tak, aby nám zbyly nějaké přebytečné peníze na finanční rezervu pro případ nouze.

Pojmy jako rodinné finance, hospodaření domácností, rozpočet domácností, finanční plán domácností jsou příbuzné termíny popisující různým způsobem stejné děje, možná jen v jednotlivých případech zdůrazňují více některé stránky situace. Celkový pohled na hospodaření domácností představují rodinné finance. **Finanční plán** „je určitý projekt

dlouhodobého hospodaření domácností, který obsahuje základní strategická rozhodnutí, proč, s jakým cílem a účelem se všechny jednotlivé kroky dělají, jak dlouho se dělat budou a jaký je konečný stav snažení rodiny.“ (Smrčka, 2011, s. 219) Sýrový (2014, s. 17) zmiňuje, že finanční plán nám pomůže před dluhovou pastí.

Jak uvádí Kohoutková (2013, s. 10), jedním z předpokladů, abychom si udrželi finance v plusu a měli je pevně v rukou, je minimální finanční gramotnost. Smrčka (2011, s. 161) zmiňuje, že *„základem finanční gramotnosti nejsou teoretické znalosti, ale spíše schopnost pracovat s rozpočtem domácností a pochopit nutnost jeho vedení.*“ Podle Kolmanové (2005, s. 33 - 43) *„peníze je potřeba nejdříve vydělat, vydělané peníze je třeba udržet a ušetřené peníze je třeba investovat za účelem budoucího zvýšení příjmu.*“ Autorka zmiňuje, že nejméně 10 % z části vydělaných peněz by mělo jít na spoření nebo jej investovat. Dále autorka uvádí, že vydělat peníze není až tak složité, spíše je složité peníze udržet. Podle Smrčky (2010, s. 105) existuje široká nabídka fondů, peníze můžeme vkládat do banky na termínované vklady, koupit akcie nebo nemovitost a později ji prodat, využít i dalších podobných druhů investic.

Nástroj, díky němuž má domácnost své příjmy a výdaje pod dohledem, se nazývá rodinný rozpočet (Navrátilová, 2012, s. 63). **Rozpočet** je *„soupis všech příjmů a výdajů, které je osoba nebo rodina schopna naplánovat a předvídat,*“ může se rozdělit i do podkategorií – bydlení, doprava, děti, osobní péče, zvířata, spoření, investice apod. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 18). Při plánování rodinných financí je velmi důležitá rovnováha příjmů a výdajů (Kučera, 2013, s. 17). Každý jedinec by si měl vytvořit rozpočet, protože tím získá jasný přehled o své finanční situaci. Díky sestavě rozpočtu jedinec získá informace, kolik peněz přijímá a kolik vydává, tím zjistí, zda neutráci za zbytečné věci, které nepotřebuje. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 15) Pokud jedinec ví, jaké má příjmy, jaké jsou nutné výdaje, každý měsíc utratí méně, než kolik vydělá, stává se dobrým hospodářem (Doubková, Tomek, 2016, s. 60).

Pokud si tvoříme rozpočet, musíme vymezit všechny měsíční příjmy a výdaje. Celkové příjmy za měsíc získáme tak, že sečteme všechny položky příjmů, totéž provedeme u měsíčních výdajů. Pokud příjmy domácností jsou vyšší než výdaje, je to známka, že domácnost správně hospodaří a dosahuje úspor. Tyto přebytečné peníze by se měly investovat nebo šetřit, aby se dále zhodnotily. (Navrátilová, 2012, s. 64) Touto situací vzniká přebytek osobního rozpočtu a můžeme říci, že si tvoříme rezervy. **Rezerva** je *„částka, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje.*“ (Petýrková, Chmelařová, 2011,

s. 17) Pokud je situace opačná, tedy výdaje jsou vyšší než příjmy, domácnost se dostává do deficitu a zadluhuje se. V této situaci je třeba výdaje minimalizovat nebo dosáhnout zvýšení příjmů. (Navrátilová, 2012, s. 64) Hanák (2010, s. 50) uvádí, že v tomto případě by mělo proběhnout přehodnocení a upravení výdajů a příjmů. Petýrková, Chmelařová (2011, s. 15 - 18) uvádějí, že abychom získali přehled příjmů a výdajů, musíme vyznačit dvě kolonky. Jedna kolonka bude značit příjem a druhá kolonka výdaje, přičemž do jednotlivých kolonek se zaznamenají všechny položky za určitou předchozí dobu (týden, měsíc). Do rozpočtu se nezapisují příjmy a výdaje, které nejsou pravidelné. Kučera (2013, s. 23) např. uvádí porodné nebo pohřebné, protože tyto příjmy jsou jednorázovým příspěvkem, a proto je nelze zahrnovat do příjmů rodinného rozpočtu. Podle Smrčky (2011, s. 161 - 205) musí být rozpočet pravdivý, tudíž příjmy a výdaje musí vycházet z realistického očekávání. Příjmy a výdaje by měly odpovídat času - když očekáváme v nějakém období příjem nebo výdaj, budeme jej zahrnovat do rozpočtu až v tom daném období, ne dříve.

Za pravidelné příjmy lze považovat mzdu, důchod, sociální dávky, příjem z podnikání nebo příjmy z nájmu. **Za nepravidelné příjmy** můžeme řadit příležitostné práce, dědictví, prodej z majetku, příjmy z pojištění nebo honoráře. (Doubková, Tomek, 2016, s. 36 – 42) Petýrková, Chmelařová (2011, s. 18) představují jednorázovou koupí k narozeninám nebo ocenění za umístění v soutěži. Podle Smrčky (2011, s. 162) musí být příjmy zejména realistické a do rozpočtu nezahrnovat ty příjmy, které rostly v minulosti nebo které jsou přislíbeny.

Za pravidelné výdaje lze považovat výdaje z bydlení, energie, elektřina, topení, plyn, teplo, vodné a stočné, odpady, jídlo, komunikace (internet, telefon), provoz domácností, doprava, provoz auta (jiný dopravní prostředek), odkládání části peněz, spoření, pojištění, penzijní spoření. Mezi **nepravidelné výdaje** řadíme neočekávané výdaje, dobročinnost nebo investici. (Doubková, Tomek, 2016, s. 42 – 58) Petýrková, Chmelařová (2011, s. 18) uvádějí, že se nepravidelnými výdaji rozumí např. jednorázová koupě, vyšší účet za telefon nebo zaplacení nějaké opravy apod. Navrátilová (2012, str. 63) doplňuje do nepravidelných výdajů například výdaje na vzdělání, na kulturu, sport, oblečení a obuv nebo návštěva restaurace. Dále Petýrková a Chmelařová (2011, s. 21) představují druhy výdajů, které dělí na **fixní** (bydlení – nájemné, vodné; pojištění – životní a neživotní; spoření a splátky půjček – stavební spoření, hypotéka apod.), **běžné** (výdaje za potraviny, pohonné hmoty, léky, oblečení apod.) a **příležitostné** (výdaje na dovolenou, dárky, úpravy v domě apod.).

Smrčka (2011, s. 182 - 186) rozděluje výdaje na mandatorní, nutné a zbytné. **Mandatorní výdaje** (někteří autoři mohou používat termín **povinné výdaje**) vyplývají ze smluv nebo jiných závazků domácností a při jejich neplacení hrozí sankce. Jedná se především o dluhovou službu (splátky úvěrů apod.), platby ze smluv (nájemné apod.), platby daní, výživného, platby spojené se školní docházkou dětí nebo platby členských poplatků. Autor zmiňuje, že je důležité si na začátku kalendářního roku vypracovat plán povinných výdajů a v jednotlivých měsících znát jejich přibližnou výši. **Výdaje nutné** (někteří autoři mohou používat termín **nezbytné výdaje**) nejsou povinné a v případě neplacení nehrozí sankce, nicméně *„jejich uskutečnění je spočitatelně ekonomicky výhodnější než jejich neprovedení.“* Do tohoto typu výdajů řadíme např. nákup ročního kuponu na městskou hromadnou dopravu nebo nákup roční dálniční známky. Jedná se spíše o to, zda je investice do tak dlouhodobého předplacení výhodná či není. Autor uvádí, že to mohou být i výdaje, které zajistí rodinám základní životní potřeby z oblasti výživy a oblečení, popř. komunikace, v tomto případě je složité je odlišit od zbytných výdajů. **Výdaje zbytné** jsou dobrovolné výdaje, které vedou k uspokojení dalších potřeb nad rámec základních.

Komplexní přehled příjmu je základem dobrého rodinného rozpočtu, rozhodující složkou rozpočtu rodiny jsou výdaje, nikoli příjmy (Smrčka, 2010, s. 91 – 95).

Před sestavováním rodinného rozpočtu by se mělo nejdříve odpovědět na několik strategických otázek, např. *„Co je naším primárním cílem a životním snem?“* nebo z hlediska investic se ptát *„Jaké riziko jsme ochotni podstupovat?“* Po sestavení strategických cílů by se rodina měla zaměřit na jasně určenou taktiku, která ukazuje, na čem může ušetřit. (Smrčka, 2010, s. 91 – 92)

Nyní si uvedeme příklad rodinného rozpočtu. Pan Macourek pracuje jako řidič z povolání, manželka pracuje jako prodavačka v drogerii a pravidelně si přivydělává distribucí kosmetiky.

Tabulka 5: Příklad rodinného rozpočtu - příjmy

Příjmy	
Mzda pan Macourek	22 000 Kč
Mzda paní Macourková	15 000 Kč
Prodej kosmetiky	2 000 Kč
Celkem	39 000 Kč

Zdroj: (Petýrková, Chmelařová, 2011, str. 20, graficky upraveno)

Manželé bydlí v bytě, který si pořídili na hypotéku, již nyní splácejí. Mají syna, který chodí do třetí třídy. Jejich syn chodí dvakrát týdně na fotbalový trénink.

Tabulka 6: Příklad rodinného rozpočtu - výdaje

Výdaje	
Hypotéka	8 000 Kč
Provoz domácnosti, energie	3 000 Kč
Doprava	1 500 Kč
Jídlo	9 000 Kč
Oblečení	5 000 Kč
Poplatky za telefon, internet, TV	2 000 Kč
Fotbalový trénink	800 Kč
Provoz automobilu	2 000 Kč
Zábava	2 000 Kč
Celkem	33 300

Zdroj: (Petýrková, Chmelařová, 2011, str. 20, graficky upraveno)

Rodina Macourková má větší příjmy než výdaje. Přebytek činí 5 700 Kč. Přebytek si manželé ponechají jako rezervu na nečekané výdaje.

Tabulka 7: Příklad rodinného rozpočtu - rozdíl

Příjmy	39 000 Kč
Výdaje	33 300 Kč
Rozdíl	5 700 Kč

Zdroj: (Petýrková, Chmelařová, 2011, str. 20, graficky upraveno)

Jak jsme uvedli výše, rozpočet by měl zahrnovat pravidelné příjmy a výdaje.

U rozpočtu Macourkových jsou výdaje pravidelné, což značí, že jejich výše se většinou nemění. Je ale třeba počítat i s nepravidelnými výdaji, v tomto případě se pak výše může měnit. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 21) Dále autorky (2011, s. 21 – 22) doporučují, aby si domácnosti nevedly jen měsíční rozpočet, ale také i roční rozpočet, v němž jsou zapsány předpokládané příjmy a výdaje po jednotlivých měsících. Tudíž rozpočty můžeme rozdělit na krátkodobé (týdenní, čtrnáctidenní, měsíční) a na dlouhodobé (čtvrtletní, jednoleté, víceleté). Smrčka (2010, s. 94 - 95) představuje fatální a naivní chyby u sestavování rodinného rozpočtu. První chybou je, že lidé mají takový předpoklad, že příjmy budou vyplaceny co nejdříve, neuvědomují si, že se může výplata zpozdít. Lidé, kteří splácí půjčky, musí splátky oddalovat, protože mají nastavená data splátek půjček přesně na výplatní termín. Druhou chybou je, že lidé mají představu o tom, že jejich příjmy porostou. Další chybou je, že si lidé myslí, že se finanční problém vyřeší bez velké bolesti – např. když mají svůj majetek v exekuci, lidé věří, že se jim poštěstí při losování Sportky.

Odborníci z Money Management International – dále jen MMI (2010, s. 23) znázorňují, jak ušetřit peníze za potraviny. Jednoduché změny ve způsobu plánování a nakupování nám mohou pomoci snížit částku, kterou utrácíme za potraviny. Právě příprava týdenního menu toho, co budeme jíst, je prvním krokem v efektivním nákupu potravin. V knize je uvedena tabulka, kde si můžeme napsat potraviny k vaření jídel, které plánujeme na celý týden, dle toho budeme potraviny nakupovat a tím omezíme zbytečné nákupy potravin, které pak vyhodíme.

Kiyosaki (2005, s. 81 - 94) představuje **finanční výkazy**, což značí obrázek o naší okamžité finanční situaci a ukazuje nám, kde jsou naše peníze. Finanční výkaz tvoří **vyúčtování příjmu** (příjmy a výdaje za konkrétní časové období) a **bilance** (aktiva a pasiva). Níže uvedený vzorec, který značí přicházení a odcházení peněz, nazýváme hotovostním tokem neboli **cashflow**. Dle Kučery (2013, s. 35) „*Cash flow určuje, jakou cestou se peníze v rodinném rozpočtu vydávají*“ a Kučera dělí finanční bilance na kladnou (přebytkovou), nulovou (vyváženou) a zápornou (schodkovou). Kolmanová (2005, str. 45) zahrnuje do příjmů příjmy ze zaměstnání, z aktiv (cenné papíry, nemovitosti), do výdajů nájem, režie na bydlení, jídlo, ošacení, pojištění apod., do aktiv ty položky, které generují zisk, a do pasiv výdaje, které nekorelují se živobytím – splátky dluhů prostřednictvím splátky dluhu na kreditních kartách, hypotéka na dům.

Obrázek 6: Finanční výkaz

Příjem	} Výkaz příjmu
Zde uvádíme naše příjmy, např. ze zaměstnání, peněžní dar apod.	
Výdej	} Výkaz příjmu
Zde napíšeme seznam našich výdajů a tyto výdaje vložíme do kategorie. Poté zakroužkujeme ty položky, které kupujeme pravidelně, poznáme tak, kolik peněz vydáme v průměru měsíčně v každé kategorii. Např. Jídlo – nealkoholické nápoje, jídlo mimo domov apod., Bydlení – nájemné, elektřina apod.	

Aktiva	Pasiva	} Představuje rozvahu
Zde můžeme zahrnout např. akcie, dluhopisy nebo výpisy z bankovních účtů, kde musíme uvést jejich hodnotu v korunách.	Zde můžeme napsat seznam pasiv, tedy co každý měsíc musíme platit. Např. půjčka na auto, hypotéka na dům apod.	

Zdroj: Kiyosaki (2005, str. 85), upravená verze

Když odečteme pasiva od aktiv a vyjde kladné číslo, dostaneme čistou hodnotu. Pokud nevyjde kladné číslo, je nejvyšší čas se zamyslet nad svým rozpočtem. Kiyosaki vymyslel stolní hry – CASHFLOW 101 CASHFLOW 202 (pro dospělé) a CASHFLOW for KIDS (pro děti).

Finanční rezervy rozdělujeme na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. **Krátkodobá rezerva** pokrývá náhlé snížení příjmů nebo úplného výpadku či vzniku mimořádných výdajů (ztráta zaměstnání, oprava či nezbytná koupě domácího spotřebiče). „*Krátkodobá rezerva by měla odpovídat výši minimálně šestiměsíčních nezbytných výdajů domácnost, optimálně ročního příjmu*“ a můžeme ji tvořit na spořicíh účtech. (Kučera, 2013, s. 43-46) Tyto rezervy musí být rychle k dispozici (Kohoutková, 2013, str. 9). **Střednědobá rezerva** pokrývá výdaje od jednoho do pěti let a jedná se o výdaje spíše plánované (plánovaná koupě elektrospotřebičů, dovolená) a zde je doporučeno tvořit si tuto rezervu na vybraných termínovaných vkladech nebo prostřednictvím stavebního spoření. **Dlouhodobá rezerva** je na vytvoření nejnáročnější a vyžaduje strategické uvažování. Tuto rezervu využíváme na tvorbu prostředků na stáří, na studia svých dětí, na start do života nebo může sloužit při dlouhodobém výpadku pracovního příjmu vlivem invalidity. Tuto

rezervu můžeme tvořit pomocí kombinací produktů typu penzijního spoření, investičního životního pojištění, podílových fondů, investic do akcií nebo životní pojištění. (Kučera, 2013, s. 47-51) Podle MMI (2010, s. 12) se u dlouhodobých cílů vyžadují pravidelné úspory. Kohoutková (2013, s. 15) představuje i rezervu tzv. **pohotovostní**. Tato rezerva musí být dostupná, abychom se vyhnuli čerpání peněz z kreditních karet nebo spotřebitelských úvěrů. Jsou to volné prostředky na dovolenou, výměnu oken, změny v zaměstnání, propuštění ze zaměstnání nebo opravu auta a další podobné účely. Sýrový (2014, s. 17) používá termín tzv. **likvidní rezerva**, která slouží pro případ nečekaných výdajů – např. oprava auta, havárie v bytě nebo při výpadku příjmů z důvodu ztráty zaměstnání či nemoci.

Život se skládá i ze snů, přání a radostí, nejen z povinností a potřeb. Proto Kohoutková doporučuje jedinci, aby si nakreslil časovou osu svého života od současné doby do daleké budoucnosti po jednotlivých letech či desetiletích a na nakreslenou osu zapsat událost, která se bezpochybně stane a která ovlivní rodinný rozpočet. Doubková, Tomek (2016, s. 35-36) představují Maslowovu pyramidu. Pokud jsou uspokojeny základní potřeby zejména jídlo, pití, střecha nad hlavou, oblečení, můžeme uvažovat nad dalšími potřebami, a to na bezpečí. Prvek bezpečí může značit např. i to, že peníze neutracíme a ze zbylých peněz vytváříme finanční rezervu. Při práci s penězi musíme dobře zvládat emoce a zvážit, zda věc potřebujeme, nebo ne.

Kolmanová (2005, s. 30) ve čtyřech bodech uvádí, jak mají lidé nalézt plán, který jim bude vyhovovat. V prvním bodě autorka zmiňuje, že bychom se měli nejdříve zamyslet nad svým životem a věnovat tomu dostatek času. Ve druhém bodě doporučuje, abychom se v době, kdy přemýšlíme nad svým životem, ptali sami sebe – „*Co očekávám od života?*“ „*Jaký život chci vlastně žít?*“ „*Jaký první krok mohu udělat?*“ V předposledním bodě uvádí, abychom nemluvili o svých plánech s nikým, kdo nemá stejný cíl, máme komunikovat jen s lidmi, kteří v životě něco dokázali, jinak budeme slýchat negativní reakce od druhých typu „*to nedokážeš*“. V posledním bodě si máme stanovovat vysoké realistické cíle. Pokud budeme zvyšovat tvůrčí sílu, staneme se tak osobností, nikdy bychom neměli na sobě přestat pracovat.

Hanák (2010, s. 49) uvádí, že dvě třetiny domácností je rádo, že mají své výdaje pokryté svými příjmy. Dále autor znázorňuje, že méně než 30 % rodin dokáže hospodařit s přebytky, zbylá většina rodin je ráda, že jejich rozpočet je vyrovnaný.

MF a ČNB provedly společný výzkum, z něhož vyplynulo, že Češi si tvoří osobní rozpočet pouze v případě 45 % domácností a 35 % lidí si tvoří finanční rezervy pro případ ztráty příjmů (Opletalová, 2014, s. 52). Smrčka (2010, s. 88) znázorňuje ve své publikaci, že pravým důvodem rozpadu manželství jsou právě finanční problémy, tyto údaje jsou empiricky ověřeny.

Kolmanová (2005, s. 46) uvádí, že je potřeba pochopit rozdíl mezi aktivy a pasivy. „*Aktivum vkládá peníze do kapsy, pasivum peníze z kapsy vytahuje*“ a doplňuje, aby člověk poznal rozdíl mezi tím, co má hodnotu a co hodnotu nemá. Robert Kiyosaki tvrdí, že náš mozek je největším aktivem (Kolmanová, 2005, s. 16).

Odborníci ze společnosti MMI (2010, s. 1) vytvořili deset bodů, pokud chceme převzít finanční odpovědnost, přijmout zodpovědnost za změnu svých finanční situace nebo změnit způsob, jakým finančně rozhodujeme. Pokud budeme následující body dodržovat, dostaneme se na cestu k finančnímu zdraví. V prvním bodě bychom měli udělat informovaná finanční rozhodnutí. Ve druhém bodě komunikovat o penězích s rodinou, a to z toho důvodu, abychom pracovali na stejných cílech. Ve třetím bodě si být vědomi účinků reklamy na finanční rozhodnutí, která by nás neměla ovlivnit. Ve čtvrtém bodě se budeme starat o své finance díky sledování výdajů, a to vytvořením flexibilního a realistického rozpočtu. V pátém bodě se pak postaráme o své finance tím, že zachráníme svou budoucnost. V šestém bodě je třeba splnit úvěrové závazky. V sedmém bodě se budeme dále finančně vzdělávat, především co se týká rozpočtu, úvěru a dluhu. V osmém bodě budeme plánovat pravidelné výdaje. V devátém bodě budeme předávat své znalosti týkající se financí svým dětem. V desátém bodě můžeme podniknout potřebné kroky k vyhledávání pomoci.

Podle Smrčky (2011, s. 210) neexistuje návod na to, jakou podobu by měl mít rozpočet domácnosti. Proto jsme v diplomové práci věnovali této oblasti poměrnou část a také jsme si uvedli jednoduchý příklad rodinného rozpočtu. Díky autorům, kteří se zabývají finanční gramotností, můžeme najít další podoby vedení rodinného rozpočtu a je jen na nás, která podoba bude pro nás přehledná a jasná, ale nesmíme zapomenout na to, že rozpočet se musí zakládat na pravdě.

3.3 Dopady finanční gramotnosti

Jak jsme zmiňovali výše, od roku 1990 se lidé setkávali s rostoucí nabídkou finančních služeb. Lidé si mohli a mohou vzít úvěr, půjčku u bankovních či nebankovních institucí, s čímž souvisí problém, že si nedokážou spočítat, zda bude jedinec nebo rodina schopna úvěr nebo půjčku měsíčně splácet. Jedinci nebo rodina nejsou schopni udržet své rozpočty pod kontrolou. Nevědí, že by se mělo alespoň měsíčně finančně plánovat, aby jedinec nebo rodina měli přehled o svých příjmech a výdajích. Tvořit si tak finanční rezervy na horší časy, na nákup nějaké věci či si našetřit na dovolenou. Lidé se proto dostanou do takové finanční tísně, že nejsou schopni splácet své závazky, a proto zadlužení je největší dopad finanční gramotnosti. Vycházíme především ze zkušeností z pozice sociálního pracovníka v občanské poradně, kde se především řešila tato oblast. I v literatuře nacházíme, že se rok od roku zvyšuje zadlužení českých domácností a tím pádem narůstá i počet exekucí.

Dle Smrčky (2010, s. 366 - 387) zadlužení rodin v dnešním slova smyslu bylo před sto lety neznámou záležitostí. *„Půjčování (rodinám) v našem smyslu slova, tedy přijetí úvěru jako naprosto běžné věci, která nevybočuje z denních norem, je nový fenomén, který zná vyspělý demokratický svět až od konce 2. světové války a země bývalého komunistického bloku až od 90. let.“* Dříve půjčování peněz soukromníkům existovalo, ale nebylo to tak masové jako v dnešní době. Jednalo se spíše o zastavárenskou činnost nebo prodej na dluh a šlo většinou o potraviny, obuv nebo oblečení. V letech 1920 – 1939 měli dělníci za zvýhodněných podmínek možnost získat od firmy malou půjčku, ale zadlužení bylo pro většinu společenských skupin nepřijatelné. Zadlužování rodin v době komunistického režimu v letech 1945 – 1990 nehrálo žádnou významnou roli. České domácnosti na konci roku 1990 měly dle České národní banky přijaté úvěry ve výši 31,75 mld. a z této částky měla drtivá většina zřízené novomanželské půjčky, které byly organizované státem, nebo se jednalo o půjčky na individuální bytovou výstavbu. V této době neexistoval spotřebitelský úvěr, jelikož *„novomanželská půjčka byla vázaným spotřebitelským úvěrem, který byl vyplácen pouze proti potvrzení z obchodu o nákupu zboží.“* Po pádu komunistického režimu nastaly změny v oblasti zadlužování domácností, kdy narůstal objem poskytnutých úvěrů. Díky nedobré ekonomické situaci a málo rozvinutým bankovním trhům byl ještě v 90. letech tento vývoj přibrzdován.

Značný vliv na zadlužení domácností měla krize v Eurozóně. V roce 2002 se Spojené státy dostaly do období krize, protože se ocitly v makroekonomické nerovnováze. Problémy,

kteřé nastaly během roku 2007 v USA, kde probíhalo masivní nesplácení podřadných hypoték vedoucích k nestabilitě amerického finančního sektoru, se šířily po celém světě. Celosvětová krize se ovšem promítla i do zadlužování českých domácností. (Teplý, 2013, s. 23) Zadlužení rodin v České republice můžeme zpozorovat od roku 2000 – 2008 (Smrčka, 2010, s. 369). V roce 2008 došlo ke zpomalení růstu zadlužování, ale v následujících letech se zadlužování opět zvýšilo (Opletalová, 2014, s. 14). „V roce 2000 byl v Evropě zahájen proces společného boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, který byl později nazván jako proces sociálního začleňování znevýhodněných jedinců či znevýhodněných skupin obyvatelstva do života společnosti.“ Tohoto roku byly přijaty společné cíle v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Z výsledků výzkumných šetření vyplývá, že i po deseti letech trvá chudoba a sociální vyloučení v členských zemích v EU. (Balamán, 2011, s. 53) ČNB uvádí, že v lednu 2007 činilo zadlužení domácností téměř 548 mld. Kč a ke konci roku 2014 to bylo již o 768 mld. Kč více. Dále Český statistický úřad uvádí, že narůstá i počet exekucí a vyhlášených osobních bankrotů. (Opletalová, 2014, s. 9)

Osoby, které se dostanou do předlužení, se ocitají v hmotné nouzi. V Listině základních práv a svobod najdeme výrok, který se vztahuje na pomoc v hmotné nouzi - „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních podmínek.“ Osoby v hmotné nouzi jsou převážně závislé na sociálních dávkách, proto musí být zajištěna motivace k soběstačnosti, aby přestaly být na těchto dávkách závislé, zároveň se klade důraz na to, aby si zvýšily svůj příjem vlastní prací. (Balamán, 2011, s. 65-79)

Dle Kolmanové (2005, s. 45-46) mladí lidé po škole nemají žádná aktiva a jsou bez dluhů. Střední vrstva má většinou vyšší výdaje než příjmy. Z toho pramení, že tito lidé si berou půjčky na věci, které si chtějí koupit, a pak se lidé dostanou do tzv. „kryšho závodu,“ protože si půjčují na splácení půjček. Autorka doporučuje, aby se lidé začali finančně vzdělávat, nebo postačí hra Cash Flow (příjmy a výdaje, aktiva a pasiva). Kdežto bohatí lidé získávají příjmy z aktiv a nadbytek investují, peníze se rozmnožují nebo zhodnocují.

Spotřebitel by měl mít racionální nebo ekonomické chování, kdy chce dosáhnout maximálního užitku s minimálními náklady. Autor zmiňuje některé argumenty, které zpochybňují, že spotřebitel se chová racionálně. Například autor uvádí, že je spotřebitel ovlivněn reklamou. (Hanák, 2010, s. 40) Balamán (2011, s. 17) tento výrok potvrzuje, když tvrdí, že právě kvůli reklamám se lidé dokážou zadlužit. Lidé vidí v reklamě něco, co musí bezpodmínečně mít, jinak se nestává plnohodnotným členem společnosti – například

mobilní telefon. Značný vliv mají i postoje politiků, protože lidé vidí, že stát nemusí platit své dluhy, je zcela běžným jevem, že stát a jednotlivci mohou žít na dluh. Dalším argumentem, který uvádí Hanák (2010, s. 40), je, že spotřebitel není informován o tom, jaká je struktura cen. To znamená, že by spotřebitel mohl koupit levnější zboží nebo by našel lépe placené zaměstnání. Posledním argumentem je, že spotřebitel nehledá to, co je pro něho nejvýhodnější, ale je uspokojen s úrovní, o kterou se uchází.

Hradil (2013, s. 151) představuje v pěti bodech, jak by měl finančně gramotný občan postupovat ohledně nedostatečných příjmů. V prvním bodě uvádí, že je důležité, aby finančně gramotný občan sestavoval rozpočet domácností či jednotlivce. Druhý bod říká, že v případě nedostatečných příjmů je důležité posuzovat výdaje a rozhodnout se, zda je nutné uvažovat o úvěru. Ve třetím bodě představuje, že je podstatné porovnávat a vybírat nejvhodnější nabídky úvěru na trhu. V předposledním bodě zmiňuje, že je samozřejmostí přijatý úvěr splácet. Pokud nastanou komplikace se splácením, je nutné tuto situaci řešit čerpáním rezervy, nebo se dohodnout s věřitelem o úpravě splátkového kalendáře. V posledním bodě uvádí, že v případě sporů s věřitelem je zde možnost se obrátit na relevantní instituci.

Kučera (2013, s. 33) znázorňuje, že peníze z úvěrů, které jsou vynaloženy na financování koupě, výstavby nebo rekonstrukce, lze v tomto případě považovat za tzv. „zdravý“ dluh. Syrový (2014, s. 193) konstatuje, že je hypotéka považována za dobrý dluh.

V případě, pokud se jedná o prostředky ze spotřebitelských úvěrů, již nelze hovořit o „zdravém“ dluhu (Kučera, 2013, s. 33). Syrový (2014, s. 193) považuje za špatný dluh např. vzetí úvěru na spotřební majetek (televize, auto), na dovolenou nebo Vánoce.

Jelikož lidé nejsou schopni splnit své základní finanční závazky, měli by kontaktovat své věřitele a informovat je o své finanční situaci. Většina věřitelů nabídne jedinci krátkodobé řešení. (MMI, 2010, s. 13) Pokud se člověku nahromadí dluhy, může požádat soud o oddlužení, tzv. osobní bankrot, pokud má bydliště a pravidelný příjem. Bohužel soud nemusí žádosti vyhovět, proto se doporučuje tento krok dělat ve spolupráci s občanskou poradnou nebo pomocí advokáta, kde je vyšší šance na úspěch. (Doubková, Tomek, 2016, s. 85)

Podle současné právní úpravy zákona č. 64/2017 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v § 390a, platné od 1. 7. 2017, mohou podávat insolvenční návrhy dlužníka spojené s návrhem na oddlužení pouze advokáti, notáři, soudní exekutoři,

insolvenční správci nebo akreditované osoby, jež jsou právníckými osobami, kterým byla udělena akreditace pro poskytování služeb v oblasti oddlužení. Výjimkou je situace, kdy dlužníkem je fyzická osoba, která má právnícké nebo ekonomické vzdělání v magisterském studijním programu nebo vykonala zkoušku insolvenčního správce. Taková osoba si může insolvenční návrh podat sama.

Tudíž chceme naznačit, že OP, které dříve pomáhaly klientům s oddlužením, nemusí mít nyní oprávnění podávat oddlužení, protože nemá akreditaci dle výše uvedeného zákona. Poradny mají jistě kontakty na instituce (občanské poradny, dluhové poradny apod.) a advokáty, kteří splňují zákonné podmínky.

Pokud jsme se ocitli v těžké finanční situaci, nemáme na zaplacení např. nájmu nebo úvěru, je třeba věnovat těmto situacím větší pozornost. Finanční trh nabízí několik produktů na uspokojení potřeb jedinců, ale je třeba zvážit rizika, zda je schopen úvěr splatit. Pokud se dostaneme do fáze, že nejsme schopni zaplatit svému věřiteli půjčku, je třeba ho informovat a domluvit se na splátkovém kalendáři. Nejhorší věc, co může v této situaci jedinec udělat, je to, že přestane komunikovat s věřitelem a přestane přebírat poštu.

3.3.1 Druhy úvěrů

V této podkapitole jsme se rozhodli věnovat tomu, jaké máme dostupné úvěry, kam se v případě úvěru obrátit a zda je důležité půjčovat.

Podle Zprávy o finanční stabilitě 2009/2010 a splátkových firmam na tuzemském trhu si lidé berou úvěry a hypotéky v době ekonomické recese. Lidé mají v moderní tržní ekonomice velký výběr krátkodobých a dlouhodobých půjček či hypoték a bezesporu výrazným tlakem pro lidi bývají Vánoce nebo dovolená. Nebezpečné jsou pro lidi lákavé reklamy nebo kreditní karty. (Prorok, Cupalová, 2011, s. 65)

Kiyosaki (2001, s. 111 – 112) představuje, z jakých odborných oblastí se skládá finanční IQ. První oblastí je **účetnictví**, které nazývá finanční gramotnost. Druhou oblastí představuje **investování**, kterou chápe jako nauku o vydělávání peněz penězi. **Porozumění trhu** je dle autora třetí oblastí, jíž by měl jedinec znát. Zde ukazuje názorný příklad hračky Elmo, která byla nabízena dětem před Vánocemi. V důsledku nízké nabídky vypukla panika, protože po hračce vznikla vlivem reklamy vysoká poptávka. Jako poslední oblast

uvádí **zákon**. Autor doplňuje, že když se tyto dovednosti zkombinují, zvýší se finanční inteligence.

Měli bychom se zamyslet nad tím, co ke spokojenému životu potřebujeme, když budeme přemýšlet o sobě, jsme schopni své potřeby regulovat. Pokud si musíme půjčit peníze, měli bychom vědět, zda závazek opravdu dokážeme splatit nebo je třeba si uvědomit, zda půjčené peníze slouží na to, co nutně potřebujeme k životu. (Doubková, Tomek, 2016, s. 73 – 74)

„Úvěr je časově omezené, úplatné přenechání peněz k volnému nebo smluvně vázanému použití.“ (Brázdilová, 2010, s. 21) Úvěry můžeme dělit na bankovní a nebankovní. **Bankovní úvěr** poskytují instituce, které jsou dozorované Českou národní bankou a mají bankovní licenci. **Nebankovní úvěr** poskytují instituce, které nemají bankovní licenci, nevýhodou jsou vysoké úrokové sazby a tvrdé sankce při nesplácení. (Valášek, 2013, s. 113) Poskytovatelé nebankovních úvěrů jsou od prosince 2016 již pod kontrolou České národní banky (Doubková, Tomek, 2016, s. 75).

Při půjčkách od bankovních institucí hrozí nejmenší riziko nebezpečí, protože banky si chtějí zachovat dobrou pověst. Banky zjišťují, zda je klient schopen splácet půjčené peníze prostřednictvím bonity a solventnosti. (Doubková, Tomek, 2016, s. 74 – 75) Pokud spotřebitelé neuspějí u banky, obracejí se na nebankovní subjekty. Výhodou nebankovního sektoru je, že se většinou nekontroluje klientova platební minulost. (Škvára, 2011, s. 35) Doubková, Tomek (2016, s. 75) uvádějí, že i nebankovní společnosti musí již prověřovat bonitu klienta. Kociánová (2012, s. 101) znázorňuje nebankovní instituce. Uvádí Cetelem, HomeCredit nebo Provident.

Většina spotřebitelů se obrací na různé nebankovní subjekty, protože neuspějí s žádostí o půjčku u banky. Mnoho nebankovních subjektů neposkytuje úvěry, ale spíše možnost zprostředkování úvěru, a to bez záruky jeho sjednání a za poplatek. Zdůrazňuje, že je třeba věnovat pozornost při uzavírání smlouvy. (Balabán, 2011, s. 120)

Pokud si chceme vzít úvěr, musíme mít na paměti, že úvěr budeme muset splácet za každé životní situace a také že bance musíme měsíčně hradit splátku. Pokud bance splátku neuhradíme, neobejdeme se bez sankce za pozdní splátku ukládající se do bankovních registrů a díky tomu snižujeme svou šanci úvěr konsolidovat. **Konsolidace** znamená *„sloučení více úvěrů do jednoho za účelem snížení měsíčních splátek a úroků.“* (Valášek, 2013, s. 114 - 115) V podstatě principem konsolidace je to, že veškeré naše

úvěry či půjčky zaplatí za nás banka, která všechny dluhy spojí do jedné nové půjčky, a tuto novou půjčku budeme bance splácet. Konsolidaci můžeme i označit pojmem refinancování. (Měšec, 2012-2017)

Než se rozhodneme pro úvěr, měli bychom znát základní pojmy před podepsáním smlouvy.

RPSN je roční procentní sazba nákladů a vzorec pro výpočet RPSN je uveden v příloze číslo 5 zákona 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru (Škvára, 2011, s. 85). RPSN říká, „*jak drahý je úvěr*“ (Syrový, Tyl, 2014, s. 196). **Efektivní úrok** je podstatě to samé co RPSN. Nejčastěji se vyskytuje u hypoték, kde je i započítán daňový odpočet. (Kociánová, 2012, str. 71) **Bonita** je schopnost pravidelného splácení svých závazků (Škvára, 2011, s. 46). **Úmor** (jistina) je vlastní splátka úvěru. **Anuita** je pravidelná splátka ve stejné výši, která v sobě zahrnuje jak úrok, tak i úmor. (Balamán, 2011, s. 143) **Úrok** je odměna banky za to, že si může banka od klienta „půjčit“ tyto finanční prostředky, se kterými může provádět své bankovní činnosti (Navrátilová, 2012, s. 41). **Úroková sazba** je odměna nebo úplata pro osoby, banky či jiné společnosti, které půjčily peníze, a tato odměna je navíc zdaněna 15 %. S úrokovou sazbou souvisí označení p.a. (z latin. per annum) a přesněji znamená „*za rok*“. Můžeme tedy říci, že se jedná o **roční úrokovou sazbu**. Hodnotu úroku p.a. získáme tak, že měsíční úrok vynásobíme dvanácti. **Inflace** je velmi důležitým pojmem, který by měl znát každý jedinec. Inflace je tzv. neviditelný „*žrout peněz*“. V podstatě „*každý den koupíme za stejné peníze o něco méně zboží,*“ inflace ovlivňuje kupní sílu našich peněz. Opakem inflace je **deflace**, což znamená, že kupní síla roste. (Kociánová, 2012, s. 12 – 15)

Spotřebitelský úvěr se dělí na **neúčelový**, kdy se peníze obvykle zasílají na účet, na **účelový**, kdy jsou peníze obvykle vyplaceny přímo prodávajícímu (např. na koupi auta, elektroniky apod.), a na **zaručené nemovitostí**, kde se zahrnuje americká hypotéka. Neúčelový spotřebitelský úvěr má nejvyšší úrokovou sazbu a používá se v situaci, kdy chceme s půjčenými finančními prostředky volně disponovat. Pokud si chceme koupit auto, elektroniku či nábytek na spotřebitelský úvěr, je lepší zvolit účelový spotřebitelský úvěr, který je výhodnější. (Kociánová, 2012, s. 72) O spotřebitelském úvěru můžeme přemýšlet, když uvažujeme o koupi spotřební elektroniky, na rekonstrukci bytu či rodinného domu, na nákup dovolené nebo automobilu, splácení závazků mezi občany apod. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 71) a není zde podmínkou zástavy nemovitosti nebo jiného majetku do cca 500 000 Kč (Valášek, 2013, s. 112). Je-li půjčka vyšší, je

zapotřebí ručit movitou či nemovitou věcí, nebo si zajistit ručitele (Škvára, 2011, s. 40). Tento typ úvěru má splatnost až 8 let, ale pokud se peníze mají využít na vylepšení bydlení, může se splatnost prodloužit i na 10 let. U tohoto úvěru se RPSN pohybuje okolo 15 – 20 % ročně a při řádném splácení může být i pod 10 % ročně. Autor doporučuje, že bychom vyšší RPSN nad 20 % neměli již využívat. (Valášek, 2013, s. 112) U spotřebitelských úvěrů se musí RPSN uvádět (Syrový, Tyl, 2014, s. 196). Výhodou je, že nemusíme předkládat, za jakým účelem si chceme úvěr vzít. Také je zde možnost si úvěry rozložit na delší časové období a úvěry bez sankcí předčasně splatit nebo využít konsolidace dalších půjček. (Valášek, 2013, s. 112) Balamán (2011, s. 220) dodává, že výše uvedený úvěr můžeme považovat k těm nejdražším půjčkám na finančních trzích.

Třetí typem je **americká hypotéka** - též se zajišťuje zástavním právem k nemovitosti, zde jsou však vyšší náklady na odhad nemovitosti a také na změny na katastrálním úřadě. Americká hypotéka se používá např. na nákup velkého auta, na rozjezd podnikání nebo na nákladnou lékařskou operaci. Výhodou tohoto úvěru je, že se peníze mohou použít na cokoliv a je zde nízká úroková sazba od 6 % do 8 % ročně. Splácení se dá rozložit až na 20 let, výjimečně i na 25 let. (Valášek, 2013, s. 112 – 113) Americká hypotéka se používá i ke konsolidaci závazků (Kociánová, 2012, s. 73). Teplý (2013, s. 26) upozorňuje, že míra spotřebitelských úvěrů z důvodu rostoucího zadluženosti českých domácností narůstá a dále poroste. Balamán (2011, s. 122) doporučuje poradnu **Sdružení pro spotřebitele**, která může klientovi pomoci v případě nerozhodnosti úvěru či získání informací o spotřebitelských úvěrech. Dále představuje **internetový portál Dolceta**, což je nástroj pro vzdělávání spotřebitelů o spotřebitelských právech. Jedinec prostřednictvím kvízů a cvičení upevní potřebné znalosti z oblasti spotřebních práv a finančních služeb.

Hypoteční úvěr je zajištěný zástavním právem k nemovitosti na území ČR, což znamená, že se ručí svým majetkem nebo nemovitostí svých příbuzných. V okamžiku, kdy se hypotéka nesplácí, banka může nemovitost zabavit. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 72) Hypotéka může být použita na pořízení vlastního bydlení, ke splácení nevýhodných úvěrů nebo na pořízení čehokoliv. Na základě pořízení úvěru může být poskytnuta jako účelový hypoteční úvěr nebo jako neúčelový hypoteční úvěr (tzv. americká hypotéka). **Účelový hypoteční úvěr** se nejčastěji používá na nákup konkrétní nemovitosti nebo na splácení jiného úvěru či půjčky. V ČR je obvyklá doba splatnosti hypoték 20 let, kdy stát po tuto dobu poskytuje finanční podporu hypoték. (Balamán, 2011, s. 220 - 221)

Syrový (2014, s. 197) zmiňuje, že se u hypotečních úvěrů neuvádí RPSN a tento parametr si musíme spočítat sami.

Další možností je nákup na **leasing** nebo formou **splátkového prodeje**. Na leasing se většinou kupují automobily nebo stroje, kde se musí nejdříve uhradit alespoň část ceny kupované věci. Jakmile kupující zaplatí celou hodnotu nakoupené věci, v té chvíli se stává majitelem. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 72) Balamán (2011, s. 229) uvádí, že se nejedná o úvěr, ale spíše se jedná o způsob pronájmu věci.

Balamán (2011, s. 221) představuje **úvěr ze stavebního spoření**, kde je možnost získat od stavebních spořitelen výhodný úvěr na bytové potřeby pro lidi, kteří nemají tolik naspořeno, ale peníze již potřebují na investici do bydlení. Škvára (2011, s. 45) znázorňuje, že musí být uzavřena smlouva o stavebním spoření a musí se spořit minimálně 2 roky. Pokud účastník stavebního spoření nesplňuje podmínky pro získání úvěru ze stavebního spoření a peníze již potřebuje na bydlení, je zde možnost překlenovacího úvěru (meziúvěr). Kociánová (2012, s. 77) doporučuje, že je vhodnější nahradit překlenovací úvěr spíše hypotečním úvěrem.

Kontokorentní úvěr je takový úvěr, který je připojený k bankovnímu účtu a je tu možnost peníze čerpat do mínusu. Nevýhodou je zde vysoký úrok z půjčených peněz. U tohoto úvěru se RPSN pohybuje do 20 % a banka si vypočítává úrok dle toho, kolik dní je bankovní účet v mínusu. (Valášek, 2013, s. 110) Doubková, Tomek (2016, s. 18) uvádějí, že se jedná o debetní platební kartu, se kterou můžeme platit různé zboží a služby nebo vybírat z bankomatu.

Kreditní úvěr můžeme využít pro platby za nákupy nebo výběry v hotovosti z bankomatu. Nevýhodou této služby jsou drahé výběry z bankomatu – cca více než 50 Kč za výběr, vysoké úroky a také nepřehlednost utrácených částek. U bank se RPSN pohybuje do 30 % a u nebankovních institucí může být i vyšší. (Valášek, 2013, s. 110 – 112) Doubková, Tomek, 2016, str. 18) představují dvě možnosti, jak využít kreditní kartu od banky. Jednou z možností je to, že si klient půjčí peníze od banky a na základě toho mu banka založí speciální účet, vydá kreditní kartu a pak se dohodnou na termínu vrácení peněz. Po dobu, kdy má klient peníze zapůjčené od banky, platí úrok. Banky mohou nabízet i bezúročné období, což znamená, že úrok klient platí, až tuto dobu překročí. Druhou možností je, že se ke kreditní kartě připojí úvěrový limit, z něhož může klient

čerpat. Některé banky nabízí 44 - 55 dnů bezúročného období, ale s podmínkou, že se musí do lhůty půjčená částka splatit. Autoři dodávají, že tato forma je cestou k dluhové pasti.

Kociánová (2012, s. 26 - 27) upozorňuje, abychom si vyjasnili, k čemu nám má kontokorent sloužit. Pokud by se jednalo o krátkodobý výpadek např. před výplatou, je výhodnější řešit tento problém kreditní kartou a ne kontokorentem. Pokud nám na účtu před výplatou nezůstávají peníze na nějaký trvalý příkaz, autorka doporučuje, abychom platili v obchodech kreditní kartou. Tím nám zůstanou peníze na příkazy a po výplatě dorovnáme kreditní kartu. Tento způsob je levnější než využívat kontokorent.

Pokud se stane, že se dostaneme do takové fáze, že se dluhy hromadí kvůli nečekané události (nemoc, ztráta zaměstnání), je možnost se dohodnout s bankou nebo nebankovní institucí, které nabízejí možnost dočasného snížení splátek nebo i zmrazení splátek. Pokud se dohoda s těmito institucemi nedaří, je možnost se obrátit na soud, který určí výši splátek. (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 72)

Smrčka (2010, s. 447) představuje další instituci a tou je **zastavárna**. Zákazník přinese zboží a zastavárník navrhne cenu, kterou je ochoten půjčit jako protihodnotu. Zákazník musí po dohodnuté lhůtě věc vykoupit nebo ji nechá propadnout zastavárně a propadnutá věc se stane majetkem zastavárníka. Nevýhodou je vysoký úrok. Autor udává minimální úrok 5% týdně.

Cupalová, Prorok (2011, str. 66) uvádějí, že pro některé kategorie občanů je problémem **lichva**. Kociánová (2012, s. 100) charakterizuje lichvářský úrok. „*Lichvářský úrok je takový úrok, který je v podstatě vyšší, než umožňuje zákon.*“ Smrčka (2010, s. 449) zmiňuje, že lichva je v řadě zemí trestná. V trestním zákoníku (2010-2017) pod č. 40/2009 Sb. v § 218 jsou uvedené tresty, které hrozí pachateli v případě použití lichvy. Smrčka (2010, s. 449) dále uvádí, že je těžké rozlousknout, od kolika procent úroku může být považována lichva. Teplý (2013, s. 18) představuje, že lichvářský úrok v ČR přesahuje 60% RPSN.

Podle zprávy ČNB se v roce 2008 podíl nesplácených úvěrů na všech úvěrech domácností zvýšil ze 4 % na 7 %, i nadále se zaznamenává výrazný nárůst. (Prorok, Cupalová, 2011, s. 65)

Novým fenoménem jsou Zonky.cz. Pokud si chceme půjčit od této společnosti, jednoduše jim napíšeme kolik a na co si chceme půjčit. Smlouva je vyřízená rychle online bez zbytečného papírování. Měsíčně splácíme přímo Zonkymu. Můžeme si půjčit na auto,

domácnost, zdraví, vlastní projekt, vzdělání, elektroniku, cestování, refinancování a jiné možnosti. Zonky pošle naši měsíční splátku lidem, kteří se na nás složili. Vše funguje prostřednictvím Zonky. U Zonky je i opačný efekt a to, že si nemusíme půjčovat, ale my můžeme půjčovat lidem, což má formu investice. Zonky s.r.o. je registrována u České národní banky. (Zonky.cz, 2017)

Pokud uvažujeme nad tím, že bychom si chtěli půjčit peníze, je třeba zvážit všechny klady a zápory. Musíme si uvědomit proč, na co a od koho si půjčit. Také je důležité si vybrat takovou půjčku nebo úvěr, aby byl pro nás co nejvýhodnější a neplatili bychom vysoké úroky. Důležité je i to, že než podepíšeme úvěrovou nebo jakoukoli jinou smlouvu, měli bychom si ji před podepsáním pořádně prostudovat a v případě nejasností se doptávat osoby, která smlouvu vystavila.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Následující kapitoly praktické části jsou jádrem celé práce. Praktická část je věnována úrovni finanční gramotnosti v České republice. Tuto úroveň jsme měřili pomocí dotazníkového šetření mezi návštěvníky občanských poraden i běžnou populací. V této kapitole blíže popíšeme cíl výzkumu, výzkumné problémy a s nimi spojené výzkumné otázky, včetně hypotéz. Díky stanovení těchto hledisek by mělo výzkumné šetření najít odpovědi na naše otázky. Poté popíšeme metodu a techniku výzkumu, výzkumný soubor a způsob zpracování dat, včetně interpretace.

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumným problémem této diplomové práce je finanční gramotnost klientů občanských poraden. Pro výzkum v praktické části práce jsme si zvolili výzkumné cíle, tyto cíle jsou dále rozčleněny na cíle hlavní a dílčí cíle.

Hlavním cílem tohoto výzkumu je:

- Zjistit finanční gramotnost klientů občanských poraden a porovnat je s finanční gramotností běžné populace.

Mezi **dílčí cíle** jsme zařadili tyto následující:

- Zjistit úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání.
- Zjistit informovanost o občanských poradnách dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání.
- Zjistit způsob hospodaření s penězi klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání.
- Zjistit hospodaření rezerv klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví a vzdělání.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě vymezení cíle výzkumu a dílčích cílů byly definovány výzkumné otázky a výzkumné hypotézy.

Hlavní výzkumná otázka (dále jen HVO)

HVO: Jaký je rozdíl v úrovni finanční gramotnosti mezi klienty občanských poraden a běžnou populací?

- **H1.1:** Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací neexistuje rozdíl v úrovni finanční gramotnosti.

Dílčí výzkumné otázky (dále je DVO)

DVO 1: Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání? (*Otázky v dotazníku 6,7,8,9,10,11,12*)

- **H2.1:** Mezi věkovými skupinami neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.
- **H2.2:** Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.
- **H2.3:** Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.
- **H2.4:** Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

DVO 2: Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání? (*Otázky v dotazníku 5 – z řad veřejnosti*)

- **H3.1:** Mezi věkovými skupinami neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.
- **H3.2:** Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.
- **H3.3:** Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.
- **H3.4:** Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

DVO 3: Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání? (*Otázky v dotazníku 13, 15, 16, 17, 18, 19*)

- **H4.1:** Mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny neexistují rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi.
- **H4.2:** Mezi věkovými kategoriemi neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.
- **H4.3:** Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.
- **H4.4:** Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.
- **H4.5:** Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

DVO 4: Jaká je úroveň finančních rezerv u klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví a vzdělání? (*Otázky v dotazníku 14*)

- **H5.1:** Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.
- **H5.2:** Mezi osobami z různých věkových kategorií neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.
- **H5.3:** Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.
- **H5.4:** Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.

4.3 Proměnné

- **Věk – Ordinální proměnná**

Věk respondentů jsme změřili pomocí otázky č. 1 v dotazníku, kdy byly varianty odpovědi

Do 20 let; 20 – 34 let; 35 – 44 let; 45 – 59 let; 60 – 74 let; 75 a výše

- **Pohlaví – Nominální proměnná**

Pohlaví respondentů jsme změřili pomocí otázky č. 2 v dotazníku, kdy byly varianty odpovědi Muž; Žena.

- **Nejvyšší dosažené vzdělání - Ordinální proměnná**

Nejvyšší dosažené vzdělání klientů jsme změřili za pomoci otázky č. 3 v dotazníku, kdy varianty odpovědí jsou: Základní (bez vyučení); Střední odborné učiliště; Střední s maturitou; Vyšší odborné (DiS); Vysokoškolské (Bc, Mgr...).

- **Zaměstnání – Nominální proměnná**

Povolání respondentů jsme změřili za pomoci otázky č. 3 v dotazníku, kdy varianty odpovědí jsou: Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr); Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda); OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná); Bez zaměstnání; Student; Na mateřské dovolené; Pobíratel starobního důchodu; Jiná odpověď.

- **Úroveň finanční gramotnosti - Ordinální proměnná**

Úroveň finanční gramotnosti jsme změřili za pomoci tří otázek v dotazníku a na základě těchto hodnot byla vypočtena nová proměnná – „Počet správných odpovědí“. Jedná se o otázky:

č. 8 – „*Jak byste definovali pojem RPSN*“ se zvolením jedné možnosti (Ukazuje, jak velký zaplatím ročně úrok; Udává, kolik celkem zaplatím navíc za úvěr; Poplatek za uzavření smlouvy; Nevím).

č. 9 – „*Víte, kolik procent je v současné době základní sazba DPH v České republice?*“ též se zvolením jedné možnosti (15%; 18%; 21%; Nevím).

č. 10 – „*V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž, ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?*“ se zvolením jedné možnosti (Aviváž 1 litr za 85,90 Kč - zákazník ušetří cca 6 Kč; Aviváž 1.5 litr za 115,90 Kč - zákazník ušetří cca 13 Kč; Obě varianty jsou stejně výhodné; Nevím).

- **Míra informovanosti o občanských poradnách – Ordinální proměnná**

Informovanost o občanských poradnách jsme změřili za pomoci otázky č. 5 v dotazníku z řad veřejnosti s názvem „*Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?*“ kdy varianty odpovědí jsou: Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a vím, na co se zaměřují; Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale nevím, na co

se zaměřují; Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale vím, na co se zaměřují;
 Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani netuším, na co se zaměřují.

- **Způsob hospodaření s penězi – Ordinální proměnná**

Způsob hospodaření s penězi jsme změřili za pomoci otázky č. 15 v dotazníku s názvem „*Ohodnoťte známku jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.*“, kde měli respondenti na výběr jednu možnost (1 (výborně); 2 (chvalitebně); 3 (dobře); 4 (špatně); 5 (velmi špatně).

- **Úroveň finančních rezerv – Nominální proměnná**

Úroveň finančních rezerv jsme změřili za pomoci otázky č. 14 v dotazníku, kdy varianty odpovědí jsou: (Ano; Ne) na otázku, zda si tvoří finanční rezervu.

- **Typ respondenta – nominální proměnná**

Dotazníky, které jsou zaměřeny na finanční gramotnost, byly určeny dvěma cílovým skupinám. První cílovou skupinou jsou klienti občanských poraden a druhou skupinou jsou občané České republiky (veřejnost), kteří prozatím občanskou poradnu nenavštívili.

4.4 Výběr výzkumného souboru

Pro tento výzkum jsme zvolili dvě konkrétní cílové skupiny. První cílovou skupinou byli klienti občanské poradny České republiky, kteří přicházejí do poradny s finanční problematikou. Jedná se tedy o záměrný výzkumný soubor. Druhou cílovou skupinou byla běžná populace (veřejnost) České republiky. Ptali jsme se respondentů napříč věkovými kategoriemi, vzdělanostní strukturou - jedná se o reprezentativní výzkumný soubor.

4.5 Metody a techniky získávání dat

K získávání potřebných údajů ve výzkumné části jsme zvolili metodu kvantitativního výzkumu, založenou na sběru dat pomocí dotazníkového šetření. Použili jsme nestandardizovaný dotazník, do kterého jsme si otázky sestavili sami.

Dotazníky byly rozesílány do občanských poraden po celé České republice, konkrétně do devíti občanských poraden v ČR. Jedná se zejména o Plzeňský kraj, Jihočeský kraj,

Zlínský kraj, Jihomoravský kraj, Moravskoslezský kraj a Liberecký kraj. Telefonicky nebo prostřednictvím elektronické pošty (e-mail) jsme kontaktovali sociální pracovnice občanské poradny, kde jsme se představili, představili návrh výzkumu a poprosili, zda bychom mohli poslat klientům dotazník určený pro náš výzkum. Některé oslovené občanské poradny nás bohužel odmítly, a to z toho důvodu, že se nezabývají oddlužením čili finanční gramotností, popř. nemají kapacitu na předávání dotazníků klientům. Stalo se i to, že některé občanské poradny nereagovaly na náš e-mail. Dotazníky jsme posílali v papírové formě prostřednictvím České pošty.

Další dotazníky, určené výhradně pro veřejnost, která občanskou poradnu dosud nenavštívila, byly rozesílány přes internetový portál VypInto.cz, a to prostřednictvím sociálních sítí (facebook, e-mail).

Sběr dat v občanských poradnách probíhal od 2. října 2017 do 1. prosince 2017. Po několika upozorněních jedna občanská poradna poslala dotazníky až 11. ledna 2018. Do tohoto období spadá i předvýzkum, abychom ověřili, zda respondenti pochopili otázky/položky v dotazníku. Předvýzkumu se zúčastnila jedna občanská poradna ve Zlínském kraji a ukázalo se, že všechny položky v dotazníku byly respondenty správně pochopeny.

Sběr dat u veřejnosti probíhal od 6. října 2017 do 19. listopadu 2017. Zde předvýzkum již neprobíhal, jelikož předvýzkumu se zúčastnila druhá skupina, tj. klienti občanských poraden. Dotazník je u obou skupin stejný, liší se jen v jedné otázce.

Do občanských poraden bylo posláno 120 dotazníků. Z rozeslaných dotazníků se nám jich vrátilo celkem 105, což je 87,5% návratnost. Z těchto navrácených dotazníků bylo 9 dotazníků vyřazeno pro neúplnost a chybovost při jeho vyplňování. Ve finální verzi tedy výzkum probíhal mezi 96 respondenty občanských poraden.

Vyplňování dotazníků, které byly zpracovány a rozesílány přes internetový portál VypInto.cz prostřednictvím sociálních sítí, se zúčastnilo celkem 165 respondentů. Návratnost dotazníků činila 69,3%. **Celkem jsme tedy získali 261 vyplněných dotazníků.**

Dotazník obsahoval 19 výzkumných otázek, které byly zaměřeny na cíl našeho výzkumu. Celé šetření bylo vedeno zcela anonymně. První čtyři otázky v dotazníku se skládaly z demografických údajů (věk, pohlaví, vzdělání a zaměstnání). Dále byly v dotazníku

otázky, týkající se úrovně finanční gramotnosti - hospodaření s penězi či otázky vztahující se k finanční rezervě.

Dotazníky pro obě cílové skupiny byly stejné, lišily se pouze v jedné otázce. Otázka číslo pět pro klienty občanských poraden zněla - „*Jaké byly Vaše pocity, když jste odcházel/a z občanské poradny?*“ Zde měli klienti možnost zvolení jedné ze tří možností, a to včetně možnosti jiné odpovědi.

Otázka číslo pět pro veřejnost zněla - „*Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?*“ Zde měli respondenti z řad veřejnosti možnost zvolení jedné ze čtyř možností, nicméně bez možnosti jiné odpovědi. Z této otázky vycházela druhá dílčí otázka, v níž jsme zkoumali informovanost o občanských poradnách.

Dotazník obsahuje uzavřené otázky, uzavřené otázky s možností dopsání jiné odpovědi, otevřené otázky a numerické škály.

V závěru dotazníku mohli jak klienti, tak i běžná populace napsat, jak se dostali do finanční situace, jak danou situaci vyřešili, nebo kdo jim pomohl danou situaci vyřešit. Zde bylo uvedeno, že tato položka není povinná, ale pomůže objasnit náš výzkum. Tato položka nebude předmětem metody analýzy dat, ale bude součástí diskuze.

4.6 Metody zpracování dat

Data získaná z výzkumného šetření byla zpracována do grafické podoby, zejména tabulek a grafů s následným komentářem, popisujícím konkrétní výsledek dané otázky. Celá práce byla zpracována za pomoci programu Microsoft Excel a data byla vyhodnocena v programu SPSS Statistics 20.

Dále pro ověření hypotéz jsme zvolili následující testy:

Mann – Whitneyův test pro dva nezávislé výběry

Tento test používáme k ověření shodné úrovně dvou malých výběrů z neznámých rozdělení, tj. výběrů nepocházející z normálního rozdělení, kdy není možné použít klasický parametrický test o shodě středních hodnot.

Testová hypotéza sleduje shodu mediánů.

Tento test je založen na uspořádání všech zjištěných hodnot dle velikosti, je tedy použitelný i pro pořadové proměnné.

Testovým kritériem U je počet všech případů, v nichž ve vzestupné posloupnosti všech pozorování hodnotám jednoho výběru předcházejí hodnoty výběru druhého.

Testovanou hypotézu ověřuje pomocí porovnání výsledné p-hodnoty s hladinou významnosti, která je nejčastěji $\alpha = 5\%$. V případě, že p-hodnota je vyšší než námi stanovená hladina významnosti, testovanou hypotézu o shodné úrovni ve sledovaných skupinách nezamítáme. (Pecáková, 2008, s. 130)

Kruskall – Wallisův test

V případě, že sledované proměnné třídíme na více jak 2 skupiny a data opět nepocházejí z normálního rozdělení, je nutné použít Kruskall – Wallisův test.

Tento test představuje neparametrickou obdobu parametrické Analýzy rozptylu. Stejně jako předchozí – Mann – Whitneyův test pro dva nezávislé výběry je tento test založen na upořádání všech zjištěných hodnot podle velikosti, je tedy opět použitelný i pro pořadové proměnné.

Testová hypotéza opět sleduje shodu mediánů.

Testové kritérium G je poté založeno na součtu pořadových čísel v jednotlivých výběrech R_i . (Pecáková, 2008, s. 136)

X^2 -test nezávislosti v kontingenční tabulce

Pro ověření závislosti dvou kategoriálních (slovních) proměnných budeme používat X^2 -test nezávislosti v kontingenční tabulce.

Kontingenční tabulka vzniká v případě, když jednotky souboru třídíme podle dvou kvalitativních znaků, např. znaku A, který může nabývat r variant a znak B, který lze rozdělit na s variant. Četnosti uvnitř tabulky můžeme označit n_{ij} . První index označuje i-tou variantu znaku A, druhý index j-tou variantu znaku B. Okrajové neboli marginální četnosti označujeme pouze jedním indexem, druhý je nahrazen tečkou.

Mezi znaky A a B můžeme sledovat vztahy. Ověření existence závislosti mezi dvojicemi kategoriemi proměnných v populaci je obvykle prvním krokem analýzy vztahů mezi nimi.

Test, který používáme k ověření nezávislosti v kontingenční tabulce, porovnává získané (empirické) četnosti a teoretické četnosti, které by měly nastat v případě nezávislosti sledovaných znaků. Tyto četnosti můžeme označit jako n'_{ij} . Jejich výpočet je:

$$n'_{ij} = \frac{n_i \cdot n_j}{n}$$

Odchylky od nezávislosti jednotlivých polí kontingenční tabulky sleduje Pearsonova statistika G:

$$\sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Tato statistika testuje hypotézu: -

H0: Znaky v kontingenční tabulce jsou nezávislé

H1: non H0, neboli znaky jsou závislé.

Testovaná statistika G má při platnosti nulové hypotézy X^2 rozdělení se stupni volnosti $v=(r-1)*(s-1)$. Pro test volíme opět obvyklou hladinu významnosti $\alpha = 0,05$.

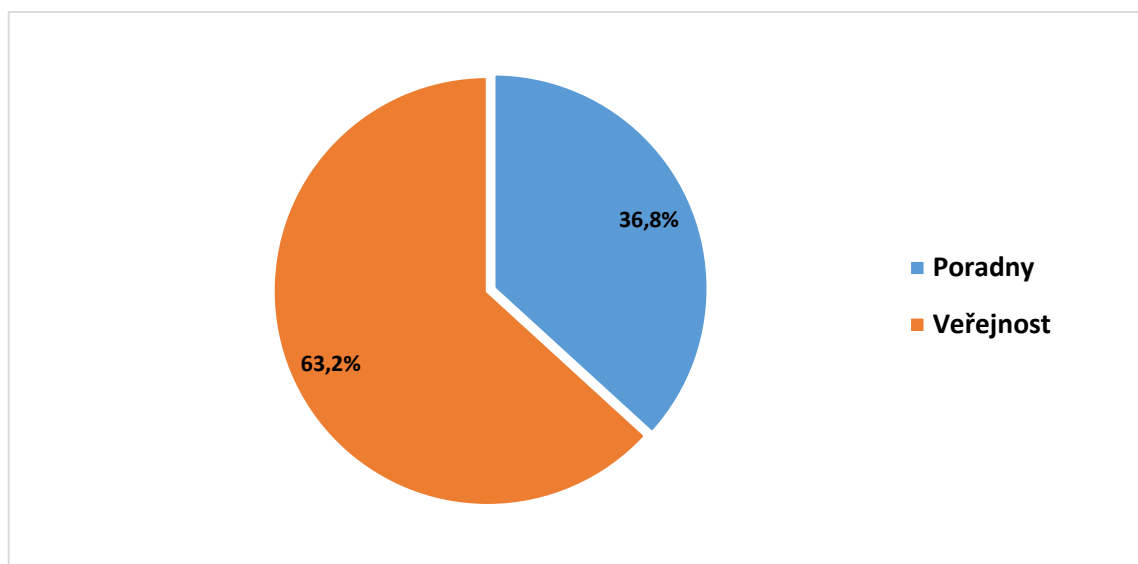
Pro zajištění přijatelné aproximace rozdělení uvedených statistik při určitém počtu polí v kontingenční tabulce se zpravidla vyžaduje takový rozsah výběru n , aby očekávané četnosti dosahovaly hodnoty alespoň 5. Po častých praktických potížích, a častém ověřování, se doporučuje, aby počet polí, kde očekávané četnosti jsou nižší než 5, bylo maximálně 20 %. (Pecáková, 2008, s. 151 – 152)

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

V této kapitole se budeme zabývat analyzováním dat, která jsme sesbírali dotazníkovým šetřením. Tyto data statisticky popíšeme. Dále si ověříme výzkumné hypotézy, které jsme si stanovili hned na začátku výzkumného šetření. Posléze budeme hlavní výzkumnou otázku a ostatní dílčí výzkumné otázky interpretovat.

5.1 Analýza dat

Graf 1: Kdo se dotazníků zúčastnil?

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Dotazníku se zúčastnilo celkem 261 respondentů. Z celkového počtu bylo 63,2 % osob z řad veřejnosti (165 respondentů), 36,8 % respondentů navštěvuje občanské poradny (96 respondentů), které se zabývají finanční gramotností obyvatel v České republice (viz graf 1).

Za občanskou poradnu považujeme bezplatné poradenství pro osoby, které se ocitly v nepříznivé situaci, a chce nalézt podporu ve finanční oblasti, sociálních dávek, rodinného práva a dalších podobných problematik.

Tabulka 8: Věkové rozdělení respondentů

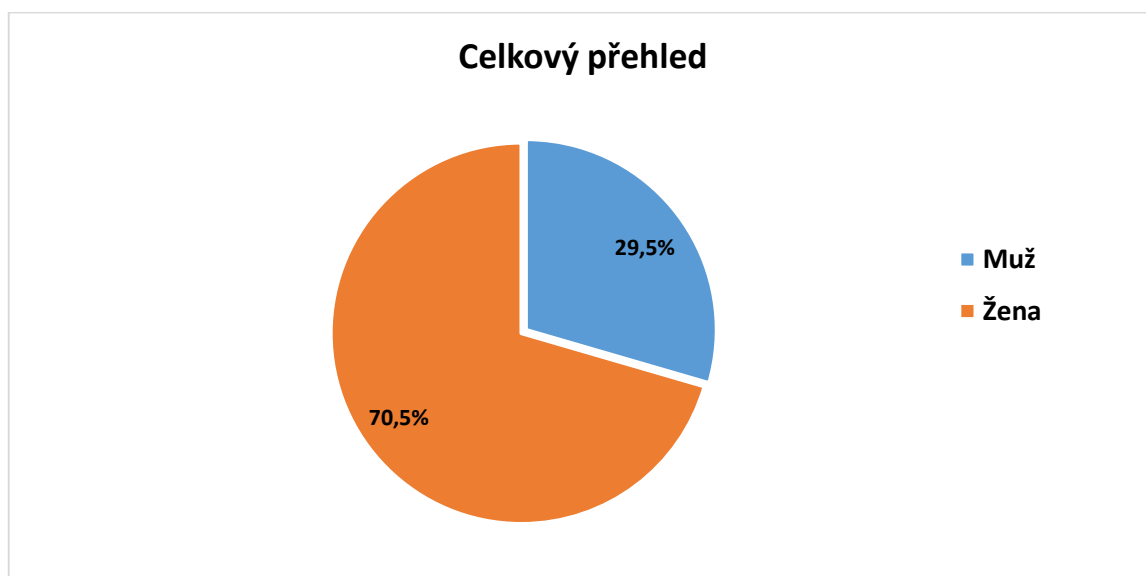
Věkové skupiny	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Do 20 let	9,7 %	3,1 %	7,3 %
20–34 let	57,0 %	34,4 %	48,7 %
35–44 let	14,5 %	24,0 %	18,0 %
45–59 let	17,6 %	19,8 %	18,4 %
60–74 let	1,2 %	14,6 %	6,1 %
75 a výše	0,0 %	4,2 %	1,5 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

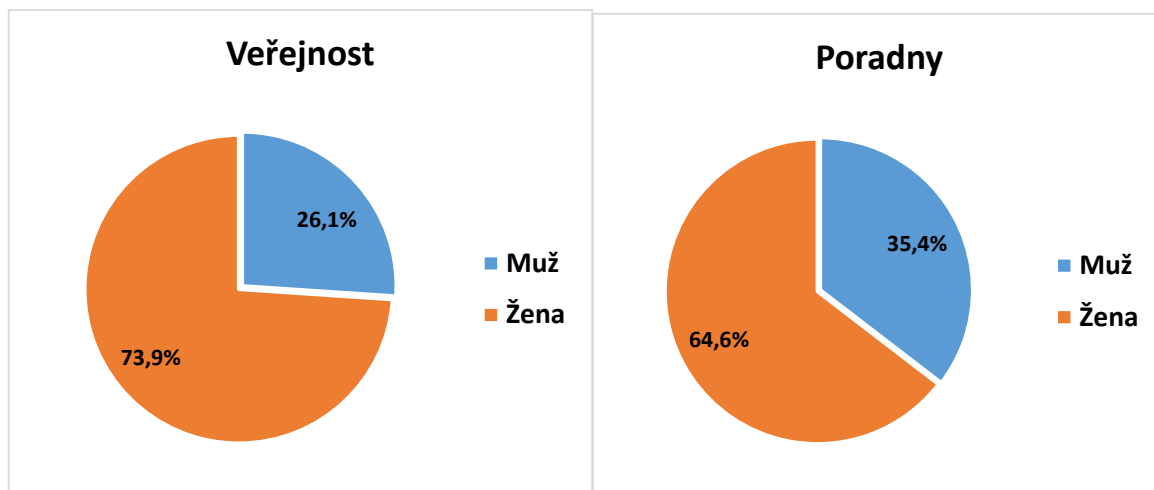
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Nejčastěji se dotazníku účastnili osoby ve věku 20–34 let, podíl těchto osob v dotaznících byl 48,7 % (127 odpovědí), 18,4 % respondentů (48 odpovědí) bylo ve věku 35–44 let, podobný podíl, tj. 18,0 % respondentů bylo ve věku 45–59 let, (více viz tabulka 8).

Z pohledu respondentů, kteří navštívili poradny, můžeme vidět větší podíl osob ve věku 35–44 let, než je u celkového vzorku.

Graf 2: Pohlaví respondentů

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Z pohledu pohlaví bylo v dotaznících častěji ženy (70,5 %), tj. 184 žen oproti 77 mužům (29,5 %), viz graf 2. U respondentů z poraden můžeme vidět větší podíl mužů než u celkového vzorku. Zde je 35,4 % mužů (34 odpovědi) a 64,6 % žen (62 odpovědi).

Tabulka 9: Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Základní (bez vyučení)	6,1 %	17,7 %	10,3 %
Střední odborné učiliště	7,3 %	41,7 %	19,9 %
Střední s maturitou	36,4 %	28,1 %	33,3 %
Vyšší odborné (Dis.)	6,7 %	3,1 %	5,4 %
Vysokoškolské (Bc, Mgr....)	43,6 %	9,4 %	31,0 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka sledovala nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Nejčastěji dotazník vyplnily osoby se středním vzděláním s maturitou (33,3 %; 87 odpovědi) a osoby vysokoškolským vzděláním (31,0 %; 81 odpovědi), více (viz tabulka 9).

V případě, že sledujeme zvlášť osoby z poraden a veřejnosti, vidíme, že poradny nejčastěji navštívili osoby se středním odborným vzděláním (41,7 %; 40 odpovědi).

Tabulka 10: Současné postavení respondentů ve společnosti

	Veřejnost	Poradny	Celkový součet
Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr)	44,8 %	42,7 %	44,1 %
Student	27,3 %	3,1 %	18,4 %
Pobíratel starobního důchodu	1,8 %	20,8 %	8,8 %
Bez zaměstnání	5,5 %	12,5 %	8,0 %
OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)	10,9 %	2,1 %	7,7 %
Na mateřské dovolené	3,0 %	10,4 %	5,7 %
Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda)	3,6 %	3,1 %	3,4 %
Bez odpovědi	0,0 %	5,2 %	1,9 %
Invalidní důchodce	1,8 %	0,0 %	1,1 %
Osoba pečující o osobu blízkou	1,2 %	0,0 %	0,8 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

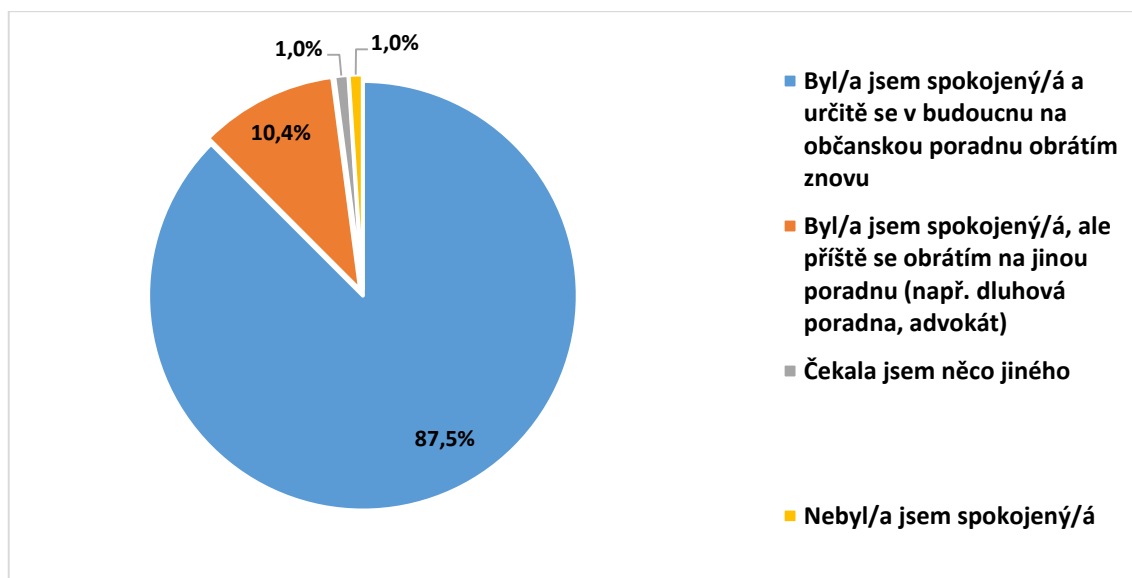
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Další otázka sledovala současné postavení respondentů ve společnosti. Po potřeby zjednodušení byla odpověď typu studující zaměstnanec apod. zařazeny do hlavní skupiny – Zaměstnanec na HPP. Nejčastěji se jednalo o zaměstnance na hlavní pracovní poměr (44,1 %; 115 odpovědí) anebo studenty (18,4 %; 48 odpovědí). Mezi respondenty bylo dále 9 % starobních důchodců (23 odpovědí) či nezaměstnaných (8,2 %; 21 odpovědí), více (viz tabulka 10).

Z pohledu osob, které navštěvují poradny, vidíme, že poradny nejčastěji navštěvují osoby zaměstnané na hlavní pracovní poměr, stejně jako u celkového vzorku. Větší podíl u poraden, než u celkového vzorku můžeme sledovat u osob ve starobním důchodu (20,8 %; 20 odpovědí), osob bez zaměstnání (12,5 %; 12 odpovědí) a osob na mateřské dovolené (10,4 %; 10 odpovědí).

Graf 3: Rozložení odpovědí na otázku:

„Jaké byly Vaše pocity, když jste odcházel/a z občanské poradny?“

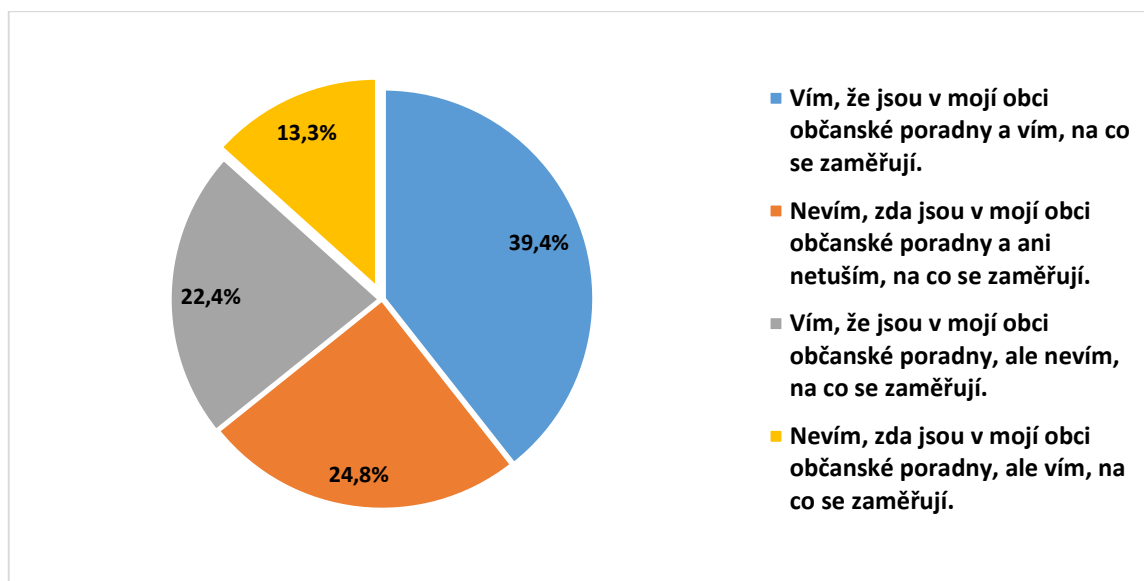
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka se týkala pouze osob, které navštěvují nebo navštívili občanskou poradnu, tj. 96 respondentů. Otázka se zajímala o to, jaké byly pocity respondentů, když odcházeli z poradny. Výsledky ukazuje graf 3.

Celkem 87,5 % respondentů (84 odpovědí) bylo spokojených a počítají s tím, že se v budoucnu znovu na občanskou poradnu obrátí. Celkem 10,4 % respondentů (10 odpovědí) bylo spokojených, ale příště plánují se obrátit na jinou poradnu např. dluhovou poradnu či advokáta. Pouze v 1 případě (1 %) respondent nebyl spokojený a v 1 případě (1 %) očekával něco jiného.

Graf 4 Rozložení odpovědí na otázku

„Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?“

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Osobám, které vyplňovali dotazník z řad veřejnosti, byla položena otázka, zda vědí, jestli jsou v jejich obci občanské poradny a na co se zaměřují. Na otázku tedy odpovídalo 165 respondentů. Výsledky ukazuje graf 4. Celkem 39,4 %, tj. 65 respondentů ví, že jsou v jejich obci občanské poradny a vědí i na co se zaměřují. Celkem 24,8 %, tj. 41 respondentů neví, zda jsou v jejich obci občanské poradny a ani netuší, na co se zaměřují.

Další sada otázek sleduje, jak by respondenti reagovali v případě, že by se dostali do finanční krizové situace. Jednotlivé situace měli respondenti hodnotit na 5 bodové škále: Naprosto souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím a naprosto nesouhlasím. Jednalo se následující možnosti a jejich výhody:

- 1) **Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka.** Výhodou je, že neplatíte žádný úrok a máte zvýšenou anonymitu před veřejností. Nevýhodou je, že se zadlužíte v rodině.
- 2) **Půjčil/a bych si u bankovní instituce.** Výhodou je, že s Vámi banka může uzavřít splátkový kalendář a máte prostor na případně dotazy. Nevýhodou je však riziko exekuce.
- 3) **Půjčil/a bych si u nebankovní instituce.** Výhodou je, že Vám tato instituce poskytne rychlou půjčku a oproti bankovní instituce je zde méně vysvětlování. Nevýhodou je zde riziko exekuce a vysoký úrok.

- 4) **Půjčil/a bych si od kohokoliv.** Výhodou je, že Vám osoba poskytne okamžitou půjčku, ale nevýhodou je zde riziko násilného vymáhání a riziko exekuce.
- 5) **Navštívil/a bych občanskou poradnu.** Výhodou je, že občanské poradny poskytují bezplatnou konzultaci. Nevýhodou je, že se svěřujete cizí osobě.
- 6) **Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek – podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další.** Výhodou je, že dostáváte od státu pevnou měsíční částku. Nevýhodou však je, že musíte Vaši situaci dokazovat.
- 7) **Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu.** Výhodou je, že můžete peníze z karty vybírat do mínusu. Nevýhodou je, že peníze musíte do určité lhůty vrátit.

Tabulka 11: Řešení v případě finanční krizové situace – celkový přehled

	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím	Celkový součet
Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka.	36,4 %	43,3 %	11,1 %	6,9 %	2,3 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u bankovní instituce.	9,2 %	31,4 %	19,5 %	23,8 %	16,1 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u nebankovní instituce.	3,1 %	5,4 %	11,1 %	18,0 %	62,5 %	100,0 %
Půjčil/a bych si od kohokoliv.	2,3 %	1,9 %	11,1 %	14,9 %	69,7 %	100,0 %
Navštívil/a bych občanskou poradnu.	22,2 %	29,1 %	28,0 %	11,1 %	9,6 %	100,0 %
Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek – podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další.	29,5 %	37,2 %	23,0 %	6,5 %	3,8 %	100,0 %
Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu.	4,2 %	15,0 %	17,7 %	25,4 %	37,7 %	100,0 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Hodnocení jednotlivých krizových situací z celkového pohledu ukazuje tabulka 11. Nejlépe a nejhůře hodnocené varianty jsou v tabulce vyznačeny barevně.

Celkově respondenti nejvíce souhlasí s možností půjčit si od rodinného příslušníka, kde s odpovědí souhlasí, ať naprosto nebo spíše, 79,7 % všech respondentů (208 odpovědí). Druhou nejčastěji doporučovanou variantou je zkusit o pomoc požádat stát formou sociálních dávek, pro tuto možnost je 66,7 % respondentů (odpověď rozhodně nebo spíše souhlasím; 174 odpovědí).

Jako nejhůře hodnocenou možností řešení krizové situace je podle respondentů půjčka u cizích osob. S touto variantou spíše nebo rozhodně nesouhlasí 84,7 % dotázaných (221 odpovědí). Druhou nejhůře hodnocenou variantou je půjčka u nebankovních institucí, s touto variantou nesouhlasí, ať spíše nebo rozhodně, 80,5 % dotázaných (210 odpovědí).

Tabulka 12: Řešení v případě finanční krizové situace – respondenti z řad veřejnosti

Veřejnost	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím	Celkový součet
Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka.	40,6 %	46,1 %	7,3 %	5,5 %	0,6 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u bankovní instituce.	7,3 %	27,3 %	17,6 %	28,5 %	19,4 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u nebankovní instituce.	1,8 %	0,0 %	6,1 %	17,6 %	74,5 %	100,0 %
Půjčil/a bych si od kohokoliv.	1,2 %	1,8 %	7,3 %	12,1 %	77,6 %	100,0 %
Navštívil/a bych občanskou poradnu.	15,2 %	26,1 %	31,5 %	15,2 %	12,1 %	100,0 %
Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek – podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další.	33,9 %	38,8 %	18,2 %	6,1 %	3,0 %	100,0 %
Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu.	4,2 %	13,3 %	10,3 %	28,5 %	43,6 %	100,0 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Nyní se na hodnocení jednotlivých krizových situací podíváme z pohledu veřejnosti a z pohledu osob, které již navštívili občanskou poradnu.

V tabulce 12 můžeme vidět hodnocení řešení v případě finanční krizové situace u respondentů z řad veřejnosti. Stejně jako u celkového přehledu i zde vidíme nejlépe hodnoceny varianty půjčky od rodinného příslušníka, 86,7 % respondentů (143 odpovědí) naprosto či spíše souhlasí, či žádost o pomoc od státu formou sociálních dávek, 72,7 % respondentů (120 odpovědí). Jsou zde stejně hodnoceny i nejhůře hodnocené varianty, tj. půjčka od kohokoliv, 89,7 % respondentů (148 odpovědí) spíše či naprosto nesouhlasí, či půjčka od nebankovní instituce. S touto možností nesouhlasí 92,1 % respondentů (152 odpovědí). Varianty jsou to stejné, ale můžeme pozorovat radikálnější hodnocení.

Tabulka 13: Řešení v případě finanční krizové situace – respondenti z poraden

Poradny	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím	Celkový součet
Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka.	29,2 %	38,5 %	17,7 %	9,4 %	5,2 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u bankovní instituce.	12,5 %	38,5 %	22,9 %	15,6 %	10,4 %	100,0 %
Půjčil/a bych si u nebankovní instituce.	5,2 %	14,6 %	19,8 %	18,8 %	41,7 %	100,0 %
Půjčil/a bych si od kohokoliv.	4,2 %	2,1 %	17,7 %	19,8 %	56,3 %	100,0 %
Navštívil/a bych občanskou poradnu.	34,4 %	34,4 %	21,9 %	4,2 %	5,2 %	100,0 %
Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek – podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další.	21,9 %	34,4 %	31,3 %	7,3 %	5,2 %	100,0 %
Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu.	4,2 %	17,7 %	30,2 %	19,8 %	27,1 %	100,0 %

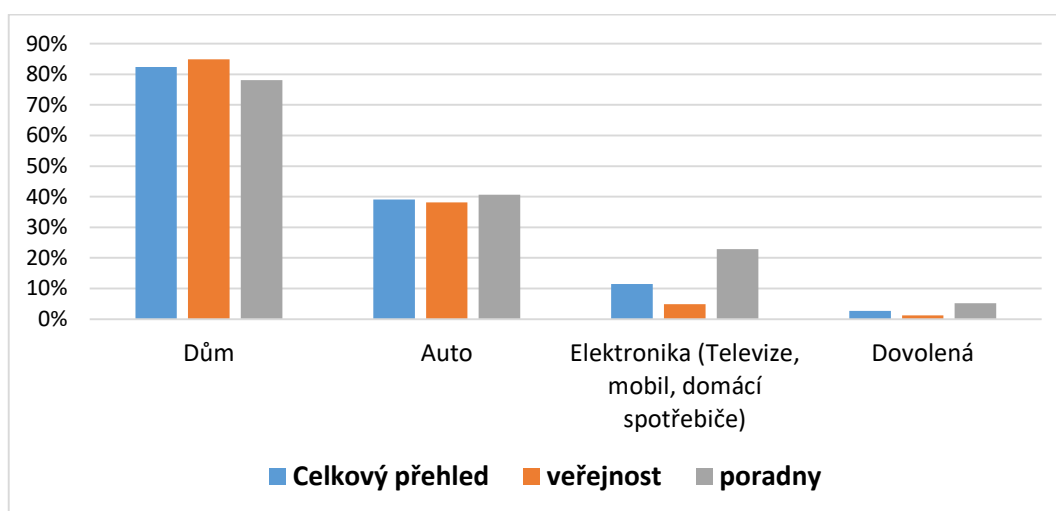
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

V tabulce 13 můžeme vidět hodnocení finanční krizové situace z pohledu respondentů, kteří již prošli občanskými poradnami. V porovnání s respondenty z řad veřejnosti můžeme vidět, že hodnotí jako přijatelné více variant řešení jejich krizové finanční situace, stejně

jako v předchozích případech je nejlépe hodnocena varianta půjčky od rodinného příslušníka. S variantou naprosto nebo spíše souhlasí 67,7 % respondentů (65 odpovědí). Větší podíl v kladném hodnocení má však zde varianta návštěvy občanské poradny, se kterou souhlasí 68,8 % respondentů (66 odpovědí), tj. o 27,5 procentních bodů více než u respondentů z řad veřejnosti. Celkem 56,3 % respondentů (54 odpovědí) také souhlasí s variantou požádat o pomoc stát.

Z pohledu nejhůře hodnocených variant opět vítězí varianta půjčky od kohokoliv, se kterou nesouhlasí, ať spíše či naprosto, 76,1 % respondentů (73 odpovědí). Jako druhou nejhorší variantu i zde respondenti hodnotí půjčku od nebankovní instituce (60,4 % respondentů; 58 odpovědí).

Graf 5: Rozdělení odpovědí na otázku, na co je rozumné si půjčit

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka sledovala to, na co je podle názoru respondentů rozumné si půjčovat peníze. Respondenti mohli v otázce uvést více odpovědí. Výsledky ukazuje graf 5. Celkem 84,8 % respondentů z řad veřejnosti (140 odpovědí) si myslí, že je rozumné půjčit si na dům, toto si myslí pouze 78,1 % respondentů, kteří prošli poradnou (75 odpovědí).

Větší podíl respondentů z poraden, než z řad veřejnosti si myslí, že rozumné si půjčit na automobil (40,6 % oproti 38,2 %; 39 a 63 odpovědí), vyšší podíl těchto respondentů můžeme vidět i toho, zda je rozumné půjčovat si na elektroniku (22,9 % oproti 4,8 %; 22 a 8 odpovědí) či dovolenou (5,2 % oproti 1,2 %; 5 a 2 odpovědí).

V možném komentáři k této otázce se respondenti často vyjadřovali k tomu, že není dobré si vůbec půjčovat, nejčastěji se jednalo o respondenty z řad veřejnosti, nebo aby se jednalo o půjčky na základní živobytí, tyto odpovědi byly častěji u osob z poraden.

Tabulka 14: Rozdělení odpovědí na otázku: "*Jak byste definovali pojem RPSN?*"

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Ukazuje, jak velký zaplatím ročně úrok.	37,0 %	31,3 %	34,9 %
Udává, kolik celkem zaplatím navíc za úvěr.	33,9 %	20,8 %	29,1 %
Nevím	27,3 %	43,8 %	33,3 %
Poplatek za uzavření smlouvy.	1,8 %	4,2 %	2,7 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující sada otázek sleduje znalosti respondentů v oblasti finanční gramotnosti.

První otázka z této skupiny otázek sledovala, zda respondenti mají přehled o tom, co je pojem RPSN. Výsledky ukazuje tabulka 14. Z pohledu veřejnosti nejvíce respondentů zvolilo správnou odpověď, tj. jak velký zaplatím ročně úrok (37 %; 61 odpovědí). U respondentů z poraden je tento podíl 31,3 % (30 odpovědí). U těchto respondentů je největší podíl u odpovědi „Nevím“ – 43,8 % odpovědí (42 respondentů).

Tabulka 15: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Víte, kolik procent je v současné době základní sazba DPH v České republice?"

Daňová sazba	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
21 %	75,2 %	61,5 %	70,1 %
15 %	14,5 %	15,6 %	14,9 %
18 %	1,2 %	2,1 %	1,5 %
Nevím	9,1 %	20,8 %	13,4 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zdroj: Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka sledovala to, zda respondenti vědí, jaká je v současné době základní sazba DPH v České republice. Správnou odpověď, tj. 21 %, zvolilo 75,2 % respondentů z řad veřejnosti (124 odpovědí) a pouze 61,5 % respondentů z poraden (59 odpovědí).

U těchto respondentů byl opět velký podíl osob, které přímo odpověděli, že neví (20,8 %; 20 odpovědí). (Více viz tabulka 15).

Tabulka 16: Rozdělení odpovědí na otázku týkající se výhodnosti velikosti balení Aviváže

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Aviváž 1.5 litr za 115,90 Kč (zákazník ušetří cca 13 Kč).	88,5 %	67,7 %	80,8 %
Aviváž 1 litr za 85,90 Kč (zákazník ušetří cca 6 Kč).	4,2 %	6,3 %	5,0 %
Obě varianty jsou stejně výhodné.	4,2 %	8,3 %	5,7 %
Nevím	3,0 %	17,7 %	8,4 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

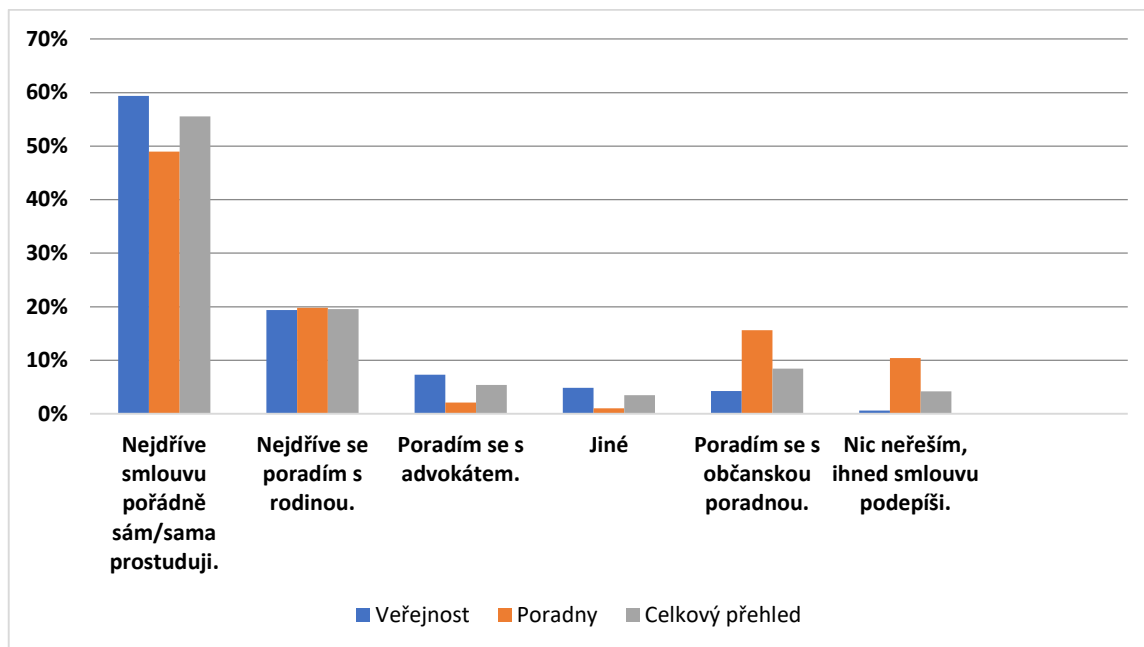
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Další otázka opět prověřovala finanční gramotnost dotázaných. Ze zadaného příkladu měli uvést, která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější. Zadání bylo následující: „V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž, ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?“.

Výsledky odpovědí ukazuje tabulka 16. Stejně jako u předchozí otázky, i zde vidíme, že podíl správných odpovědí je u respondentů z řad veřejnosti vyšší (88,5 %; 146 odpovědí) než u respondentů z poraden (67,7 %; 65 odpovědí)

Graf 6: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Kdybyste si chtěl/a vzít půjčku, co uděláte jako první, než podepíšete smlouvu s bankou nebo jinou institucí?"

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka zjišťovala, co udělají respondenti jako první, ve chvíli, kdy si chtěli vzít půjčku, před tím, než podepíší smlouvu s bankou nebo s jinou institucí. Výsledky ukazuje graf 6.

Na grafu vidíme, že nejčastější odpovědí bylo, že si respondenti nejdříve smlouvu pořádně sami prostudují. Podíl osob z řad veřejnosti, které to udělají, je i zde větší (59,4 %; 98 odpovědí) než podíl osob z poraden (49,0 %; 47 odpovědí). Velmi podobné podíly mezi skupinami vidíme u rozhodnutí, že se respondenti poradí s rodinou.

Velký rozdíl v hodnocení můžeme sledovat u řešení – „Poradím se s občanskou poradnou“ a „Nic neřeším, ihned smlouvu podepíši“. U prvního je rozdíl mezi osobami z poradny a z řad veřejnosti 11,4 procentního bodu, u druhého řešení 9,8 p.b.

Mezi odpovědi „Jiné“ respondenti uváděli, že by udělali všechny zmíněné varianty, resp. porovnali půjčku u konkurence. Objevila se zde i odpověď, že by si dotýčný nafackoval.

Tabulka 17: Rozdělení odpovědí na otázku týkající se nákupu mobilu, na který momentálně nemám finanční prostředky

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Peníze jsou potřeba na užitečnější věci, ponechám si tedy dosavadní mobilní telefon.	39,4 %	32,3 %	36,8 %
Pokud potřebuji mobilní telefon, koupím si levnější.	32,1 %	28,1 %	30,7 %
Počkám si třeba i tři měsíce, než si našetřím na telefon z mého platu.	23,6 %	20,8 %	22,6 %
Jiná odpověď	3,6 %	1,0 %	2,7 %
Půjčím si peníze od kamarádů.	0,6 %	4,2 %	1,9 %
Vezmu si půjčku od nebankovních institucí.	0,6 %	7,3 %	3,1 %
Půjčím si peníze od rodičů a příbuzných	0,0 %	5,2 %	1,9 %
Vezmu si půjčku od bankovních institucí	0,0 %	1,0 %	0,4 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

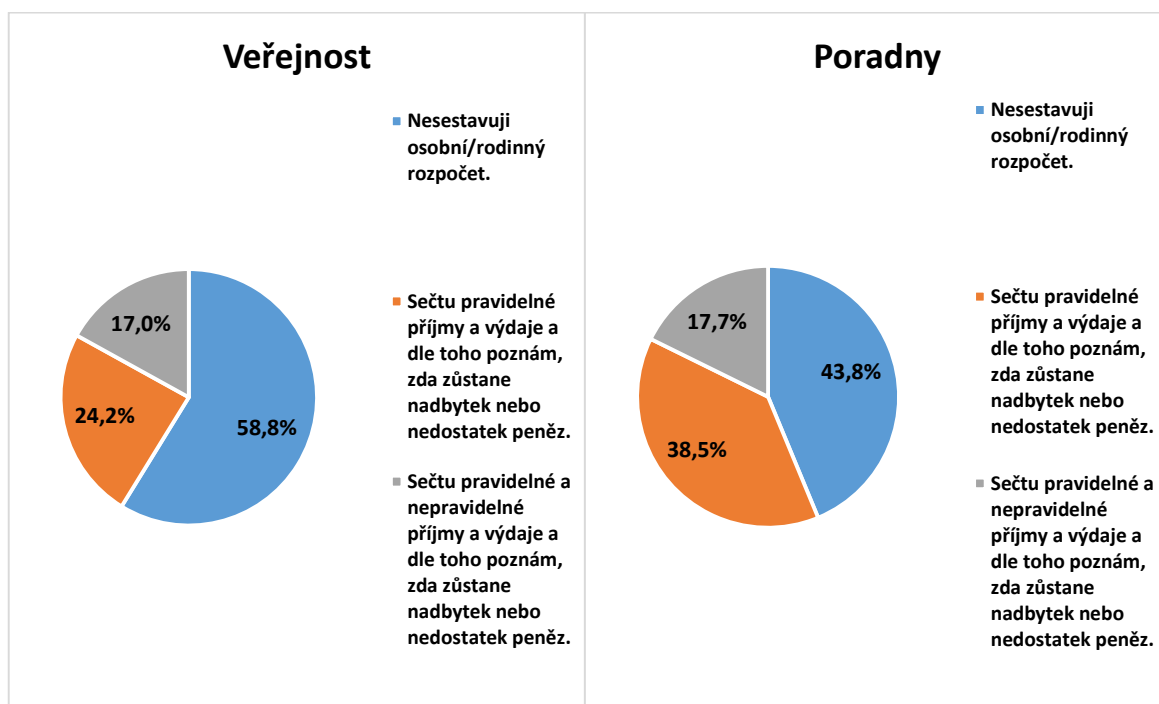
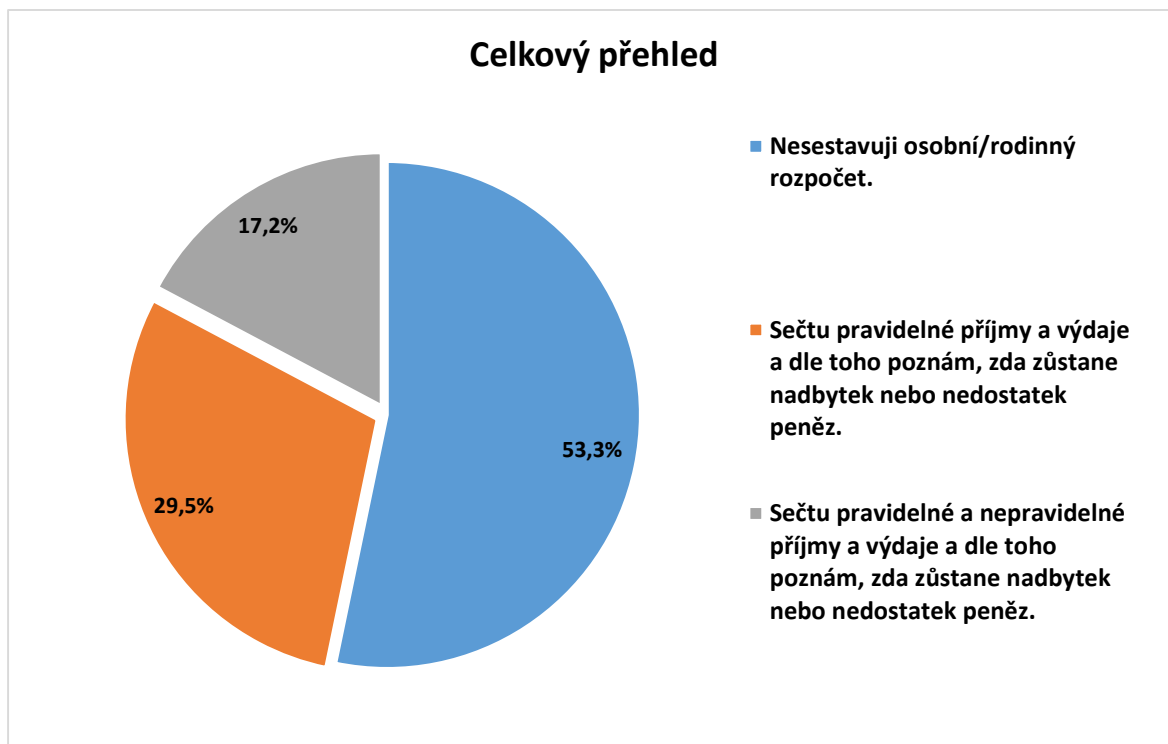
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 - 2018)

Další otázka sledovala opět řešení přímo určené situace v příkladu. Zadání bylo následující: „Mám vyhlídnutý krásný mobilní telefon, který stojí 15 000 Kč, ale bohužel nemám tolik naspořeno, abych si mohl/a tento telefon dovolit. Co byste udělal/a v této situaci?“. Výsledky ukazuje tabulka 17.

Nejčastěji uváděné řešení, u všech sledovaných skupin, je že si ponechají dosavadní mobilní telefon (osoby z řad veřejnosti – 39,4 % (65 odpovědí); osoby z poradny – 32,3 % (31 odpovědí)). Druhá nejčastější odpověď u obou skupin byla, že si koupí mobil levnější (osoby z řad veřejnosti – 32,1 % (53 odpovědí); osoby z poradny – 28,1 % (27 odpovědí)). Třetím nejčastějším řešením bylo, že si respondenti chvíli počkají, a našetří si na daný mobil ze svého platu (osoby z řad veřejnosti – 23,6 % (39 odpovědí); osoby z poradny – 20,8 % (20 odpovědí)).

U respondentů z řad veřejnosti se objevila již jen jiná odpověď, která většinou zahrnovala kombinaci variant, že si buď najdou levnější mobil anebo pokud ho neseženou, tak si nechají stávající.

U respondentů z poraden můžeme vidět, že se přiklánějí i možnostem jako půjčit si u nebankovních institucí (7,3 %; 7 odpovědí) či půjčit si peníze od rodičů a příbuzných (5,2 %; 5 odpovědí).

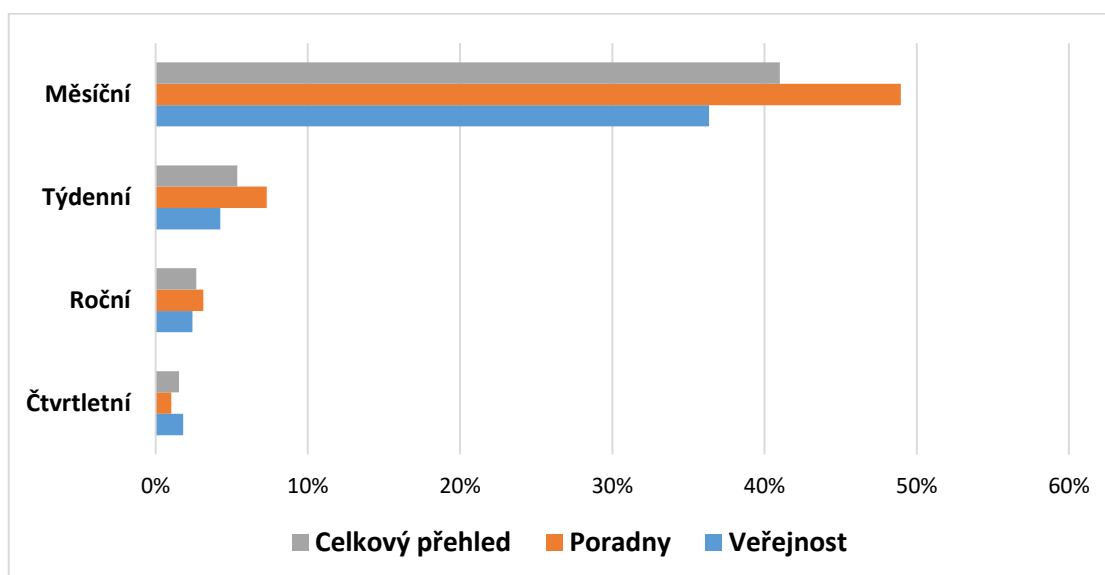
Graf 7: Rozdělení odpovědí na otázku, zda si respondenti sestavují rozpočet

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Další otázka zjišťovala, jak a zda si respondenti sestavují osobní, resp. rodinný rozpočet. Za rozpočet v tomto případě uvažujeme soupis všech příjmů a výdajů, které je osoba nebo rodina schopna naplánovat a předvídat.

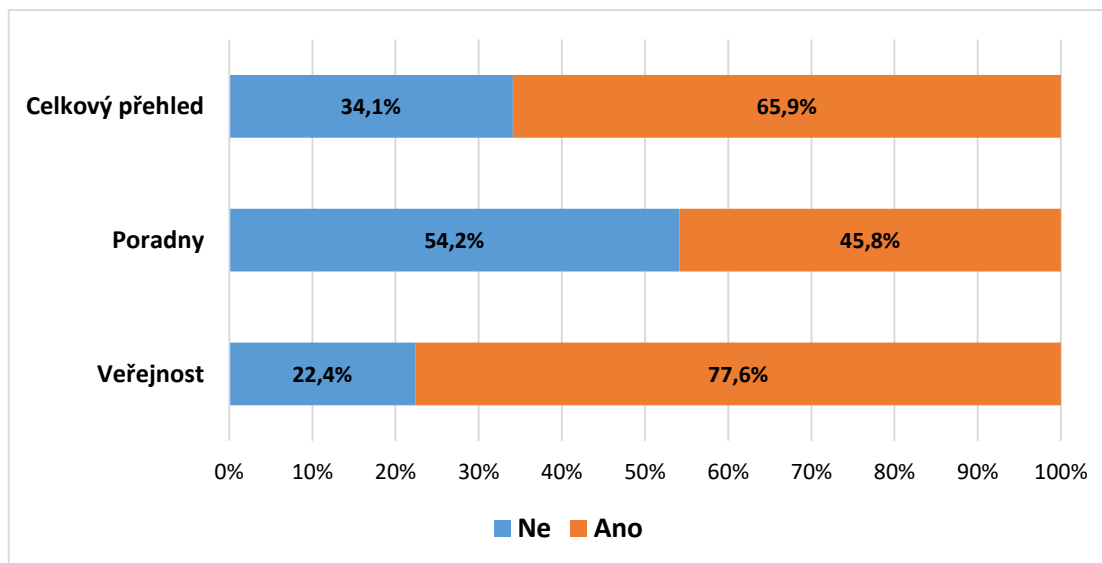
Grafy výše ukazují, že celkově si více jak polovina respondentů osobní či rodinný rozpočet nesestavují (53,3 %; 139 odpovědí). Větší podíl osob, které si rozpočty sestavují, můžeme sledovat u skupiny respondentů z poraden. Zde si 38,5 % respondentů (34 odpovědí) sestavuje pravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznají, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz. Celkem 17,7 % respondentů z poraden (17 odpovědí) si sčítají pravidelné i nepravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznají, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz.

Graf 8: Rozdělení odpovědí na otázku: "Jaký typ rozpočtu vedete?"

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Na základě předchozí otázky měli respondenti uvést, jaký typ rozpočtu sestavují. Mohli uvést více odpovědí. Výsledky ukazuje graf 8. Nejčastěji respondenti sestavují měsíční rozpočet. Tento typ rozpočtu sestavuje 49 % respondentů z poraden (47 odpovědí) a 36,4 % respondentů z řad veřejnosti (60 odpovědí).

Graf 9: Rozdělení odpovědí na otázku: "Máte finanční rezervu?"

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Další otázka sledovala, zda mají respondenti finanční rezervu. Za rezervu považujeme částku, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje. Z grafu 9 vidíme, že finanční rezervu si častěji dělají respondenti, kteří pochází z řad veřejnosti (77,6 %; 128 odpovědí). U osob z poraden si rezervu dělá pouze 45,8 % dotázaných (44 odpovědí).

Tabulka 18: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Na jak dlouhou dobu byste byl/a schopen/a pokrýt Vaše životní náklady?"

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Méně než měsíc	3,9 %	8,9 %	5,2 %
Maximálně 1 měsíc	14,8 %	15,6 %	15,0 %
Maximálně 2–3 měsíce	27,3 %	26,7 %	27,2 %
Maximálně 3–4 měsíce	11,7 %	15,6 %	12,7 %
Maximálně 4–5 měsíce	10,9 %	4,4 %	9,2 %
Maximálně 5 měsíců – 1 rok	9,4 %	13,3 %	10,4 %
Maximálně 1 rok – 2 roky	9,4 %	2,2 %	7,5 %
Více než 2 roky	12,5 %	13,3 %	12,7 %
Celkový součet	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Na následující otázku odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli, že si určitou finanční rezervu tvoří. Měli určit, na jak dlouho by jim daná rezerva byla schopna pokrývat jejich životní náklady. Výsledky ukazuje tabulka 18. U obou sledovaných skupin respondenti nejčastěji uváděli, že by jim tato rezerva stačila maximálně na 2 – 3 měsíce. Překvapivě velký podíl respondentů uvedl, že jim finanční rezerva stačí na více než 2 roky. U respondentů z řad veřejnosti tuto odpověď uvedlo 12,5 % dotázaných (21 odpovědí). U respondentů z poraden je tento podíl dokonce mírně vyšší než u osob z řad veřejnosti (13,3 %; 13 odpovědí).

Tabulka 19: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Jakým způsobem odkládáte část svých příjmů do finanční rezervy?"

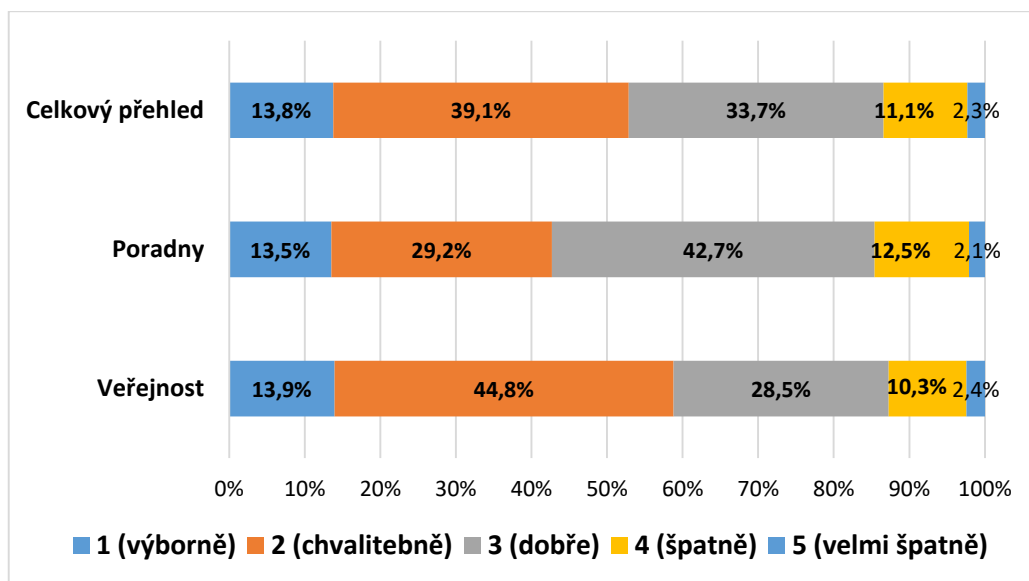
	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Na běžný účet	40,0 %	19,8 %	32,6 %
Na spořicí účet	38,8 %	12,5 %	29,1 %
Na penzijní připojištění	20,0 %	11,5 %	16,9 %
Na stavební účet	17,0 %	5,2 %	12,6 %
Doma v úschově	17,0 %	9,4 %	14,2 %
Na životní pojištění	13,3 %	1,0 %	8,8 %
Jiná odpověď	7,3 %	0,0 %	4,6 %
Na terminovaný vklad	4,2 %	2,1 %	3,4 %
Neukládám	1,8 %	3,1 %	2,3 %
Na vkladový účet	0,0 %	1,0 %	0,4 %
Pořídím si běžný účet	0,0 %	1,0 %	0,4 %

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

S finanční rezervou souvisí i další otázka. U této otázky měli určit, jakým způsobem odkládají respondenti část svých příjmů do finanční rezervy. Opět zde odpovídali pouze ti respondenti, kteří finanční rezervy tvoří. U této otázky mohli respondenti uvést více odpovědí. Respondenti z řad veřejnosti z větší ukládají své rezervy na bankovní účet. Tuto možnost využívá 40 % všech respondentů z řad veřejnosti (66 odpovědí). U respondentů z poraden je tento podíl pouze 19,8 % (19 odpovědí). Druhou nejčastěji využívanou možností je ukládání finančních prostředků na spořicí účet, dále pak na penzijní připojištění. Detailněji možnosti ukládání finančních prostředků ukazuje tabulka 19.

Graf 10: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi."

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

U další otázky měli respondenti sami sebe ohodnotit, jak si myslí, že umí hospodařit s penězi. Výsledky ukazuje graf 10. Lépe se hodnotí respondenti z řad veřejnosti než respondenti z poraden. 13,9 % respondentů z veřejnosti (23 odpovědi) si myslí, že hospodaří s penězi na výbornou, dalších 44,8 % se ohodnotilo chvalitebně (74 odpovědi). Podíl u osob z poraden je u známky 1 podobný, tj. 13,5 % (13 odpovědi), ale známkou 2 by se ohodnotilo pouze 29,2 % dotázaných (28 odpovědi).

Tabulka 20: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Kdo Vás vedl v dětství k tomu, abyste příliš neutrácel/a za zbytečnosti?"

	Veřejnost	Poradny	Celkový přehled
Rodiče	77,0 %	60,4 %	70,9 %
Prarodiče	21,2 %	11,5 %	17,6 %
Nikdo	19,4 %	30,2 %	23,4 %
Jiná odpověď	4,8 %	2,1 %	3,8 %
Příbuzní (Teta, strýc...)	3,6 %	0,0 %	2,3 %
Škola	3,6 %	6,3 %	4,6 %

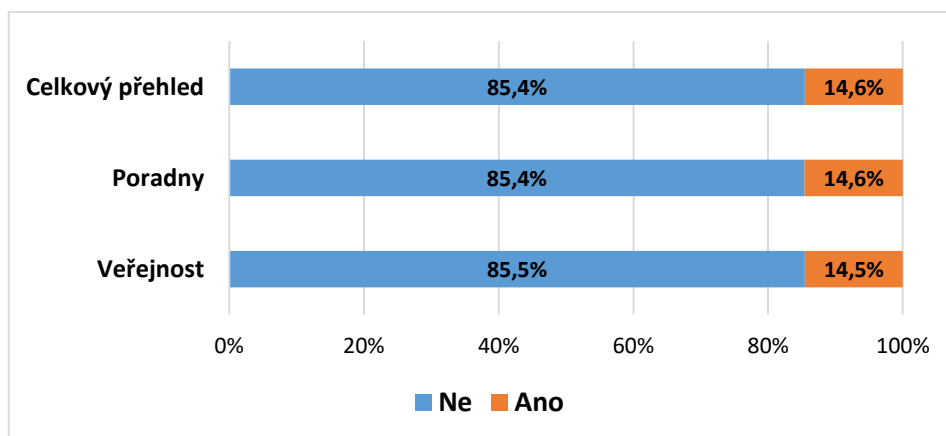
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Následující otázka zjišťovala, kdo vedl respondenty v dětství k tomu, aby příliš neutráceli za zbytečnosti. Respondenti mohli uvést opět více možností. Není překvapující, že nejčastější odpovědi u obou sledovaných skupin byli rodiče. Tuto variantu uvedlo 77 % respondentů z řad veřejnosti (127 odpovědí) a 60,4 % respondentů z poraden (58 odpovědí). U respondentů z řad veřejnosti hráli důležitou roli i prarodiče, tuto variantu označilo 21,2 % těchto respondentů (35 odpovědí). U dotázaných z poraden tento podíl byl pouze 11,5 % (11 odpovědí). 30,2 % těchto respondentů (29 odpovědí) uvedlo, že je k neutrácení nevedl nikdo, zatímco u veřejnosti tuto možnost označilo pouze 19,4 % dotázaných (32 odpovědí).

Více ukazuje tabulka 20. V rámci jiné odpovědi se objevili odpovědi typu „život“ či „životní situace“, ale také např. řeholní sestry v klášteře.

Graf 11: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Měli jste ve škole předmět, kde Vás učili hospodařit s penězi?"

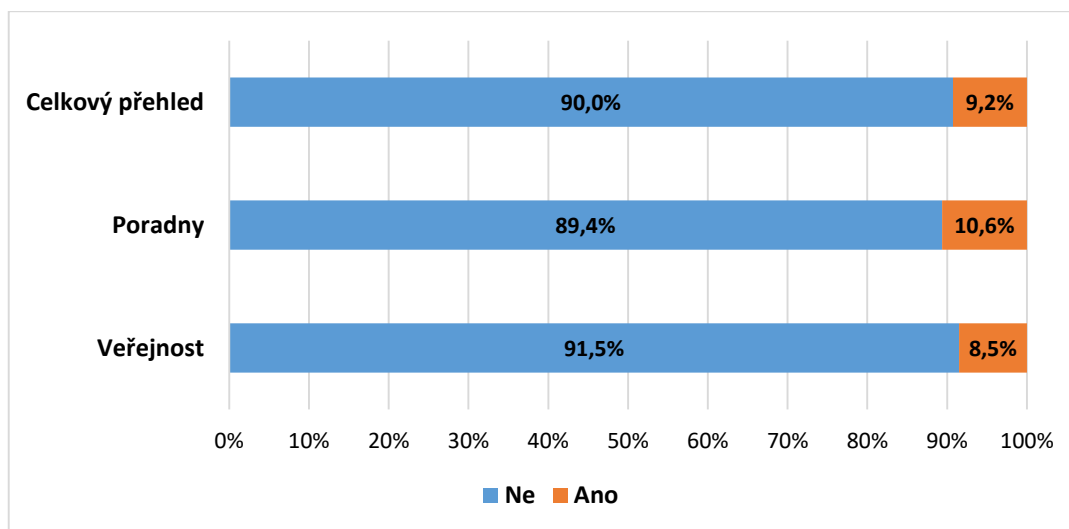
Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Další otázka zjišťuje, zda respondenti měli ve škole předmět, kde je určili hospodařit s penězi. Na grafu 9 můžeme vidět, že odpovědi mezi skupinami se téměř neliší. Můžeme tedy říci, že celkově 85,4 % respondentů (223 odpovědí) žádný takový předmět nemělo, pouze 14,6 % respondentů (38 odpovědí) mělo ve škole předmět, kde by se učili hospodařit s penězi.

Respondenti, kteří uvedli, že nějaký takový předmět ve škole měli, měli uvést, o jaký předmět se jednalo. Nejčastěji se jednalo se o předměty jako Ekonomie, Občanská nauka, Rodinná výchova, Účetnictví a v menší míře v Matematice.

Graf 12: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Přihlásil/a jste se někdy do kurzu týkající se oblasti finanční gramotnosti?"

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

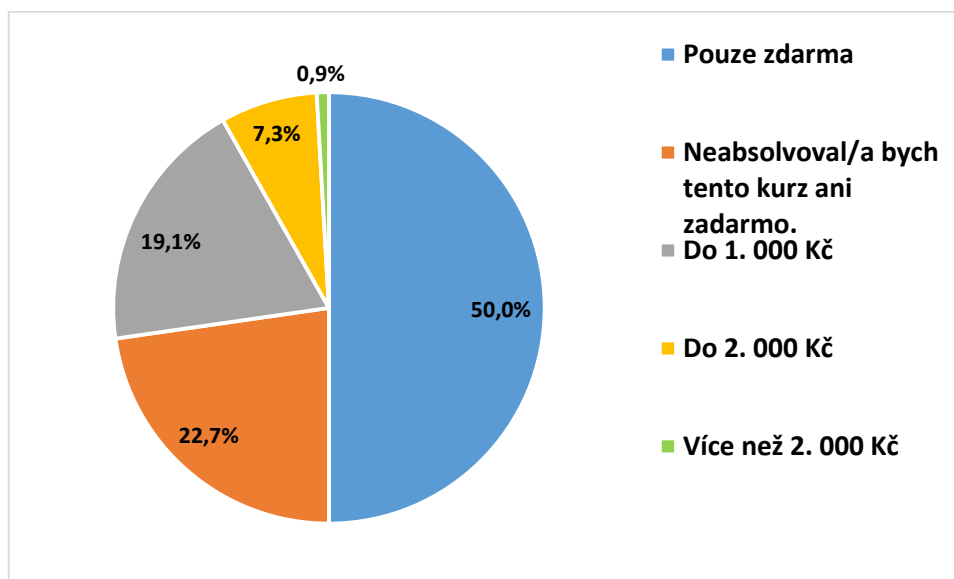
Jedna z posledních otázek dotazníku se týkala toho, zda se respondenti někdy přihlásili do kurzu týkající se oblasti finanční gramotnosti. Celkem 10,6 % respondentů z poraden (10 odpovědí) uvedlo, že do nějakého kurzu bylo přihlášeno. U respondentů z řad veřejnosti to bylo pouze 8,5 % (14 odpovědí). (Viz graf 12).

Respondenti, kteří uvedli, že se do nějakého kurzu finanční gramotnosti přihlásili, měli odpovědět, jaké měli pocity z kurzu a zda si z kurzu odnesli něco nového.

Nejčastěji respondenti uváděli, že si něco nového odnesli, resp. že jim to přišlo zajímavé. Některým to pomohlo nabídnout otázky k zamyšlení a případné dohledání institucí, které mohou člověku v tísní pomoci se líp zorientovat v jeho možnostech.

Graf 13: Rozdělení odpovědí na otázku:

"Jaká cenová relace je pro Vás přijatelná, kdybyste dostal/a nabídku absolvovat kurz finanční gramotnosti?"

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Poslední otázka dotazníku zjišťovala, jaká cenová relace je pro respondenty přijatelná, kdyby dostali nabídku absolvovat kurz finanční gramotnosti. Celá polovina respondentů by absolvovala pouze v případě, že kurz byl zdarma (131 odpovědí). Celkem 22,7 % respondentů (59 odpovědí) by tyto kurzy neabsolvovali tento kurz ani zadarmo. Celkem 19,1 % respondentů (50 odpovědí) by tyto kurzy navštívili, kdyby byli do 1.000 Kč. (Viz graf 13).

5.2 Verifikace hypotéz

5.2.1 Hlavní výzkumná otázka

Hypotéza - H1.1 sleduje rozdíly v úrovni FG mezi obou cílových skupin

HVO: Jaký je rozdíl v úrovni finanční gramotnosti mezi klienty občanských poraden a běžnou populací?

H₀: Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací neexistuje rozdíl v úrovni finanční gramotnosti.

H_A: Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací existuje rozdíl v úrovni finanční gramotnosti.

Pro potřeby ověření této hypotézy byly upraveny odpovědi u proměnných sledujících finanční gramotnost respondentů, tj.

- otázka 8 – „*Jak byste definovali pojem RPSN*“,
- otázka 9 – „*Víte, kolik procent je v současné době základní sazba DPH v České republice?*“ a
- otázka 10 – „*V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž, ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?*“.

Správné odpovědi byly označeny jako 1, zbylé odpovědi jako 0.

Z těchto hodnot byla vypočtena nová proměnná – „*Počet správných odpovědí*“. Nová proměnná může nabývat pouze hodnot 0,1,2 a 3.

Základní charakteristiky sledované zvlášť za respondenty z řad veřejnosti a z poraden ukazuje tabulka 21. Z tabulky vidíme, že veřejnost má vyšší průměrný počet správných odpovědí, tuto skutečnost je však potřeba ověřit.

Pro ověření předpokladu, že respondenti z řad veřejnosti mají lepší znalosti z oblasti finanční gramotnosti, použijeme test pro ověření shodu pravděpodobnostního rozdělení – Mann Whitneyův test. Klasický parametrický test pro shodu středních hodnot, tj. průměrů, v našem případě nelze použít, protože nově vytvořená proměnná – „*Počet správných odpovědí*“ je diskrétní veličina (nabývá pouze 4 hodnot) a nepochází tedy z normálního rozdělení, což je předpokladat pro použití parametrických testů.

Tabulka 21: Základní charakteristiky proměnné „*Počet správných odpovědí*“

		Veřejnost	Poradny
„Počet správných odpovědí“	Počet	165	96
	Průměr	2,01	1,60
	Medián	2,00	2,00
	Směrodatná odchylka	0,75	1,00

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($U = 6168$; p – hodnota = 0,002) testovanou hypotézu o shodném rozdělení veličin zamítáme. Prokázali jsme statisticky významné rozdíly mezi znalostmi z oblasti finanční gramotnosti mezi respondenty z řad veřejnosti a z poraden.

5.2.2 Dílčí výzkumné otázky 1

Hypotéza – H2.1 sleduje úroveň finanční gramotnosti dle věku.

DVO: Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle věku?

H₀: Mezi věkovými skupinami neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti

H_A: Mezi věkovými skupinami existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

Pro ověření této hypotézy budeme opět používat námi vytvořenou proměnnou „Počet správných odpovědí“. Tabulka 22 opět ukazuje základní charakteristiky proměnné „Počet správných odpovědí“ vypočítané pro jednotlivé věkové kategorie. Z tabulky vidíme, že rozdíly v průměrném počtu správných odpovědí nejsou mezi věkovými kategoriemi příliš velké.

Pro ověření předpokladu rozdílné úrovně finanční gramotnosti podle věku použijeme Kruskal – Wallisův test pro shodu mediánů, resp. shodu pravděpodobnostního rozdělení. Jak bylo zmíněno již výše, parametrické testy v našem případě nelze použít z důvodu diskrétní proměnné – „Počet správných odpovědí“.

Tabulka 22: Základní charakteristiky proměnné "Počet správných odpovědí" podle věkových skupin

		Jaký je Váš věk?					
		Do 20 let	20 - 34 let	35 - 44 let	45 - 59 let	60 - 74 let	75 a výše
„Počet správných odpovědí“	Počet	19	127	47	48	16	4
	Průměr	1,68	1,94	1,77	1,96	1,50	1,50
	Medián	2,00	2,00	2,00	2,00	1,50	2,00
	Směrodatná odchylka	0,82	0,84	1,00	0,90	0,52	1,00

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 7,343$; p – hodnota = $0,196$) testovanou hypotézu o shodné úrovni v jednotlivých věkových kategoriích nezamítáme, tj. nepodařilo se nám prokázat rozdílná finanční gramotnost podle věku.

Hypotéza – H2.2 sleduje úroveň finanční gramotnosti dle pohlaví.

DVO: Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle pohlaví?

H₀: Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

H_A: Mezi muži a ženami existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

Základní charakteristiky proměnné „Počet správných odpovědí“ podle pohlaví ukazuje tabulka 23. V tabulce vidíme, že mírně lepších průměrných výsledků dosahují ženy, ale opět je shodu úrovní nutné ověřit statistickými testy.

Pro ověření rozdílné úrovně finanční gramotnosti mezi pohlavími použijeme Mann Whitneyův test, jelikož se jedná pouze o dvě třídící kategorie.

Tabulka 23: Základní charakteristiky proměnné "Počet správných odpovědí" podle pohlaví

		Jaké je Vaše pohlaví?	
		Muž	Žena
<i>„Počet správných odpovědí“</i>	Počet	77	184
	Průměr	1,81	1,88
	Medián	2,00	2,00
	Směrodatná odchylka	0,89	0,87

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($U = 6819,5$; p – hodnota = $0,612$) testovanou hypotézu o shodné úrovni finanční gramotnosti mezi pohlavími nezamítáme, tj. nepodařilo se nám prokázat statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami.

Hypotéza – H2.3 sleduje úroveň finanční gramotnosti dle postavení ve společnosti

DVO: Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle typu zaměstnání?

H₀: Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

H_A: Mezi osobami s různým zaměstnáním existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

Základní charakteristiky proměnné „Počet správných odpovědí“ podle postavení ve společnosti ukazuje tabulka 24. Můžeme vidět, že nejlépe si vedly osoby pečující o osobu blízkou a zaměstnanci pracující na hlavní pracovní poměr. Rozdíly mezi skupinami nejsou příliš velké, ale opět je shodu úrovní nutné ověřit statistickými testy.

Pro ověření předpokladu rozdílné úrovně finanční gramotnosti podle postavení ve společnosti použijeme Kruskal-Wallisův test pro shodu mediánů, protože máme opět více jak 2 třídící kategorie.

Tabulka 24: Základní charakteristiky proměnné "Počet správných odpovědí" podle postavení ve společnosti

		Zaměstnání								
		Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr)	Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda)	OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)	Bez zaměstnání	Student	Na mateřské dovolené	Pobíratel starobního důchodu	Invalidní důchodce	Osoba pečující o osobu blízkou
„Počet správných odpovědí“	Počet	115	9	20	21	48	15	23	3	2
	Průměr	2,02	1,78	2,05	1,29	1,88	1,67	1,57	2,00	2,50
	Medián	2,00	2,00	2,00	1,00	2,00	1,00	2,00	2,00	2,50
	Směrodatná odchylka	0,91	0,83	0,51	1,06	0,73	0,98	0,66	1,00	0,71

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 18,3$; p – hodnota = 0,019) testovanou hypotézu o shodné úrovni finanční gramotnosti mezi jednotlivými typy postavení ve společnosti zamítáme, tj. prokázali jsme, že se úroveň finanční gramotnosti liší mezi respondenty s různým postavením ve společnosti.

Hypotéza – H2.4 sleduje úroveň finanční gramotnosti dle vzdělání.

DVO: Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace dle vzdělání?

H₀: Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

H_A: Mezi osobami s různým vzděláním existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti.

Základní charakteristiky proměnné „*Počet správných odpovědí*“ ukazuje tabulka 25. Z tabulky vidíme, že nejlepších výsledků v oblasti finanční gramotnosti dosahují respondenti z vyšší odborným a vysokoškolským vzděláním. Hypotézu o různé úrovni finanční gramotnosti je opět nutné ověřit.

Pro ověření předpokladu rozdílné úrovně finanční gramotnosti podle vzdělání použijeme Kruskal-Wallisův test pro shodu mediánů, protože máme opět více jak 2 třídící kategorie

Tabulka 25: Základní charakteristiky proměnné "*Počet správných odpovědí*" podle vzdělání

		Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?				
		Základní (bez vyučení)	Střední odborné	Střední s maturitou	Vyšší odborné (Dis.)	Vysokoškolské
<i>„Počet správných odpovědí“</i>	Počet	27	52	87	14	81
	Průměr	1,15	1,48	2,02	2,21	2,10
	Medián	1,00	1,50	2,00	2,00	2,00
	Směrodatná odchylka	0,91	0,92	0,79	0,80	0,72

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 34,8$; p - hodnota = 0,000) testovanou hypotézu o shodné úrovni znalostí v oblasti finanční gramotnosti podle vzdělání zamítáme. Podařilo se nám prokázat statisticky významné rozdíly ve znalostech v oblasti finanční gramotnosti mezi respondenty s různým stupněm vzdělání.

5.2.3 Dílčí výzkumné otázky 2

K ověřování dílčích hypotéz týkající se informovanosti respondentů o občanských poradnách bude použita proměnná „*Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?*“, která byla položena pouze respondentům z řad veřejnosti, tj. 165 respondentů. Pro ověření vztahu mezi informovaností o občanských poradnách a vybraných proměnných použijeme X^2 test nezávislosti v kontingenční tabulce.

Hypotéza - H3.1 sleduje informovanost o občanských poradnách dle věku.

DVO: Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle věku?

H₀: Mezi věkovými skupinami neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

H_A: Mezi věkovými skupinami existují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

Pro ověření možné závislosti mezi těmito proměnnými a splnění předpokladů X^2 testu nezávislosti v kontingenční tabulce je potřeba spojit kategorie věku.

Původně jsme měli 6 kategorií:

1. do 20 let
2. 20 – 34 let
3. 35 – 44 let
4. 45 – 59 let
5. 60 – 74 let
6. 75 a výše

Tyto kategorie jsme spojili do 2 kategorií:

1. Do 34 let
2. Nad 35 let

Výslednou kontingenční tabulku ukazuje tabulka 26.

Tabulka 26: Kontingenční tabulka - Informovanost o občanských poradnách a věku

		Do 34 let	Nad 35 let	Celkem
<i>Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?</i>	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a vím, na co se zaměřují.	41	24	65
	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale nevím, na co se zaměřují.	24	13	37
	Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale vím, na co se zaměřují.	15	7	22
	Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani netuším, na co se zaměřují.	30	11	41
Celkem		110	55	165

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 1,234$, $p\text{-hodnota}=0,745$) testovanou hypotézu o nezávislosti sledovaných proměnných nezamítáme, tj. nepodařilo se nám prokázat různou informovanost mezi věkovými kategoriemi.

Hypotéza – H3.2 sleduje informovanost o občanských poradnách dle pohlaví.

DVO: Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle pohlaví?

H₀: Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

H_A: Mezi muži a ženami existují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

Výslednou kontingenční tabulku sledující vztah těchto dvou proměnných ukazuje tabulka 27.

Tabulka 27: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a pohlaví

		Muž	Žena	Celkem
Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a vím, na co se zaměřují	11	54	65
	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale nevím, na co se zaměřují	10	27	37
	Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale vím, na co se zaměřují	4	18	22
	Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani netuším, na co se zaměřují	18	23	41
Celkem		43	122	165

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Pro ověření možné závislosti mezi těmito proměnnými použijeme opět X^2 test nezávislosti v kontingenční tabulce.

Na základě provedeného testu ($G = 10,3$; p -hodnota = 0,016) hypotézu o nezávislosti sledovaných proměnných zamítáme, tj. prokázali jsme závislost mezi informovaností o občanských poradnách a pohlaví.

Hypotéza – H3.3 sleduje informovanost o občanských poradnách dle typu zaměstnání.

DVO: Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle typu zaměstnání?

H₀: Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

H_A: Mezi osobami s různým zaměstnáním existují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

Pro potřeby použití X^2 test nezávislosti je opět nutné spojit kategorie postavení ve společnosti, resp. zaměstnání.

Původně bylo 9 stanovených kategorií:

1. Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr)
2. Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda)
3. OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)

4. Bez zaměstnání
5. Student
6. Na mateřské dovolené
7. Pobíratel starobního důchodu
8. Invalidní důchod
9. Osoba pečující o osobu blízkou

Vytvořili jsme nové kategorie:

1. Zaměstnanec na HPP
2. Zaměstnanec na DPP/DPČ a OSVČ
3. Nezaměstnaní, studenti a osoby na mateřské dovolené
4. Důchodci a jiné osoby v domácnosti

Výslednou kontingenční tabulku vidíme v tabulce 28. Pro ověření možné závislosti mezi těmito proměnnými použijeme opět X^2 test nezávislosti v kontingenční tabulce.

Tabulka 28: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a zaměstnání

		Zaměstnanec na HPP	Zaměstnanec na DPP/DPČ a OSVČ	Nezaměstnaní, studenti a osoby na mateřské dovolené	Důchodci a jiné osoby v domácnosti	Celkem
Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřu- jí?	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a vím, na co se zaměřují	35	4	22	4	65
	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale ne- vím, na co se za- měřují	18	5	12	2	37
	Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale vím, na co se zaměřují	8	7	7	0	22
	Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani ne- tuším, na co se zaměřují	13	8	18	2	41
Celkem	74	24	59	8	165	

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 13,96$; p -hodnota = 0,124) hypotézu o nezávislosti sledovaných proměnných nezamítáme, tj. neprokázali jsme závislost mezi informovaností o občanských poradnách a zaměstnání.

Hypotéza H3.4 sleduje informovanost o občanských poradnách dle vzdělání.

DVO: Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle typu vzdělání?

H₀: Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

H_A: Mezi osobami s různým vzděláním existují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

Pro ověření možné závislosti mezi těmito proměnnými a splnění předpokladů X^2 testu nezávislosti v kontingenční tabulce je potřeba spojit kategorie vzdělání.

Z původních 5 kategorií:

1. Základní (bez vyučení)
2. Střední odborné učiliště
3. Střední s maturitou
4. Vyšší odborné (DiS)
5. Vysokoškolské (Bc, Mgr...)

Vytvoříme 3 kategorie:

1. Základní (bez vyučení)
2. Středoškolské vzdělání
3. Vyšší odborné nebo vysokoškolské

Výslednou kontingenční tabulku vidíme v tabulce 29.

Tabulka 29: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a vzdělání

		Základní (bez vyučení)	Středoškolské	Vyšší odborné nebo vysokoškolské	Celkem
<i>Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?</i>	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a vím, na co se zaměřují	2	22	41	65
	Vím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale nevím, na co se zaměřují	3	19	15	37
	Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale vím, na co se zaměřují	1	10	11	22
	Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani netuším, na co se zaměřují	4	21	16	41
Celkem		10	72	83	165

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného testu ($G = 8,554$; p -hodnota = 0,200) testovanou hypotézu o nezávislosti sledovaných proměnných nezamítáme, tj. nepodařila se nám prokázat závislost mezi úrovní vzdělání a míry informovanosti o občanských poradnách.

5.2.4 Dílčí výzkumné otázky 3

Hypotéza – H4.1 sleduje mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi

H₀: Mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny neexistují rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi.

H_A: Mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny existují rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi.

Pro ověření této sady hypotéz použijeme proměnnou „*Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.*“

Nejdříve zjišťujeme, zda existují statisticky významné rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi mezi respondenty z řad veřejnosti a lidmi z poradny. Výslednou kontingenční tabulku můžeme vidět v tabulce 30.

Tabulka 30: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle respondentů z řad veřejnosti a poradny

		Veřejnost	Poradny	Celkem
<i>„Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.“</i>	1 - Výborně	23	13	36
	2 - Chvalitebně	74	28	102
	3 - Dobře	47	41	88
	4 - Špatně	17	12	29
	5 - Velmi špatně	4	2	6
Celkem		165	96	261

Na základě provedeného X^2 testu nezávislosti v kontingenční tabulce ($G = 7,762$; $p - \text{hodnota} = 0,101$), hypotézu o nezávislosti sledovaných proměnných nezamítáme, tj. nepodařilo se nám prokázat, že by respondenti z řad veřejnosti a poradny hodnotili různě své umění hospodařit s penězi.

Hypotéza – H4.2 - V případě, že sledujeme umění hospodaření s penězi podle věku (tabulka 31), používáme proměnnou věku, kterou jsme překódovali na 2 kategorie, (viz výše).

DVO: Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi dle věku?

H₀: Mezi věkovými kategoriemi neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

H_A: Mezi věkovými kategoriemi existují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

Tabulka 31: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle věku

		Do 34 let	Nad 35 let	Celkem
„Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.“	1 - Výborně	17	19	36
	2 - Chvalitebně	69	33	102
	3 - Dobře	43	45	88
	4 - Špatně	14	15	29
	5 - Velmi špatně	3	3	6
Celkem		146	115	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného X^2 testu ($G = 9,347$; p – hodnota = $0,053$), testovanou hypotézu nezamítáme. Tj. nepodařilo se nám prokázat statisticky významné rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi podle věku.

Hypotéza – H4.3 sleduje rozdíly v umění hospodařit s penězi dle pohlaví.

DVO: Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi dle pohlaví?

H₀: Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

H_A: Mezi muži a ženami existují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

Tabulka 32: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle pohlaví

		Muž	Žena	Celkem
„Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.“	1 - Výborně	15	21	36
	2 - Chvalitebně	26	76	102
	3 - Dobře	24	64	88
	4 - Špatně	11	18	29
	5 - Velmi špatně	1	5	6
Celkem		77	184	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Pokud sledujeme umění hospodařit s penězi mezi pohlavími, z tabulky 32 a provedeného X^2 testu ($G = 5,027$; p – hodnota = $0,285$), testovanou hypotézu o vlivu pohlaví na umění hospodařit s penězi nezamítáme. Tj. nepodařilo se nám prokázat vztah mezi pohlavím a umění hospodařit s penězi.

Hypotéza – H4.4 sleduje rozdíly v umění hospodařit s penězi podle postavení ve společnosti, resp. zaměstnání

DVO: Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi dle typu zaměstnání?

H₀: Mezi osobami s různým zaměstnáním neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

H_A: Mezi osobami s různým zaměstnáním existují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

Pro potřeby použití X^2 test nezávislosti je opět nutné spojit kategorie postavení ve společnosti, resp. zaměstnání. Využijeme nové kategorie, které jsme stanovili u hypotézy H3.3.

Výslednou kontingenční tabulku vidíme v tabulce 33.

Tabulka 33: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle zaměstnání

		Zaměstnanec na HPP	Zaměstnanec na DPP/DPČ a OSVČ	Nezaměstnaní, studenti a osoby na mateřské dovolené	Důchodci a jiné osoby v domácnosti	Celkem
„Ohodnoťte známku jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.“	1 - Výborně	15	6	9	6	36
	2 - Chvalitebně	46	12	36	8	102
	3 - Dobře	37	9	28	11	85
	4 - Špatně	16	2	8	2	28
	5 - Velmi špatně	1	0	3	1	5
Celkem		115	29	84	28	256

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného X^2 testu nezávislosti ($G = 8,88$; p – hodnota = 0,713) testovanou hypotézu nezamítáme, tj. nepodařilo se nám prokázat rozdíly v umění hospodařit s penězi podle zaměstnání.

Hypotéza H4.5 sleduje rozdíly v umění hospodařit s penězi podle vzdělání.

DVO: Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi dle vzdělání?

H₀: Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

H_A: Mezi osobami s různým vzděláním existují rozdíly v umění hospodařit s penězi.

Tabulka 34: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle vzdělání

		Základní (bez vyučení)	Středoškolské	Vyšší odborné nebo vysoko- školské	Celkem
„Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospoda- řit s penězi.“	1 - Výborně	5	18	13	36
	2 - Chvalitebně	8	53	41	102
	3 - Dobře	11	49	28	88
	4 - Špatně	3	15	11	29
	5 - Velmi špatně	0	4	2	6
Celkem		27	139	95	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Pokud sledujeme umění hospodařit s penězi podle vzdělání, z tabulky 34 a provedeného X² testu ($G = 3,433$; p – hodnota = 0,904), testovanou hypotézu o vlivu vzdělání na umění hospodařit s penězi nezamítáme. Tj. nepodařilo se nám prokázat vztah mezi vzděláním a umění hospodařit s penězi.

5.2.5 Dílčí výzkumné otázky 4

Pro ověření hypotézy použijeme proměnnou „Máte finanční rezervu?“. Nejdříve zjistíme rozdíly mezi respondenty v řad veřejnosti a poradny. Výslednou kontingenční tabulku vidíme v tabulce 35.

Hypotéza - H5.1 sleduje mezi klienty občanských poraden a běžnou populací rozdíly v tvorbě finančních rezerv.

H₀: Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.

H_A: Mezi klienty občanských poraden a běžnou populací existují rozdíly v tvorbě rezerv.

Tabulka 35: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle respondentů z řad veřejnosti a poradny

		Veřejnost	Poradny	Celkem
„Máte finanční rezervu?“	Ano	128	44	172
	Ne	37	52	89
Celkem		165	96	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

Na základě provedeného X^2 testu nezávislosti ($G = 27,2$; p – hodnota = 0,000) zamítáme hypotézu o nezávislosti proměnné „Máte finanční rezervu?“ a tím, odkud jsou respondenti. Prokázali jsme tedy statisticky významné rozdíly v tvorbě finanční rezervy mezi těmito respondenty.

Hypotéza - H5.2 sleduje tvorbu finančních rezerv podle věku.

DVO: Jaká je úroveň finančních rezerv u klientů občanských poraden a běžné populace dle věku?

H₀: Mezi osobami z různých věkových kategorií neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.

H_A: Mezi osobami z různých věkových kategorií existují rozdíly v tvorbě rezerv.

Tabulka 36: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle věku

		Do 20 let	20 - 34 let	35 - 44 let	45 - 59 let	60 - 74 let	75 a výše	Celkem
„Máte finanční rezervu?“	Ano	14	94	22	26	12	4	172
	Ne	5	33	25	22	4	0	89
Celkem		19	127	47	48	16	4	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

V případě, že sledujeme tvorbu finančních rezerv podle věku, z tabulky 36 a provedeného X^2 testu nezávislosti ($G = 17,56$; p – hodnota = 0,004) hypotézu o nezávislosti proměnných zamítáme. Prokázali jsme statisticky významné rozdíly mezi tvorbou finančních rezerv a věkem.

Z tabulky vidíme, že finanční rezervu si nejméně často dělají respondenti ve věku 35 – 44 let, tj. 22 odpovědí, které představuje pouze 46,8 % oproti např. respondentům ve věkové kategorii 60 – 74 let, kde si rezervu tvoří 12 respondentů, tj. 75 % všech respondentů v této věkové kategorii.

Hypotéza – H5.3 sleduje tvorbu finančních rezerv podle pohlaví.

DVO: Jaká je úroveň finančních rezerv u klientů občanských poraden a běžné populace dle pohlaví?

H₀: Mezi muži a ženami neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.

H_A: Mezi muži a ženami existují rozdíly v tvorbě rezerv.

Tabulka 37: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle pohlaví

		Muž	Žena	Celkem
„Máte finanční rezervu?“	Ano	49	123	172
	Ne	28	61	89
Celkem		77	184	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

V případě, že sledujeme tvorbu finančních rezerv podle pohlaví, z tabulky 37 a provedeného X^2 testu nezávislosti ($G = 0,249$; p – hodnota = $0,618$) hypotézu o nezávislosti proměnných nezamítáme. Neprokázali jsme statisticky významné rozdíly mezi tvorbou finančních rezerv a pohlavím.

Hypotéza – H5.4 sledující tvorbu finančních rezerv podle vzdělání.

DVO: Jaká je úroveň finančních rezerv u klientů občanských poraden a běžné populace dle vzdělání?

H₀: Mezi osobami s různým vzděláním neexistují rozdíly v tvorbě rezerv.

H_A: Mezi osobami s různým vzděláním existují rozdíly v tvorbě rezerv.

Tabulka 38: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle vzdělání

		Základní (bez vyučení)	Střední odborné	Střední s maturitou	Vyšší odborné (Dis.)	Vysokoškolské	Celkem
„Máte finanční rezervu?“	Ano	10	18	63	10	71	172
	Ne	17	34	24	4	10	89
Celkem		27	52	87	14	81	261

Zdroj: (Vlastní zpracování, 2018)

V případě, že sledujeme tvorbu finančních rezerv podle vzdělání, z tabulky 38 a provedeného X^2 testu nezávislosti ($G = 51,55$; p – hodnota = $0,000$) hypotézu o nezávislosti proměnných zamítáme. Prokázali jsme statisticky významné rozdíly mezi tvorbou finančních rezerv a vzděláním.

Z tabulky vidíme, že nejčastěji si finanční rezervu tvoří respondenti s vysokoškolským vzděláním. Rezervu si tvoří v této skupině 71 respondentů, tj. 41 % respondentů. Zatímco ve skupině respondentů se středním odborným vzděláním si rezervu tvoří 18 respondentů, tj. pouze 10 % respondentů.

5.3 Interpretace dat

V podkapitole 5.1 praktické části jsme analyzovali data z výzkumného šetření, a to včetně statistických popisů. V následující podkapitole 5.2 jsme verifikovali stanovené hlavní a dílčí výzkumné hypotézy. V této podkapitole se budeme věnovat interpretaci dat, čili se podrobně podíváme na výsledky z výzkumného šetření.

Celý výzkum byl zaměřen na finanční gramotnost, kterou jsme porovnávali mezi dvěma cílovými skupinami. První a stěžejní cílovou skupinou byli klienti občanských poraden České republiky. Tito klienti pocházející z různých krajů přicházeli do poradny z důvodu finanční problematiky. Výše zmíněnou skupinu jsme porovnávali s druhou cílovou skupinou, což byla běžná veřejnost, která doposud nenavštívila žádnou instituci zabývající se finanční problematikou.

Jak uvádíme výše, celkem jsme získali 261 vyplněných dotazníků, přičemž z celkového počtu bylo 165 respondentů z řad veřejnosti a 96 respondentů bylo klienty občanské poradny. Z demografických údajů můžeme říci, že se z celkového počtu (tj. 261 odpovědí) zúčastnilo šetření více žen než mužů, a to o 41 % (tj. o 107 respondentů). U respondentek (žen) z řad veřejnosti bylo zaznamenáno celkem 122 odpovědí a u klientek (žen) z poraden celkem 62 odpovědí. Z celkového počtu (tj. 261 odpovědí) se zúčastnily výzkumného šetření osoby ve věku 20 – 34 let (tj. 127 odpovědí, 48,7 %, tedy skoro polovina odpovědí). Co se týče respondentů dle vzdělání, můžeme zpozorovat značné rozdíly mezi cílovými skupinami. Z řad veřejnosti nejčastěji vyplnily dotazník osoby s vysokoškolským vzděláním (tj. 72 odpovědí, 43,6 %) a osoby se středním vzděláním s maturitou (tj. 60 odpovědí, 36,4 %). U klientů občanských poraden můžeme zaznamenat největší

podíl osob se středním odborným vzděláním (tj. 40 odpovědí, 41,7 %) a osob se středním vzděláním s maturitou (tj. 27 odpovědí, 28,1 %). Poslední demografická otázka, která rovněž souvisí s naším výzkumným šetřením, se zabývá současným postavením respondentů ve společnosti. Z celkového vzorku můžeme konstatovat, že nejvíce vyplnily dotazníky osoby zaměstnané na hlavní pracovní poměr, kde jsme zařadili i typ studující zaměstnanec (tj. 115 odpovědí, 44,1 %). Toto postavení převládá u obou cílových skupin rovnoměrně. Cílové skupiny se liší u statusu studenta. Z řad veřejnosti vyplnili respondenti - studenti 27,3 % (tj. 45 odpovědí) a z řad klientů občanských poraden vyplnili studenti o 24,2 % dotazníků méně než v případě veřejnosti (tj. o 42 respondentů méně). Další nejčastější skupinou, jejíž členové vyplnili dotazník z řad občanských poraden, tvořili příjemci starobního důchodu (tj. 20 odpovědí, 20,8 %) nebo osoby bez zaměstnání (tj. 12 odpovědí, 12,5 %).

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku „*Jaký je rozdíl v úrovni finanční gramotnosti mezi klienty občanské poradny a běžnou populací?*“ je následující. Pro ověření stanovené hypotézy jsme použili tři otázky z dotazníku ze sekce cenové gramotnosti. Respondentů jsme se ptali, jak by definovali pojem RPSN. Klienti občanských poraden volili nejčastější odpověď, že netuší, co RPSN znamená (42 odpovědí, 43,8 %), správnou odpověď zvolilo 30 respondentů (31,3 %). Z řad veřejnosti zvolilo správnou odpověď celkem 61 respondentů (37,0 %), druhá nejčastější odpověď byla nesprávná (56 respondentů, tj. 33,9 %). Dále měli respondenti odpovědět na otázku, jaká je v ČR v současné době základní sazba DPH. U obou skupin převážně zvítězila správná odpověď. Klienti OP zvolili nejčastější správnou odpověď (59 respondentů, 61,5 %) a 20 respondentů (20,8 %) odpovědělo, že neví současnou sazbu základní DPH. Celkem 124 respondentů z řad veřejnosti (75,2 %) zvolilo správnou odpověď. Poslední otázka mířila více do hloubky. Ze zadaného příkladu měli respondenti u obou cílových skupin uvést, která varianta koupí aviváže je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější. Pro zopakování a pochopení si uvedeme zadání. „*V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?*“ Drtivě zvítězily správné odpovědi u obou cílových skupin. U klientů OP zvolilo správnou odpověď 65 respondentů (67,7 %) a u řad veřejnosti 146 respondentů (88,5 %). Můžeme upozornit, že veřejnost je na lepší úrovni – co se týče znalostí z oblasti finanční gramotnosti. Toto pozorování ověřila i výzkumná hypotéza.

První dílčí výzkumná otázka zní: „*Jaká je úroveň finanční gramotnosti klientů občanských poraden a běžné populace - dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání?*“

Na základě této DVO jsme stanovili čtyři výzkumné hypotézy, kde jsme zjišťovali rozdíly mezi proměnnými. Odpovědi na tuto dílčí otázku najdeme v otázkách dotazníku pod č. 6 – 12. Zde jsme zjišťovali, jak by respondenti reagovali v případě, že by se dostali do finanční krizové situace. Jednotlivé situace (1. *Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka; 2. Půjčil/a bych si u bankovní instituce; 3. Půjčil/a bych si u nebankovní instituce; 4. Půjčil/a bych si od kohokoliv; 5. Navštívil/a bych občanskou poradnu; 6. Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek; 7. Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu*) měli respondenti hodnotit na 5ti bodové škále (*naprosto souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše souhlasím a naprosto nesouhlasím*). Podle respondentů OP spíše nebo naprosto nesouhlasí 73 klientů (76,1 %) s tím, že by si půjčili od kohokoliv, celkem 58 klientů (60,5 %) spíše nebo naprosto nesouhlasí s půjčkou od nebankovních institucí. Spíše či naprosto klienti OP preferují navštívit občanské poradny (tj. 66 klientů, 68,8 %), půjčit si od rodinného příslušníka (tj. 65 klientů, 67,7 %) nebo požádat o pomoc stát (tj. 54 klientů, 56,3 %). Naproti tomu respondenti z řad veřejnosti spíše nebo naprosto nesouhlasí také s tím, že by si půjčili od nebankovní instituce (tj. 152 odpovědí, 92,1 %) a rovněž by si nepůjčili od kohokoliv (tj. 148 odpovědí, 89,7 %). Jako u druhé cílové skupiny, též respondenti z řad veřejnosti spíše nebo naprosto souhlasí, že by si půjčili od rodinného příslušníka (tj. 143 odpovědí, 86,7 %), požádali o pomoc stát (120 odpovědí, 72,7 %), ale navštívit OP odpovědělo jen 68 občanů (tj. 41,3 %). Obě cílové skupiny se shodují na tom, že by nevyužívaly debetní kartu, se kterou mohou čerpat do mínusu (tj. OP 46 klientů, 46,9 %; veřejnost 119 odpovědí, 72,1 %). Dále jsme se ptali klientů na to, na co je rozumné si půjčit. Nejčastější odpovědí klientů OP byla ta, že je rozumné si půjčit na dům (tj. 75 odpovědí, 78,1 %) nebo na auto (tj. 39 odpovědí, 40,6 %). Někteří klienti OP dopisovali svou odpověď, kde nám sdělili, že po zkušenostech by si už nepůjčili, půjčili by si na mimořádné výdaje, na živobytí nebo na zdravotní pomůcky. Naproti tomu respondenti z řad veřejnosti také zmiňují, že je rozumné si půjčit na dům (tj. 140 odpovědí, 84,8 %) a na auto (tj. 63 odpovědí, 38,2 %). Obě cílové skupiny se neshodly na půjčení si na elektroniku (tj. OP 22 odpovědí, 22,9 %; veřejnost 8 odpovědí, 4,8 %) nebo na dovolenou (tj. OP 5 odpovědí, 5,2 %; veřejnost 2 odpovědi, 1,2 %). I respondenti z řad veřejnosti dopisovali svou odpověď, kde nám sdělili, že nejlepší je samozřejmě si na nic

nepůjčovat, protože tím se člověk vyhne problémům se splácením - na druhou stranu na dům nebo auto málokdo má hned. Respondenti se shodují, že není dobré si půjčovat, jen když se člověk dostane do krizové situace, hrozila by ztráta bydlení, nebo když potřebuje jedinec automobil ke své práci nebo ho potřebuje rodina s dětmi. Dále někteří respondenti sdělili, že je vhodné si půjčit na lékařský zákrok, na studium nebo na studium v zahraničí. Dále jsme se ptali respondentů, kdyby si chtěli vzít půjčku, co před podpisem smlouvy udělají jako první. S velkým počtem zvítězila odpověď, že si nejdříve sami smlouvu pořádně prostudují. U klientů OP to bylo 47 odpovědí (tj. 49 %) a z řad veřejnosti 98 odpovědí (tj. 59,4 %). Podobné rozdíly vidíme i u odpovědí, že se nejdříve poradí s rodinou. (tj. OP 32 odpovědí, 19,4 %; veřejnost 19 odpovědí, 19,8 %). Jsou patrné značné rozdíly u obou cílových skupin. Z výzkumného šetření vyplývá, že 12 respondentů z řad veřejnosti (7,3 %) by se poradilo s advokátem, ale jen 7 respondentů z řad veřejnosti (4,2 %) by se poradilo s občanskou poradnou. Celkem 15 klientů OP by se poradilo s občanskou poradnou (tj. 15,6 %). Celkem 10 klientů OP (tj. 10,4 %) prozradilo, že nic řešit nebudou a ihned smlouvu podepíší. Ptali jsme se respondentů, jak by reagovali v situaci, když mají vyhlídnutý mobilní telefon, který stojí 15 000 Kč, ale nemají tolik naspořeno, aby si mohli tento telefon koupit. Nejčastější odpověď klientů OP byla, že peníze jsou potřeba na užitečnější věci, ponechají si tedy dosavadní telefon (tj. 31 klientů, 32,3 %), pokud potřebují mobilní telefon, koupí si levnější (tj. 27 klientů, 28,1 %), nebo si počkají třeba i tři měsíce, než si našetří na telefon ze svého platu (tj. 20 klientů, 20,8 %). U řad veřejnosti byly odpovědi velmi podobné. Celkem 65 respondentů z řad veřejnosti (tj. 39,4 %) odpovědělo, že peníze jsou potřeba na užitečnější věci, ponechají si tedy dosavadní telefon, celkem 53 respondentů odpovědělo, pokud potřebují mobilní telefon, koupí si levnější (tj. 32,1 %) a celkem 39 respondentů odpovědělo, že si třeba počká i tři měsíce, než si našetří na telefon ze svého platu. Respondenti odpovídali v sekci ve vlastní odpovědi, že vše záleží na situaci. Respondenti např. odpovídali, že si pořídí levnější mobil nebo by si tento telefon za tuto částku nikdy nepořídili. Další otázky směřující k této dílčí otázce jsou popsány u hlavní výzkumné otázky výše (RPSN, DPH, aviváž).

Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi věkovými skupinami obou cílových skupin neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi muži a ženami obou cílových skupin neexistují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým zaměstnáním obou cílových skupin existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami

s různým vzděláním obou cílových skupin existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. Můžeme říci, že zaměstnání a vzdělání hrají v úrovni finanční gramotnosti velkou roli.

Druhá dílčí výzkumná otázka zjišťuje: „*Jaká je míra informovanosti o občanských poradnách dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání.*“ Na základě této DVO jsme stanovili čtyři výzkumné hypotézy, kde jsme zjišťovali souvislosti mezi proměnnými. Odpověď na tuto dílčí otázku najdeme v otázce pod č. 5 z řad veřejnosti, kde se ptáme, zda respondenti vědí, zda jsou v jejich obci občanské poradny, a na co se zaměřují. Celkem 65 respondentů z řad veřejností (39,4 %) odpovědělo, že ví, že jsou v jejich obci OP, a ví také, na co se zaměřují. Celkem 41 respondentů (24,8 %) odpovědělo, že neví, zda jsou v jejich obci OP, a ani netuší, na co se zaměřují. Celkem 37 respondentů (22,4 %) odpovědělo, že ví, že jsou v jejich obci OP, ale netuší, na co se zaměřují. Dále 22 respondentů (13,3 %) odpovědělo, že neví, zda jsou v jejich obci OP, ale ví, na co se OP zaměřují.

Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi věkovými skupinami z řad veřejnosti neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi muži a ženami z řad veřejnosti existují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým zaměstnáním z řad veřejnosti neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým vzděláním z řad veřejnosti neexistují rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách. Zde vidíme, že jen na základě pohlaví nám vyšly rozdíly v míře informovanosti o občanských poradnách.

Třetí dílčí otázka zní: „*Jakým způsobem klienti občanských poraden a běžná populace hospodaří s penězi - dle věku, pohlaví, typu zaměstnání a vzdělání?*“ Na základě této DVO jsme zvolili pět výzkumných hypotéz, kde zjišťujeme souvislosti mezi proměnnými. Odpověď na tuto dílčí otázku jsme hledali v otázkách v dotazníku pod č. 13, 15 – 19. Překvapivým zjištěním, které vyplynulo z výzkumného šetření, je to, že větší podíl osob, které si rozpočty sestavují, můžeme sledovat u skupiny respondentů OP. Celkem 37 klientů OP (tj. 38,5 %) odpovědělo, že si sestavují pravidelné příjmy a výdaje, dle toho poznají, zda zůstane nadbytek, nebo nedostatek peněz. Celkem 17 klientů OP (tj. 17,7 %) odpovědělo, že si sestavují pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje, dle toho poznají, zda zůstane nadbytek, nebo nedostatek peněz. Celkem 97 respondentů z řad veřejnosti (tj. 58,8 %) přiznalo, že si nesestavují osobní/rodinný rozpočet oproti klientům OP (tj. 42 odpovědí, 43,8 %). Jen 40 respondentů z řad veřejnosti si sestavuje pravidelné

příjmy a výdaje, dle toho poznají, zda zůstane nadbytek, nebo nedostatek peněz. Pokud klienti odpověděli, že si sestavují osobní/rodinný rozpočet, ptali jsme se jich, jaký typ rozpočtu vedou. Nejčastější typ rozpočtu u obou cílových skupin je měsíční rozpočet. Tento typ rozpočtu sestavuje 47 klientů OP (tj. 49 %) a 60 respondentů z řad veřejnosti (tj. 36,4 %). Druhým nejčastějším typem s velkým odstupem a se stejným počtem u obou skupin je týdenní rozpočet. (tj. 7 odpovědí u klientů OP – 7,3 %; a 7 odpovědí z řad veřejnosti – 4,2 %). Dále měly obě cílové skupiny samy sebe ohodnotit známkou jako ve škole, jak umí hospodařit s penězi. Nejčastější známkou u klientů OP bylo hodnocení 3 (dobře) – (tj. 41 odpovědí, 42,7 %) a známka 2 (chvalitebně) – (tj. 28 odpovědí, 29,2 %). U druhé cílové skupiny jsou tato hodnocení obrácená. Nejčastější známkou z řad veřejnosti bylo hodnocení 2 (chvalitebně) – 74 odpovědí, 44,8 %) a známka 3 (dobře) – (tj. 47 odpovědí, 28,5 %). Můžeme říci, že se lépe hodnotí respondenti z řad veřejnosti než respondenti z poraden. Podíl u klientů z OP je u známky 1 (výborně) podobný jako v případě respondentů z řad veřejnosti (tj. OP 13 odpovědí, 13,5 %; veřejnost 23 odpovědí, 13,9 %). Dále jsme se ptali respondentů, kdo je vedl v dětství k tomu, aby příliš neutráceli za zbytečnosti. Nejčastější odpověď klientů OP je taková, že je vedli rodiče (tj. 58 odpovědí, 60,4 %) anebo je nevedl nikdo (29 odpovědí, 30,2 %). Pouze 6 klientů OP (6,3 %) odpovědělo, že je vedla škola. Nejčastější odpověď u respondentů z řad veřejnosti je taková, že je též vedli rodiče (tj. 127 odpovědí, 77,0 %). Dále 35 respondentů z řad veřejnosti (tj. 21,2 %) odpovědělo, že je vedli prarodiče, 32 odpovědí (tj. 19,4 %), že je nikdo nevedl. Též 6 respondentů z řad veřejnosti odpovědělo, že je vedla škola (tj. 3,6 %). Dále z výzkumného šetření vyplynulo, že 82 klientů OP (85,4 %) potvrdilo, že neměli ve škole předmět, kde se učili hospodařit s penězi. Celkem 141 respondentů z řad veřejnosti potvrdilo, že neměli ve škole předmět, kde se učili hospodařit s penězi. Pokud respondenti (obě cílové skupiny) odpověděli, že měli ve škole předmět, kde je učili k hospodárnosti, jednalo se o předměty ekonomiky, občanské nauky, rodinné výchovy, základy podnikání, účetnictví nebo v matematice. Celkem 2 respondenti z řad veřejnosti odpověděli předmět finanční gramotnost. Dále jsme se ptali respondentů, jestli by se přihlásili do kurzu týkajícího se oblasti FG. Musíme konstatovat, že většina klientů OP, tj. 86 odpovědí (89,4 %) nemá zájem o takový kurz. Podobný výsledek sledujeme i u respondentů z řad veřejnosti. Celkem 151 respondentů z řad veřejnosti (tj. 91,5 %) nemá zájem o kurz finanční gramotnosti. Zajímalo nás, pokud respondenti odpověděli kladně na otázku, zda by se přihlásili do kurzu týkajícího se finanční gramotnosti, jaké

měli pocity z kurzu. Obě cílové skupiny hodnotily kurz, který absolvovali, kladně i záporně. Někteří respondenti tvrdí, že si z kurzu nic neodnesli a nic jim to nepřineslo, jiní tvrdí, že jim to přineslo nové informace, některým to pomohlo nabídnout otázky k zamyšlení a případně dohledání institucí, které mohou člověku v tísní pomoci se líp zorientovat v jeho možnostech. Dále nás zajímalo, jaká by byla pro klienty přijatelná cenová relace, kdyby dostali nabídku absolvovat kurz FG. U obou cílových skupin můžeme zpozorovat podobné výsledky. Z celkového vzorku by polovina respondentů (tj. 50 %, 131 odpovědí) absolvovala kurz pouze v případě, kdyby byl kurz FG zajišťován zdarma, a 59 respondentů (22,7 %) by neabsolvovalo kurz ani zadarmo.

Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi věkovými skupinami u obou cílových skupin neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi muži a ženami obou cílových skupin neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým zaměstnáním obou cílových skupin neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým vzděláním obou cílových skupin neexistují rozdíly v umění hospodařit s penězi. Dále jsme ověřovali hypotézu, která sleduje mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi. Zjistili jsme, že se nám nepodařilo prokázat, že by respondenti z řad veřejnosti a poradny hodnotili různě své umění hospodařit s penězi.

Čtvrtá dílčí otázka: *„Jaká je úroveň finančních rezerv u klientů občanských poraden a běžné populace dle věku, pohlaví a vzdělání?“* Na základě této dílčí výzkumné otázky jsme zvolili čtyři výzkumné hypotézy, kde jsme zjišťovali souvislosti mezi proměnnými. Odpověď na tuto dílčí otázku jsme hledali v otázkách v dotazníku pod č. 14 u obou cílových skupin. Ptali jsme se respondentů, zda mají finanční rezervu. U řad z poraden je tento poměr docela vyvážený. Celkem 52 klientů (54,2 %) nám oznámilo, že nemají finanční rezervu a 44 klientů (45,8 %) tvrdí, že si tvoří finanční rezervu. Drtivá většina respondentů z řad veřejnosti (tj. 128 odpovědí, 77,6 %) odpovědělo, že si tvoří finanční rezervu a zbytek respondentů (tj. 37 odpovědí, 22,4 %) si finanční rezervu netvoří. Dále jsme se ptali jen těch klientů, kteří si tvoří finanční rezervu. Zajímalo nás, na jak dlouhou dobu by byli schopni pokrýt své životní náklady a jakým způsobem odkládají část svých příjmů do finanční rezervy. Nejčastější odpověď klientů OP byla maximálně 2 – 3 měsíce (tj. 26 odpovědí, 26,7 %), stejný počet respondentů (15 osob, 15,6 %) uvedl, že maximálně 1 měsíc nebo maximálně 3 – 4 měsíce. Celkem 9 klientů OP (tj. 8,9%) uvedlo, že nejsou

schopni pokrýt své životní náklady ani na jeden měsíc. Nejčastější odpověď z řad veřejnosti je též 2 – 3 měsíce (tj. 45 odpovědí, 27,3 %) anebo maximálně 1 měsíc (tj. 24 odpovědí, 14,8 %). Dále s mírným rozdílem u respondentů z řad veřejnosti jsou schopni pokrýt své životní náklady maximálně na 3 – 4 měsíce (tj. 19 odpovědí, 11,7 %) a maximálně 4 – 5 měsíce (tj. 18 odpovědí, 10,9 %). Překvapivě velký rozdíl respondentů uvedl, že jim finanční rezerva stačí na více než dva roky. Celkem 21 respondentů z řad veřejnosti (tj. 12,5 %) odpovědělo i více než dva roky, z řad poraden takto odpovědělo 13 klientů OP (tj. 13,3 %). Dále jsme výzkumným šetřením zjistili, že si klienti OP ukládají část svých příjmů nejčastěji na běžný účet (tj. 19 klientů, 19,8 %). Dále na spořicí účet (tj. 12 klientů, 12,5 %) nebo na penzijní připojištění (tj. 11 klientů, 11,5 %). Celkem 9 klientů se nám svěřilo, že si finanční prostředky ukládají pouze u sebe doma. S podobnými výsledky se setkáváme i u respondentů z řad veřejnosti. Nejčastější odpověď u respondentů z řad veřejnosti na otázku, jakým způsobem odkládají část svých příjmů do finanční rezervy, je běžný účet (tj. 66 odpovědí, 40,0 %), spořicí účet (tj. 64 odpovědí, 38 %) a penzijní připojištění (tj. 33 odpovědí, 20,0 %). Dále se stejným počtem, tj. 28 respondentů z řad veřejnosti (17,0 %) přiznává, že si peníze odkládají na stavební účet nebo si je schovávají doma v úschovně. Značný rozdíl můžeme zpozorovat v případě ukládání peněz na životní pojištění. Celkem 22 respondentů z řad veřejnosti (tj. 13,3 %) si odkládá peníze na životní pojištění, kdežto u klientů OP pouze jeden respondent (tj. 1,0 %).

Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami z různých věkových kategorií obou cílových skupin existují rozdíly v tvorbě rezerv. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi muži a ženami obou cílových skupin neexistují rozdíly v tvorbě rezerv. Výzkumná hypotéza ověřila, že mezi osobami s různým vzděláním existují rozdíly v tvorbě rezerv. Dále jsme ověřovali výzkumnou hypotézu, která sleduje mezi klienty občanských poraden a běžnou populací rozdíly v tvorbě finančních rezerv. Tato hypotéza nám prokázala statisticky významné rozdíly v tvorbě finanční rezervy mezi klienty občanských poraden a běžnou populací. Můžeme zpozorovat, že věk a vzdělání mají vliv na tvorbu finančních rezerv.

6 SHRUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)

V praktické části jsme věnovali pozornost tématu finanční gramotnosti, která činí dle OECD a jiných orgánů značné problémy nejen v naší zemi, čili v České republice, ale v celém světě. Finanční gramotnost jsme porovnávali mezi klienty občanských poraden České republiky, kteří přicházejí do poradny s finanční problematikou, a skupinou běžné populace, která doposud nenavštívila občanskou poradnu. Celkem jsme získali 261 vyplněných dotazníků, přičemž z celkového počtu bylo 165 respondentů z řad veřejnosti a 96 respondentů byli klienti občanské poradny.

Hlavním cílem výzkumu v praktické části bylo zjistit finanční gramotnost klientů občanských poraden a porovnat ji s finanční gramotností běžné populace. Výzkumnou hypotézou jsme prokázali, že mezi respondenty z řad veřejnosti a z poraden existují rozdíly ve znalostech z oblasti finanční gramotnosti. Už na znalostní otázce, kde jsme se ptali, kolik je v současné době základní sazba DPH v České republice, jsou patrné menší rozdíly mezi cílovými skupinami. Z pohledu veřejnosti nejvíce respondentů zvolilo správnou odpověď (tj. 124 odpovědí, 75,2 %). Z pohledu klientů OP zvolilo správnou odpověď celkem 59 respondentů (61,5 %) a celkem 20 respondentů z poraden (20,8 %) netuší, kolik je v současné době základní sazba DPH. Když jsme se ptali respondentů, na co je dobré si půjčit, obě cílové skupiny se shodly na tom, že je rozumné si půjčit na dům (veřejnost 140 odpovědí, 84,8 %; klienti OP 75 odpovědí, 78,1 %). Značný rozdíl vidíme u půjčení peněz na elektroniku, kde respondenti z poraden mají větší podíl kladných odpovědí, než je tomu v případě veřejnosti (klienti OP 22 odpovědí, 22,9 %; veřejnost 8 odpovědí, 7,5 %).

Můžeme upozorovat, že pojmy z oblasti finanční gramotnosti (v našem případě RPSN, DPH) jsou pro obě skupiny neznámými pojmy nebo spíše neví, co znamenají, nebo neví její sazbu. V porovnání s veřejností a běžnou populací nalezneme patrné rozdíly, které potvrdila výzkumný hypotéza. Když jsme se ptali respondentů, která aviváž je levnější – „Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž ale 1,5 litru stojí 115 Kč.“, můžeme mezi cílovými skupinami vidět též menší rozdíly. Celkem 146 respondentů (88,5 %) z řad veřejnosti uvedlo správnou odpověď a z poraden odpovědělo správně 65 respondentů (67,7 %).

Na základě výzkumné hypotézy, kde jsme sledovali rozdíly v tvorbě finančních rezerv mezi klienty občanských poraden a běžnou populací, jsme našli rozdíly. Celkem 52 klientů

OP (54,2 %) přiznalo, že si finanční rezervu nedělají, a zbytek klientů, což je 44 klientů (45,5 %) si finanční rezervu tvoří. Z pohledu řad veřejnosti jsou odpovědi opačné. Celkem 128 respondentů (77,6 %) z řad veřejnosti si finanční rezervu tvoří a zbytek populace, což je 37 respondentů (22,4 %) si finanční rezervu netvoří.

Dalším zajímavým zjištěním je, že klienti z OP mají větší podíl osob, které si rozpočty sestavují, než je tomu v případě veřejnosti (54 respondentů – klientů, 56,2 % versus 68 respondentů, 41,2 %).

V případě další výzkumné hypotézy, kde jsme sledovali rozdíly v hodnocení umění hospodaření s penězi mezi respondenty z řad veřejnosti a klienty z poradny, jsme neprokázali rozdíly v hospodaření s penězi. Z výzkumného šetření jsme zjistili, že se lépe hodnotí respondenti z řad veřejnosti než respondenti z řad poraden. Celkem 23 respondentů z řad veřejnosti (19,3 %) si myslí, že hospodaří s penězi na výbornou (známka 1), celkem 74 respondentů (44,8 %) si myslí, že hospodaří s penězi chvalitebně (známka 2) a celkem 47 respondentů (28,5 %) si myslí, že hospodaří s penězi dobře (známka 3). U skupiny z řad poraden si celkem 13 klientů (13,5 %) myslí, že hospodaří s penězi na výbornou, celkem 28 klientů (29,2 %) si myslí, že hospodaří s penězi chvalitebně, celkem 41 klientů (42,7 %) si myslí, že hospodaří s penězi dobře.

Dále respondenti OP spíše nebo naprosto nesouhlasí (tj. 73 klientů, 76,1 %) s tím, že by si půjčili od kohokoliv, celkem 58 klientů (60,5 %) spíše nebo naprosto nesouhlasí s půjčkou od nebankovních institucí. Spíše či naprosto klienti OP preferují navštívit občanské poradny (tj. 66 klientů, 68,8 %), půjčit si od rodinného příslušníka (tj. 65 klientů, 67,7 %) nebo požádat o pomoc stát (tj. 54 klientů, 56,3 %). Naproti tomu respondenti z řad veřejnosti spíše nebo naprosto nesouhlasí také s tím, že by si půjčili od nebankovní instituce (tj. 152 odpovědí, 92,1 %) a rovněž by si nepůjčili od kohokoliv (tj. 148 odpovědí, 89,7 %). Jako u druhé cílové skupiny, též respondenti z řad veřejnosti spíše nebo naprosto souhlasí, že by si půjčili od rodinného příslušníka (tj. 143 odpovědí, 86,7 %), požádali o pomoc stát (120 odpovědí, 72,7 %), ale navštívit OP odpovědělo jen 68 občanů (tj. 41,3 %). Obě cílové skupiny se shodují na tom, že by nevyužívaly debetní kartu, se kterou mohou čerpat do mínusu (tj. OP 46 klientů, 46,9 %; veřejnost 119 odpovědí, 72,1 %).

7 DISKUZE

Opletalová (2014, s. 9) zmiňuje, že nejen Česká republika, ale i ostatní země trpí nedostatečnou úrovní finanční gramotnosti. Náš výzkum byl zaměřený na občany ČR, kde jsme měřili úroveň finanční gramotnosti mezi klienty občanských poraden přicházejícími s finanční problematikou a běžnou veřejností, která doposud OP nenavštívila. Z výzkumného šetření vyplynulo, že mezi cílovými skupinami existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. I přesto, že skupina z řad veřejnosti je na úrovni finanční gramotnosti o něco lépe než druhá skupina, přesto je úroveň finanční gramotnosti dost slabá.

Než byla dokončena celková koncepce dokumentu Národní strategie Finančního vzdělávání, Ministerstvo financí provedlo šetření, zda dospělá populace má potřebu se vzdělávat v oblasti osobních financí a zda zařadit tuto oblast do povinné školní výuky (Hradil, 2011, s. 29). Ministerstvo financí zajímalo, jak se občané hodnotí známkou (stupnice 1 – 5 s možností volby odpovědi „nevím“) z hlediska znalostí finanční gramotnosti, a to dle definice NSFV, kterou máme uvedenou v teoretické části DP na straně 48 nebo v dokumentu NSFV na straně 11. Z výzkumu vyplynulo, že se nejvíce občané ČR ohodnotili známkou 3 a toto sebehodnocení závisí především na dosaženém stupni vzdělání, tedy lépe se hodnotí lidé s vysokoškolským vzděláním, s vyššími příjmy domácností nebo soukromí podnikatelé. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 7) Z našeho výzkumu DP vyšlo, že z celkového vzorku (tj. 261 respondentů) se ohledně hospodaření s penězi více hodnotí známkou 2 (tj. 102 respondentů, 39,1 %) a známkou 3 (88 respondentů, 33,7 %). Nejčastější odpověď klientů OP byla známka 3 (41 odpovědí, 42,7 %) a nejčastější odpověď běžné populace byla známka 2 (74 odpovědí, 44,8 %). Zatímco u výzkumu, který provádělo MF, vyšlo, že se lépe hodnotí lidé s vysokoškolským vzděláním, my nejsme zcela schopni tyto výsledky potvrdit. Z celkového vzorku (tj. 261 respondentů) nám vyšlo, že se nejlépe hodnotí respondenti, které mají střední vzdělání s maturitou (\bar{X} 2,3). Respondenti s vysokoškolským vzděláním se hodnotí v \bar{X} 2,5, což můžeme z tabulky vypočítat, že vysokoškolské vzdělání se umístilo na třetím místě. Nejhůře se hodnotí respondenti se středním odborným vzděláním (\bar{X} 2,9). (Viz. tabulka níže).

Tabulka 39: Hodnocení finanční gramotnosti

Nejvyšší vzdělání	Hodnocení finanční gramotnosti					Celkový součet	Průměrné hodnocení
	1 (výborně)	2 (chvalitebně)	3 (dobře)	4 (špatně)	5 (velmi špatně)		
Základní (bez vyučení)	5	8	11	3	0	27	2,4
Střední odborné učiliště	5	12	22	11	2	52	2,9
Střední s maturitou	13	41	27	4	2	87	2,3
Vyšší odborné (Dis.)	2	6	5	1	0	14	2,4
Vysokoškolské (Bc, Mgr....)	11	35	23	10	2	81	2,5
Celkový součet	36	102	88	29	20	261	

Zdroj: (Vlastní šetření, 2017 – 2018)

Náš výzkum ukázal, že respondenti s vysokoškolským vzděláním jsou umístěny na prvním místě v tvorbě finančních rezerv. Rezervu si tvoří v této skupině 71 respondentů, tj. 41 % respondentů. Druhou nejčastější skupinou jsou respondenti se střední maturitou (tj. 63 respondentů, 37%). Zatímco ve skupině respondentů se středním odborným vzděláním si rezervu tvoří 18 respondentů, tj. pouze 10 % respondentů.

Dále z výzkumného šetření MF vyplývá, že pouze 1/4 domácností sestavuje pravidelně svůj osobní/rodinný rozpočet, další 2/5 toto činí v případě plánování větších výdajů. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 8) Z našeho výzkumu DP vyplývá, že z celkového vzorku (tj. 261 respondentů) si více než 1/2 nesestavuje osobní/rodinný rozpočet (tj. 139 odpovědí, 53,3 %).

Správně by se měl rozpočet sestavovat pouze s položkami pravidelných příjmů a výdajů (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 18). Tento správný rozpočet dle literatury si sestavuje z celkového vzorku (tj. 261 respondentů) 77 respondentů (tj. 29,5 %). Zbytek 45 respondentů (tj. 17,2 %) zahrnuje do rozpočtu i nepravidelné příjmy a výdaje. Zajímavým zjištěním je, že rozpočty si sestavují více klienti OP než druhá cílová skupina – veřejnost. Díky autorům, kteří se zabývají FG, můžeme najít několik podob vedení rodinného rozpočtu a je jen na nás, která podoba bude pro nás přijatelná a jasná. Např. v díle od Lenky Petýrkové a Pavlínky Chmelařové s názvem „Základy finanční gramotnosti,“ můžeme najít několik ukázek, jak sestavit osobní/rodinný rozpočet.

Z výzkumu, který provádělo MF, vyplynulo, že 81 % respondentů se shodlo na tom, že v průběhu školní docházky nezískali znalosti pro orientaci v oblasti financí a bank. Celkem 93 % respondentů souhlasí s tím, aby střední škola objasňovala pojmy z oblasti finančního světa, a necelá polovina souhlasí s tím, aby tuto problematiku objasňovala již základní škola. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 7) My jsme se ptali respondentů, kdo je vedl v dětství k tomu, aby příliš neutráceli za zbytečnosti - peníze si ukládali nebo investovali. Z celkového vzorku (tj. 261 odpovědí) odpovědělo pouze 6 respondentů, že je vedla škola (4,6 %). Dá se říci, že škola dříve nevedla děti k finanční gramotnosti. Dvořáková (2011, s. 12) konstatuje, že spotřebitelé mají nízkou úroveň znalostí ze světa financí, protože na základních a středních školách není nebo chybí finanční vzdělávání. Opletalová (2014, 11 – 42) zmiňuje, že od roku 2007 je finanční gramotnost povinnou součástí vzdělávacího procesu a od 1. září 2013 je výuka finanční gramotnosti povinná již na základních školách.

Ptali jsme se respondentů, jestli měli ve škole předmět, kde je učili hospodařit s penězi. Celkem 223 respondentů (tj. 85,4 %) přiznalo, a to z celkového vzorku (tj. 261 odpovědí), že neměli takový předmět ve škole. Pokud takový předmět měli, jednalo se o předměty ekonomiky, občanské nauky, rodinné výchovy, základy podnikání, účetnictví nebo matematiky, kde byly zahrnuty prvky finanční gramotnosti. Celkem 2 respondentky z řad veřejnosti odpověděly, že měly předmět finanční gramotnost. Jednalo se o studentky, kterým dosud nebylo 20 let, tudíž zřejmě absolvovaly ve škole povinně předmět finanční gramotnost. Hradil (2011, s. 28) zmiňuje, že již v dřívějších školních osnovách můžeme najít dílčí oblasti FG – např. úrokový počet v matematice nebo základní informace o financích, které byly zahrnuty do předmětu základních škol. I zde můžeme nacházet rozdíly, kde finanční vzdělávání v rámci předmětů (např. podniková ekonomika, bankovníctví, pojišťovnictví.) bylo na středních školách s ekonomickým zaměřením silně zastoupeno, na jiných typech škol téma finanční trh chybí.

Z výzkumného šetření MF dále vyplývá, že většina populace preferuje pasivní formu případného dalšího vzdělávání. Celkem 3/4 respondentů má zájem o čtení letáků, brožur, článků na internetu, 2/3 respondentů by četla odborné přílohy v tisku nebo sledovala specializované pořady v TV. Specializované kurzy či semináře by přivítala 1/3 dotázaných. Zájem účastnit se organizovaného finančního vzdělávání má 3/4 dospělé populace, a to v případě, že by bylo zcela zdarma a bez propagace konkrétního poskytovatele. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 7 - 8) Celkem 235 respondentů (tj. 90 %)

z celkového vzorku (tj. 261 odpovědí) tvrdí, že se nepřihlásili do kurzu týkajícího se oblasti finanční gramotnosti, celá polovina, která by chtěla absolvovat kurz FG (131 odpovědí), by tento kurz absolvovala pouze zdarma. Respondenti z našeho výzkumu, kteří kurz navštívili, tvrdí, že si z kurzu nic neodnesli a nic jim to nepřineslo, jiní tvrdí, že jim to přineslo nové informace a některým to pomohlo nabídnout otázky k zamyšlení a případně dohledání institucí, které mohou člověku v tísní pomoci se v jeho možnostech lépe zorientovat. Otázka zní, proč jsou rozdílné pocity z kurzu. Může to být tím, že vyučující nebyl na kurz připravený, tudíž měl jen teoretické, ale ne praktické zkušenosti, popř. neměl připravené různé praktické metody. Nemusí vše záviset jen na přednášejícím, ale i na účastníkovi kurzu. Ten mohl být např. donucený na takový kurz přijít nebo nebere finanční gramotnost zcela vážně z důvodu, že ho zatím živí rodiče a nemusí se o víc starat.

V závěru dotazníku jsme nechali prostor respondentům na jejich vyjádření, jak se dostali do finanční situace, jak danou situaci vyřešili nebo kdo jim pomohl v tíživé situaci problém vyřešit. Tato položka nebyla povinná, jedná se dobrovolnou část. Tyto závěry zde prodiskutujeme, nezvolili jsme žádnou metodu na vyhodnocování, jelikož by se to obtížně zpracovávalo.

Příběh od klienta OP: „Dostudovala jsem, pracovala nějakou dobu a pak jsem založila rodinu a chtěla jsem rodinu zabezpečit tak jsem si vzala hypotéku před mateřskou dovolenou, ale pak byla mateřská nízká a přítel přišel o práci, novou práci našel pak za půl roku a já jsem to všechno sama nezvládla utáhnout a vzala další půjčky a tím pádem jsem se zadlužila.“

Příběh od klienta OP: „Do finanční situace jsem se dostala v manželství a po rozvodu mě v tom manžel nechal samotnou. Děkuji moc občanské poradně, která mi velice pomohla.“

Příběh od klienta OP: „Dluhy vznikly z podnikání. Pak jsem si na to vzala několik dalších půjček. Nyní podám návrh na povolení oddlužení, protože už nejsem schopna jinak situaci řešit.“

Příběh od klienta OP: „Otec mi dlužil na výživném. Když jsem to vymohla, půjčila jsem 10.000Kč z těch peněz babičce – bez smlouvy. Ta to pak popřela a nikdy mi nic nevrátila. Teď má Alzheimer a uznání dluhu nepodepíše. Brala jsem si nebankovní půjčky – Essox, Via sms (rychlá sms půjčka). Jdou po mě vymáhací inspektoři. Mám 2 exekuce. ÚP mě poslal na Den bez dluhů Kruk a tam jsem se objednala do občanské poradny.“

Příběh od klienta OP: „Do fin. tísně jsem se dostal postupně díky mikropůjčkám, později jich bylo již několik, že jsem se dostal do dluhové pasti a výše úvěru byla nad můj příjem. Začal jsem problém řešit, zašel jsem do občanské poradny, zvažuji možnost insolvence a začít znovu.“

Příběh od klienta OP: „Zapůjčil jsem peníze a k vyřešení návratnosti jsem se obrátil na občanskou poradnu.“

Příběh z řad veřejnosti: „Dostala jsem se do finanční krize pomocí mého bývalého přítele. Mám 2 děti (15 a 10 let). Výživné nedostávám, takže se stane, že musím ač nerada požádat o pomoc své rodiče. Nyní budu žádat informace a případnou pomoc v právní poradně. Pěkný den přeji Petra.“

Příběh z řad veřejnosti: „Jednou jsem neměla peníze na kolej včas. Na mé debetní kartě jsem šla asi 2000,- do minusu. Jakmile mi přišly peníze z brigády, dostala jsem se do plusu a další měsíc jsem musela hodně seřít, protože mi 2000,- prakticky chyběly. Ale zvládla jsem to. Šla jsem jednou darovat plasmu, za kterou je 500,-. A měsíc jsem se o 1500,- uskromnila.“

Příběh z řad veřejnosti: „Kdysi jsem zůstala s dítětem sama, práci jsem měla, ale ne moc dobře placenou. Zato nebyla přehnaně náročná časově. Rozhodla jsem se raději se uskromnit a mít přehled o synovi a čas pro něho, než za každou cenu získat víc financí, ale ztratit čas a přehled o synovi (být stále v práci). Šlo to zvládnout díky serióznosti synova otce, který se podílel kromě výživného i na nákladech na hory, školy v přírodě, přispěl občas formou daru k narozeninám nebo Vánoce na dražší elektroniku pro syna apod. Jinak, samotné standardní náklady na živobytí jsem zvládala, ikdyž někdy "jen tak tak" V horší situaci jsem se ještě noucitla, bohudík.“

Příběh z řad veřejnosti: „Ztráta zaměstnání mého bez nároku na podporu i manželova, dlouhodobá nezaměstnanost a tím nemožnost splácet hypotéku na dům. Snížili jsme náklady na minimum jen na základní potraviny, přestali jsme topit plynem a finančně vypomohla rodina.“

Příběh z řad veřejnosti: „V tíživé finanční situaci jsem doposud nebyla, je však pro mne velmi obtížné naučit se hospodařit s penězi a šetřit. I přesto, že mi rodiče nikdy nedali nic zadarmo (peníze odměnou za úklid doma, výpomoc, nebo k narozeninám či za vysvědčení) a v mládí jsem si na vše musela našetřit a pak až jsem od nich dostala za odměnu malou částku navíc, žiji od té doby "na vysoké noze". Ocenila bych tedy již v brzkém věku vyšší

informovanost o výšší měsíčních nákladů na život, o tom, jak si evidovat své útraty, jak je umět zredukovat a jakým způsobem si lze spořit. Jediný kdo mi kdy informace o spoření předal byla banka, od které tyto informace nepovažuji za 100% relevantní, protože jejím cílem je prodat produkt. Určitě souhlasím s tím, že školství by se této problematice mělo věnovat mnohem více.“

Příběh z řad veřejnosti: *„Pokud si každý rozmyslí, na co má peníze a na co ne, tak si myslím, že by neměl mít problémy, samozřejmě záleží na tom, jestli pracuje a na podobných věcech. Určitě mi přijde jako nesmysl půjčovat si peníze jen kvůli tomu, že chci nový Iphone. každý by si měl koupit to, na co má finance.“*

Příběh z řad veřejnosti: *„Z blbosti jsme se v manželství dostali do fin. krize. Půjčili jsme si na nové auto. Věřila jsem ex vše co řekl, ale skutek utek a byly dluhy. Veškerou spotřebu jsem pak omezila na minimum a po zaplacení dluhu jsem se rychle rozvedla, už žádnému jsem neuvěřila a žiji sama se synem. Jemu vysvětluji, jak pracovat s penězi.“*

Příběh z řad veřejnosti: *„Stačí mít hlavu trochu "odzandanou", umět trochu počítat a mít nějaké správné priority, pak není třeba navštěvovat kurzy apod. V tíživé situaci Vám sebelepší kurz nepomůže. Jsou věci, na které se da ušetřit a jsou potřebné, pak jsou věci, na které se da ušetřit a jsou nepotřebné, na další neušetříme, ale jsou potřebné, tehdy si bereme půjčku či hypotéku a pak jsou ty, na které neušetříme, ale ani je nepotřebujeme a vzít si půjčku by bylo čiré bláznovství. Horší jsou "stavy" kde je člověk na hranici finanční udržitelnosti a často nemá ani na základní věci, natož brát si půjčku, ovšem tu si často vezme a pak je stáhnut do viru dluhu a bezmoci a to bysme měli řešit prvořadě, co s tím.“*

Příběh z řad veřejnosti: *„Do krizové finanční situace jsem se dostala pote, co rodiče ztratili práci a už si nemohli dovolit mě živit. Studuji v zahraničí, naštěstí mi pomohl zahraniční stát. Jinak bych mé studium musela ukončit. Popřípadě ho odložit. Nyní dostávám příspěvky na studium od státu (Rakouska) a pracuji. Mé studium se tím sice prodloužilo, ale zato dal studuji a dělám, co mě baví.“*

Příběh z řad veřejnosti: *„Snažím se do krizové finanční situace nedostat. Nepočítám v to cash flow, kdy mi sice začátkem měsíce při mimořádných výdajích chybí občas pár tisíc na účtu, ale to řeším kreditní kartou, protože jsem si jistá, že za dva tři dny půjčku snadno splatím z výplaty. Proto si zatím nesestavuji finanční osobní plán. V případě, že bych o zaměstnání přišla, omezila bych výdaje, zejména ty zbytné typu kultura, koníčky, dovolená*

a začala bych si sestavovat osobní rozpočet, abych si byla jistá, že s penězi vyjdu. Rezervu sice mám, ale zejména na penzijním připojištění a stavebním spoření, což nejde využít okamžitě v případě potřeby, na spořicímu účtu moc peněz nemám, v případě nouzového režimu by mi snad na 4 měsíce stačily. Půjčky uznávám jen na bydlení nebo na nákup auta, nechápu lidi, kteří si půjčují na dárky nebo na dovolenou. Byla jsme vychována v tom, že na co si neušetřím, bez toho se prostě obejdu.“

Příběh z řad veřejnosti: „*Jakoukoli negativní životní situaci zpravidla nejlépe pomůže vyřešit ruka končící na Vašem rameni.*“

Jak vidíme, někteří respondenti z řad veřejnosti se nezaměřovali a nepopisovali svůj osobní příběh, ale popisovali svůj názor, což nevadí, jelikož také cizí názory jsou pro nás cenné, a proto jsme je do této kapitoly vložili.

Můžeme vyvodit ze závěrů, že nejčastějšími příčinami, jak se lidé dostali do finanční situace, jsou dluhy z podnikání, rozvod manželů nebo rozchod s přítelem (výživné), ztráta zaměstnání, mikropůjčky, zapůjčování peněz nebo půjčky na nepotřebné věci.

Doporučovali bychom, aby lidé nebyli závislí na tom, že v každém měsíci budou dostávat stejný příjem (např. plat ze zaměstnání, kde nemusíme dostat výplatu vůbec, nebo ji dostaneme se zpožděním). Stejně je to i v případě mateřské a rodičovské dovolené, kde rozhoduje denní vyměřovací základ osoby. Pokud matka netuší, kolik bude činit její mateřská nebo rodičovská dovolená, může se zeptat na Okresní správě sociálního zabezpečení (mateřská) nebo odboru sociální podpory zřízeném při úřadu práce (rodičovská), kde by se měla dozvědět veškeré potřebné informace. Matka by si měla být vědoma toho, kolik bude dostávat v období rodičovské dovolené, být si vědoma, že se jí částka může snížit - na základě toho si pak přizpůsobit jiný příjem. Např. Smrčka (2010, s. 94 - 95) představuje fatální a naivní chyby u sestavování rodinného rozpočtu, kdy lidé mají takový předpoklad, že příjmy budou vypláceny co nejdříve, neuvědomují si však, že se může výplata zpozdít. (Viz str. 71 teoretické části).

Dále bychom doporučovali, pokud chceme půjčit peníze někomu cizímu, bohužel v dnešním světě i blízkému člověku, je lepší sepsat směnku, dlužný úpis nebo smlouvu o půjčce. Na základě toho, že budeme mít vše písemně doloženo, že jsme půjčili někomu peníze, můžeme se pak bránit u soudu, kde dokážeme svou pravdu, a protistrana nic nezmůže. Bylo by dobré se také podívat do Občanského průkazu osoby, které chceme půjčit peníze, jestli není omezená ve svéprávnosti týkající se financí. Naproti tomu, pokud

my si chceme vzít od někoho úvěr či půjčku, měli bychom si smlouvu pořádně pročíst. Kociánová (2012, s. 101) doporučuje, aby lidi četli pozorně úvěrovou smlouvu a nenechali se nutit k jejímu podepsání.

Jedna respondentka popsala svůj názor, že by ocenila již v brzkém věku vyšší informovanost o výši měsíčních nákladů na život, o tom, jak si evidovat své útraty, jak je umět zredukovat a jakým způsobem si lze spořit. Otázkou je, v jak brzkém věku. Střelcová (2013, s. 70) doporučuje již od raného věku, kde navrhuje pořízení první peněženky včetně kapesného. S názory určitě souhlasíme.

Souhlasíme s respondentkou, že by rodiče neměli dávat svým dětem nic zadarmo a peníze dostat jako odměnu za úklid doma, výpomoc nebo k významným událostem. My jsme byli také tak vychováni a peněz si ceníme. Pokud dítě bude dostávat peníze bez zásluhy, dle našeho názoru si dítě nebude ve vyšším věku peněz vážit a bude si myslet, že peníze padají z nebe. Také nás irituje to, že někteří lidé nosí, zejména bankovky, po kapsách. Myslíme si, že tito lidé nemají dostatečnou úroveň finanční gramotnosti, protože nebyli k tomu tak vychováni. Rodiče nebo škola by měli vychovávat děti k tomu, aby si nejenom vážily peněz, ale také, aby udržovaly jejich kvalitu, tzn., nekrčily peníze a pěkně si bankovky srovnaly v peněženice. Myslíme si, že největší vliv mají rodiče, protože rodiče jsou našimi vzory. I v našem výzkumu DP vyšlo, že rodiče vedli respondenty k tomu, aby neutráceli za zbytečnosti a šetřili (tj. z celkového vzorku 261 odpovědí uvedlo 185 respondentů možnost rodič).

Respondentka uvádí, že ji informace o spoření předala pouze banka, ale tyto informace nepovažuje za 100% relevantní, jelikož jejím cílem je prodat produkt. Také souhlasíme s tímto názorem, ale je pravda, že vše je jen o člověku, tedy jaký je cíl toho poradce. Pokud nás zajímá nějaký finanční produkt, je vhodné si vyhledat instituci, která jej nabízí, a také si vyhledat k tomu další informace. Nemusíme mít obavy kontaktovat několik poradců z různých institucí nabízejících finanční produkty, protože pak můžeme porovnávat a rozhodovat se, který produkt a instituce bude pro nás výnosná. Bylo by vhodné toto prodiskutovat s nějakým člověkem, který má s danou institucí či produktem zkušenosti. Můžeme nahlédnout i na internet na různé recenze, ale myslíme si, že tato možnost také není příliš relevantní, jelikož kladnou recenzi mohou napsat samy instituce. Ningerová (2011, s. 19) popisuje, že v zemích OECD roste počet spotřebitelů, kteří se stávají aktivními účastníky finančního trhu. I lidé se základní finanční gramotností mohou mít

problémy v orientaci ohledně nabídek finančních produktů, protože současné nabídky jsou čím dál tím složitější.

Respondentka souhlasí s tím, že by se školství mělo věnovat této problematice mnohem více. Někteří autoři popisují, že na školách chybí finanční vzdělání, ale v současnosti se finanční gramotnost dostala již do podvědomí i na základních školách. V dokumentu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách najdeme standardy finanční gramotnosti a podle těchto standardů se vyučuje na základních a středních školách. Myslíme si, jak jsme uvedli výše, že by se finanční gramotnost měla dostat do podvědomí už od raného dětství, kde je vedou rodiče a potom na to by měla navazovat základní a střední škola. Tuto konstrukci můžou porušit rodiče, kteří nemají dostatečnou úroveň finanční gramotnosti, tzn., když selžou rodiče, musí nastoupit škola. Smrčka (2010, s. 8) jednoznačně dokázal, že podmínkou vzniku bohatství není vzdělání a určil, že ekonomické vzdělání je částečně užitečné pro správná rozhodnutí a i lidé prakticky nevzdělaní nebo málo vzdělaní dosahují úspěchů při vydělávání peněz. I Kolmanová (2005, s.33 – 36) tvrdí, že akademické vzdělání nezajistí lidem finanční úspěch a vzdělávat bychom se měly celý život.

Další respondentka říká, že v tíživé situaci nám sebelepší kurz nepomůže. Náš názor je takový, že kurz nám jistě nepomůže v tíživé situaci, ale pomůže nám objasnit pojmy v oblasti finanční gramotnosti. Pokud je školitel prakticky vzdělaný, poskytne nám rady, jak si sestavovat rozpočet, proč vlastně vytvářet finanční plán, jaké jsou v současnosti finanční produkty nebo jak nejvýhodněji investovat a další. Kurz nám nepomůže odstranit tíživou situaci, tu může odstranit pouze ten, kdo se do té situace dostal. Dle našeho názoru je kurz spíše vhodný pro lidi, kteří neměli ve škole předmět finanční gramotnost, tedy byli o tento předmět ochuzeni, nebyli vychováni k finanční gramotnosti svými rodiči, nebo pro lidi, kteří potřebují oživit finanční gramotnost a získat nové informace. Souhlasíme také s respondenty, že není dobré si půjčovat na věci, které nepotřebujeme a na které nemáme finance. Pokud máme tedy stabilní a dobře placenou práci a máme dostatečnou rezervu, můžeme si vzít hypotéku na dům, která je v současné době běžná, ale člověk musí na ni dosáhnout a mít tedy jistotu, že když se něco stane (např. ztráta zaměstnání), že může dlouhodobě čerpat z finanční rezervy. Také je tu možnost koupě auta na leasing, ale i zde musí být podmínka stabilního příjmu a dlouhodobá finanční rezerva. Můžeme využít i volbu spotřebitelského úvěru, ale vždy na věci, které jsou nutné.

Další respondent také uvedl, že jakoukoli negativní životní situaci zpravidla nejlépe pomůže vyřešit ruka končící na našem rameni. Tuto větu chápeme tak, že si musíme pomoci pouze sami – ta ruka končící na našem rameni je naše ruka. Někdy se ocitáme v takové situaci, že bychom potřebovali i tu cizí ruku, která skončí na našem rameni - podpora.

V současné době je FG chápána jako základ prevence proti předlužení a tedy i sociálnímu vyloučení (Balabán, 2011, s. 15). Finanční vzdělávání je jedním z nástrojů prevence předlužení a zvyšování úrovně FG (Opletalová, 2014, s.5). Sýrový (2014, s. 17) zmiňuje, že finanční plán nám pomůže před dluhovou pastí.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Z výzkumného šetření vyplynulo, že mezi cílovými skupinami (OP a veřejnost) existují rozdíly v úrovni finanční gramotnosti. I přesto, že skupina z řad veřejnosti je na úrovni finanční gramotnosti o něco lépe než druhá skupina, přesto je úroveň finanční gramotnosti dost slabá.

Finanční gramotnost je důležitá pro každého jedince, protože pokud bychom neměli dostatečnou úroveň finanční gramotnosti, nevěděli bychom, co je finanční plán, neuměli bychom sestavovat finanční rozpočet, neuměli bychom vhodně investovat, nevěděli bychom, že nejméně 10 % z části vydělaných peněz by mělo jít na spoření, neznali bychom finanční produkty, které trh nabízí, nenašetřili si do finanční rezervy, neuměli si spočítat výhodnost úvěru, nedokázali si vyhledat kvalitního finančního poradce, který nebude myslet jen na svoji provizi z uzavřené smlouvy, neznali bychom postup reklamace, neznali bychom základní pojmy z oblasti finanční gramotnosti (pohotovostní rezerva, cashflow, aktiva x pasiva, krysí závod, konsolidace, bonita, RPSN...) apod.

Pokud se chce jedinec věnovat finanční gramotnosti, může se přihlásit do odborného kurzu, kde se dozví veškeré informace, o kterých ještě neslyšel, nebo si informace oživí. Pokud se jedinec nechce přihlašovat do takového kurzu, můžeme doporučit odbornou literaturu. Jedinec by si měl nejdříve ujasnit, v jaké problematice by chtěl vyniknout, pokud jsou však jeho znalosti finanční gramotnosti tristní, měl by si přečíst více literárních děl. Např. doporučujeme od Zuzany Dvořákové, Luboše Smrčky a kol. dílo „Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD.“ Učebnice je určena jak studentům středních škol, tak i budoucím pedagogům na středních školách. Tato učebnice obsahuje ucelený text o problematice osobních a rodinných financí, věnuje se oblastem finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání, hospodaření domácností, finančním produktům nebo ochraně spotřebitele. V učebnici je přiložené CD, které obsahuje tři soubory, a to vybrané výukové metody finančního vzdělávání, sbírku příkladů a vybrané webové stránky zaměřené na finanční gramotnost a finanční vzdělávání. V této publikaci najdeme veškeré informace týkající se oblasti finanční gramotnosti. Dále můžeme doporučit další díla, které máme obsažené v diplomové práci. Např. dílo od Doubkové Anny a Karla Tomka s názvem „Finanční gramotnost pro každého“, dílo od Heleny Kociánové s názvem „Finanční gramotnost v kostce, aneb Co Vás neměl kdo naučit,“ dílo od Petýrkové Lenky a Pavly Chmelařové s názvem „Základy finanční gramotnosti“ a pro

pokročilé např. díla od Roberta Kiyosakiho – např. „Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne.“

Tyto odborné učebnice slouží nejen pro laickou veřejnost, ale i pro učitele vyučující finanční gramotnost. Učitelé mohou čerpat z metodických portálů RVP, MŠMT ČR, Národního ústavu odborného vzdělávání či portálů různých neziskových organizací, ale nejznámějšími portály jsou Finanční gramotnost do škol nebo Rozumíme penězům. Dále mají učitelé k dispozici katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti, kde jsou uváděny anotace vybraných materiálů k finanční gramotnosti.

ZÁVĚR

Naše diplomová práce nese název „Poradny neziskových organizací pro občany v krizových situacích“. V rámci této práce jsme věnovali pozornost především čtvrtému nejčastějšímu problému návštěv občanských poraden, a to finanční gramotnosti. Finanční gramotnost jsme měřili pomocí dotazníkového šetření, a to mezi klienty OP, kteří tuto poradnu již navštívili, a běžnou populací, která doposud nenavštívila OP ani jinou podobnou instituci.

Ještě před několika lety byl pojem finanční gramotnost poměrně málo používaný či zcela neznámý. Díky rostoucí nabídce finančních služeb se stala finanční gramotnost novým fenoménem a současným problémem, který se neustále řeší po celém světě. Proto je gramotnost, zejména ta finanční, bezesporu tou důležitou součástí našeho života.

Diplomovou práci máme rozdělenou na teoretickou a praktickou část. V teoretické části, zejména ve třetí kapitole, jsme získali poznatky z oblasti finanční gramotnosti. Zaměřili jsme se na finanční gramotnost z obecného hlediska, na finanční vzdělávání (včetně dokumentů a orgánů), nebo jak předcházet s nedostatečnou úrovní finanční gramotnosti, kde jsme věnovali velkou část problematice pojištění a spoření. Dále jsme se věnovali rozpočtu, finančnímu plánu a finančním rezervám či dopadům finanční gramotnosti – v této souvislosti zejména typu úvěrů.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit finanční gramotnost klientů občanských poraden a porovnat ji s finanční gramotností běžné populace. V úvodu diplomové práci jsme naznačili, že cílem této práce je zjistit příčinu nízké úrovně finanční gramotnosti u občanů České republiky.

Z výzkumu jsme zjistili, že existují statisticky významné rozdíly ve znalostech z oblasti finanční gramotnosti mezi respondenty z řad veřejnosti a z poraden, tedy veřejnost je na lepší úrovni týkající se znalostí z oblasti finanční gramotnosti. Dále jsme zjistili, že se nám nepodařilo prokázat, že by respondenti z řad veřejnosti a klientů OP hodnotili různě své umění hospodařit s penězi. Dále jsme ověřovali výzkumnou hypotézu, která sleduje mezi klienty občanských poraden a běžnou populací rozdíly v tvorbě finančních rezerv. Tato hypotéza nám prokázala statisticky významné rozdíly v tvorbě finanční rezervy mezi klienty občanských poraden a běžnou populací, tudíž veřejnost si častěji vytváří finanční rezervy, než je tomu v případě klientů OP. Zpozorovali jsme ale, že klienti OP si častěji sestavují osobní/rodinný rozpočet než osoby z řad veřejnosti.

Nyní se zaměříme na příčinu nízké úrovně finanční gramotnosti. Z výzkumu jsme zjistili, že občané v České republice nemají velký zájem se vzdělávat v oblasti finanční gramotnosti. Respondenti dále odpovídali, že kdyby dostali možnost absolvovat kurz ve výše uvedené problematice, polovina respondentů by tento kurz absolvovala pouze s nabídkou, že by kurz nebyl zpoplatněný. Když jsme se ptali respondentů, kteří kurz finanční gramotnosti absolvovali, na to, co jim kurz přinesl, odpovídali kladně i záporně. Někteří respondenti odpovídali, že si z kurzu odnesli nové informace, kurz jim nabídl prostor k zamýšlení a případné dohledání institucí, které mohou člověku v tísní pomoci se lépe zorientovat v možnostech, kurz byl potřebný pro povolání respondentů, kteří si odnesli hodně do osobního života - strategie hospodaření, skládání rozpočtu, burza. Někteří respondenti byli rádi, že takový kurz absolvovali. Zato někteří respondenti odpovídali, že získané informace rychle zapoměli, některé kurz nebavil, popř. si z kurzu neodnesli nic nového. Většinou sdílí záporné recenze z kurzu studenti, v menším počtu zaměstnanci na HPP.

Příčinou nízké úrovně finanční gramotnosti je dle našeho výzkumu i neznalost pojmů jako je RPSN nebo sazba DPH. Dále z výzkumu vyplynulo, že více než polovina respondentů sestavuje osobní/rodinný rozpočet. Pokud si respondenti vedou rozpočet, tak spíše jen měsíční. Dále jsme zjistili výzkumným šetřením, že 34,1 % z celkového vzorku (tj. 261 odpovědí) si netvoří finanční rezervu. Většina respondentů si dokáže pokrýt své životní náklady na dobu maximálně 2 – 3 měsíce, popř. na 1 měsíc.

Diplomová práce nám přinesla mnoho informací a získali jsme poznatky z oblasti finančního světa - zejména peněžní, cenové a rozpočtové gramotnosti. Jsme si zcela jisti, že finanční gramotnost bude i nadále řešenou otázkou nejen v České republice.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSON, Adele, MESSY, Flore-Anne. *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* [online]. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15, OECD Publishing, Paris, 2012 [cit. 2017-09-03]. Dostupné z: en.pdf?expires=1504525543&id=id&accname=guest&checksum=78C18ED10CBA6A5506081CFDF500A674
- [2] ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN [online]. Praha, 2010 [cit. 2017 – 10 - 18]. Dostupné také z WWW: <http://www.obcanskeporadny.cz>
- [3] ASOCIACE VZDĚLAVATELŮ V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE [online]. ASOCPED, 2013 [cit. 2017 – 11 - 15]. Dostupné také z WWW: <http://www.asocped.cz>
- [4] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika: ako životná pomoc*. 3. vyd. public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [5] BALABÁN, Zdeněk. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz., vyd. Praha: Cofet, 2011. 416 s. ISBN 9788090439610.
- [6] BACHMANN, Pavel. *Management neziskové organizace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 280 s. ISBN 978-80-7435-130-3.
- [7] BRÁZDILOVÁ, Petra. *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje: studijní materiály k projektu*. Modul 3, Možnost investování a spoření. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010, 47 s. ISBN 978-80-7318-982-2.
- [8] BROŽ, Filip a Daniela VODÁČKOVÁ. *Krizová intervence v kazuistikách*. Praha: Portál, 2015, 166 s. ISBN 978-80-262-0811-2.
- [9] BOUKAL, Petr. *Nestátní neziskové organizace: (teorie a praxe)*. V Praze: Oeconomica, 2009, 303 s. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1650-9.
- [10] ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *PISA: Programme for International Student Assessment* [online]. Praha: Česká školní inspekce, ©2017 [cit. 2017-09-06]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA>
- [11] ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů. 2007. Dostupný také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/zakon_c._108_2006__stav_k_1.8.2016.pdf

- [12] ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: Sbíрка zákonů. 2010. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- [13] ČESKO. Zákon č. 277 ze dne 22. července 2009 o pojišťovnictví. In: Sbíрка zákonů. 2010. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-277>
- [14] ČESKO. Zákon č. 64 ze dne 19. ledna 2017 o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). In: Sbíрка zákonů. 2010. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-64>
- [15] DOBROZEMSKÝ, Václav a Jan STEJSKAL. *Nevýdělečné organizace v teorii. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 407 s. ISBN 978-80-7552-103-3.
- [16] DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. Stařeč: Infra, 2016, 119 s. ISBN 978-80-86666-64-8.
- [17] DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9.
- [18] HANÁK, Radim. *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje: studijní materiály k projektu*. Modul 2, Spotřebitel a jeho chování v oblasti financí. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010, 76 s. ISBN 978-80-7318-981-5. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201102/contents/nkc20102150330_1.pdf
- [19] HESOVÁ, Alena. *Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2014. ISBN 978-80-7481-088-6. Dostupné také z: <http://rvp.cz/financni-gramotnost>
- [20] HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-80-87652-98-5.
- [21] HUBÁLEK, Michal a Adam KŘÍSTEK a Ladislav ZAMBOJ. *Manuál pro sociální pracovníky v oblasti insolvence*. Vyd. 1. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2011. 108 s. ISBN 9788025495353.
- [22] CHARITA ZLÍN: *Občanská poradna* [online]. 2017 [cit. 2017 – 04 - 07]. Dostupné také z WWW: <http://www.zlin.charita.cz/adresar/?s=odborne-socialni-a-dluhove-poradenstvi#directory-detail>
- [23] KIYOSAKI, Robert T. a Sharon L. LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*. Praha: Pragma, 2001, 214 s. ISBN 80-7205-822-3.

- [24] KIYOSAKI, Robert T. a Sharon L. LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta pro mladé: co vás škola o penězích nenaučí*. Hodkovičky [Praha]: Pragma, c2005, 139 s. ISBN 80-7205-199-7.
- [25] KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012. 151 s. ISBN 9788072637676.
- [26] KOLMANOVÁ, Hana. *Cesta k finanční prosperitě: příručka budoucího milionáře*. Praha: Profess Consulting, 2005, 104 s. Cesta k finanční svobodě. ISBN 80-7259-023-5.
- [27] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [28] KRAUS, POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199s. ISBN 8073150042.
- [29] *Kvalita v občanském poradenství*. Praha: Asociace občanských poraden, 2006. 90 s. ISBN Kvalita v občanském poradenství .
- [30] *Jak ovládnout své peníze: finanční plánování pro každého*. Brno: BizBooks, 2013, 227 s. Partners. ISBN 978-80-265-0127-5.
- [31] MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [32] MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [33] MONEY MANAGEMENT INTERNATIONAL. *Financial literacy: your 30 step path to financial wellness* [online]. FinancialLiteracyMonth.com, © 2010 [cit. 2017-11-20].
- [34] MĚŠEC.CZ. *Stavební spoření* [online]. Internet info, © 2012 – 2017 [cit. 2017-09-15].
Dostupné z: <https://prodej.mesec.cz/sporeni/stavebni-sporeni/>
- [35] MĚŠEC.CZ. *Životní pojištění* [online]. Internet info, © 1998 – 2017 [cit. 2017-09-21].
Dostupné z: <https://www.mesec.cz/financni-portal/pojisteni/jak-vybrat-zivotni-pojisteni/>
- [36] MĚŠEC.CZ. *Konsolidace půjček* [online]. Internet info, © 2012 – 2017 [cit. 2017-09-25].
Dostupné z: <https://prodej.mesec.cz/pujcky/konsolidace-pujcek/texty/>
- [37] MĚŠEC.CZ. *Kapitálové životní pojištění* [online]. Internet info, © 1998 – 2017 [cit. 2017-10-11].
Dostupné z: <https://www.mesec.cz/financni-portal/pojisteni/kapitalove-zivotni-pojisteni/>

- [38] MĚŠEC.CZ. *Rizikové životní pojištění* [online]. Internet info, © 1998 – 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/financni-portal/pojisteni/rizikove-zivotni-pojisteni/>
- [39] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Proč se finančně vzdělávat: měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2010* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, ©2013- [cit. 2017-09-6]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#narodni-strategie>
- [40] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Proč se finančně vzdělávat: strategické dokumenty* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, ©2013- [cit. 2017-07-24]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#narodni-strategie>
- [41] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj: základní informace* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky, © 2005 - 2013 [cit. 2017-08-11]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-instituce/oecd-organizace-pro-hospodarskou-spolup-11634>
- [42] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. MF ČR, ČNB, MŠMT ČR, © 2010, 27 s. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Pavilion/Downloads/Narodni_strategie_financniho_vzdelavani_2010-1%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Pavilion/Downloads/Narodni_strategie_financniho_vzdelavani_2010-1%20(3).pdf)
- [43] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, © 2007 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/assets/cs/media/Systembudovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-astrednich-skolach.pdf>
- [44] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, © 2017 [cit. 2018-02-1]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017_verze_cerven.pdf
- [45] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů*. [online]. MŠMT, © 2015 - 2018 [cit. 2018-02-1]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10429>

- [46] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Stálá mise České republiky při OECD v Paříži: základní informace o OECD* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, [cit. 2017-08-11]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html
- [47] NAVRÁTILOVÁ, Petra. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. 120 s. ISBN 9788074021077.
- [48] OECD ILIBRARY. *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* [online]. OECD ILIBRARY: online library of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), ©2017- [cit. 2017-09-03]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en
- [49] OECD. *PISA: Programme for International Student Assessment* [online]. OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development, ©2017- [cit. 2017-09-06]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/>
- [50] OECD. *International Gateway for Financial Education* [online]. OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development, ©2012- [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: http://www.financial-education.org/join_INFE.html
- [51] OECD. *Better policies for better lives* [online]. OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development, ©2017- [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/>
- [52] OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 144 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4519-9.
- [53] PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. 1. vyd. Praha: PROFESSIONAL PUBLISHING, 2008. 231 s. ISBN 978-80-86946-74-0.
- [54] PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELARŮVÁ. *Základy finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: Generation Europe, 2012. 94 s. ISBN 9788090497481.
- [55] POTMĚŠILOVÁ, Petra. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 159 s. Odborná publikace. ISBN 978-80-244-3831-3.
- [56] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

- [57] PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201001/contents/nkc20091929341_1.pdf
- [58] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [59] RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: Staré téma v novém pohledu*. Brno: Georgetown, 2002, 199 s. ISBN 80-86251-14-4.
- [60] SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxii, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.
- [61] SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 220 s. Finance. ISBN 978-80-247-4832-0.
- [62] ŠEDIVÝ, Marek a Olga MEDLÍKOVÁ. *Úspěšná nezisková organizace*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2017, 165 s. Manažer. ISBN 978-80-271-0249-5.
- [63] ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. Praha: M. Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201107/contents/nkc20112201266_1.pdf
- [64] ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011, 195 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2624-3.
- [65] ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004, 129 s. Psyché. ISBN 80-247-0888-4.
- [66] VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.
- [67] VODÁČKOVÁ, Daniela. a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, 544 s. ISBN 8071786969.
- [68] TEPLÝ, Petr. a kol. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, 198 s. ISBN 978-80-246-2287-3.
- [69] TETŘEVOVÁ, Liběna. *Veřejná ekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2008, 185 s. ISBN 978-80-86946-79-5.
- [70] ZONKY.CZ. *Lidem půjčují lidem. Levněji a s klidem*. [online]. Zonky s. r. o., © 2017 [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <https://zonky.cz/#jak-to-funguje>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AOP	Asociace občanských poraden
Apod.	A podobně
CAI	Citizens Advice International
CAB	Citizens Advice Bureauxs
Č.	Číslo
ČNB	Česká národní banka
ČŠI	Česká školní inspekce
ČSÚ	Český statistický úřad
ČR	Česká republika
DPP	Dohoda o provedení práce
DP	Diplomová práce
DVO	Dílčí výzkumná otázka
EU	Evropská unie
FG	Finanční gramotnost
FIAC	Federation of Independent
FO	Fyzická osoba
FV	Finanční vzdělávání
H _A	Alternativní hypotéza
H ₀	Nulová hypotéza
HPP	Hlavní pracovní poměr
HVO	Hlavní výzkumná otázka
IGFE	Mezinárodní brána pro finanční vzdělávání
INFE	Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání
Kč	Koruna česká

MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
Mil.	Milion
Mld.	Miliarda
MMI	Money Management International
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NACAB	National Association of Citizens Advice Bureaux
Např.	Například
NO	Nezisková organizace
NOZ	Nový občanský zákoník
NNO	Nestátní nezisková organizace
NSFV	Národní strategie finančního vzdělávání
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OP	Občanská poradna
OPF	Otevřené podílové fondy
OPS	Obecně prospěšná společnost
PISA	Program pro mezinárodní studentské hodnocení
Resp.	Respektive
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RPSN	Roční procentní sazba nákladů
SBGF	Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
SŠ	Střední škola
Tzv.	Takzvaný, takzvaně

Tzn.	To znamená
VPÚ	Výzkumný pedagogický ústav
ZŠ	Základní škola
§	Paragraf
%	Procento
Ø	Průměr

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Systém kutikulárních dokumentů	25
Obrázek 2: Vzdělávací oblasti/obory	26
Obrázek 3: Sektorové členění hospodaření a zařazení NNO	29
Obrázek 4: Schody k prosperující neziskové organizaci	30
Obrázek 5: Role standardů finanční gramotnosti.....	58
Obrázek 6: Finanční výkaz.....	74

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počty dotazů v jednotlivých oblastech za rok 2015.....	20
Tabulka 2: Srovnávání původní a nynější situace u vybraných NNO	32
Tabulka 3: Ucelený přehled NNO s právní úpravou.....	33
Tabulka 4: Neexistující právní formy a jejich právní úprava.....	34
Tabulka 5: Příklad rodinného rozpočtu - příjmy.....	72
Tabulka 6: Příklad rodinného rozpočtu - výdaje.....	72
Tabulka 7: Příklad rodinného rozpočtu - rozdíl	72
Tabulka 8: Věkové rozdělení respondentů.....	98
Tabulka 9: Rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání.....	99
Tabulka 10: Současné postavení respondentů ve společnosti.....	100
Tabulka 11: Řešení v případě finanční krizové situace – celkový přehled	103
Tabulka 12: Řešení v případě finanční krizové situace – respondenti z řad veřejnosti	104
Tabulka 13: Řešení v případě finanční krizové situace – respondenti z poraden	105
Tabulka 14: Rozdělení odpovědí na otázku: " <i>Jak byste definovali pojem RPSN?</i> ".....	107
Tabulka 15: Rozdělení odpovědí na otázku:	107
Tabulka 16: Rozdělení odpovědí na otázku týkající se výhodnosti velikosti balení Aviváže.....	108
Tabulka 17: Rozdělení odpovědí na otázku týkající se nákupu mobilu, na který.....	110
Tabulka 18: Rozdělení odpovědí na otázku:	113
Tabulka 19: Rozdělení odpovědí na otázku:	114
Tabulka 20: Rozdělení odpovědí na otázku:	115
Tabulka 21: Základní charakteristiky proměnné " <i>Počet správných odpovědí</i> "	119
Tabulka 22: Základní charakteristiky proměnné " <i>Počet správných odpovědí</i> " podle věkových skupin.....	120
Tabulka 23: Základní charakteristiky proměnné " <i>Počet správných odpovědí</i> " podle pohlaví	121
Tabulka 24: Základní charakteristiky proměnné " <i>Počet správných odpovědí</i> " podle postavení ve společnosti.....	122
Tabulka 25: Základní charakteristiky proměnné " <i>Počet správných odpovědí</i> " podle vzdělání	123
Tabulka 26: Kontingenční tabulka - Informovanost o občanských poradnách a věku ...	125

Tabulka 27: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a pohlaví.....	126
Tabulka 28: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a zaměstnání.....	127
Tabulka 29: Kontingenční tabulka – Informovanost o občanských poradnách a vzdělání	129
Tabulka 30: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle respondentů z řad veřejnosti a poradny	130
Tabulka 31: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle věku.....	131
Tabulka 32: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle pohlaví	131
Tabulka 33: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle zaměstnání	132
Tabulka 34: Kontingenční tabulka – Umění hospodařit s penězi podle vzdělání.....	133
Tabulka 35: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle respondentů z řad veřejnosti a poradny	133
Tabulka 36: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle věku	134
Tabulka 37: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle pohlaví.....	135
Tabulka 38: Kontingenční tabulka – Tvorba finančních rezerv podle vzdělání	135
Tabulka 39: Hodnocení finanční gramotnosti	147

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Kdo se dotazníků zúčastnil?	97
Graf 2: Pohlaví respondentů	98
Graf 3: Rozložení odpovědí na otázku:	101
Graf 4: Rozložení odpovědí na otázku	102
Graf 5: Rozdělení odpovědí na otázku, na co je rozumné si půjčit	106
Graf 6: Rozdělení odpovědí na otázku:	109
Graf 7: Rozdělení odpovědí na otázku, zda si respondenti sestavují rozpočet.....	111
Graf 8: Rozdělení odpovědí na otázku: " <i>Jaký typ rozpočtu vedete?</i> "	112
Graf 9: Rozdělení odpovědí na otázku: " <i>Máte finanční rezervu?</i> "	113
Graf 10: Rozdělení odpovědí na otázku:	115
Graf 11: Rozdělení odpovědí na otázku:	116
Graf 12: Rozdělení odpovědí na otázku:	117
Graf 13: Rozdělení odpovědí na otázku:	118

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Standardy finanční gramotnosti

Příloha 2 - Neživotní pojištění

Příloha 3 - Pojmy - slovník

Příloha 4 - Rešerše použité literatury

Příloha 5 - Odkazy na zákony

Příloha 6 - Dotazník - klienti

Příloha 7 - Dotazník - populace

PŘÍLOHA 1 - STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Peníze		
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
Obsah	Obsah	Obsah
Hotovostní a bezhotovostní forma peněz	Nakládání s penězi	Placení (v tuzemské i zahraniční měně)
Způsoby placení	Tvorba ceny	Tvorba ceny
Banka jako správce peněz	Inflace	Inflace
Výsledek	Výsledek	Výsledek
Používá peníze v běžných situacích	Na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení	Používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovního lístku
Odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácení peněz	Na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH.	Stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	Objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny	Vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období
	Popíše vliv inflace na hodnotu peněz	Rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
		Vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Zdroj: (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 12, upravená verze)

Hospodaření domácností		
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
Obsah	Obsah	Obsah
Rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	Rozpočet domácností, typy rozpočtu, jejich odlišnosti	Rozpočet domácnosti
Nárok na reklamaci	Základní práva spotřebitelů	
Výsledky	Výsledky	Výsledky
Na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	Sestaví jednoduchý rozpočet domácností, vede hlavní příjmy a výdaje domácností, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů	Rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rodinný rozpočet
	Objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu	Navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti
	Vysvětlí, jak se bránit v případech porušení práv spotřebitele	

Zdroj: (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 12, upravená verze)

Finanční produkty		
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
Obsah	Obsah	Obsah
Úspory	Služby bank, aktivní a pasivní operace	Přebytek finančních prostředků
Půjčky	Produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků	Nedostatek finančních prostředků
	Pojištění	Pojištění
	Úročení	
Výsledek	Výsledek	Výsledek
Vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	Uvede příklady využití debetní a kreditní karty, vysvětlí jejich omezení	Navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti)
	Uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspora, investice)	Vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
	Uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	Vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	Vysvětlí význam úroku placeného a přijatého	Posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	Uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít	Vysvětlí způsobení stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
		Vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Zdroj: (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 12, upravená verze)

Ochrana spotřebitele		
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ	SŠ
Obsah	Obsah	Obsah
		Předpisy na ochranu spotřebitele
		Obsah smluv
Výsledek	Výsledek	Výsledek
		Na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
		Na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek

Zdroj: (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 12, upravená verze)

PŘÍLOHA 2 - NEŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ

Neživotní pojištění			
Neživotní pojištění osob	Pojištění majetku	Pojištění finančních ztrát	Pojištění odpovědnosti za škody
Úrazové pojištění	Pojištění majetku obyvatelstva	Pojištění pro případ přerušení (šomázní pojištění)	(Kryje riziko pojištěnci, který může způsobit svou činností škody jinému subjektu a to škody na majetku, na zdraví a na životě nebo finanční škody, za které poškozenému odpovídá.)
Pojištění smrti následkem úrazu	Pojištění domácnosti (Soubor movitých věcí, které tvoří zařízení domácností a slouží k provozu domácností.)	(Rizika škod v důsledku přerušení provozu nebo výroby v důsledku živelné události, havárie...)	Pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla
Pojištění trvalých následků úrazu	Pojištění budov (Rodinný dům, samostatně stojící garáž, rekreační objekty...)	Pojištění Advance Loss of Profits (Navazuje na pojištění stavební a montážní - pro případ zpoždění výstavy či montáže.)	Pojištění odpovědnosti za škody při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání
Komerční nemocenské pojištění	Havarijní pojištění (Škody na motorových vozidlech.)	Kontingentní šomázní pojištění (CBI)	Profesní odpovědnostní pojištění
(Pro OSVČ nebo jako doplňkové pojištění k povinnému nemocenskému pojištění.)	Pojištění podnikatelských a průmyslových rizik - majetkové pojištění	Pojištění pohledávek (úvěru)	Dle profesí - OP advokátů, OP notářů...)
Komerční zdravotní pojišťovny	Živelné pojištění (Kryje škody na majetku, které byly způsobeny požárem, povodní...)	(Krytí finančních ztrát v případě nesplacení poskytnutého úvěru.)	Obecné odpovědnostní pojištění

(Jedná se o produkty pro osoby, které nejsou účastny povinného zdravotního pojištění a o produkty pro krytí nadstandardních doplňkových služeb v souvislosti se zdravotní péčí.)	Pojištění technická (Pojištění strojní, montážní, stavební nebo elektronických zařízení.)	Pojištění záruk	Pojištění odpovědnosti občanů (i jako připojištění k některým majetkovým pojistným produktům - pojištění domácnosti...)
Pojištění léčebných výloh (součástí cestovního pojištění)	Pojištění proti odcizení (Odcizení nebo poškození a zničení majetku vlivem krádeže, vloupání nebo loupežnému přepadení.)	Pojištění smluvních záruk - bondů (Když dodavatel zboží či služeb nedodrží smlouvu, je náhrada ztráty vyplacena oprávněné osobě, kterou je zákazník pojištěného.)	Pojištění obecné odpovědnosti za škodu podnikatelských subjektů
Zdravotní pojištění cizinců	Pojištění dopravní (Pro případ poškození, zničení nebo ztráty věci při dopravě.)	Pojištění cestovních kanceláří pro případ úpadku	DRUHY Pojištěním odpovědnosti za výrobek
Pojištění vážných onemocnění (I jako připojištění k životnímu pojištění a vztahuje se na vymezené vážné nemoci.)	Pojištění přepravy zásilek	Pojištění záruky pro případ úpadku pracovní agentury	Pojištění odpovědnosti za škodu manažerů, ředitelů a členů představenstev
Pojištění nadstandardního vybavení při pobytu v nemocnici	Pojištění zemědělských rizik	Pojištění právní ochrany	Environmentální pojištění
Pojištění zdravotnických úkonů nehrazených v rámci povinného zdravotního pojištění	Pojištění plodin	(Krytí nákladů pojištěného v souvislosti s právními úkony, a nákladů spojených s prosazením požadavků na náhradu škod pojištěného.)	

Pojištění schopnosti splácet	Pojištění hospodářských zvířat	DRUHY Pojištění právní ochrany vozidel	
		Pojištění právní ochrany rodiny	
		Pojištění právní ochrany v pracovně-právním vztahu	
		Pojištění právní ochrany nemovitostí	
		Pojištění právní ochrany pro podnikatele	

Zdroj: (Ducháčková, 2015, str. 178 – 219, vlastní zpracování)

PŘÍLOHA 3 - POJMY - SLOVNÍK

Aktiva – majetek, který přináší příjmy

Anuitní splácení – splácení stále stejné výše splátky, ve které se pouze mění poměr mezi úrokem a úmorem

Banka – je instituce, která poskytuje finanční služby tak, že shromažďuje a spravuje dočasně volné peněžní prostředky. Člověk, který má přebytek finančních prostředků, si je do banky uloží. Nemusí se obávat jejich ztráty, případně může své finance také úročit. Naproti tomu zajišťuje banka také službu půjčování financí

Bonita – schopnost dostát svým závazkům, tedy schopnost splácet úvěr

Cash flow – v překladu znamená peněžní tok, který za určité časové období představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji a může být kladný, nulový nebo záporný

Debetní karta – karta, s jejíž pomocí může držitel čerpat finanční prostředky pouze do výše zůstatku, který má na svém účtu

Dlouhodobý hmotný majetek - Cena hmotného DM musí být vyšší než 40 000 Kč a doba používání musí být delší než jeden rok. Člení se dále na movitý (např. automobil, počítač) a nemovitý (např. pozemek, budova)

Dlužník - je subjekt práva povinný ze závazkového právního vztahu k plnění vůči věřiteli. Věřitel má pohledávku za dlužníkem, dlužník má dluh vůči věřiteli. Dlužníkem může být jak fyzická, tak právnická osoba. V případě, že dlužník neuhradí dlužnou částku do stanoveného termínu, stává se z něj neplatič

Deficit – schodek, příjmy jsou větší než výdaje

Exekuce - neboli vykonávací řízení je nucený výkon exekučního titulu. Exekuce spočívá většinou ve vymožení peněžité částky od povinného (dlužníka) pro oprávněného (věřitele), případně v donucení ke splnění jiné povinnosti

Facilitátor - je odborník na vedení diskuse. Na rozdíl od moderátora aktivně řídí diskusi po stránce procesní a odpovídá za její průběh, ale nikoliv za její obsah

Finanční bilance – finanční bilance rodinného rozpočtu dává přehled o veškerých jeho příjmech a výdajích, přičemž se sleduje saldo příjmů a výdajů, kdy bilance může být přebytková, vyvážená nebo deficitní

Implementace - uskutečnění, naplnění, realizace, dostání závazku

Inflace – nárůst všeobecné cenové hladiny zboží a služeb v ekonomice za určité časové období, představující snížení kupní síly peněz

Jistina – částka, kterou jste si od banky půjčili

Katastr nemovitostí – veřejná databáze údajů o nemovitostech. Eviduje vlastnická, věcná a další zákonem stanovená práva k nemovitostem

Konsolidace úvěrů – sloučení více úvěrů do jednoho

Kontokorent – povolené přečerpání účtu do mínusu za úrok

Nemovitý majetek - je pozemek nebo stavba spojená se zemí pevným základem

Osobní bankrot/oddlužení - Zažádat si o něj může pouze osoba, která se do dluhů nedostala díky podnikatelské činnosti. Žádosti jsou posuzovány soudem. Existují ještě další poměrně náročné podmínky, aby mohl být osobní bankrot odsouhlasen. Pokud žadatel o osobní bankrot projde, zaplatí během následujících pěti let alespoň třicet procent dluhu, pak mu bude zbytek odpuštěn. Při žádosti je detailně vyčíslen majetek osoby, která žádost podala. Osobní bankrot rozhodně není únik před exekucí

Pasiva – majetek, které vytváří výdaje

Pojistník - je osoba, která uzavřela s pojistitelem pojistnou smlouvu, v níž vyplývá povinnost platit pojistné

Pojistitel - je právnická osoba, která má oprávnění provozovat pojišťovací činnost

Pojistné - je platba za pojištění, která může mít formu měsíční, čtvrtletní, pololetní, roční nebo jednorázovou. Pojistné plnění je na základě vyhodnocení pojistné události výplata financí. Pojistná událost je skutečnost, při které došlo k újmě na zdraví, majetku nebo také, že byla způsobena škoda někomu jinému (pojistky odpovědnosti). Pojistná částka je vyplacena v případě pojistné události

Předlužení – stav, kdy člověk není schopen plnit své finanční závazky

Příjmy – zahrnují položky, které člověk dostává, přijímá

Recese - hospodářský pokles

Rezerva – částka, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje

Rozpočet – soupis všech příjmů a výdajů, které je osoba nebo rodina schopna naplánovat a předvídat

RPSN – roční procentní sazba nákladů

Saldo – rozdíl mezi příjmy a výdaji finanční bilance

Úmor – splátka jistiny

Úrok – odměna za půjčení peněz

Úroková sazba - je procentní vyjádření zvýšení půjčené částky za určité časové období. Úroková sazba určuje, kolik z jistiny musí dlužník za předem smluvně stanovenou dobu věřiteli za půjčku či úvěr zaplatit

Věřitel – je ten, kdo peníze či majetek půjčuje (banka, instituce, FO)

Výdaje – zahrnují položky, které člověk vydává

Zástavní právo – nástroj, kterým si banka jistí splácení úvěru. V případě nesplácení je oprávněna domáhat se prodeje nemovitosti, na které toto zástavní právo zeje, aby došlo ke splácení dluhu

Žadatel – je ten, kdo si půjčuje a zavazuje se k navrácení a splácení případných úroků

PŘÍLOHA 4 - REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

BACHMANN, Pavel. *Management neziskové organizace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 280 s. ISBN 978-80-7435-130-3.

Autor sepsal tuhle publikaci, protože vidí nedostatek kvalitní literatury v oblasti managementu neziskových organizací. Autor vymezuje neziskovou organizaci a odlišuje neziskový sektor od dalších sektorů národního hospodářství nebo se zaměřuje na klasifikaci NO dle mezinárodní klasifikace NO, dle jejich poslání nebo dle právní formy. Dále se věnuje konkrétně právním formám, historii neziskového a podnikového managementu, definici managementu a osobnosti manažera, strategickým plánováním NO nebo řízením lidských zdrojů a dalšími tématy s tím souvisejícími.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika: ako životná pomoc*. 3. vyd. public promotion, 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

Autorka působí na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě na Katedře pedagogiky. Orientuje se na sociální pedagogiku a pedagogickou komunikaci. Kniha slouží jako vysokoškolská učebnice pro obory sociální pedagogika a jiných příbuzných věd. Autorka se věnuje historii sociální pedagogiky, konkrétně jejími směry nebo názory na sociální pedagogiku z řad českých a polských autorů. Dále se zabývá sociální pedagogikou ve smyslu životní pomoci, kam zahrnuje výchovu, úlohy a cíle sociální pedagogiky, vztah sociální pedagogiky k jiným disciplínám nebo metodám v sociální pedagogice. Dále se věnuje rodině, škole, náhradní rodině a institucionální výchově zaměřující se na opuštěné děti. Nadto se zabývá problematikami - romské problémy, děti ulice či drogová závislost. V poslední kapitole popisuje kompetence sociálního pedagoga a jeho uplatnění v praxi.

BALABÁN, Zdeněk. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz, vyd. Praha: Cofet, 2011. 416 s. ISBN 9788090439610.

Druhé vydání této publikace je aktualizováno z hlediska novel právních předpisů a navíc doplněno např. o sociální sítě a jejich rizika. V publikaci nalezneme široké pojetí z oblasti finanční gramotnosti. Slabikář je zaměřený na informační, peněžní, cenovou, rozpočtovou a právní gramotnost, kde jsme se dozvěděli zajímavé informace např., jak můžeme spořit,

investovat, jaké máme druhy daní apod. Tato publikace je určena všem lidem a je používána i při výuce na základních, středních a vysokých školách nebo v domácnostech či kancelářích.

BRÁZDILOVÁ, Petra. *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje: studijní materiály k projektu. Modul 3, Možnost investování a spoření. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010, 47 s. ISBN 978-80-7318-982-2.*

Tato publikace obsahuje bankovní produkty a služby pro občany. Z našeho pohledu je toto dílo velkým přínosem ve smyslu opakování učiva z předmětu ekonomiky a jiných podobných oborů. Autorka se věnuje především bankovníctví, úrokovým sazbám, bankovním úvěrům, spoření nebo investování.

BROŽ, Filip a Daniela VODÁČKOVÁ. *Krizová intervence v kazuistikách. Praha: Portál, 2015, 166 s. ISBN 978-80-262-0811-2.*

Obsah tohoto díla je dán již v názvu. Autoři upřednostňují telefonickou a ambulantní krizovou intervenci. První kapitola je modelem, jak s knihou pracovat. Na základě kazuistických příběhů se autoři pokusili o definici krize, nebo jak dlouho krize trvá. Dále se autoři zabývají tématy, která převádějí do kazuistik – např. se věnují typologii krizí od Baldwina, kde každou fázi uvádějí na příkladu kazuistického příběhu. Autoři se dále zabývají tématy jako je domácí násilí, stalking, šikana nebo mobing nebo tím, jak může být krize prožívána v rodině a jak může být krize řešena. Tato publikace slouží jako studijní opora po kurzy krizové intervence, pro studenty humanitních a jiných oborů, pro lidi, kteří se setkávají s osobami v krizových situacích, jako jsou policisté, hasiči nebo faráři a pro širokou veřejnost.

BOUKAL, Petr. *Nestátní neziskové organizace: (teorie a praxe). V Praze: Oeconomica, 2009, 303 s. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1650-9.*

Tato vysokoškolská učebnice je určena pro studenty denního studia oboru ekonomického zaměření nebo pro pracovníky neziskových organizací. Autor se v této učebnici zabývá nestátním neziskovým sektorem, který posléze rozčleňuje, a dále se zabývá jeho historií. Podrobně popisuje právní formy NNO a vysvětluje postup při jejich zakládání, rovněž se věnuje financování NNO, personálním činnostem souvisejícím se zařazováním pracovníků

a dobrovolníků do pracovního procesu, NNO z různých oblastí - například v oblasti sociálních služeb, v kultuře, ve školství, ekologii nebo ve zdravotnictví. Věnuje se i NNO v Německu, Rakousku a na Slovensku.

DOBROZEMSKÝ, Václav a Jan STEJSKAL. *Nevýdělečné organizace v teorii. 2., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 407 s. ISBN 978-80-7552-103-3.*

Tato nejaktuálnější publikace o neziskových organizacích představuje jednotlivé kapitoly uceleného souboru poznatků o dané problematice, včetně retrospektivních pohledů, právní analýzy a návrhu na možná řešení aplikovatelná v praxi. Autoři se věnují vymezením pojmů a definicím NNO nebo právními formami, které zanikly či nově vznikly s jeho právní úpravou. Dále se věnují konkrétním právním formám, účetnictví nebo daním. Tato kniha je vhodná pro všechny jedince, kteří se zajímají o danou problematiku.

DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého. Stařeč: Infra, 2016, 119 s. ISBN 978-80-86666-64-8.*

Tato odborná publikace nabízí čtenáři jasný přehled o tom, jak nakládat s penězi a hospodařit s nimi. Autoři se zabývají i finančními produkty, popisují, jak číst smlouvy, na co si dávat pozor nebo jak jednat s věřiteli. Toto dílo je napsáno srozumitelnou formou a je vhodné i pro laiky, kteří se s finanční gramotností teprve seznamují.

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9.*

Je to učebnice, která je určena studentům středních škol a budoucím pedagogům na středních školách. Na této publikaci se podílelo mnoho autorů. Do diplomové práce jsme čerpali především poznatky od Dvořákové, Cupalové, Hradila, Němce, Ningerové, Proroka, Šinkýře, Zamrazilové a Smrčky. Tato učebnice obsahuje ucelený text o problematice osobních a rodinných financí věnující se oblastem finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání, hospodaření domácností, finančním produktům nebo ochranou spotřebitele. V učebnici je přiložené CD, které obsahuje tři soubory, a to vybrané výukové metody finančního vzdělávání, sbírku příkladů a vybrané webové stránky zaměřené na finanční gramotnost a finanční vzdělávání.

DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Pojištění a pojišťovnictví*. Praha: Ekopress, 2015, 305 s. ISBN 978-80-87865-25-5.

Toto dílo je určeno především k seznámení se se základními principy fungování komerčního pojištění. V této odborné publikaci jsme se věnovali především kapitolám životního a neživotního pojištění, kde jsme se snažili pochopit tuto problematiku. Pokud má čtenář vyšší finanční gramotnost, může být pro něho kniha velkým přínosem.

HANÁK, Radim. *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje: studijní materiály k projektu. Modul 2, Spotřebitel a jeho chování v oblasti financí*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010, 76 s. ISBN 978-80-7318-981-5. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201102/contents/nkc20102150330_1.pdf

Autor se zabývá základními pojmy z oblasti ekonomiky, historickými vývoji ekonomických teorií nebo pojmem vlastnictví. V této publikaci jsme se zaměřili na témata spotřebitel a jeho ochrana nebo chování na trzích a na hospodaření domácností. Tato publikace je též velkým přínosem jako opakování učiva z předmětu ekonomiky a podobných oborů.

HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-80-87652-98-5.

Metodická doporučení jsou v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia a Rámcovými vzdělávacími programy pro střední odborné vzdělávání. Vycházejí z Národní strategie finančního vzdělávání a Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (včetně Standardů finanční gramotnosti).

KOLMANOVÁ, Hana. *Cesta k finanční prosperitě: příručka budoucího milionáře*. Praha: Profess Consulting, 2005, 104 s. Cesta k finanční svobodě. ISBN 80-7259-023-5.

Knihy se skládá ze dvou částí. První část obsahuje osvědčené metody, kde si člověk může vychutnat život díky tomu, že si splnil sen, protože netrpí starostmi nedostatku peněz. Kolmanová se opírá o myšlenky Kiyosakiho, zabývá se otázkou sebedůvěry nebo finančním plánem. Nejpreferovanější je 4. kapitola, v níž se věnuje finanční gramotnosti -

finančnímu výkazu, jak hospodaří mladí lidé po škole či otázkou spoření nebo investování. Druhá část této publikace se skládá ze cvičení a otázek.

KRAUS, POLÁČKOVÁ *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199s. ISBN 8073150042.

Kraus a Poláčková jsou editoři této publikace. Na tvorbě tohoto díla se podílelo více autorů z několika vysokoškolských pracovišť. Jedná se zejména o Jitku Lorencovou, Vladimíra Spousta, Leonu Stašovou a Moniku Žumárovou. Každý autor píše svým stylem a nahlíží svým způsobem, což může být pro čtenáře přínosem. Tato publikace vymezuje vše, co by měl znát sociální pedagog. Autoři definují pojetí sociální pedagogiky, obsah sociální pedagogiky a její postavení ve struktuře vědních disciplín nebo se zaměřují na kompetence sociálního pedagoga či jeho uplatnění v praxi. Dále se autoři věnují otázkám výchovy, sociálním komunikacím, rodiny, sociálně psychologickým klimaty ve výchovných zařízeních, prostředím, specifikací práce s komunitou, vrstevnickým skupinám nebo výchovou ve volném čase. Dále se autoři zabývají životní a krizovou situací nebo životním stylem. V poslední kapitole věnují pozornost pomáhání a pomáhajícím profesím, pomáhání v České republice zejména ve vládním sektoru nebo specifikaci pomáhání v podmínkách školy.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.

Toto dílo navazuje na publikaci *Základy sociální práce* (Matoušek a kol., 2001). V této publikaci se autoři zabývají nejdůležitějšími metodami působení sociálního pracovníka - od práce s jednotlivcem přes rodiny, skupiny a komunity až k ovlivňování celého národního systému sociálních služeb nebo politického rozhodování ve prospěch znevýhodněných skupin. Autoři této knihy jsou Matoušek, Nečasová, Hartl, Tošner, Havránková, Lucká, Bednářová, Šišková, Stöhrová, Kovařík, Hůlová, Beaufortová, Kinkor, Pazlarová, Suda, Kodymová, Tomeš a Havrdová. V naší DP jsme především čerpali z Matouška, který se zabývá tématem sociální práce a sociálního pracovníka, a to včetně jeho kompetencí. Dále jsme čerpali z poznatků Hartla, který se zabývá poradenstvím a osobností poradce, a Lucké, která se věnuje tématem krize a jejím typologiím. Ostatní autoři se věnují problematikám - jako je dobrovolnictví, syndrom vyhoření, mediace, práce se skupinou, streetwork, práci s rodinami, komunitní práce

a dalším podobným problematikám souvisejícím se sociální prací. V příloze je obsažen etický kodex sociálních pracovníků ČR, který vkládáme i do přílohy DP, protože tento kodex je jistě důležitý pro naše studium. Knihu zcela doporučujeme k četbě a doplnění informací ze sociální práce.

KIYOSAKI, Robert T. a Sharon L. LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta pro mladé: co vás škola o penězích nenaučí.* Hodkovičky [Praha]: Pragma, c2005, 139 s. ISBN 80-7205-199-7.

Tato kniha je věnovaná převážně teenagerům. Kiyosaki napsal tuhle publikaci, protože chce naučit mladé lidi finanční gramotnosti, kterou se ve škole nenaučí. Věnuje se inteligenci a jejím druhům, finančnímu IQ nebo CASHFLOWU. V knize jsou obsaženy kvízy, které mohou pomoci na cestu k úspěchu. Pokud čtenář četl předchozí knihu od autora Bohatý táta a chudý táta, osvěží si Kiyosakiho život a myšlenky obou otců.

KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit.* Olomouc: ANAG, 2012. 151 s. ISBN 9788072637676.

Autorka pracuje v oblasti finančního poradenství a plánování přes 13 let, nasbírala tak mnoho cenných zkušeností, které může předávat dál. Nyní pracuje pro významnou makléřskou společnost a ve své praxi se setkává s tím, že i zástupci makléřských společností volí řešení dle svých provizí místo dle potřeb klienta. Právě proto vznikla tato kniha, aby se klienti mohli zorientovat ve finančním světě. Autorka se věnuje důležitým pojmům - jako je inflace a úroková sazba. Poté se věnuje produktům denní potřeby, spořicími produktům, investicím či úvěrovým produktům. Zabývá se i tím, jak poznat (ne)kvalitního finančního poradce a dle čeho poznat kvalitní finanční plán.

NAVRÁTILOVÁ, Petra. *Finanční gramotnost: učebnice učitele. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. 120 s. ISBN 9788074021077.*

Výklad textu v učebnici je obohacen o řadu obrázků, ilustračních schémat a příkladů, které názorně doplňují probírané učivo. Učebnice obsahuje i infoboxy - Minislovníček, Něco navíc nebo Na co si dát pozor a řady úkolů, jejichž smyslem je procvičit probrané učivo. V rámci podrobné metodiky k dané kapitole má vyučující ve své učebnici k dispozici i rozšiřující učivo, další materiály a náměty pro diskusi.

PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELÁŘOVÁ. *Základy finanční gramotnosti. 1.* vyd. Praha: Generation Europe, 2012. 94 s. ISBN 9788090497481.

Tato odborná publikace seznamuje čtenáře se základními koncepty a pojmy z oblastí financí a přináší jasný přehled o finančních produktech, jaké jsou možnosti spoření, kam peníze můžeme investovat, nebo jaké jsou typy peněžních úvěrů. Dále se autorky věnují platebním kartám a typům bankovních účtů. Autorky se zabývají osobním a rodinným rozpočtem a finančním plánováním, kde uvádějí následné příklady pro porozumění. Tato publikace je zejména vhodná pro laiky, kteří se seznamují s finanční gramotností, a pro ty, kteří uvažují, jak naložit s finanční rezervou.

POTMĚŠILOVÁ, Petra. *Sociální pedagogika v teorii a praxi.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 159 s. Odborná publikace. ISBN 978-80-244-3831-3.

Autorka se v první kapitole věnuje sociální pedagogice, kterou vymezuje a uvádí cíle, předmět, cílové skupiny, sociálně pedagogické metody a vztah sociální pedagogiky k jiným disciplínám. Dále charakterizuje kompetence a uplatnění sociálního pedagoga. Konkrétně se věnuje sociální pedagogice na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde uvádí profil absolventa, cíle studijního oboru a studijní plán, který rozděluje na povinné, povinně volitelné předměty a na volitelné předměty. Další kapitoly popisují jiní autoři např. Pospíšil, Sobková, Hobzová, Pospíšilová, Roubalová, Straková nebo Najzarová, jednotlivé kapitoly na sebe navazují. Autoři se věnují sociální pedagogice a psychologii, sociální pedagogice a speciální pedagogice nebo sociální pedagogice s multikulturní výchovou. Pro potřeby naší DP jsme čerpali jen z první kapitoly. V posledních dvou kapitolách jsou znázorněny kvalifikační práce od studentek. Kniha přispívá k pevnějšímu ukotvení sociální pedagogiky do systému ostatních vědních disciplín, rovněž slouží a k přehlednějšímu zařazení sociálního pedagoga do systému pedagogických pracovníků.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.

Obdobně jako kniha *Základy sociální pedagogiky* od Krause je též tato kniha určená pro sociální pedagogy. Procházka se věnuje kompletní historii sociální pedagogiky, popisuje vznik sociální pedagogiky jako vědy a její rozvoj v 19. století a na počátku 20. století. Vymezuje pojetí sociální pedagogiky a sociální pedagogiku v užším a širším pojetí, jaká jsou aktuální témata sociální pedagogiky nebo kompetence sociálního pedagoga. Dále se věnuje otázkám vztahu prostředí a výchovy, rodině, vrstevnickým skupinám nebo škole jako prostředí institucionalizované výchovy. Věnuje se také projevům sociálních deviací a rizikového chování ve školním prostředí - jako je závislost na návykových látkách, šikaně, vandalismu apod. Dále se zabývá preventivními programy pro školy.

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxii, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

Autor se zabývá otázkou, odkud se bere bohatství. Dozvídáme se, že matkou i otcem bohatství je vždy práce. Dále se zabývá tím, jaké mají vzdělání nejbohatší lidé planety a otázkou, zda má vzdělání vliv na získání osobního bohatství. Zaměřuje se na problematiku rodinných financí a jejich strategii či taktik, na cash flow nebo na vliv reklamy na zákazníka, kde uvádí desatero nakupování v hypermarketech. Dále investováním, spořením, pojištěním nebo tématem zadlužení rodin a jejich následkům, především finanční krizi. Na konci kapitoly si čtenář může vyplnit test a ověřit si, zda tématu porozuměl.

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2014, 220 s. Finance. ISBN 978-80-247-4832-0.

Publikace je vhodná pro čtenáře, kteří chtějí získat přehled o základních znalostech v oblasti osobních a rodinných financí. Autoři se věnují finančnímu plánování a dalším oblastem týkajícím se tohoto tématu, a to včetně negativních vlivů, které vyvolává např. inflace, vedle toho porovnávají jednotlivé finanční produkty, díky čemuž si čtenáři mohou uvědomit jejich výhody nebo nevýhody.

ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. Praha: M. Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

Tato učebnice může sloužit jako studijní materiál na bakalářském stupni ekonomických a neekonomických vysokých škol a vyšších odborných škol nebo také pro začínající podnikatele, manažery, finanční poradce a širokou veřejnost. Autor se věnuje peněžní, cenové, rozpočtové, numerické, informační a právní gramotnosti. Také se zabývá oblastmi ochrany spotřebitele nebo základními pravidly investování. Po každé kapitole následuje test, kde si ověříme pochopení probrané látky.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Krizová intervence pro praxi. 2., aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: Grada, 2011, 195 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2624-3.

Tato publikace je určena pracovníkům v pomáhajících profesích, kteří se mohou ve své práci setkat s osobami v krizi, nebo studentům oborů směřujících do pomáhajících profesí. Špatenková se věnuje krizové intervenci a tím, jaké jsou etapy a formy, jaké jsou nároky na pracovníky v krizové intervenci nebo krizové intervenci z oblasti sebevražedného jednání. Se spoluautorem Ševčíkem se věnuje krizové intervenci z oblasti domácího násilí. Dalšími spoluautory jsou Schneiderová, která se zabývá krizovou intervencí v oblasti nezaměstnanosti, Jakešová zabývající se právními aspekty krizové intervence, Sobotková, která se věnuje intrapsychickým ztrátám, nebo Sýkorová, která se věnuje seniorům ohroženým domácím násilím. Autoři této knihy jsou odborníci a čerpají ze svých zkušeností.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004, 129 s. Psyché. ISBN 80-247-0888-4.

Knih navazuje na publikaci s názvem *Krizová intervence pro praxi*. Špatenková vymezuje pojem krize, uvádí jeho typologii a jeho průběh. Dále popisuje, kdy je dítě, dospívající nebo dospělý v krizi. Dále se Sýkorová věnuje seniorské krizi a Sobotková rodinné krizi. Další spoluautoři jsou Příhodová, zabývající se komunitou v krizi, a Dopita, který se věnuje krizi společnosti.

VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002, 544 s. ISBN 8071786969.

Velmi rozsáhlé dílo o krizi, krizové intervenci a krizové pomoci. Vodáčková je autorkou většiny kapitol obecného dílu. Pro potřeby naší diplomové práce jsme čerpali nejen od Vodáčkové, ale i od Novákové, která se zabývá psychosociálními sítěmi krizových pracovišť. Publikace je vhodná pro všechny, které zajímá tato problematika, pro pracovníky v krizové pomoci nebo odborníkům. Autoři se věnují krizi a její typologií, jak působí krize na naše tělo, jak lze řešit krize, krizovou intervencí a jejími specifickými tématy jako krizová situace v životě ženy a muže, sexuální krize, krizová intervence u dětí a jejich rodin, u dospívajících, v manželství nebo u seniorů. Knihu vřele doporučuji i studentům sociální pedagogiky.

TEPLÝ, Petr a kol. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, 198 s. ISBN 978-80-246-2287-3.

Publikace obsahuje teoretickou i empirickou část a závěrečné shrnutí. Teplý se zabývá teoretickou částí, kde představuje výsledky výzkumného projektu Navigátor bezpečného úvěru, zabývající se problematikou zadlužování s důrazem na spotřebitelské úvěry. Šmejkal a Hradil se prosazují v empirické části, z těchto autorů jsme čerpali poznatky do naší diplomové práce.

TETŘEVOVÁ, Liběna. *Veřejná ekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2008, 185 s. ISBN 978-80-86946-79-5.

Autorka se zabývá ekonomikou z obecného pohledu a specifickými otázkami principů fungování neziskových organizací. Autorka definuje NNO a dále NNO člení podle různých kritérií. Dále se věnuje dobrovolnictví, fundraisingu nebo vysvětluje základní principy fungování veřejného sektoru. Při odborném vzdělávání specialistů v oboru veřejná ekonomie a ekonomika na vysokých školách představuje ojedinělý zdroj know-how. Dále odborná publikace slouží k poznatkům pro široké spektrum pracovníků veřejné správy a dalších organizací veřejného a neziskového soukromého sektoru.

PŘÍLOHA 5 - ODKAZ NA ZÁKONY

Zákon č. 21/1992 Sb. o bankách – dostupné také z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-21>

Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropské unie, zároveň navazuje na přímo použitelný předpis Evropské unie a upravuje některé vztahy související se vznikem, podnikáním a zánikem bank se sídlem na území České republiky, včetně jejich působení mimo území České republiky, a dále některé vztahy související s působením zahraničních bank na území České republiky. Tento zákon popisuje kompetenci bank a další činnosti s povolenou licenci. Dále kam se předkládá žádost o licenci, kdo o ní rozhoduje, jaké podmínky musí být splněny pro udělení licence, problematika zániku licencí nebo jak se fyzická nebo právnická osoba dopouští přestupků či jak se dopouští přestupků banka. Pro lepší přehled jsme zpracovali obsah tohoto zákonu do tabulky.

Zákon o bankách		
Části	Obsah	§
Část 1.	Základní ustanovení	1 - 3a
Část 2.	Licence	4 - 7b
Část 3.	Organizace banky	8 - 10a
Část 4.	Provozní požadavky	11 - 20d
Část 5.	Účetnictví a obchodní dokumentace	21 - 24
Část 6.	Bankovní dohled a povinnost mlčenlivosti	25 - 25e
Část 7.	Opatření k nápravě a pokuty	26 - 26bb
Část 8.	Bankovní dohled na konsolidovaném základě	26c - 26m
Část 9.	Zrušena	-
Část 10.	Odnětí licence nebo souhlasu	34 - 35
Část 11.	Likvidace banky	36
Část 12.	Přestupky	36a - 36j
Část 13.	Společná ustanovení	37 - 41
Část 14.	Pojištění pohledávek	41a - 41s
Část 15.	Ustanovení přechodná a závěrečná	42 - 47

Zdroj: (Zákon č. 21/1992 Sb. o bankách, vlastní zpracování)

Zákon č. 257/2016 Sb. O spotřebitelském úvěru – dostupné také z <https://www.zakonypro lidi.cz/cs/2016-257>

Tehdejší zákon 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru byl zrušen ke dni 1. 12. 2016 zákonem 257/2016 Sb.

Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropské unie, zároveň navazuje na přímo použitelný předpis Evropské unie a upravuje:

- a)** činnost některých osob oprávněných poskytovat a zprostředkovávat spotřebitelský úvěr, včetně činnosti těchto osob v zahraničí,
- b)** práva a povinnosti při poskytování a zprostředkování spotřebitelského úvěru a
- c)** působnost správních orgánů v oblasti poskytování a zprostředkovávání spotřebitelského úvěru.

Uvedený zákon definuje co je spotřebitelský úvěr a kdo je oprávněný poskytovat spotřebitelský úvěr nebo kdo uděluje nebankovním poskytovatelům oprávnění k činnosti poskytovat spotřebitelský úvěr. Zákon se vztahuje i na hypoteční úvěry poskytované spotřebitelům za účelem financování bydlení a dále zákon definuje spotřebitelský úvěr na bydlení, který je rozdělen na tři typy. Nabytím účinností tohoto zákona musí banky přísněji prověřovat bonitu klienta a také se mění podmínky v případě předčasného splácení hypotéky či mimořádných vkladů. Klienti mají nyní možnost nabídky konkurenčních bank mezi sebou porovnávat, protože získává informace týkající se celkové nákladovosti úvěru v pevně dané struktuře, což znamená, kolik klient za půjčení finančních prostředků zaplatí. V zákoně najdeme i povinné informace uváděné v reklamě při zprostředkování úvěru nebo co musí obsahovat smlouva o spotřebitelském úvěru. Pro lepší přehled jsme obsah tohoto zákona shrnuli do následné tabulky včetně příloh.

Zákon o spotřebitelském úvěru		
Části/hlavy	Obsah	§
Část 1.	Obecná ustanovení	1 – 6
Část 2.	Osoby oprávněné poskytovat spotřebitelský úvěr	
Hlava 1.	Základní ustanovení	7 – 8
Hlava 2.	Nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru	9 – 15
Část 3.	Osoby oprávněné zprostředkovávat spotřebitelský úvěr	
Hlava 1.	Základní ustanovení	16
Hlava 2.	Samostatný zprostředkovatel a jeho oprávnění	17 – 26
Hlava 3.	Vázaný zástupce a jeho oprávnění	27 – 36
Hlava 4.	Zprostředkovatel vázaného spotř. úvěru a jeho oprávnění	37 – 45
Hlava 5.	Činnost zprostředkovatele na území hostitelského členského státu	46 – 52
Část 4.	Registr	53 – 59
Část 5.	Personální předpoklady k provozování činnosti	
Hlava 1.	Odborná způsobilost	60 – 71
Hlava 2.	Důvěryhodnost	72 – 74
Část 6.	Pravidla jednání	
Hlava 1.	Základní ustanovení	75 – 83
Hlava 2.	Posouzení úvěruschopnosti a poskytování rady	84 – 89
Hlava 3.	Informační povinnosti vůči spotřebiteli	90 – 103
Část 7.	Smlouva o spotřebitelském úvěru	
Hlava 1.	Smlouva o spotřebitelském úvěru	104 – 111
Hlava 2.	Některé smluvní podmínky	112 – 116
Hlava 3.	Některé podmínky zániku závazku ze smlouvy o spotř. úvěru	117 – 121
Hlava 4.	Postup věřitele při prodlení spotřebitele	122 – 124
Část 8.	Smlouva o zprostředkování spotřebitelského úvěru	
Hlava 1.	Smlouva o zprostředkování spotřebitelského úvěru	125 – 127
Hlava 2.	Některé smluvní podmínky	128 – 130
Hlava 3.	Některé podmínky zániku závazku ze smlouvy o zprostředkování spotřebitelského úvěru	131
Hlava 4.	Postup zprostředkovatele při prodlení spotřebitele	132
Část 9.	Roční procentní sazba nákladů	133 – 134
Část 10.	Dohled	
Hlava 1.	Základní ustanovení	135 – 137
Hlava 2.	Dohled na činnosti Zprostředkovatele spotř. úvěru na bydlení na území hostitelského členského státu	136 – 139
Hlava 3.	Mezinárodní spolupráce při výkonu dohledu nad zprostředkovateli spotř. úvěru na bydlení	140 – 144
Hlava 4.	Opatření k nápravě a odnětí oprávnění k činnosti	145 – 146
Část 11.	Přestupky	147 – 159
Část 12.	Společná ustanovení	160 - 163

Část 13.	Přechodná ustanovení	164 - 177
Část 14.	Závěrečná ustanovení	178 - 179
	+ Příloha č. 1 k zákonu č. 257/2016 Sb. Roční procentní sazba nákladů (vzorec pro výpočet)	
	+ Příloha č. 2 k zákonu č. 257/2016 Sb. Formulář pro standardní informace o spotřebitelském úvěru	
	+ Příloha č. 3 k zákonu č. 257/2016 Sb. Formulář pro informace o spotřebitelském úvěru poskytovaném ve formě možnosti přečerpání a za účelem sjednání nové smlouvy, kterou se odkládá platba nebo mění způsob splácení	
	+ Příloha č. 4 k zákonu č. 257/2016 Sb. Evropský standardizovaný informační přehled	
	+ Příloha č. 5 k zákonu č. 257/2016 Sb. Vzor tabulky umoření	

Zdroj: (Zákon č. 257/2016 Sb. zákon o spotřebitelském úvěru, vlastní zpracování)

Zákon č. 96/1993 Sb. Zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření – Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-96>

Tento zákon nabyl účinnosti 1. 4. 1993 a od té doby byl několikrát novelizován. Zákon definuje samotný produkt stavebního spoření, kdo je provozovatele stavebního spoření nebo výši a podmínky výplaty státní podpory. Zákon upravuje také činnost stavebních spořitelů.

Zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření		
Části	Obsah	§
Část 1.	Stavební spoření	1 - 9a
Část 2.	Státní podpora	10 - 16c
Část 3.	-	
Část 4.	Ustanovení závěrečná	18 - 19

Zdroj: (Zákon č. 96/1993 Sb. zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, vlastní zpracování)

Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem – dostupné také z: | <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-42>

Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem		
Části/hlavy	Obsah	§
Část 1.	Penzijní připojištění	
Hlava 1.	Základní ustanovení	1 - 2a
Hlava 2.	Penzijní fond	3 - 8
Hlava 3.	Statut a penzijní plán	9 - 11
Hlava 4.	Vznik a zánik penzijního připojištění	12 - 19
Hlava 5.	Nároky z penzijního připojištění	20 - 26
Hlava 6.	Příspěvky účastníků	27
Hlava 7.	Státní příspěvky	28 - 30
Hlava 8.	Hospodaření penzijního fondu	31 - 38
Hlava 9.	Ukončení činnosti penzijních fondů a vypořádání nároků z penzijního připojištění	39 - 41
Hlava 10.	Dohled nad penzijními fondy	42 - 43
Hlava 11.	Přestupky	43a - 43c
Hlava 12.	Státní dozor nad poskytováním státního příspěvku	45a - 45b
Část 2.	Ustanovení společná, přechodná a závěrečná	
Hlava 1.	Společná ustanovení	46 - 46a
Hlava 2.	Přechodná ustanovení	47
Hlava 3.	Změna některých zákonů	49 - 54
Hlava 4.	Účinnost	55

Zdroj: (Zákon č. 42/1994 Sb. Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, vlastní zpracování)

Zákon č. 277/2009 Sb. o pojišťovnictví – dostupné také z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-277>

Zákon o pojišťovnictví		
Části/hlavy	Obsah	§
Část 1.	Obecná ustanovení	1 - 3
Část 2.	Provozování činnosti v pojišťovnictví	
Hlava 1.	Základní ustanovení	4 - 11
Hlava 2.	Provozování pojišťovací činnosti	13 - 35
Hlava 3.	Provozování zajišťovací činnosti	36 - 50
Hlava 4.	Oceňování aktivit a závazků, technické rezervy, investování a solventnost pojišťovny a zajišťovny	51 - 79b
Hlava 5.	Účetnictví, audit a informační povinnosti pojišťovny a zajišťovny	80 - 83b
Část 3.	Dohled v pojišťovnictví	
Hlava 1.	Dohledová činnost České národní banky	84 - 94b
Hlava 2.	Opatření k nápravě při výkonu dohledu nad činností pojišťovny a zajišťovny	95 - 118
Hlava 3.	Přestupky	119 - 121
Hlava 4.	Zvláštní ustanovení ve vztahu k přeměně a likvidaci tuzemské pojišťovny nebo tuzemské zajišťovny	122 - 125
Část 4.	Mlčenlivost	126 - 128
Část 5.	Společná ustanovení	129 - 135
Část 6.	Zmocňovací, závěrečná, přechodná a zrušovací ustanovení	136 - 140
Část 7.	Účinnost	142
	Příloha č. 1 k zákonu č. 277/2009 Sb.	
	Část A - odvětví životních pojištění	
	Část B - odvětví neživotních pojištění	
	Část C - skupiny neživotních pojištění	

Zdroj: (Zákon č. 277/2009 Sb. o pojišťovnictví, vlastní zpracování)

Smlouvy o pojištění se nyní řídí zákonem **č. 89/2012 Sb. novým občanským zákoníkem**. V hlavě II. s názvem „Závazky z právních jednání“ v dílu 15 a následném oddílu 2 se od § 2758 věnuje definici pojištění, obsahem smlouvy nebo zánikem pojištění. V pododdílu 5 řeší zákon životní pojištění, pododdílu 6 úrazovým pojištěním, pododdílu 7 pojištěním pro případ nemoci, pododdílu 8 pojištěním majetku, pododdílu 9 pojištěním právní ochrany, pododdílu 10 pojištěním odpovědnosti, pododdílu 11 pojištěním úvěru nebo záruky, pododdílu 12 pojištěním finančních ztrát,

Zákon č. 191/1950 Sb. zákon směnečný a šekový – dostupné také z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-191>

Zákon směnečný a šekový		
Články	Obsah	§
Článek 1.	Směnka	
	Část 1. - směnka cizí	1 - 74
	Část 2. - směnka vlastní	75 - 78
	Část 3. - doplňující předpisy	79 - 90
Článek 2.	Šek	1 - 68
Článek 3.	Ustanovení společná	1 - 11

Zdroj: (Zákon č. 191/1950 Sb. zákon směnečný a šekový, vlastní zpracování)

Zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele – dostupné také z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-634>

Zákon o ochraně spotřebitele		
Část	Obsah	§
Část 1.	Úvodní ustanovení	1 - 2
Část 2.	Povinnosti při prodeje výrobků a poskytování služeb	3 - 20c
Část 3.	Mimosoudní řešení spotřebitelských úvěrů	20d - 20m
Část 4.	Postup české obchodní inspekce a pověřeného subjektu při mimosoudním řešení spotřebitelských sporů	20n - 20y
Část 5.	Informační databáze o bonitě a důvěryhodnosti spotřebitele	20z - 20za
Část 6.	Úkoly veřejné správy	21 - 24b
Část 7.	Sdružení spotřebitelů a jiné právnické osoby založené k ochraně spotřebitele	25 - 26
Část 8.	Společná a závěrečná ustanovení	27 - 29
	Příloha č. 1 k zákonu č. 634/1992 Sb. Klamavé obchodní praktiky	
	Příloha č. 2 k zákonu č. 634/1992 Sb. Agresivní obchodní praktiky	

Zdroj: (Zákon č. 634/1992 Sb. O ochraně spotřebitele, vlastní zpracování)

Zákon č. 64/2017 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) – dostupné také z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-64>

Zákon č. 64/20017 Sb. se mění zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

PŘÍLOHA 6 – DOTAZNÍK – KLIENTI

Dobrý den,

studuji Sociální pedagogiku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako podklad pro diplomovou práci na téma „Poradny v neziskových organizacích pro občany v krizových situacích“.

Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku, který zabere 5 – 10 minut Vašeho času. Dotazník je **anonymní**, proto se nebojte zodpovědět všechny otázky popravdě. Výsledky dotazníku mohou pomoci k objasnění úrovně finanční gramotnosti obyvatel v České republice.

Na konci dotazníku můžete napsat svůj osobní příběh v daném problému. Tato položka **není povinná**, je to dobrovolná část dotazníku.

Předem děkuji za Váš věnovaný čas.

Andrea Chovancová

1) Jaký je Váš věk?

- Do 20 let
- 20 – 34 let
- 35 – 44 let
- 45 – 59 let
- 60 – 74 let
- 75 a výše

2) Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní (bez vyučení)
- Střední odborné učiliště
- Střední s maturitou
- Vyšší odborné (DiS)
- Vysokoškolské (Bc, Mgr...)

4) Nyní jste:

- Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr)
- Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda)
- OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)
- Bez zaměstnání
- Student
- Na mateřské dovolené
- Pobíratel starobního důchodu
- Jiná odpověď: _____

5) Jaké byly Vaše pocity, když jste odcházel/a z občanské poradny?

Občanská poradna je bezplatné poradenství pro osoby, které se ocitly v nepříznivé situaci, a chce nalézt podporu ve finanční oblasti, sociálních dávek, rodinného práva a dalších podobných problematik.

Zvolte jednu možnost:

- Byl/a jsem spokojený/á, ale příště se obrátím na jinou poradnu (např. dluhová poradna, advokát).
- Byl/a jsem spokojený/á a určitě se v budoucnu na občanskou poradnu obrátím znovu.
- Nebyl/a jsem spokojený/á.
- Jiná odpověď: _____

6) Představte si, že jste se dostal/a do finanční krizové situace. Ohodnoťte na škále 1 – 5, jak byste reagoval/a v této situaci.

1) Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka. (Výhodou je, že neplatíte žádný úrok a máte zvýšenou anonymitu před veřejností. Nevýhodou je, že se zadlužíte v rodině.)				
1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
2) Půjčil/a bych si u bankovní instituce. (Výhodou je, že s Vámi banka může uzavřít splátkový kalendář a máte prostor na případně dotazy. Nevýhodou je však riziko exekuce.)				
1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
3) Půjčil/a bych si u nebankovní instituce. (Výhodou je, že Vám tato instituce poskytne rychlou půjčku a oproti bankovní instituce je zde méně vysvětlování. Nevýhodou je zde riziko exekuce a vysoký úrok.)				
1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
4) Půjčil/a bych si od kohokoliv. (Výhodou je, že Vám osoba poskytne okamžitou půjčku, ale nevýhodou je zde riziko násilného vymáhání a riziko exekuce.)				
1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
5) Navštívil/a bych občanskou poradnu. (Výhodou je, že občanské poradny poskytují bezplatnou konzultaci. Nevýhodou je, že se svěřujete cizí osobě.)				
1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

6) Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek - podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další. (Výhodou je, že dostáváte od státu pevnou měsíční částku. Nevýhodou však je, že musíte Vaši situaci dokazovat.)

1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

7) Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu. (Výhodou je, že můžete peníze z karty vybírat do mínusu. Nevýhodou je, že peníze musíte do určité lhůty vrátit.)

1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

7) Přejde Vám rozumné si půjčit na:

Můžete zvolit více možností:

- Dům
- Auto
- Elektroniku (Televize, mobil, domácí spotřebiče)
- Dovolenu
- Jiná odpověď: _____

8) Jak byste definovali pojem RPSN?

Zvolte jednu možnost:

- Ukazuje, jak velký zaplatím ročně úrok.
- Udává, kolik celkem zaplatím navíc za úvěr.
- Poplatek za uzavření smlouvy.
- Nevím.

9) Víte, kolik procent je v současné době základní sazba DPH (daň z přidané hodnoty) v České republice?

Zvolte jednu možnost:

- 15%
- 18%
- 21%
- Nevím.

10) V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž, ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?

Zvolte jednu možnost:

- Aviváž 1 litr za 85,90 Kč (zákazník ušetří cca 6 Kč).
- Aviváž 1.5 litr za 115,90 Kč (zákazník ušetří cca 13 Kč).
- Obě varianty jsou stejně výhodné.
- Nevím.

11) Kdybyste si chtěl/a vzít půjčku, co uděláte jako první, než podepíšete smlouvu s bankou nebo s jinou institucí?

Zvolte jednu možnost:

- Nejdříve smlouvu pořádně sám/sama prostuduji.
- Nejdříve se poradím s rodinou.
- Poradím se s advokátem.
- Poradím se s občanskou poradnou.
- Nic neřeším, ihned smlouvu podepíši.
- Jiná odpověď: _____

12) Mám vyhlídnutý krásný mobilní telefon, který stojí 15 000 Kč, ale bohužel nemám tolik naspořeno, abych si mohl/a tento telefon dovolit. Co byste udělal/a v této situaci?

Zvolte jednu možnost:

- Počkám si třeba i tři měsíce než si našetřím na telefon z mého platu.
- Půjčím si peníze od rodičů a příbuzných.
- Půjčím si peníze od kamarádů.
- Vezmu si půjčku od nebankovních institucí.
- Vezmu si půjčku od bankovních institucí.
- Pokud potřebuji mobilní telefon, koupím si levnější.
- Peníze jsou potřeba na užitečnější věci, ponechám si tedy dosavadní mobilní telefon.
- Jiná odpověď: _____

13) Jak si sestavujete osobní/rodinný rozpočet?

Rozpočet je soupis všech příjmů a výdajů, které je osoba nebo rodina schopna naplánovat a předvídat.

Zvolte jednu možnost:

- Sečtu pravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznám, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz.
- Sečtu pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznám, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz.
- Nesestavuji osobní/rodinný rozpočet.
- Jiná odpověď: _____

13 a) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 13, že sestavujete osobní/ rodinný rozpočet, odpovězte prosím, jaký typ rozpočtu vedete?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že nesestavujete osobní/rodinný rozpočet, neodpovídejte!

Můžete zvolit více možností:

- Týdenní
- Měsíční
- Čtvrtletní
- Roční

14) Máte finanční rezervu?

Rezerva je částka, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje.

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

14 a) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 14, že máte finanční rezervu, na jak dlouhou dobu byste byl/a schopen/a pokrýt Vaše životní náklady?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že **nemáte finanční rezervu**, neodpovídejte!

Zvolte jednu možnost:

- Méně než měsíc
- Maximálně 1 měsíc
- Maximálně 2 – 3 měsíce
- Maximálně 3 - 4 měsíce
- Maximálně 4 - 5 měsíce
- Maximálně 5 měsíců – 1 rok
- Maximálně 1 rok – 2 roky
- Více než 2 roky
- Jiná odpověď: _____

14 b) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 14, že máte finanční rezervu, jakým způsobem odkládáte část svých příjmů do finanční rezervy?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že **nemáte finanční rezervu**, neodpovídejte!

Můžete zvolit více možností:

- Na běžný účet
- Na spořicí účet
- Na termínovaný vklad
- Na vkladový účet
- Na stavební účet
- Na penzijní připojištění
- Na životní pojištění
- Doma v úschově
- Neukládám
- Jiná odpověď: _____

15) Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.

Zvolte jednu možnost:

- 1 (výborně)
- 2 (chvalitebně)
- 3 (dobře)
- 4 (špatně)
- 5 (velmi špatně)

16) Kdo Vás vedl v dětství k tomu, abyste příliš neutrácel/a za zbytečnosti?

Můžete zvolit více možností:

- Rodiče
- Prarodiče
- Příbuzní (Teta, strýc...)
- Škola
- Nikdo
- Jiná odpověď: _____

17) Měli jste ve škole předmět, kde Vás učili hospodařit s penězi?

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

17 a) Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 17, že jste měl/a ve škole předmět, kde Vás učili hospodařit s penězi, prosím, o jaký předmět se jednalo?

Pokud si nemůže vzpomenout na název předmětu, tak to prosím uveďte.

18) Přihlásil/a jste se někdy do kurzu týkající se oblasti finanční gramotnosti?

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

18 a) Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 18, že jste se do kurzu přihlásil/a, prosím, jaké jste měla pocity z kurzu? Odesla jste si z kurzu něco nového?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že jste se nepřihlásil/a do kurzu, neodpovídejte!

19) Jaká cenová relace je pro Vás přijatelná, kdybyste dostal/a nabídku absolvovat kurz finanční gramotnosti?

Zvolte jednu možnost:

- Pouze zdarma
- Do 1. 000 Kč
- Do 2. 000 Kč
- Více než 2. 000 Kč
- Neabsolvoval/a bych tento kurz ani zadarmo.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Dobrovolná část dotazníku

Ještě jednou děkuji, že jste věnovali svůj čas k vyplnění dotazníku. Pokud chcete, byla bych ráda, kdybyste popsali, jak jste se dostali do finanční situace, jak jste danou situaci vyřešili nebo kdo Vám pomohl situaci vyřešit. **Tato položka není povinná**, ale velmi pomůže celému mému výzkumu. Moc děkuji všem, kteří se se mnou podělí o svůj příběh.

PŘÍLOHA 7 – DOTAZNÍK - POPULACE

Dobrý den,

studuji Sociální pedagogiku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako podklad pro diplomovou práci na téma „Poradny v neziskových organizacích pro občany v krizových situacích,“ kde budu měřit úroveň finanční gramotnosti mezi návštěvníky občanských poraden a běžnou populací.

Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku, který zabere 5 – 10 minut Vašeho času. **Dotazník je anonymní a slouží pro respondenty, kteří doposud nenavštívili občanskou poradnu.** Výsledky dotazníku mohou pomoci k objasnění úrovně finanční gramotnosti obyvatel v České republice.

Na konci dotazníku můžete napsat svůj osobní příběh v daném problému. Tato položka **není povinná**, je to dobrovolná část dotazníku.

Předem děkuji za Váš věnovaný čas.

Andrea Chovancová

1) Jaký je Váš věk?

- do 20 let
- 20 – 34 let
- 35 – 44 let
- 45 – 59 let
- 60 – 74 let
- 75 a výše

2) Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní (bez vyučení)
- Střední odborné učiliště
- Střední s maturitou
- Vyšší odborné (DIS)
- Vysokoškolské (Bc, Mgr...)

4) Nyní jste:

- Zaměstnanec na HPP (hlavní pracovní poměr)
- Zaměstnanec na DPP/DPČ (dohoda o provedení práce/činnosti, brigáda)
- OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)
- Bez zaměstnání
- Student
- Na mateřské dovolené
- Pobíratel starobního důchodu
- Jiná odpověď: _____

5) Víte, zda jsou ve Vaší obci občanské poradny a na co se zaměřují?

Občanská poradna je bezplatné poradenství pro osoby, které se ocitly v nepříznivé situaci a chce nalézt podporu ve finanční oblasti, sociálních dávek, rodinného práva a dalších podobných problematik.

- Víím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a víím, na co se zaměřují
- Víím, zda jsou v mojí obci občanské poradny, ale nevím, na co se zaměřují
- Nevím, že jsou v mojí obci občanské poradny, ale víím, na co se zaměřují
- Nevím, zda jsou v mojí obci občanské poradny a ani netuším, na co se zaměřují

6) Představte si, že jste se dostal/a do finanční krizové situace. Ohodnoťte na škále 1 – 5, jak byste reagoval/a v této situaci.

1) Půjčil/a bych si od rodinného příslušníka. (Výhodou je, že neplatíte žádný úrok a máte zvýšenou anonymitu před veřejností. Nevýhodou je, že se zadlužíte v rodině.)				
1	2	3	4	5
Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
2) Půjčil/a bych si u bankovní instituce. (Výhodou je, že s Vámi banka může uzavřít splátkový kalendář a máte prostor na případně dotazy. Nevýhodou je však riziko exekuce.)				
1	2	3	4	5
Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
3) Půjčil/a bych si u nebankovní instituce. (Výhodou je, že Vám tato instituce poskytne rychlou půjčku a oproti bankovní instituce je zde méně vysvětlování. Nevýhodou je zde riziko exekuce a vysoký úrok.)				
1	2	3	4	5
Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
4) Půjčil/a bych si od kohokoliv. (Výhodou je, že Vám osoba poskytne okamžitou půjčku, ale nevýhodou je zde riziko násilného vymáhání a riziko exekuce.)				
1	2	3	4	5
Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
5) Navštívil/a bych občanskou poradnu. (Výhodou je, že občanské poradny poskytují bezplatnou konzultaci. Nevýhodou je, že se svěřujete cizí osobě.)				
1	2	3	4	5
Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

6) Zkusil/a bych o pomoc požádat stát formou sociálních dávek - podpora v nezaměstnanosti, příspěvek/doplatek na bydlení a další. (Výhodou je, že dostáváte od státu pevnou měsíční částku. Nevýhodou však je, že musíte Vaši situaci dokazovat.)

1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

7) Využil/a bych debetní kartu, se kterou můžu čerpat do mínusu. (Výhodou je, že můžete peníze z karty vybírat do mínusu. Nevýhodou je, že peníze musíte do určité lhůty vrátit.)

1	2	3	4	5
Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím

7) Přejde Vám rozumné si půjčit na:

Můžete zvolit více možností:

- Dům
- Auto
- Elektroniku (Televize, mobil, domácí spotřebiče)
- Dovolenou
- Jiná odpověď: _____

8) Jak byste definovali pojem RPSN?

Zvolte jednu možnost:

- Ukazuje, jak velký zaplatím ročně úrok.
- Udává, kolik celkem zaplatím navíc za úvěr.
- Poplatek za uzavření smlouvy.
- Nevím.

9) Víte, kolik procent je v současné době základní sazba DPH (daň z přidané hodnoty) v České republice?

Zvolte jednu možnost:

- 15%
- 18%
- 21%
- Nevím.

10) V obchodě prodávají aviváž na praní ve dvou variantách. Aviváž 1 litr stojí 85,90 Kč. Ta stejná aviváž, ale 1,5 litru stojí 115 Kč. Která varianta je pro zákazníka z hlediska ceny výhodnější?

Zvolte jednu možnost:

- Aviváž 1 litr za 85,90 Kč (zákazník ušetří cca 6 Kč).
- Aviváž 1.5 litr za 115,90 Kč (zákazník ušetří cca 13 Kč).
- Obě varianty jsou stejně výhodné.
- Nevím.

11) Kdybyste si chtěl/a vzít půjčku, co uděláte jako první, než podepíšete smlouvu s bankou nebo s jinou institucí?

Zvolte jednu možnost:

- Nejdříve smlouvu pořádně sám/sama prostuduji.
- Nejdříve se poradím s rodinou.
- Poradím se s advokátem.
- Poradím se s občanskou poradnou.
- Nic neřeším, ihned smlouvu podepíši.
- Jiná odpověď: _____

12) Mám vyhlídnutý krásný mobilní telefon, který stojí 15 000 Kč, ale bohužel nemám tolik naspořeno, abych si mohl/a tento telefon dovolit. Co byste udělal/a v této situaci?

Zvolte jednu možnost:

- Počkám si třeba i tři měsíce než si našetřím na telefon z mého platu.
- Půjčím si peníze od rodičů a příbuzných.
- Půjčím si peníze od kamarádů.
- Vezmu si půjčku od nebankovních institucí.
- Vezmu si půjčku od bankovních institucí.
- Pokud potřebuji mobilní telefon, koupím si levnější.
- Peníze jsou potřeba na užitečnější věci, ponechám si tedy dosavadní mobilní telefon.
- Jiná odpověď: _____

13) Jak si sestavujete osobní/rodinný rozpočet?

Rozpočet je soupis všech příjmů a výdajů, které je osoba nebo rodina schopna naplánovat a předvídat.

Zvolte jednu možnost:

- Sečtu pravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznám, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz.
- Sečtu pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a dle toho poznám, zda zůstane nadbytek nebo nedostatek peněz.
- Nesestavuji osobní/rodinný rozpočet.
- Jiná odpověď: _____

13 a) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 13, že sestavujete osobní/ rodinný rozpočet, odpovězte prosím, jaký typ rozpočtu vedete?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že nesestavujete osobní/rodinný rozpočet, neodpovídejte!

Můžete zvolit více možností:

- Týdenní
- Měsíční
- Čtvrtletní
- Roční

14) Máte finanční rezervu?

Rezerva je částka, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje.

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

14 a) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 14, že máte finanční rezervu, na jak dlouhou dobu byste byl/a schopen/a pokrýt Vaše životní náklady?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že **nemáte finanční rezervu**, neodpovídejte!

Zvolte jednu možnost:

- Méně než měsíc
- Maximálně 1 měsíc
- Maximálně 2 – 3 měsíce
- Maximálně 3 - 4 měsíce
- Maximálně 4 - 5 měsíce
- Maximálně 5 měsíců – 1 rok
- Maximálně 1 rok – 2 roky
- Více než 2 roky
- Jiná odpověď: _____

14 b) Pokud jste odpověděl/a v otázce č. 14, že máte finanční rezervu, jakým způsobem odkládáte část svých příjmů do finanční rezervy?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že **nemáte finanční rezervu**, neodpovídejte!

Můžete zvolit více možností:

- Na běžný účet
- Na spořicí účet
- Na termínovaný vklad
- Na vkladový účet
- Na stavební účet
- Na penzijní připojištění
- Na životní pojištění
- Doma v úschově
- Neukládám
- Jiná odpověď: _____

15) Ohodnoťte známkou jako ve škole, jak umíte hospodařit s penězi.

Zvolte jednu možnost:

- 1 (výborně)
- 2 (chvalitebně)
- 3 (dobře)
- 4 (špatně)
- 5 (velmi špatně)

16) Kdo Vás vedl v dětství k tomu, abyste příliš neutrácel/a za zbytečností?

Můžete zvolit více možností:

- Rodiče
- Prarodiče
- Příbuzní (Teta, strýc...)
- Škola
- Nikdo
- Jiná odpověď: _____

17) Měli jste ve škole předmět, kde Vás učili hospodařit s penězi?

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

17 a) Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 17, že jste měl/a ve škole předmět, kde Vás učili hospodařit s penězi, prosím, o jaký předmět se jednalo?

Pokud si nemůže vzpomenout na název předmětu, tak to prosím uveďte.

18) Přihlásil/a jste se někdy do kurzu týkající se oblasti finanční gramotnosti?

Zvolte jednu možnost:

- Ano
- Ne

18 a) Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 18, že jste se do kurzu přihlásil/a, prosím, jaké jste měla pocity z kurzu? Odesla jste si z kurzu něco nového?

Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a, že jste se nepřihlásil/a do kurzu, neodpovídejte!

19) Jaká cenová relace je pro Vás přijatelná, kdybyste dostal/a nabídku absolvovat kurz finanční gramotnosti?

Zvolte jednu možnost:

- Pouze zdarma
- Do 1. 000 Kč
- Do 2. 000 Kč
- Více než 2. 000 Kč
- Neabsolvoval/a bych tento kurz ani zadarmo.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Dobrovolná část dotazníku

Ještě jednou děkuji, že jste věnovali svůj čas k vyplnění dotazníku. Pokud chcete, byla bych ráda, kdybyste popsali, jak jste se dostali do finanční situace, jak jste danou situaci vyřešili nebo kdo Vám pomohl situaci vyřešit. **Tato položka není povinná**, ale velmi pomůže celému mému výzkumu. Moc děkuji všem, kteří se se mnou podělí o svůj příběh.
